

WA-MSC. SC 00745

40

LIBRARY C-00745

58

745

LIBRARY OF THE
S. J. QUAY BOSTON
C. SC 00745

S E R E N I S S I M O   E T   R E
V E R E N D I S S I M O   D
D^r A L B E R T O   A V S T R I A C O
M A X I M I L I A N I I L
A V G^r   R O M^r   I M^r   P^r   F
S^r   R^r   E^r   C A R D I N A L I^r
A R C H I E P I S C O P O
T O L E T A N O^r   D^r   P H I L I P^r
P I A V S T R I A C I^r
I N D I A R V M   H I S P A =
N I A R V M Q V E   E T C^r   R E
G I S O M N I V M   A E T A T V M
E T   T O T I V S   N O V I   O R =
B I S   A M P L I S S I M I   I M =
P E R I I   M O N A R C H A E
A V S P I C I I S,   B E L G I C A =
R V M   P R O V I N C I A =
R V M   G V B E R N A =
T O R I
G E O R G I V S
B R A V N I V S
A G R I P P I N A S
D E D I C A T   C O N S E =
C R A T Q V E

IN THEATRVM VRBIVM
GEORGII BRAVNII AGRIP-
PINATIS
PALLAS BRAVNIO.

Docte vir, Aetatis mihi commemorandecothurnis,
Sic Graiis palmam præripis ergo meis,
Germanos Graia perfundis luce, Mineruam
Instituens artis mutua dona dare.
Perge, nec inuideo, post te mihi nemo secundus,
Et maior nemo te nisi Pallas erit.
Hoc studium obsideat mentis penetralia docta,
Viuere non fato nobiliore potes.
Concharum mihi nexus erit & vincula tecum,
Siquid & hoc nexus iunctius esse potest.
Ecce domus ego Diua tua iunctissima limax,
Nil potius nostris nexibus esse potest.
Quas ego condidero terris & portubus arces,
Strato quas vrbes condideroq; mari,
Finge, coloratis illas & cude papyris,
Et rebus titulos adde diserte suos.
BRAVNIA sic ego Pallas ero, tu BRAVNIVS autem
Palladius: Musis impero, tuque vacas.

Guilhelmus Salmannus Agrippinas.

QVINTI VRBIVM THEATRI INDEX.

A.

- 20 **A**cademia Andegauensis
- 18 Academia Pjatouensis
- 49 Academia Progenis
- 16 S. Adriani mons&crypta
- 69 Aetna, quandoque idem quod Catana
- Ibid. Aetna mons ignium eructatione, Catarenibus frequenter molestus
- Ibi. S. Agata tutelaris diua Catanae.
- 10 Alcantara
- 3 Alfonsi primus catholicus, Hispania Rex, Hispanos & Saracenorum tyrannide eripuit
- 14 Aligibe, critterna Granatenis
- 13 Alhambrax Granatenis
- 14 Alhambra latus orientale
- 13 Aluefina Granatenis vrbis regio
- 9 Amanitum se mutum memorabile exemplum
- 8 Ameras, arx
- Ibi. Ameras, palatij Austriae magnificencia
- 12 Andalouia Hispanie prouincia vnde nomen habeat
- 20 Andegauum
- 20 Andegauensis Ecclesiae magna auctoritas
- 67 S. Andrei insula
- 26 Angiers
- 1 Anglis, qui sunt Parempetij
- 34 Angli vnde sunt orti
- 1 Angli, vt lucios pices diuendant
- 1 Anglorum habitat
- 13 Antiquaria, regio vrbis Granatenis
- 15 Antonini Regium
- 27 Antwerpia

- Ibi. Antwerpia Ecclesia facta Cathedralis
- Ibi. Antwerpia efft acutarium Cesaris
- Ibi. Antwerpia piz primus fundator, quis fuerit
- Ibi. Antwerpia Marchionatus Imperij
- Ibi. ANT VVER PIAM, nobilissima Brabantie vrbem breui maritione describi nō posse, augustissimi empiricixima & rara magnificenta declarat. Et Remberodus Dodoneus medicus praestantissimus, prefatione ad amplissimum eius vrbis Senatu, quam Herbario suo prae-
misit, testatur quidē. Extamen tale eludē vrbis elegium
à nobis minime tacendū exprimit. Sitē enim antiquitas
vrbis, aut limitis eius sive situs, sive maxima cōmoditas
sive elegancia, sive alia eiucemodī haud pauca expandantur,
vel etiam Principes, qui huius dominici sunt propo-
nuntur, nequām non amplissima locū pletissimaq; ad dī-
cendum & scribendum sole ostentat materia. Antiquitas
nim in primis hac vrbis nulli cedit si filii eius confiderentur.
Est autem hic palatuum olim ambitariorum, quo-
rum Julius Caesar commentatoris suis de bello Gallico
meminit. Si etenim huius verbā diligenter expōntur,
non ali⁹ poterunt esse ambiuariorū, quām qui limitē Ant-
verpiensem incolunt. In hoc ambiuariorum larē paten-
tis territorio, olim adūscitū extat opidum, quod ab ipsa
ditione nomen accepit, & modo retinet, Antwerpē dī-
ctū. Quo autem tempore adūscitū istud fuerit, licet
historia apert̄ non referant perueritū tamē & ipsum
esse satis confit. Fuit enim circa annum Domini 1337. à
Normannis occupatum, direutum, & igne destrutum,
& ante illum annū multo ante haud dubio confrūctum
ac habitū. Felicissimū autem auspicij, hoc opidū con-
frūctū habari cōceptū est id quod sepius aucta ampli-
ficata, num amplissima, & celeberrima vrbis manifeste ostendit. Initio quidē exiguum fuisse opidum, nō modō
porta, fed & veteres aliquot restante muri plenis finē
doceat. Accepit verō deinde istud huius exiguia incremen-
ta & non semel quidē, sed sepius accessionib⁹ nouis in-
signiter crevit, & amplificatum est. Prioris incrementi re-
flos sunt viae ac vici publici, à menibus comen retinē-
tes, tum & porta quadam nō ita dudum dirute. Et tanta-
effi, cum illis terminis ac muris continetur, non exigua
foret ciuitas, accedente tamen populi multitudine, &
clivium numero multipliciter adactu, cito etiam in mai-
orem ciuitatem crevit, amplitudinem, magnitudinemque
consequuta, quā visa est habens anno 1542. cum à Marti-

no Rossemio, ali⁹ saepe coniuratis, aliquot diebus obsidetur. A quo rursus tempore, non solum compluribus vici, & magnificis adūscitū exornata est, haud mediocre antūciarium a septentrionis parte, mēnibus larē extensis, accepit: veluti & a pacifissimis annis ad meridiem huic quoq; amplissima accessio facta est, occasione videlicet caltri, Duce Albano erēcti, quid nunc ex parte dirutum ad vrbis amplificationem, & mirorum exten-
sionem, oportunissimam occasionem praebat. Si verō & de situ huius vrbis quādam adducenda: notissimū quidē hic est, & quidē non ad mari litus positus, fed ad dextram Scaldis ripam xvij, aut xvij. (puls minus) horarum li pedibus metri liceret, itinerab̄ oceanō dilitans loco nimis periculis & tempestatis minus expoſito, & ab exorbitantis mari fluitibus & inundationibus fati tuto necita tamē longe à mari quin commode altissimo alto, quo Scaldis oceani vndis, ac venilijs obductis attollitur, retrosumq; fluit, magnæ, ac onerariæ nauis in portum appellerē queant. Quod adeo habet oportūnum, vt queuis onera ac merce, facile, & haud magno negotio, eximantur. Factū verō & ad huius vrbis celebritatem nō parū, quod in huī portum, ex omni orbis terrarum parte, omnis generis merces adueniuntur, sic vt amēti in extre-
mis Gallia Belgicæ finibus Antwerpia fitat, in medio tamē orbis polita, ac vniuersi. Orbis forum esse videatur & verē meritū ad hanc applicati debeat, quod de Moris haud inelegans nosfirū temporis Poëta, his verbis scriptum reliquit.

Extremi facies, sunt Mōrūni, rāmen
Semper video, sī populus, flores,
Concordiaq; rāteq; in medio suum
Orbi, Orbi refertur forum.

De elegantia verō tantę vrbis, vīcorū & viarum splē-
dore vēt nitorē, adūscitorū magnificētā, commodi-
tate, ornato, Suburbiorum laxitate, horotorū mēnitātē,
atque in hiā nacentium herbarū & florū Varierat, nō
paucā etā scribenda occurrerent, nisi of his tacendum,
quam scribendū potius videretur, adeo enim omnium
oculūs exposita hāc sunt, vt pluribus verbis celebrari non
referantur.

- 67 Anxa
- 65 Aqua pendens
- 32 Aquileburgum, arx
- 18 Aquariana superior & inferior
- 63 Aquila
- 19 Aravis Galliæ flumen, vnde Sagona dicatur
- 9 Archidona
- 11 Ardales Rēgicē prouincia in Hispania opidum
- 7 Arius Montanus
- 27 Atūcicum, effe Antwerpiam
- 17 Auri venē quo nampactō in Hispania sunt inuentæ
- 31 Augusta Drusi
- 34 Augusta Tiberia

B

- 47 **B**ardæ in principiis suos Pomeranos confinianta
- 44 BAR D V C M, insignis olīne ciuitas, quam ea, quā praelaram vrbem commendare solent, fato felici, celebrioribus suis ciuitatibus Saxonia annumerare fa-
lebat, diffat Luneburg dimidio, Bergerdorfio quatuor,
Vicena duobus cum dimidio, Hamburgo fex, Lubeca
miliaribus decē A Bardis, quos poētæ vocarunt, ibidem
olim habitantibus ad pellationem effe fortitū, opinio est.
Cranzitis in sua Saxonia lib. 7. cap. 2. altam etiam nominis ratione commemorat, & simul opidi fatum, euer-
sus, defribit. Quod paulū altius ex eodem repete-
libet, dum Fridericus Imperator in Alz expeditionem
ire, coperunt in Saxonia fieri commotiones non paruæ,
Nam cum Adolphus comes Holstia Imperator in longin-
guam peregrinationem sequeretur Hartvicius Bre-
menis archiepiscopus, iam (vt diximus) in contemptu
fuerū agens, Henrico Leoni redditū comitatum Stra-
deniem, vt Thietmaros, qui ē iam Danis coniunixerant
aliquoā eius consilio, & auxilio ad ecclesiā iura reuo-
care.

a

caret.

INDEX

- caret. Quumque Henricus in Stadio moraretur, adiere illum primores Holstiani, illi gratulantes de reditu. Ille loquutus familiariter eisdem, magna illos spes erexit, si operam impenderente, se in Holstiani reducere. Mosebat illos magna olim principis fortuna, perq; illam magnos se futuros sperantes, dedita opera Flensburg, Itzeho, Ploera, eieciis hys quos cultodes come praefecerat, duci aperuerunt. Adolphus autem de Pale, qui pro affinis tuo terram regebat absentis, & mater Adolphicu coniugis Lubici pro sua fecuritate sunt inglesi, Henricus Leo, quam se illi denou fortuna aperiret, & iam tenuerint Holstiam, inde arma quanta potuit maxima contraxit. Acesserunt illi Bernardus de Racebhu, Bernardus de V Velpe, Hilmoldus de Zuverni comites & alij amici eius: inter quos generi sui Kanuti regi. Danorum arua defuerunt. Primam agreditur Bardeviae vibem recuperare. Sed Petrinatus illis reprobantibus (nam inerat validum praefidium, quod vibem pro Bernardo ducetur) crevit obdisionis labor, & interuenient pugnatum inuenit (et si) contumelij plena verba & facta, vt ferit, probrofa, pro alterno contemptu. Quia res ducem exalparerat: indeque factum est ut dum fortius oppugnaretur quam defendere tur, vobis ipsa de apostolorum, Simonis & Iudeae caperetur anno octogesimo octavo post mille centum, & directione militum permitteret. Sævit gladius: qui supererant ced, capiuntur milites atque cives. Pult gladium ignis hostius defauit, ita ut illo die non resurgent virbi semel euerla, illa præclarla, & qua memoriam antiquissimam fertur habuisse. Saxa & lapides inde deuenchont, viciniisque virbiis incrementum præbuerunt. Nam cum a mari Lubica, ad astrum Luneburgum invenirentur, Hamburgum quoque non nihil inde sensit incrementum, quid inter Bardeviae euenerat. Bardorum olim dixerit vicum. Ego fundatore eius Bardoneum veteri Saxonum nomine arbitror appellatum inde nomen remansisse, Bardevico: quomodo ex Brunone Brunio. Nam Bardos non vñ quantam gentem, sed generaliter omnem indisciplina- tam & barbarum vocant populum.
- 44 Bardouicum vetus Saxoniae opidum.
 44 Bardouicum ab Henrico Leone Duce Brausenicum funditus euerum.
 45 Bardonum Pomeraniae opidum.
 32 Bauariae dux, Danie Rex fuit.
 7 Benedictus Arias Mictanus,
 25 Berncastellum, Moellana Germania's ditionis Treuientis opidum pro situ loci, & vini prestantia à mercatoribus, & vicinis populis frequenter, à Ioanne Badensi Treuirense Episcopo, præclaris refaturam adificis, à Boemundo alijs, cameri, muris, turrib & propugnaculis copio: & decoratis codicis, Archiepscopo Boemundo curante, Rudolphus Romanorū Rex, cuius quibusdam eius in ditionis opidis Montebur, VVirtelich, Billiche, & Sarburge, Regali auctoritate liberas effecit. & hoc signi filii seu munimine cōhi maut pleno ture. Prent Regalis magnificaentia Civitates & opida libertate cōfuerunt, Quā liberatae inlyti Reges Adolphus & Albertus cōfirmarunt.
 20 Bertharia opidum.
 11 Beretia Hispania' prouincia, vnde Andalusia dicatur
 7 Beris flumen Hispania'
 16 Bilcainorum habitus.
 29 Boemica situs.
 37 Borealem gentium habitus
 10 Boratella.
 12 Borne.
 12 Bornea Bætica prouincia in Hispania opidum.
 28 Brabantinorum natalis conditio.
 3 Braccare Augulte antiquissima siuitis atque opibus florens Portugalie virbi.
 3 Bracara Portugalliae, quæ interamnis, antiquissima ciuitas Gallis Celtici, qui illa loca occuparunt, sicut appellata, Alij Bracare originem ad Cartaginem suæs referunt, & à Bragadis Bragadis (alij) tamen Bagradam appellant) fluuij acclisis conditam, sappellata firmant. Quicunque rande confeatur origine, illud conlat, perantiquam virbe, anti Romanis suis, vt Auguste titulo ornaretur,
- & ab ea, quicunq; habitabant inter Durium & Limi po-
 puli, bracari diceretur, in quibus debellandis, multis annos Romani fudurunt. Antonius poëta, qui circa tempora D. Hieronymi scriptis, in Catalogo Vrbium illuc Bracaram, Emeritan, Cordubam, Tarracón, quatuor præ-
 cipuas Hispania' ciuitates ponit, vnde colligimus, vñq; ad tempora Gothorum, florentissima fusile Bracaram, non solum conuentu Romanam, fed etiam fede Metropolitana, tantu[m] autoritas, vt quum S. Iurib[us] Aufuricensis Episcopus, iustu[us] B. Leonis Papa, contra Priftalii inflar, Synodus Gothorum conuocasset Hispani, decreta Conciliis, ad Baleoniam Bracarenem miserint Episcopum, tanq[ue], que cuperentius auctoritate confirmari.
- 41 Bremna virb[us] Hancatrica,
 41 Bremenna ingenia.
 41 Brementis Ecclesiæ omniuum Aquilonerium Ecclesia-
 rum mater.
 24 Britannia, vnde sit Anglia dicta.
- C.
- 10 C Abecas Hispania' Bectice opidi.
 6 Calatia, precipua quondam Campania' virb[us].
 6 Calatini primi Episcopi.
 22 Calefum, clavis, frenum, & ianua Gallie.
 22 Calefum, fave Calefum, Flandriæ opid.
 22 Calefum quando, & quomodo ab Anglis fit per Gal-
 loes euptum.
 22 Calefum quando & quomodo Gallis fit euptum.
 22 Calefio in marijōis Gallie & Flâdrie limitibus, oportu-
 na situs commoditas, multas calamitates & bella gene-
 rata. De quibus Ludovitus Guicciardinus lib. tertio de mirabilibus mundi, scribit, Eduardus III. eo nomine Britannorum Rex, post profligatum in summi Crefcen-
 tiano conficit, longe crudelissimo, Philippum vexum
 Francie Regem anno super millesimum trecentesimum
 quadragesimo sexto. Calatum ciuitatem terra, marique
 continenter oppignatam, ac vñdecim mensis obfelliunt,
 tandem fame obfucant, & cœpt. Vnde sequita tempella,
 Gallis exacti, & britannorum dedecit eundem Colonia,
 incredibili sumptu, accurata diligentia, contra quocunque boltum inlatus, ducentos & vñdecim annos
 vñq[ue] ex conformati ciuitatisa fuit, legibus vñs Angli-
 canis, nec verò Regum Britannicorum alijs ianuam eam
 Francie malè appellare conseruerunt. Alij, quamdui Itiā
 portum possiderent, claves Gallie in cingulo circum-
 terre dixerunt. Non multum enim aberrant a vero istiusmo
 modi Apophthegmat, sive aliquafone: Nam, quod aditus
 eis illi ex parte vñque patet in continentem, vbi ita po-
 stulat, sivecepta expeditio, tantum non progressus mag-
 nos semper fecerunt, verum etiam timorem Morinis vi-
 cios, & Francia' odio frenos, & plurimn iniercerunt.
 Sed postquam recuperato itio promotorio, Galli ianuam illam Anglis præcluserunt, non modo iam ab incur-
 fionibus inimicarum prouinciarum, & depopulationi-
 bus aggroribus prohibiti, fed ab continentis (in qua ne digi-
 tum quidem telluris, adhuc pedes, aut subducen-
 das nauis, proprium habeant) prouisus, & ab cir-
 cumfluo Oceano vñdique obfelli quodammodo viden-
 tur ista ex Arce semel precipitati angl.
- Hac quidem Guicciardinus haecens. Sed dictu mi-
 rum, quoniam opere hac Gallorum victoria illius temporis
 poetas exuerunt, quorum elegia & excellenta carmina,
 huic Indic libenter inferent (nisi eorum me terret
 prolixitas) vt eorum comparatione, longe maior Serenelli
 simi & Reuerendissimi Cardinali Austraci Alberti glo-
 riæ hinc pafsim, innotesceret, cui meritò immortale fla-
 tuendum tropheu, qui Henrico Nauarreto & Gallia'Re-
 gi, incredibili celeritate & industria Anno parta salutis,
 M. D. XC. VI. Calatum, potenti, præsidio munitum,
 auspicijs Philippi Regis eripiens, Gallis, britannis, ac Ba-
 taui frenum iniecit. Libet tamen, doctissimum Michaelis Hosptitali carmen, de Caleti, & vicina Guinæ expug-
 natione subiicie, & lector, in eo, immutatis mutandis,
 singula, Aultricæ victorie applicanda cogitet.

INDEX

DE CALETI ET GVINAE EX-
PVGNATIONE MICHAELIS
HOSPITALIS CARMEN.

SIC mutat Fortuna vices, & ludit atrocem
Mare suo ludum, non his nunc aquor illis.
Nor ades fusi & magno certamine vici

Nuper ab Hispanis fortis modo viximus Anglos,
Adeptas paribus tandem, receperimus vices;
Orcano in medo nulla regnare Britanis.
Illi cura lacrimis Terra cestere retentis,

Possidit, suis atque animis tempore longo.
Namq[ue] erat in fatis reditum haud ante Caletum

Ad veteros dominos, quam se Regina marito

Tradiderat exteris veterumq[ue] propigne Regum

Possit habita, nouis sub succederet adueni regum.

Ipsa Valesia venturam est ferre neptem,

Merlinus vates multa praedicerat ante;

Sanguinis vitorum nobis, Ladis, futurum

Crociata cecidi, quia Francia per inuenientis

Omissis, & extensis sunt longa in tempore vices?

Non magis illi fuit (quangum versissima auctor.)

Creditus est, Trium Piatum quam sita regu.

Quoniam etiam tantum bis iam vitoria duplae

Addiderat, tantus nosq[ue] contemptus, ut arcis

In foribus summi legereat marmore duro

Insumissemus (vale id sermone Latino)

YVM DEMV FRANCIS PREMET OBSIDIONE CALETVM

CVM FERRY M. PLEM & BMVS NATABIT SYB-
RIS STAR.

Barbara rex, supraq[ue] bonum fiducia morem,

Sed neq[ue] tot circumdilecti fusi q[ue] paludes,

Tot q[ue] obela via p[ro]p[ri]am capella per omneis

Praesidius incisa virum porrebat m[od]icari

Nostrorum turmas equum, peditionem, cohortes,

Ips[er] scum faciem duciis partibus orbis

Ad ductos rapere tem[pe]stis sublimis in alto

Lotaremus equo, prius est confecta ad videm

Defingit locum castri, & impere tollit,

Quam miser citus ilam potuisti putare!

Angustus aditus, arctaq[ue] evadere valle,

Hic labor exaruitq[ue], nonne, maior q[ue] prior?

Murus erat lateris & cinctus firmis somnis, alta

Incinctus fusus, verum penitus agere nullo

Sinibus, lapidis ista vix ex quo distans,

In media latere, Nerei quod prolatus unda,

Bris, die refusa terris dilabens effusa,

Tum me ludenter nemo, conbasu legentem

Vident, ac sicut pugnam mare liqui arenam

Dicentes, pedibus lamen his constitutis agere,

Nec patens antrum lo[re]ns est: (opus alio

Subfidelis, mihi ogo) fatigari pondere tellus,

Hac regione tenui, et cunctibus alio,

Expendens fuit tame omnia machina bellis,

Ingenis præterea, primis adiutori precepit in v[er]bem,

Armati data pac, & nemibus: y[er]e teclita

Illi si cutes alio concedere info.

At tu Camafarox, domine clementis, & aqua

Andreas potius leges, & molia iusta,

Quam rex experire, manu quia posse & armari,

Nonca manu eufora, (log) aqua tacerent

Manu non dominis Laphi inducat aratum,

Agricola, no[n] nato fementem preparat arato,

Qui fatur, aut quemnam rabies hac, frage vorarum,

Non contenta finis, nefta tanta bantur vices,

Integrag[ue], addicili cum cunib[us] oppida facet,

Dixi Ebroi? Nuper Terrenum vidimus v[er]bem

In Morris, tamen q[ue] per hanc vidimus arato,

Vix in virtutis locis hodie negligi possem,

Te[rr]itorum, quia sim fortassis in h[ab]itu ferenda,

Id vero, manus propria p[ro]ficiunt, innes-

Drjere nec patitur, q[ue] facies superponere relictis,

Parere nec patitur, q[ue] vultus cui paratu[re] bolis,

Quale fuisse putas, hominum magis anno feruntur?

Sed nobis ducibus præclaræ munere Diu[m]m

Intitulata primi celo vitoria venit.

Cum mare, cum glacialia hyems, & iu[n]ctu[m] vitoria

Gloria, cum, recens aderat infamia proh[ib]ita,

Et nimis Fortuna du[ce] contraria posset

Talibus, audaces quamvis, abducere, expirare;

Mens Errice tamen semper tibi confluit una;

Te solum referunt annos, firmasse tuorum,

Sicilie et Regum celesti numine mentes

Impellit, trahit, Dei quicunque, videtur,

Ei quo mortales nequeunt pertingere sensibili,

Addiscam homines, mirarior ipsi si amant

Plurima saudorum, ob[lig]ati querere et cau[n]do;

At Deu[m] u[er] quisque, tibi q[ui]llam auctor

Confundit, monit, aufer, ducibusq[ue] premunt

Idem Errice tuus, donec res ordine gesta sit.

Idem, multorum cum posceret era diu[n]um

Miles inops, & signa lequi se posse negaret,

Exhausto penitus bello per temporis filio:

Hanc animum tu patriam dedis, hanc tibi Carole[m]netem.

Vi tua varijs, p[ro]f[er]or que te communis, in v[er]be

Parfha, bidua omne bonis & subius aurum

Acciperes: quia mox duila pecunias arti

Morigeros comites, & ad omnia nisi paratos

Reddiderit. His opibus p[ro]ficiere Britanni

Litteribus nostris maria tuta a curva ponti.

Quis, ergo, sui opimique De tamq[ue] datoris

Attulit, nobis tali per se poteris gratiae?

An delecta boom, pe[re]dum vel corpora censum

Illius autem p[ro]sternit mal[itia]bitus artas?

An letum Paean aeternis, loque triumphi?

Quodque soleret dicti vitorum Carmen honoris?

V[er]surata in aliis cultoribus ipsa Dourum.

Nor hanc gloriosam potius, laudemque suam

Imitatio, fortisque Deo turgentia Regum

Colla superborum qui proteri, & pede calcat;

Subiecta, humilesque, p[ro]fique accepta ferenteis

Omnia, soli humus supera ad conuexa polovum.

Quis nos successumq[ue] rebusque secundis

Inflatus, ideo castigat more paternis

Castibus exercens varijs, ne no[n]ra futeimus

Quia nos ille securi mente suauit;

Vi rerum & columnen nostrarum, flemque salutis,

Primit, regisque Deo ponamus in v[er]o;

Ne ex fatis minum, dura cum forte grauamus;

Ne rursum elati, venient cum proferre a nobis.

5 Calis, idem & Gades

21 Cameracum

21 Cameracum an sit Romanorum Samarobrini,

21 Cameracini Episcopatus multo tempore cum Atra-

bateni coniunctus & vnitus fuit.

30 S. Calis Martyr Rex Dania.

61 Caprarola Arx Farnesiana

9 Capriolorum à Saracenis Christianorum mira defensio,

14 Cærerex, in quos Christiani Mauri protrudebant.

11 Catama Berica prouincia in Hispania opidum,

37 Caroli Mansfeldia Mons.

59 Carl V. & Ferdinandus fratru[m] in valle cœlōpōtis occurſus

64 Caffellum nouum.

9 Caffitatis mira defensio,

51 Caffra Regina,

65 Caffrum ouil.

69 Catanae Gymnasium

69 Catanae verus Siciliæ verba

69 Catana Siciliæ verba in Demona valle mari vicina, agro

fertili gaudentibus, Thebitin viuu ibi natu, præstat omni vino,

vniuersitate eti, & publico literari studio Catana incla-

reicit, ubi M. Marcellus prætor Ro. poit capit[us] Syracusas

pulcherrimū gymnasium, exstruxit, quod eti per se portis

rerum, edicis, in iuriarum, colapsum erat; tamē in praefens,

vt scribit Marius, sic restituitur eti, vt in omni articulo libe-

ralium generi frequentissimum sit. Vnde præstantissimos

viros præfuisse, at: Charondam nimis legislatore,

celeberrimum, quem gladio, quod contra propriam le-

gem, neq[ue] armis in concionem venire fecisse vide-

retur, incubus feruntur: Clarissimumq[ue] iuris canonici in-

terpretet, Abbatem Panormitanum Archiepiscopum.

Diodorus

INDEX

- Diodorus quoque quem vulgus Liodorū vocat, vir māgica arte imbutus, miranda præstigiorum machinatio[n]e Catana floruit. Is namque potenti carminum ruui, homines in bruta animantia conuertere, omniumq[ue] ferme rerum formis in nouas metamorphos transfundere longissimq[ue] à se spatijs d[icitu]r, respetuē ad se attrahe[re] posse videbatur. Catanen[us] præterea, adeo crebris la- celsib[us] in iurijs, & contumelij dehonestabat, vrvanisf[er]ing credulitatis laqueis circumvenienti, ad cultus ei pendēdi studiū concitatentur. Qui, cū capit[us] reum cruci tradendus esset, elicitorum car minūm præsentissima ar- te, è Catana Byzantium, cuius imperio eo tempore sici- lia superat & curſu ē Byzantio Catanam, lictorum mani- bus dilapsus, parvo t[em]p[or]u[m] interfluit per aera se de- uehi iuulit. Quibus vencijis adeo populo factus est ad- mirabilis, & eo tandem peruit, ut ipso quādā mun- minis potentiam esse rati, errore sacrilego cultum sacris debiti ei exhiberet. Sed tandem à Leone Catanen[us] l[et]is op[er]o diu in virtute, ex improviso captus, frequenti in media vrbe populo, in formacem igneā iniectus, in- cendio consumptus est.
- Cataneum etiam fuit Galerius, sive Galeotus, vir ad stuporem vloq[ue] fortis, cuius robustis ac terribilis vniuerſaq[ue] corporis magnitudini, par virum robur, ha- bitusq[ue], adeo respondebat, vt tota cius compago, exa- ctitissimo natura: ingenio, exculta, laborataque esse vide- retur. Igitur h[ab]it[us] lapidissim[us] iactu, lancea, fatusq[ue] omnem hominem facile vincerebat. Membrorum quoque robori ingens anima decus affuit. E[st]o ac pede bellator acceri- mus. Neq[ue] illi litus, quomodo fortitudinis su[er] experien- tiam edet, efficer[re] potuit. Armature enim grau[er]a armata galearufique, humi[us] manu, finis[us] ephippiū, dextra ha- stam militare tenens, freno saltu equum infilabat. Granditer etiam statua equum abegit, freno velociter cur- rentem, insidens, curribus corixq[ue] sibet. Afinum prae- terea, magna lignorum congerie, sive, quonunc alio nō nere grauem, manibus ē terra extollebat. Duo præterea ex robustissimis sumū agrediebatur, quāmque alterum attrectaret, alterum genitum cum prelūpū vrg. bat, nec ante desistebat, quām prius hunc, deinde illum pedibus subiecto, aliorum manus post terga viceret. Is, cum Plumbinum, Florentinorum, eo tempore opidum, ab Alfonso Stratoni & Sicili Reg[is] ob sidereret, a tribus hostiis equitū, peltis, ynum ex eis gladi capulo semine- cem equo excusit, alterum, citato equo medium ampler- xusq[ue] ella extracrum, humi prostravit, tertiu, cubito grauer[re] percum, in fugam concurrit, singulari certa- mine, quater p[ro]ficiat, bis in Italia, bis in Gallia transalpi- na, toties vicit eus.
- 23 Cella in hanni.
- 69 Cereris apud Cataneses religio.
- 7 Cittula, quālī ciuitas Iulia.
- 24 Cochemensis opidum Archiepiscopatus Treuiren[s]is ad Mofellam.
- 24 COCHME, vnum ex præcipuis Germania: Mo- fellicani opidis, ad Mofellae ripam se extendit, in montis cacumine arcem exhibens Archiepiscoporum Treuiren- sium residētum, per Poëmendum Epipicum, isti di- tioni accessit, qui cum Adolpho Imperatori multa officia præstillet, quodque multa ma[r]charum millia, in eius, & Imperij promotione expendisset, hanc fidem Imperator attendens, Regale caltrum Cochem cum opido adiacen- tiac omnibus attinetijs & castris, videlicet Clotten & Kempulum, ex cōfēnū & voluntate omnium Principum Regnū Alemannia, irreuocabiliter ipsi & Ecclesiæ Treuiren[s]i contulit in perpetuum plenō iure, sine calumnia, qualibet possidenda liberè & quiete, similiq[ue] Regale hoc donum, suo & Regni Principum sigillorum munimine roborauit; Melius ac nobiliss membrum ac virilius, pro- defensione terra fu[er]it, nullus decolorum acquisiuit.
- Baldus in deinde, famosus Treuiren[s]um Antifites, qui & Mog[unti]nus ad ministerior, & à Vormatiensibus po- fūlatus, & sp[irit]us Ecclesiæ Rector fuit, adificis nouis Cochneis opidum ornans, publica etiam ibi itineria, per quæ vix inanis equus duci poterat, adeo ampliata, ve- quis, a finis sue cum sarcina commode transire posset.
- Ludouicus quartus Rom. Im. Aug. inter multas liber- tates & prærogativa, qui Baldus Archiepiscopo Treu-
- rensi concessit, etiam Castrum Cochem & Clorente, cum omnibus appertenentijs iure proprietatis & posse- sionis tenendum per perpetuo confirmavit, ita etiam, ut impo- norata id sp[irit]antia redimere posset à quoconque, ac libi habere.
- 32 Coldinga Danie.
- " Coldingam Danicam Fridericus II. Danie Rex, mul- tum ornauit.
- 32 Coldinga multorum Danie Regum priuilegijs do- nata
- 32 Coldinga pons, Regibus Danie instar fodinæ metal-
- 31 Colonia quartanorum.
- 3 Columna Herculis.
- 33 Comara.
- 33 Comara quomodo à Turcis grauite obessa, & libe- rata fuerit.
- 33 Comitatis tirolensis præstantia.
- 4 Conimbriz Hispanorum Athene.
- 4 Conimbriz cathedralis Ecclesia.
- 4 Conimbriz vniuersale studium.
- 64 Constantia etiam Nuceria dicta
- 31 Conneburgum ad fretum Danicum arx nobilis.
- 16 Crypta Adriani.
- 35 Cufenum Xenodochium.
- D.
- 33 Dania quales auri mineras habet.
- 31 Dionisii offa Ratisbonæ quiccer.
- 37 Dithmaria.
- 33 Draunstein, Mons.
- E.
- 33 Ekelengordia opidum Danie.
- 31 Edoren[s]is Friesia Hollandia fertilior.
- 35 Elyteria.
- 35 Eydoren[s]is Friesia
- 35 Euercup.
- 39 Eutropius primus Sanctorum Apostolus
- F.
- 61 Farnesiana Arx Caprarola.
- 66 F. Ferdinandus Calatinus Episcopus.
- Ferdinandi & Caroli V. fratre, in valla oen- tica occurrit.
- 1 Fucus corbez.
- 28 Flandrorum natalis conditio.
- 18 Flissinga clavis maris Belgici.
- 28 Flissinga Zelandie vrb.
- 35 Fionia in insula Danica primaria vrbis ottonium.
- 30 Franco, esse Friesos.
- 33 Frederici Burgum Arx Danie.
- 35 Friesia Eydoren[s]is.
- 35 Friesos, Francos esse.
- 62 Fundi.
- 62 Fundani à turcarum tyranno Caradino Barbaroſſa misere affi-cti.
- 62 Fundanum vinum nobile.
- 62 FVNDI in Latio Italia opidum, apud Frondinum Colonia Romana est. Vix Appia per medium opidum permeat, H[ab]et viam aliarum Itali vrbium occasione, descrip[er]imus. Multa fuerunt apud Romanos triumphantes memorables & famo[ra]e magnis sumptibus strata via Nempe.
Appia	Latina	Iabicana	Campana,
Praef[er]etina	Cimina	Valeria	Ostiensis
Fiamminia	Caffia	Laurentina	Arcatina
Tyberina	Collarina	Gallicana	Tyberina
Nomentana	Salaria	Serina	Quintia
Aemilia	Portuensis	Praetoriana	Triumphalia.
Cornelia	Claudia	Sturelia,	Laticulae.
- G.
- 3 Gades ad occidu[m] insulae partibus.
- 3 Gadium antiquarum ruinæ.
- 3 Gades, Herculis insula.
- 3 Gades, nunc Calis.
- Gadi

I N D E X

- 6 Gaditanæ thinorum pifatio.
 6 Gaditanæ infula latus australis.
 6 Gaditanæ vigilæ quales
 11 Gallæ nubes ad quid conducant.
 16 Galerotta
 67 Gallipolis, magnæ Græcia vrbis
 14 Generalipha
 51 Germaniaheim
 50 Glogonia opidum
 53 Gmundna opidum Austriae
 36 Gothia, semper Danæ Regi parvæ
 59 Gothorium Visbia
 25 Gothorum Regia, Tolorem sicut
 67 Græcia magna, unde dicatur
 23 Granatenæ bellum difficile
 33 Granata occidentale latus
 23 Granatam qua occasione Mauri occuparint.
 37 Graen
 69 Gymnasium Catanae

H.

- H** Abitus anglorum
 16 Habitus Biscainorum
 Habitus Borealium gentium

37 Halla Saxonum

11 Hardala Berica prouincia opidum.

20 Hardueca Geldria ducatus opidum

29 Hardericiem viri doctrina, illustres

24 Hardericensis arx sublata

14 S. Helena faculum Granata

38 Heida Dithmaris opidum

33 Helsigorum Danæ vrbis

33 HELSINGORVM. Danæ opidum in signi Emporio & Telonio ad Fretum Danicum, Ørsund, nobilis, vbi ad latus maritimum excludens Croneburgum, castrum munitionis, & inexpugnabile: Arx fæte magnificèm, ex lateris fæta marmoreo, sumptibus maximis Friderici II. quadrati lapidis artificia compage congeta, & mirabilis struætura absoluta, 1584. Primum enim molem lapideam, in ipso littore, ante arcem coaserunt iustitie quæ trahibat maximi roboris contextus, subibusq; transfiguratis, & cratibus summis connexis corroboratis, fluctibus opus fecit: cui Saxa immensi pederis alia, superalii grandioribus, ad stabiliendum operis pulcherrimi fundamen iniecta sunt: ne vrante opificum incuria, vndarumque frequentissimis, & violentissimis latravibus lambentibus, id dehinc, & fatigari.

Habet hoc castellum aliud in adihera R I P A S C A NIAE, quod EL TZED V R G V M appellant. Vtrosque sanæ belliculari machinariis vis ingens, hic, & illinc, ad concutendum nubes furor, & fine venia præter nauigare, dubitumque portorum subfracte conantes, locata.

Nam hoc in loco, naturæ beneficio, ad id preparato, pro mercibus vtric, citroquæ exportandis, rufusq; inueniens, alioquin transfigurans (si modo quis nauigationem in fitatum, secùr ab solvere velit) redienda erit ratio. Qui fecit faxit, capitale esto: Et bona quantaunque fuerit faberata confitator.

Velicitates igitur dorsumque anguli mari, hac calcantes, quoquoniam foliæ in suæ LVSTANTO S, vel HIS SPANOS, G ALLOS, BRIT ANNO S, vel quaque verum, cursum direxerint, angustasq; portum fauces, vtrumq; castelli interlabentes in raro coguntur. Et portuarii falsi, vini, aliarumq; merciæ pretiosi illarum, carbaris duduimus, pendente tenuerunt. Quibus dimisissis, mox alij onustiores rationem redditur, cateriatum omenant, & voluntatem regis Danæ præfari tenentur. Id que boni ure, quod pro iporum salute, transfigurisque fecuro, regia classis, perpetius sumptibus intratur, & tremores per equora traducantur, vt quicquid piratarum in intelligetur capiatur, cruciæ adiudicetur. Ne spoliom lucris cœfatis, induci, predaq; dulcedine illeci maius in potestum facinus tenent, quam pluresq; innocenter trucident neve impunitas spe, huius pelagi portibus tanquam receptaculo, sentina piratica abdita delitescat, incautisque inuidias locet.

Ita beneficio Neptuni Danici, mare purgantis, neminem prædonum elabi permittentis, tuto omnibus, si ne ferutus & mortis periculo transmittentibus, saluus conductus, quo volent, patet. Si quidem opem suam, contraria piratarum imples auras implorantibus promptissime communicat, & negotiatoribus tutissimum maris sum conferuando, vicilibet terræ fuos ciues saluos reddit. Quanquam vero Dania, neque aureas venas, neque vieta, quibus gloriatur, natura habeat: ut Arabia, Hispania, Vngaria, Italia, & Germania hoc modo conserui possit: profert tamen, præter alias fodinas metallicas, suas amplissimas opes: & reuera hoc maris Balchicis ostio vñfera, & auriferæ est: tam vñfluum mare, quæ in aureum flumen polidens, Cuius anniueriaris reditibus immenses Regia G A Z AE, opesque excententes, HERMO, TAGO, Paçolo, & Rheno non cedant.

5 Hercules columnæ
 5 Hercules custos.
 5 Hercules Gadanus
 5 Hercules infula Gades
 5 Hercules limitaneus
 5 Hercules Marcusanus
 5 Hercules Mufagetus
 10 Hermaland
 48 Hildesheimum.

7 HISPA LI S, eius Hispania Provincie Metropolis, quæ cunctas diuite cultu, & quadam fertili, ac peculiaritate præcedit, Betican veteres à Bati fluvio, Recentiores Vandaliam, à Vandaliis, eam posteriorē foculo occupant, vocarunt. Quæ quidē Hispanensis, vrbis omnium totius Hispania vrbium ornatissima, cultu, & elegantiæ ciuitum, & quadam priuato, & quasi nativo splendore, nulli torus orbis secunda pietas in ea, & bonarum artium studia, & nobilitatis exercitamenta apprimis florent: diutine etiam, & opes, quantas nulli vni quam Regno aut Imperio, quamvis excellenti, nisi vni forsan Romano, contigisse legimus, in eam congete sint. Ipsa enim omnium Europæ vrbium opulentissima, quas ab altero pane terarium orbe, quem prima aperuit, immensas, nec villis prius seculi suditas diuties accipit, in viuierum Christianum orbem largè diffundit, ac ipsos eriam Barbares, qui penitiora Asia atque Africa Regna colunt, abunde locuplet centum, & amplius auri millions per aliquot annos, in Basilia Indicis commerci in commortarios, bona fide relatios, conflat, vt hinc affinare licet, tantundem certè à vectoribus occultatum, ne Rex ad tempus mutetur, timentibus: quid si infinitam, & panem incredibilium opum vim expendamus, quæ ad hæc tempora principi Melaniticæ nauigatione è conœcta est, his clavis clasibus quotannis non alio mercium genere, quæ auro & argento onus, ac plerumque faburatis nos redirentur? Sed hæc peregrina, & adventicia quisquam dixerit, porrò, propriæ diutius ad possentes, vt Regis, cuius nominis in maiestate deuotissima est, sed qui millione aureorum in singulos annos obsequi, & vectigalium ergo, libentissime reddit: quantum multi Principes ex integrâ Regnis corraderet vice possunt. Verantur ibi hospitium & adueniarum, mercimonij causa, innumerabilis turbæ, ac præter hos, censafunt in ea, à proximis annis, viximus, quatuor ciuii millia priuatas domos aut domicilia habentia, in viginti octo tribus diuisa, quara prima D. Maria titulu, & fano insignis est, quo nulius habet Christianus orbis excellenterius, si operis amplitudinem & maiestatem, sacra quadam hilaritate, & pulchritudine venerabile, & turrim summa celitudinis, è qua statas horas signum datur, editissimo & operosissimo fastigio admirabilem spæces, vnde in viuieram urbem & latissime circumiacentes campos, iucundissimus prospectus est. Quid Regie arcis ornamenta verè Regia describam? quanullam elegantioris struætura, aut gravitorum volupptus Hispani Reges habent, quid præterea sumptuoso Dicum, Comitiusque, & illustrum processionis palatii, quid amoenissimis fontibus & viribus ornatas ciuium ades memorem! pretereò antiquos aquarum riuis, longe per arcus, in variis vrbis regiones derubatos & recentiores S. P. Q. H. ingenti sumptu & industria ad Herculanos, quas vulgo vocant, columnas deducunt, & publicè voluptati dicatos, palustris, & viginosa vatisfici-

INDEX

- maximam plitudinem areae, confitis arboribus, in pulcherrimum viridianum reformatum, & latissimum spatium in circi specie ad discursiones & voluntariis inambulationes relatis. iam verò sub urbano hortos omnibus delicijs & amoenitatis refertilissimos, torti per agros, & ad Batis ripas magnificientissima exstreta pratoria quis dignis laudis profugatur: quibus commantes, & ex vitro; orbe re deinceps quotidie spectare licet. Ipsi enim Hispani Occidentis Regina, quas amborum equestrain medio posita, virtutumq; efficitus inaugurationib; & operulatissimis cōmētis continet, longū fureit urbanis senatus & Regij pretorij magistrat, & Friensem areā commemorare. L sit autem Trianā egregium suburbium, terminile fere ciub. ad viteriorem Batis oram habitatum, publicio ponte, & multis nautigis strato, ceteriori rīpa atque urbi secessione, qui verò aurorū lactitiam & felicitatem omnigenere frugis redundante confidet, id certè luxuriantis natura & profusissime genio indulgentius opus est, se dicat, nec viquā alias, ut humanis voluntatibus & cōmodis gratificetur, & quae delicias opere sua ostentant, atque exhaustant.
- 3 Hispanensis Ecclesiae magnificientia
4 Hispanensis Ecclesiae Maioris magnifica turris
5 Hispanensis territori antiqua monumenta
16 Hispania ari dices
7 Hispania quali Hispania
7 Hispania unde nomen habeat
10 Hispania itinera, quae ritus & latronibus & prædibus, sint tuta
28 Hollandorum naturalis conditio
29 Horus Comitis Mansellæ Lutzenburg.
37 Hungarici Regni primas, Archiepiscop. Strigoniensis.
37 Hufum opidum, quare priuilegijs urbis, serius donata.

I.

- 54 Laurinum
54 Laurinum quando & quomodo à Turcis captum.
22 Iccius portus, An sit Caleum
8 Ierenae territorij Hispanensis in Hispania opidum
28 Igel, villa Mofellana, vilendum antiquitas monumentum ostentat, de quo eruditore referuntur sententiæ
61 Ignes Montis vesuvi
66 Imaginum sacrarum celebratis in Ecclesia Calatinæ vsu.
51 Imbrapolis.
58 Infruck
67 Intronis S. Andreae
8 S. Ioannis de Foratice vetus Hispanie Beticae opidum
7 Iulia Romula, Hispania est.

K.

- 37 Kockeren
52 Koldinga, opidum Danie pererutsum, cuius memini: Prolemeus, Eam prelatis Christiani illi oblo ci amanitatem, aëris clementiam, & salubritatem in delitijs habuit: Ideoq; Aquile burgum arcem, (Drifturs) ciuitati super eminentem in regno studiose renouauit. Vbi & humanis rebus miraculose subductus, anima Deo reddidit. Anno Christi 1519. Serenissima autem Regina DOROTHEA, post mortis obitum, KOLDINGAE, quod reliquum vita erat, in perpetuo celibatu vivere pro opere magnum sua viduitatis ac mortis exemplum exhibens. Vbi (holm noua), intercessione viri consularis, Seuerini Paludani (p̄z memorie) mota, inuentu extixit: & pauperibus Novocomium condidit. Eius munificentiam, olim pædonum sibi loci, hoc Elogio, fortibus Schola deauratis litteris affixa, celebravit.
- Dorothea impensis domus haec extixit & renedit.
Quæ danum canaux regia regia erat.
Illius eternam floruit nonem in ore:
Quod misera larga suerit plamans.

Ex hac Danica Koldinga prodit iudas Koldingensis scriptis hoc tempore celebris, cuius Theatrum extat & historicæ narratio Danie, & omnium illius Regni insularum, Elegans etiam diuersorum carminum opulüs. Ex cuius multo plura & maiora exp̄ctanda.

- 7 L Aciburgium
47 Lacinium.
51 Lacinus Grundanus
34 Latrociniu diuinatus puniri exemplum
51 Legio quarta Italica
51 Linzium Auftria
37 Loca natura hominū conditione immutata
1 Loxa
34 Lubecensis Episcopat.
1 Lucus priscis Karla caput, & superatus
1 Lucios pīces, vt Angli diuidant.
1 Lugdunum
19 Lugdunū cor Francie
19 LV G DV N V M. Strabo scribit totius Gallie vrbē omnium nobilissimam, & populosissimam, Narbone excepta. Et hodie quidem nec dignitas, nec magnitudo eius minoris, cū tantus sit naeronum ambitus, colles duos, & vineta complectens, ut ei pacifimus Galliarum vrbes anteponti possint. Mercatorum commoda sedes, & Romanorum olim dominicium gratissimum; Quod in primo, & hoc quinto Urbium Tomo, latius ab nobis de ducentum fuit. Nunc satem pacis commemorabimus, quantum Lugdunensis Ecclesie ornamenta exenterit S. Ireneus, duplicit in celis decoratus, Doctoris, & Martiris aureola; & quam malum haec martyri & Doctoris gratiam Galli reuelerint. Beati quea Lugdunenses, quibus talis a postolitorum temporum Theologus, Euangelicus doctrina dispensator contingit, qui non solus beatissimum polycarpum & Iannis Apollonij & Euangelij discipulorum, habuit præceptorem, sed & cum alijs Presbyteris ap̄postolorum discipulis & successoribus, familiariter conuerstus est, ita floruit temporibus quibus Christi res cens effusus p̄i seruebat circuus præcordia Sanguis. Cum pietate & eruditione in signo, scripta via, & sententiæ spirant, quæ à sancti Ecclesie patribus, in lucubrationibus suis frequentiter citantur, quibus, velut vermiculatis emblematis, & fulgentibus stellis, scripta via exornant Postquam verò multis exstantibus laboribus, & fatigando cursu bonum certamen certaret, sed feruerat, & iā corona accipienda superaret, sub Seuero, qui in omnes fauus, in Christianos fauili misus, in quinta, post Neronem, persequitione, iam grandus, omnitemperante, & afflictione genitus expertus, Lugduni, martyris laureolā promeruit, Cuius vbi scilicet Christianæ & catholice pietatis amantissimi. A postoli & Euangelio fui sacratissimum corpus, magna religione ad hanc nostram æatem, pio cultu afferuerat: Donec Hugenotorum furor, omnium, qui ab orbe condito, genitifuerunt, tyrannorum, rabie efficerat, & periclitiora. Anno Domini 1562, de predictis ferme vñerat Gallic templis, Lugdunum, & alias variis vrbes occupat, depopulat, diripit. Monasteria precipiū, & alla sacra loca Turco more deauffat, imaginibus, bibliothecis, altaris, sacramentis, sacris nullis parit, proh nefas! Etiam cum vita fui, & celo regnabit bellum gerit. S. IRENEI Martyris offa, de quæ lepulitur tolita, ab asilo mortis in quo clarissimum Christi tenui aduenit, & refurrectionem glorioam expectabant, auctellit, in a steru fuit, iterum ad martyrium certamen reproxi. Post theracum aurum direptum, præciolarum reliquiarum B. Irenei partem aliam in profusione demergunt, aliam, capitnis insigne cranium, pile more pedibus protrudunt, & per vicos plateasq; toto die contumeliosè deludent. Quod tādem in riuolo derelictum Catholicus quidam Chirurgus, clam futuratum, domi abdidit, donec ferme post biennium Christianismus & Catholicæ Religionis vindex Carolus, vrbē recuperata, Archiepiscopo, Clero, Magistratū, populoq; Catholico plenam libertatem reddit. Qui omnes, publica supplicatione indicū ad dominum, in qua latere reliquias didicērunt, cum magna religione properant, veneranda offa colligunt. Ad Ecclesiam nomini eius sacram, reuenerunt deferant, & offererunt colloqat. Hęc autē, vt maiore apud posteros si de haberent, in acta publica referri curarunt.

- 42 Luneburga inferioris Saxonum vrbis
42 Luneburgenses salinz,

Lusita

INDEX

- 2 Lusitanis nobilissimum Emporium Olispo
 23 Lutzenburgum Augusta Romanorum
 M.
 21 **M** Alage solum nobile.
 25 Nandericht.
 25 Mansfeldia Comitis Petri Ernesti Lutzenburgensis
 hortus.
 30 Marianis Teutonicis milites
 27 marchionatus Imperij Antverpias
 60 D.M.A.R.C.I. Venerorum Ecclesiam hic spectaculum
 exhibuimus, quæ à Marco Euangelista nomen habet,
 cuius corpus ex Afia anno Christi Dccc.xxvii. aduenit,
 & hic repositum fuit. Est hoc Fanum omnium Splendissimum. Est enim marmore varij generis contuso in
 frustula, sic vndeque colorum ordine decenter obseruato,
 compactum atque compositum, vno lapidem, sed cor-
 loribus de pictis imaginis, iudicares, aliquibus vero in
 locis, & quasi omnibus, magnificissime ornatum auro.
 In choro columnæ IIII. marmoreæ ex templo Salomo-
 nis aduenit, quæ adhibito lumine, perspicue apparent.
 In vestibulo, tres ex pilatis atrio, translatæ, locus iste mar-
 more signatus, in quo Fridericus Barbarossa Imperator,
 Romano Pontifici humiliiter se submittit. Supra portas
 statua grecæ equorum quatuor, ex Constantiopoli, cum
 Venetiis eam occupantibus, trâpositæ, & ex primis ex Ve-
 bre Roma ex Arcu Triumphi hali Titi Vespaſianis allate por-
 ticus, marmoreis columnis cxxxi, ſuuentur, & cuius re-
 gione D.Marii turris, deaurato teſto, & tabulis grecis va-
 rii historijs, artificioſilimè incisis, emicat.
 10 Marifina
 20 S.Martini reliquiae apud Turonenses in veneratione
 fuerunt.
 26 Maros opidū 'Christianis sub tributo inhabitatum.
 14 Mafmors
 ibid. Los martyres
 7 Mattadero
 9 Maurorum in Hispania tyrannis.
 19 Maximilianus antrii in Oeniponticis montibus, in quo
 de vita deferatur, biduū fuit, & ex eo mirabiliter liberatus.
 27 Mediolanum, Santonis effigie prolempo, pterij existimat.
 58 Melodripus Dithmaris opidum.
 10 Meslones.
 24 Monasterium in Campo Meifeldeni, Ditionis Treu-
 rensis, opidum, vallis ac muris circumdatum, Ecclesiam
 Collegiatam, parrochiale, ac hospitale, cateraque op-
 dibenè confituti ornamenta habet.
 16 Mons A.driani
 57 Mons Carotinus.
 53 Mons Drauftein
 65 Mons Paſſiliptus
 16 Montes Pyrenæi
 64 Mons S. Silvestri
 65 Mons summanus
 75 Mons S. Thomæ
 65 Mons Vefuvius
 23 Monumentum perantiquum, in villa Igel prope Mo-
 sellam.
 58 Mulbach

N.

- 51 **N** Abus flu.
 Neapolis
 65 NE A P O L I S felicis & luxuriantis Campanie Metropolis, Principum totius regionis sedes, non tam magna, quam populosa, plateas habet, tribus exceptis, quæ latæ, & mira magnitudinis sunt, valore ex parte stratis, & angulis, olim filicibus, nunc lapide cortili stratis, in quibus obferuantur ordo in diphonendis colloquandis ciuium & articulam dibus. Fabri enim, & eiudemmodi artifices, qui stirpem moleſti funt, vel coriarij fatores, qui fodidiora exercent munia, in extremis urbis partibus, suas regiones obtinent, reliquias virbis partem nobiliores, aliquæ cives. Singulæ promedium domus fontes ha-
 bent salientes copioſa, faluberrimæ aqua, Hyemem

vix sentit, cuius gratia, palatia & domus non habent teſta, in altum eleuata, fed tabulata, calce leuiter superieſcio in decline eminentibus cymbis, ita extruſa, vt in ſummo ambulare posſis, totamque urbem ſimil, & mare contem-
 plans. Munira eft, & foſſa haber LXXX., pedes profundas, Portas octo, Arces etiam pricipuas tres, ex quibus ab omnibus irruente vi fe facile potest tueri.

Nouam validissime munimant, iuxta quā turris, in qua conſeruantur Caſarioris localia, vt vocant, nempe ſceptrum aureum, enī, habens capulam, & vaginam auream gemmis elaboratissimum, corona gemmis, incredibilis magnitudinis ritulans, pomum Caſareum venulum, Cappa imperialis, cuius phylacteria gemmis refertissima, Crux aurea, longitudinis vnius palmæ, Poculum magnum, gemmis vndique ornatum magni prece, Poculum minus, ſimaragdus, robinis, ſaphirus, & vnoniobus. Item margarita & pricipua gemmarum genera in bona quantitate. Caſarioris demum effigies ad viuum exprefſa. Videtur in eamiam aliquot bombardæ æneæ, quas Elector Saxonis in pugna ad Vitbergam amittit.

• Item turris S. Vincentij quam Galli, capti arce, adhuc sex mensē tenere. Quamobrem omnes, cum tandem vincerentur, in premium tant forititudinis vita fundantur.

Est secunda Arx vetus, Et tercia in rupe altissima fita.

Fora ſunt ampla, quorum vnum famosissimum la Pia-
 rata vel imo, prope caltrum nouum, in quo olim ſpecta-
 cula exhibebatur, præmij vlimo ſupenſis, hodie ad diuina-
 ribus, & mercatoribus habitat. Baſilice publice qua-
 tuor quas alij Praetoria, Alij porticus nominant, vulgo I. quattro feggi. In hiſ ſtatutis temporibus anni publicis conuentus habetur, & conuenient in iis mercato-
 res ſingulis diebus, contraſumum celebrandorum gra-
 tia. Tribunal quinque S. pauli, in quo leua debita ex-
 pediuntur, la Zecchia, vbi ea, quæ ad mercataram, la Vi-
 caria, vbi caue iudicarie ciuiles & criminaliæ tractan-
 tur. Summaria, vbi de patrimonio Regis : Sacro
 ſancta, vbi iurta, iniuria, & alia litigies deciduntur.
 Tempa multa, quibus ſplendidissimum S. Maria O-
 liueti, vetustissimum S. pauli, Olim Caſtoris & Pollu-
 cis. Et amplissimum S. Claræ ſepulchris Regum & Re-
 ginarum Francie magnificis decoratum, parro-
 chie quadrangula, Tempa Monachorum X. Vefla-
 vium VII. Gymnatum celebre, In quo protelfios
 neſtus quatuor florent, literæ exiguo ſunt in prece, fu-
 datum à Friderico II. Imperatore. Bibliotheca ali-
 quot, ex quibus pricipua S. Dominici. In qua libri non
 pauci Ioannis Pontani ab Eugenia filia, in doctissimi pa-
 triſ memoriam ſacra loco dicati. Hospitiale duo magni-
 ficentissima, Primum Mariæ Annuntiati, Alterum
 Mariæ de Populo, Quibus & tertium accedit ægri-
 tudinum incurabilium, in quo verno tempore vltra
 M. M. agritores, qui Guaiaci potionē vntuntur &
 curantur. In granarium quotannis deferuntur C.C.C.
 quincunca ſrumenta. In stabulo regio, centum equi ge-
 neris aluntur, de quibus Regi quotannis xij. dono mi-
 tutuntur, palatia ſunt magna, & amplianter que maximè
 laudatum Salernitanum, quod nunc in Collegium
 Dominicorum Societatis E.S.V. conuerſum. Fontes in
 publico, equibus aqua limpidissima varijs modis, nunc
 lancea vnius altitudine, nunc duorum capitum crassitu-
 dine, nunc per centum ſitulas profluit, ſunt multæ
 varii. Horæ aviles innumeræ. Chitati, horis, villis
 aquam præbat ſobethus flavius. Mulieres virbis defor-
 mes ſunt. Hopiſia villa & incommoda. Nulquam
 eorum maior cura, nulquam tanta Principum & No-
 bilium multitudine, nulquam quod ad vniuerſorum me-
 res pertinet, populus corruptior & ferocior. Vrbas au-
 tem & munitiones nunc facia et, & amplificatum pom-
 erium, Platea in meliorem formam redactæ, & fontes
 plures, quam antea, excitati. Ob tante Neapolitanæ
 vrbis ornamenta, haud mirum videri debet, quod à Stra-
 bone legitur : Romanos olim in hanc urbem aut
 studiorum, aut ſtate conſecta, quietis & otii cau-
 plerumque fecerere solitos. Quanquam plurimi
 quoque, non tam recreationis animorum, quām volup-

INDEX

voluptatis, ac de litarum gratia, propter suam regio-
nis amcenitatem, & aquarum psalm hoc situ, maximeq;
Baijs & Puteolis erumpentium, item, ob colli quoque fa-
lubritate Neapolim peterent.

Catellum S. Emi in monte praeceps Neapolitanis min-
erum, eisque in Regis cuius obediencia conservantur. Vt idic
queat, Ite in castellum quod contravos est, tibi Cartu-
norum Monasterium, in quod Galli non recipiuntur.
Quod Gallus econobij Prior, olim, coaceruata pecunia,
aufugere.

Catellum nouum, Neapolitanum in ipso urbem ingredi-
tu, quod Carolus primus Angolensis, anno post C. N.
M. CC. LXV, cum Beatrice coniuge rex Neapolis in La-
teranensi Fano Romae a Clemente I. V. Pontifice, corona-
sumpta, designatus, adiudicauit, vbi Monasterium Minor-
itarum prius erat, cuius in vicen D. Maria Nivalis fratrum
observantium condidit. Eadem arcen post Alfonsum
primum in stauratu, operibusque maximis levigata, adeo, ut
firmissimis Europa totius propugnaculis annumerari
merito queat.

Catellum ouli, modico extra urbem Neapolitanam spa-
cio, in capulo, (Meagrum veteres appellant) cincum
maris, & Hispanum munitum praesidio.

25 Nicolaus de Cusa Cardinalis, quantus & quam me-
morabilis fuerit

1 Nonciut id est, Nusquam simile, Regium in Anglis

Palatum

37 Norfrandia insula

92 Novum Castellum

63 Nuceria,

64 Nuceria sunt Italia quatuor

64 Nuceria etiam Constantia dicta.

O.

65 Octavius mirti Calatinus Episcop. celebris per
Germaniam & Belgium Apostolicus Nuncius.

30 Olsensch, Danie, vrbis

38 Oenipons

59 Oenipontica vallis

59 Oitimum opidum, sed Episcoporum Lubecensium

in Oenipontis montibus, antrum Maximitani

59 In Oenipontis montibus monumentum occursum Ca-
roli V. & Ferdinandi fratrum.

34 Oldenburgensis Episcopatus

2 Olifippo Lusitanus: empiorum celebre

2 Olifipo septem principis adificis condicatur

30 Otonium Danie, vrbis

30 Otonium, Fionia, quae maxima est Dania iufula, vrbis

prima, ob mari vicinitatem, & non in commad na-
tuum nationem, mercatura prestant, & adificis tam pri-
vatis, quam publicis & inter qua, elegans est Balilica

D. Canuti Regis Danicar. fratri sui Ducis Benedicti, mo-
numerto decorata. Item Christiani tertii Regis Daniae, an-

te, quā Roschildam translatus est, cuius Epitaphium

reparatum est liberalitate Friderici II. Danie Regis, Est

etiam conobium D. Canuti fratrum, Benedictinorū Co-
nobium. D. Claz extrellum & habitatum a sereniss. Re-

gina Christiana coniuge Joannis Regi Danie, emortuis

auctem monialibus, celli in habitacionem Pastorii ad D. Albu-

Albanum. Conobium Francianorum quod vna cum

templo adiacutum ab Erico p̄ Rego Danie, qui in illa

Ecclesia dormitionis & quietis locum sibi deferetur, sed

ibī non sepultus est. Monimenta autē hic suntum Epit-
aphijs, Ioannis Regi Danie, & coniugi eius Christinæ,

filiorumque Christierni fecundi Regi Danie, & Ducis

Francicī in adolescentia mortui, Quorum ibi varia Epit-
aphia leguntur.

65 Qui castrum

36 Ovar, Hungaria, castrum

P.

10 Palacins.

26 Palatiolum Psalms Archiepiscopatus Treuirensis opidum.

26 Palatiolum germanicæ Mosellanae Augustæ Treuiro-

rum suburbanum opidum, celonio olim, nauigantibus

notū, quod Cono Archiepiscopus Anno M. CCC. LXXVI
Imperiori Caroli permisit, institutus. Per Joannem à
Merzenhaufen Treureensem Antilité, Arce, & Aula Pon-
tifici magnis operibus munitus, in asturatumque ibi,
Iacobus Badens Anno M. CCC. IV. suprema capiens facta,
inde Treuirin relatus in choro Basiliæ D. Virginis se-
pultus, quiescit.

60 Palatiolum Duchs Venetorum splendidissimum & sum-
ptuosissimum, quomodo Anno 1777, incendio deformatum
& confagratum fuerit, huius Thatri tabula expressum est,
Aliud etiam eiusdem Palati incendium Leander
commemorat, sub Duci Petru Candiano. Qui anno
decimo octavo Ducus tyrannice gesti, cum per fedit
rem popularium circumfusus in Ducali domo fortiter
inde cum suis se feretur, flammis in aede ab tumultuantib-
us incinctis, ardente teco, fugam capiens, vna cum fili-
bilo crudeliter obtuncatus est, incendiisque illo, non
solum Curia Ducalis, sed etia D. Marci D. Theodori, Di-
veque Maris templa, priuatè vero domus supra ecc. con-
flagravit.

68 Palma vrbis vallum & propugnaculum contra Tur-
cas in Dalmatia

68 Palma nouum Recipub. Venetiæ in Foro Julio opidum,
pote potius, vna magnifica, & inferupibilis arx, trib. mil-
itaribus plus minus ab A quieila versus septentrionem,
Anno salutis 1593, inchoata, & nunc operibus, & propug-
naculis multis, contra barbaras Turcarum excusiones,
feciliciter consummata.

1 Parempetit qui sunt Anglis
65 Paullipponus mons
65 Paullipponi montis crypta

65 Paullipponum promontorium Campania, habent pli-
nius & Columella, quod hodie paullippon nominatur, Bene-
dictus Falconius in sua Neapolitania descriptione tradit,
hunc mons vrbem Neapolim cingere, eumque nunc
huc nomina habere S. Hermo, Antonio, Cono-
chia, & Cabo di monte quo promontorium ipsum deno-
minatur. Neapolim egrediti primi se offert Mergellina
pars huius Paullipponi montis, Taxis cendentibus, in qua
templum Acti Samazarij cum eius sepulcro marmoreo,
in ipsa paullipponi imago, & ab una saecephagi parte Ap-
pollo duce cuello, ab altera Minerua armata, tenens
Gorgana, infra Pan infidens capine pelli, canenque fi-
stula Neptunus cum Tridente, Calliope cum cythara,
cum dubus alius pueris. Epigraphem cum Virgiliane se-
pulturæ inscriptione, superius in aede D. Marci à pie de
Grotta est relata: Grotta vero hæc Cripta, quæ trans-
tur, & in longitudine habet, i. milli. Italici, dicitur in xv.
diebus ex castra opera. milli. homini, architecte Coc-
ceio & Luculli impensis. Inde Plin. Luciferus exciso erat
monte iuxta Neapolim, maiore impendio, quā villam
adificaverat Putipum & Mariam adiūt, quā de causa pom-
peii Magnus Xerxes togatum appellabat.

Sepulchrum Virgilij eo loco fuit, ubi hodie Patuleo
ad exitu Criptæ in aggere edito, vbi & eius villa, quam
post Silvia emit, & Neapolitanum Silius appellauit: inde
Martialis,

Silius hac magni celebrat monegam a Maroni,
Iugera scundis, qui Cicero habet.
Hoc enim dominum, sūi simili, Iugra,
Mon alium mallei nec Mare, nec Cicerio.

Eo loco vbi templo fortuna olim, hodie Maris, ad
egredit Paullipponi; Vefloris Zelous post assignationem
adis Fortuna signum Pantheon sua premia D. D.
Post haec alia in eodem promontorio templo S. Marie
de Consolatione, & Brigidae Petri, item aliis mons Capo
de Agnone cognominatus.

18 Pictavium
18 Pictones
39 Pictis, habens infamem, captus in Gothia
36 Plindenerberch
35 Plona Holstatiæ opidum
36 Honenris Ranconianus hortus
30 Policonium, opidum
45 Pomerania vnde dicta, & quomodo diuisa.
10 Pons Alcantara
51 Pons Ratiponensis
18 Potiers

INDEX

- 49 Praga
49 Pragenis Academia
ibid. Praga noua
ibid. Praga vetus

49 P R A G A, Regno Boemie Metropolis, Bubienum, & Marobudum, Auentino, Caligris ptoleomeo dicitur. De qua in ipso opere plura, quæ verò ibi, ob loci angularium omisimus hac sunt. Non longè à Cathedrali prageni, templo, versus orientem soltem, situm est Monasterium Deo dicaturum virginum, toto regno vetustissimum. Nam à Duce Vratilao, S. Venceslai parte erexitum est. Georgio sacrum, in quo tèplo ipsi Vratilao, cù matre sua S. Ludmilla, & ne poste Bohuslao Pio, quiescit. Sacerdos huius cenobio prelecta, pastorali baculo virtut, & principi defungit honore, quin etià ipsius presentia requiritur, in corona Regina. Est & ab alia arcis huius templi parte, aliquando remotum monasterium, vulgo strahoro, alia, mons Syon, dictum, quod iuxta ipsa vrbis moenia, in admodum arduo colle, Petrin dicte, edificatum, sepulitura Vratilai primi Bohemiarum Regis, qui ipsum condidit, celebre est & clarum. Nec silentio praerundens condidit Regis horus amoenissimus, iuxta solitariae clifffissimae, situs, varijs arboribus, stirpibus, non tan tu domesticis, sed & peregrinis & Italia, Hispania, & alijs longinquis regionibus, huc allatis, & plantatis instrutissimus, oportere topiario fragrantissimus. His vides maiora Punicia Citria, limonia, Aurantia, non inteliciter prouentre, olera, & herbas exurgere intra laminas ferreas, instar literarum formatas, & apto contexto orationem dominicanum experientes. In hoc horro slantur Leones, intra ligatos cancellis inclusi, nec non mirandum ex India animal, quod anteriorie parte ceruanum, reliquo corpore calamum mentitur, adeo, ut Clari. D. Andreas Matthaeus græca voce λαρνακαὶ μηδεμίαι rectè appellari posse, testatur. In penitiori huius viridarij fecerit, habetur domus elegissima faxæd, ad refactionem, desambulationem, & omnem prospicuum concinnatissima, nam duo habet ambitus, inferiore & superiore. Inferior eft porticus, columnis terribus & aquilæ interflito circumquaque positis. Superior est fudialis, cuius extremitates sunt continua series lapidum, in quibus varie imagines, ex veteribus historijs & Poëtis artificiofissime excizæ iucundissimum præsentia spectaculum. Ab hoc horro, vnius stadij interflito, extaviarium Regium, muris longo circuitu leptum, sed non est conferendum ad nouum illud, quod Serenissimus Archidux Ferdinandus quatuor à Prageni Castro stadij diffidit, condidit, & spaciofissimo murorum ambitu cinctum, in cuius meditullio magnificissimum, cultissimum, que stat palatium, ad figuram stellæ fabricatum, vnde ei nomen datum. Pavimentum habet ex marmore tellato, nitidissimum, & conclavis multa picturæ elegantissimæ ornata. Quin etiam illud, Pragenium ornamentum ad numerandum est, quod Collegium societatis Iesu, habent, institutum à Ferdinandio Cesare, qui pietatis & eruditioris fructu ex eiusdem Societatis Collegio Viennensi, promanante, commotus, etiam Pragense instituit & dotavit, cuius prima initia, & fundamenta eccl. D. Petrus Canisius, Eximius Societas Iesu Theologus. Varios huius vrbis fortuna conditions & casus, sicut temporis fœcilli, sub Regibus principibusque diversis pertulit, breuitatis causa omitto. Eos Georgius Handschus à Limuso, ex Pragenium Annalibus, ex quibus & hanc descriptionem excerptum admodum diligenter collegit.

Multa denique futilia, & quidem præstantia prageni, vrbis ornamenta, quæ iusto & peculiari libro commemorari possent. Verum diuerfi, & afflictissimatae vrbis casus offendunt, nihil eft sole perpetuum, Regna, communites, & vrbes certa habere fat, quorū dum pūcta attingunt, iusto permittente Deo, ne sapientia invitatur humana, & proprijs confidant vrbibus, in expectatis casibus fæpè corrunt. Hoc Praga in vnius versæ auctiæ Religious professione sub Regum obedientia florentium primum accidit, quando fatale vrbium ac politarum malum, hæres, eam inuastit. Et Calixtinorum seu Thaboritarum occupauit flodium; per quod funesta contentione fœsum eft & inflammatum vulgus, vt non tantum praga, sed ne in toto quidem Regno vix vulum monasterium integrum reliquerit. Adeo enim apostata-

rum lingue imprudentem plebem ad conatum suum rapiebant, vt effreni audacia, conflato exercitu. Magistrum mutarunt, excludentes ab officijs & dignitatibus bonos, ac peccata & antiquæ probitatis vitos, alios ære multarunt, alios patrum lolum vertere coegerint, homines plebeos & inopes, eorum loco substituerint, qui carbones mingers coflandie ad officia suppeditare solebant. Qui deinde calcis, & nouæ religionis prætextu, rapro viuere, quam labore operam dare inuolabant. Quam quidem furentem editionem continuatam optabant, ne nous dignitatis extuli, utel ad laqueum, vel ad soluta remitterent officia. Ab his, vt quicquid veteris vt catholice Religionis usque præserat, totum exploderetur, Religionis cardines ac vincula difoluerunt, & exterminarunt. Ut si acerorum ministris, & humaniora atque Theologica studia, Itaque Vniuersitatem turbarunt, Monachos & Religiosos omnes trucidarunt, vtramque Nouæ, ac veteris Praga Curiam, militorum Senatorum sanguine conperferrunt, nec ipsi quoque Regi pepercérunt, quem te lis, faciens, vencendo impetraverunt. Monasteriorum bonis ac possessibus direptis, ignem adficij subiecerunt, Monasteria magnifica. Tempa miro artificio, & amplitudine commendata euerterunt ac solo ad equarunt. Quæ quidam celebra, quæ con/picua Praga fuerunt, mulierum fluctuante ritu, ac rudera maniflè declarant. Atque hunc furentum furorem, cedes, rapinas, incendia, sacrilegia. A postac ad fœdationis ministris Religionis prætextu velabunt velano populi corpus Domini, & calicem præferentes, pro quo solo obtinendo, folliciti, quare hanc paſsim in partibus, in vexillis, in templis pingebant, vt haud inscire quidam adscriperit.

Tot pugni colicet Recensum treu per verbis,
Et credas Bocchi nescia filia voli.

Hæc paulo fuisus à me Thaboritarum occasione, qui magnis cladibus praga affecterunt, commorantur, vt palam fiat, Regna, Imperia, & vrbes, per veræ & Romanæ Religionis inumanationem, & peregrinorum dogmatum inuictiōne perire. Quæ de re vnicam: Eusebius Historia sententiam ex lib. 10. cap. 7. subijciam: Ex pluribus inquit, rebus appetet, religionem, in qua summa custodiatur sanctitatis reverentia, si extenuetur, magna pericula ad serre Rebus publicis. Ac rursus tandem, si legitime tractetur, & custodiatur, maximam prosperitatem Romano nomine, & cunctis mortalium rebus præcipiam præfatis resalicitur.

- 50 Primislaia opidum
5 Promontorium S. Sebastiani
16 pyrenæ montes

Q

Qadrata.

R.

- 54 R Aab
45 Raceburgensis cathedralis Ecclesia
ibid. Raceburgum, olim, vñ religione florente, nobile Saxonia opidu, Cathedrali Ecclesiæ aræ, & flago, quod name appellare posset, præstantis, varias fortunæ conditiones pertulit.

Henrici Berchmeieri xvii. Episcopi Raceburgensis tempore, Magnus Saxoniz Dux, ditionem omnem inuasit, & occupauit, ita, vt Canonici apud Ecclesiam, & in residenzia sua permanece non possent, qui post septuennium, imperiali auctoritate, tandem in integrum sunt restituti. Similiter rursus calamitem, sub Georgio de Blomen dal xxviii. Episcopo, ab eodem Saxoniz Duce, Raceburgensis dicio pertulit.

Tempore Christophori de Schouvēberg xxix. Episcopi, Volradus, Comes de Mansfeldt, Episcopatum Raceburgensem inuasit, Canonicos, quos in residencia inuenit, vinculis contrinxit, omnia Ecclesiæ ornamenta, ipsas etiam compansas abstulit.

Eandem fortuna alem in felix Raceburgensis Ecclesia anno 1669. Saxoniz Duce sentit. Dum eius administrator Christophorus Megapolitanus in Liuonia absens,

6

Multo

INDEX

- Multo verò crudelius eadem tractatur Ecclesia Anno 1574. ita, ut mirum sit, illam vñquam potuisse emergere.
- 36 Ranzoriano Arx.
- 36 Ranzouianus Plonx hortus.
- 57 Rascianorum opidum.
- 51 Ratipona
ibid R A T I B O N A , que olim fuit Augusta Tiberij. Nunc verò sub imperio Germanico vrbis est libera in dextro Danubij littore, Suburbium habens in sinistro, quod vrbis apparet antiquis, vbi merces Boemicae & Noricæ expolitæ, inde fecido Danubio, in Austria, Carinthia, & Vngaria deportata fuerint, pruquam ponte illo totius Germanie angustissimo, qui nunc in Danubio vifitum, vrbis ipsi suburbio iugreteret. Infra verò suburbio, quod iuris est Bavarici, è regione vrbis, annis quidam nauigabilis ex vicino Bembo fatu fluens, Danubio miscetur, cui non men Raegen antiquitus editum, manet & huic alter pons laudeus, sat elegans, latus, ac firmus, priore illo Danubiano multo antiquior, impositus est, per quæ iter admodum frequens & expeditum in Boemiam & Sileiam. Exultandum proinde, illud fibrum, à præteralente amane Ragen, & superimposito ponte, nunquam pusilla Ragenspruck quemadmodum Infrspruck, & ad Mofella. Sarpruck: illa quoque appellatio tunc apud exteris gētes vulgatissimam prævaluisse. Donec tandem egregius & nubilissimus illi pō Danubianus extractus esset, qui aduentatus in urbem Tras Danubianum eo vñq; Reginoburgum, & Reginobriga cognominatum, pellitus, Ceterum, suburbium Ragenspruck, latine appellatione Regens-Ötem velut Jenipontum sonante, credibile est, vnde facilis erat depraetatio in Ratiponam. Non quidem, vt per eam cedunt, & ratib. (est liquide in statio locus ita, male fida caenit, praesertim à latere vrbis) sed portus ab anno Regen, eiudem ponte ducta derivatione. Sicquidem, vt Germani non minus confitit vrbis sua Reginoburgi appellatio Regenspruck, quia suburbio à Regen spate, Regenspruck, vrimpi in Ratiponam deputata. Quia imbrapolis vocat, nec illi multa à scopo aberat, si imbrapolis dicatur. Nisi, q; imbie, pro Regen, hoc est, plunia, incongrue supponit. Scribit Francisus Irenicus, Hispanus Regenspruck ob ruditatis populi uagritum dicta, Imbrapolis ob latitudinem ratione unde. Et eontonię regenspruck, à ponendis ratibus, vt aliqui volūt, Ratipona appellaturaliter q; ratibus conuenienter, in quoru numero est. Ligerinus lib. I. his verbis.
- Inde Ratipona restat ex hoc nomine habent.*
- Quod longa fuit ratio, quod conseruit in illa.*
- Ob frequentiam populi Reginopolis inuncupatur, A. conditore Tiberina: Tiberius enim tempore domini, & palionis ipsa struxit. Ego in Odilia mea lib. 2. Quadrata, à forma quam habet. Illic Reginopolis resquisit, ut transflans anno M. L. II. Hic fides Episcopalis, secundu Aenei in historia Boemica, & Boemiam & Pragæ cõpletebatur. Hic S. Vvoalbertus & Albertus Magnus episcopatus præfuerunt. Hic & Erhardus Episc. qui in somno monitus, B. Odiliam baptizauit. Conradus ibi ex sua S. Benedicti, Bernardi exstruxit monasterium, vt Otto scribit, Danubius hic flumen recipit Regen. Hanc vrbem olim filius Henrici quarti in dedicatione accepit, & contra patrem illic Roberum præfectus constituit. Conradus verò filium persequentium constituit Lupoldum filium iij. S. Lupoldi Austriae Marchionis Ratiponam incendit, facta reparatione per Ottone Palatinum, vt Annales Austriae referunt. Carolus Magnus Ratiponam olim cepit, & Christiana lege imbuhit, cuius rei hodie vestigium appetit Aelius Spartanus Hiatos, populus Germanus nominat, nescio, an hot, analitus exultinet. Ratipona Noricorum ciuitatis, licet Prolemens Vindelicorum dicat. Otto illuc multas reliquias transtulit Aeneas Sylanus Ratiponam clarissimam vrbem appellat ad Danubij ripam in Bavaria sitam. Illic sequentes principum conuentus, & Romani i imperii comitia habentur. Hic Francisus Irenicus.
- 41 Rozeburgum Saxonæ opidum
- 57 Rogen fluit.
- 51 Regensburgum,
- 51 Regen flu.
- ibid Regina
- ibid Reginopolis.
- ibid Reginopyga
- ibid Regina caltra
- 51 Reginoburgum,
- ibid Regum Antoniæ
- ibid, Khetoborne
- ibid Rhetopolis
- 47 Rhodopolis.
- 51 Rijpariolorum metropolis,
- 33 Ripe Cymborum Phrundusiorum antiqua feda
- 33 Ripe, in ripa Oceanu sita, ciuitas ultrafliri GOTHIAE proxima, mater plurimorum virorum eruditorum, præclarisq; ingenii, facunda. Quæ cōmoditate limpidissimi fluminis NIBSA, tripli incusfu ciuitatē interfecant, sc̄i in Oceanu exoneratis, tribus Leonibus insignata est. Castellum munitorum vrbadiace, quo Oceanu sepestat. Ex sazudo, q; est hic tempium lati amplius, vna cū turri mira altitudinis, in Lilio monte, primū ab ERICO 11. magnificè subfluit: quem, S. ANSGARIVS, ad Christianam ex gione conuerit, circa Annū Christi 848.
- Ciuitates sepm hinc Dicentes sub lunt.
- Q; in Nomarchia, s. distingua est. Intra quarum limes, paroeciae rurales sibi continentur.
- Arce & regis domo: decem repræsentant.
- Caltra verò nobilitatis centum possident.
- 47 Roffochium.
- 47 Roffochiensis cerevisia inter ceteras præstantissima. bld. ROSTOCHI VM, quæ vrbis à fragrantibus rosifloris nomen habet, in ditione Ducum Megapolitanorum, ad Arnim, seu Varni fluminis ripa, 5000. passuum supra osliu maritimū sita, & vna cum religione Christiana in historiis primum exorta, inter duo Varni brachia, vbi nunc D. Petri & Nicolai parochiæ sunt, tribibus. Heneat gētis principiæ, edificari cœpta & paulatim sequitur basculis, frequenta ciuitate, ampititudine, & splendorre adificiora tempis, opibus, priuilegiis aucta & amplificata est Hac David chytreus, De eadem verò ciuitate, huc in modum Franciscus Irenicus.
- Roffochium vrbis maritimæ Saxoniam attingens, Latine burgum dicta est a Ptolemeo, libro secundo, capite decimo. Ergo vero ergo spud Græcum Ptolemei *Geographia* Dicem megapolensi subditur, populis ac diutius opulentissima. Vniuersitas hic initio sumptu anno 1426. Hac Francisus Irenicus.
- De Vniuersitate vero ita D. Jacobus Middendorpius. Roffochiensis, inquit, in ducatu Megapolitano. De qua Muniflus libro tertio. Anno, inquit, Christi 1415. princeps Megapolensis & ciuitas Roffochiensis, missa legatione Romam, in petrarum priuilegiis studi generalis in ciuitate Roffochensi, loco ad eam rē, non incongruo, quod salubritas, & vietualii omnis generis, leui precio, ibi magna est copia, introducebantur autem magistri & doctores præcipue ex Ephordia. Coptis verò florere anno 1419.
- Postea, quemadmodum præclaras hanc vrbem orta celebrauit, raris doctrina ornamentis Clarissimus vir, D. petrus Lindebergius, ut prematura ciuitati, vrbis & Vniuersitati Roffochensi lucrum publicum atulerunt, que anno 1596. Mense Iulio, trigesimo quarto attatis anno, doctissimum, præstantissimumq; virum, suis, & Mafarum alium rescripserunt quod Roffochio, Petrus, Lauro coronatus tulit, cuius honoris nomen, laudesq; durabunt, donec ad posteritatem ipsius carmina & opera manebunt, Variis namq; doctrina monumeta edidit, vt, Hypotyposis Arcium, palatorium, librarium, pyramidum, obeliscorum, cipporum, & ab Henrico ranzouio conditorum: Commentarius rerū memorabilium in Europa, ab anno 86. usq; ad annum 91. gellarum, libros quatuor, De Somni, librū vnu, Epitaphia Ranzouiana, & Opus de Numeris, primos etiā iuuentur festos, & iuueniles labores, abs amicis rogatus, ed dit, inter quos Heronius & Illustrium virorum Marte, & Asteclarorum virtutes, & egregia facta, cælo & eleganti carmine l'bro vno celebrait Vrbium, Hodoperici, Elegiarum, & Poematum, Epithalamorum, & Epitaphiorum, p. grammatis, & Difficiorū moralium, libros pecu liares in locu emulsi, Variis etiā opera, Historica, preferim præmab; habuit, quæ morte præcessus finire nō potuit.
- 43 Ruggentia ducatus,

ss Salin.

INDEX

S.

- 33 Salinae Gmundanae
 48 Salinae Hallenes
 42 Salinae Luneburgenses
 21 Samarcordina Romanorum, sit Cameracum
 17 Santones
 17 Santones, Mediolanum etolemei plerique existimatur.
 26 Sarburgum Archiepiscopatus Treurensis opidum.
 26 SARBURGVM GVM, Ditionis Treurensis opidum,
 Ioannis Badensis Archiepiscopi Treurensis munificia
 varijs & officijs condeturatum, Ad Sarz fluvij ripa, quem
 Antonius in sua Mosella, Sarauam, & antiquitus fara di-
 cium, ostendit Iosephus Schaliger, ex antiqua inscrip-
 tione, fara vulgo, prope Augustam Treurenorum in Mosellam
 erupit.
 26 Sarra fluvius valde piscofus.
 35 Schuta Infula
 3 Sebastiani promotorium
 7 Seuilla quare sit Hispanis
 64 Siluestris mons
 37 siggettum infula
 11 Sinack qualis herba
 ibid. Sommack qualis herba
 40 Stada antiquo ayl piueil donata
 40 Stada Archiepiscopatus Bremensis vrbs antiquissima
 ibid. Stada duorum Regum monomachia nobilitata
 ibid. Stada Frisonum, marinis allusionibus affumpita.
 66 S. Stephanus Calatinus Episcopus
 57 Strigonium,
 ibid Strigoniensis Archiepiscopatus, primas Regni Vngarici.
 30 Sulibusum Silesia vrbis.
 65 Summanus mons,
 45 Sundensis belli descriptio.

T.

- 15 Tagus flumen
 62 Tarusini Veneti fideles
 ibid. Tarusium
 31 Tetrapolis
 50 Teutonici Marianii milites
 37 Thietmaria
 ibid. Thietmaria politicus status
 ibid. Thietmaria, ynde crudelitas ac perfidi.
 37 Thietmaria, sive Theutomata, regio plerisque vide-
 tur Marforum, que à Marlo, originem trahit, quorum
 Strabo meminit, eosque ante multa facula, ex locis Rhe-
 no finitimus, in profundam atq[ue] paludem regionem mi-
 grasse memorat Septem miliaria vt in longum, ita & in la-
 tum colligit, parrochij distincta xxj. Hi sane Thietmaria
 ante cccc. annos, antiquissime statendum familię par-
 runt, quorum multos fraude oppræsuerunt, seq[ue]n-
 tam, cieclat omni nobilitate, vindicarunt, qua multis ab-
 usi anni, nunc Regi Danici imperata faciunt, Eos Henri-
 co Ranzouio Nobilissimo viro, regio vicario in Ducatu,
 Slevuci, & Holstiae, gubernante.
 6 Thinnorum pícatio in Gadibus
 37 Tiberina
 37 S. Thome mons
 18 Tirolensis Comitatus præstantia
 9 Toletum
 ibid. Toletana Ecclesia præstantia
 ibid. Toletanum palatum.
 TOLETVM præcipua in Hispania ciuitas, Tago
 fluvio celebris, quam anno Christi D.C. LXXXIII. Rex
 Bamba, turbulentia seditione in Hispania fedata, muro,
 turribus, & officijs elegantibus exornauit, & hos versus,
 marmori, in turri quadam, incisidi voluit.

EREXIT FAVTORE DEO REX INCLITVS
VRBEM
BAMBÆ, SVAE CELEBREM PROTENDENS
GENTIS HONOREM.

Conſimilitet & hos versus in porta proxima ponti, qui
 dicitur Dalcantara.

VOS DOMINI SANCTI, QVORVM HIC
 PRAESENTIA FVLGET.
 HANC VRBEM ET PLEBEM SOLITO
 SERTERE FAVORE.

Memorabile est, quod de Arce Toletana Rodericus
 Toletanus Archiepiscopus refert, Anno Christi D.CC.
 Regnante, inquit Roderico ultimo Gothorum Rege, e-
 rat Toletum Palatum à multorum regum temporibus
 semper clausum, & feris pluribus obseratum. Hoc fecit
 Rex Rodericus, contravolantatem omnium aperi, &c.
 In quo præter unam arcam repositam nil inuenit, qua-
 perta, reperit quandam pannum, in quo latinis literis e-
 rat scriptum. Quod cum contingenter letas frangit, arcam
 atque palatum aperi, & videt quod inibi habetur,
 genitus eius esiguit, quæ in panno illo erant depictæ, His-
 panias inuaderent, & suo dominio subiagarent. Quod
 Rex videns, doluit aperiuere, & ut erat prius fecit arcam
 & palatum inferari. Erant autem in panno depictæ fa-
 cies & vultus dispositio & habitus Arabum, &c. Qua pi-
 tura vita Proceres sumiuerunt. Haecen illæ, Sensit deinde
 miserabilem vniuersa Hispania cladem. Nam anno
 Domini D. CC. XVII. ex sententia Tarapha, vel vii
 Valerii & L. Marinus Siculus perhibent, Anno Christi
 D.CC. XIU. Saraceni, Roderico ultimo Gothorum
 Rege infausto oculo dierum conficitu, vniuersa nobilite
 de leta, totam Hispaniam, partim vi, partim dedi-
 tione ac metu, partim promissionibus breuissimo tem-
 pore in potestate redigunt, Cantabris dunxat & Astur
 ibus exceptis. Ac deinde Anno D. C. XV. Dominica
 Palmarum Toletum fraude Iudeorum Mauris pro-
 ditum fuit, Dum Christiani nihil minus suplicantis ex-
 tra urbem ad D. Leocadiæ de more vacarent audiendo
 verbo diuino. Ab eorum autem tyrranide liberatur, &
 Christiani Religioni restituuntur per Alfonsum sextum.
 Anno Domini Millesto nonageimo tertio, vt ex Co-
 dice Alcobaciensi, & ex alio chronico perantiquo Vasus
 notauit.

- 33 Tonina Frisia Eydorensis opidum.
 20 Tours
 24 Tundera opidum Ducatus Sleuicensis
 56 Turcas Christiani in Religione vnitæ, facilius vin-
 cuntur.
 ibidem Turcam quid faciat contra Christianos poten-
 tem.
 20 Turonum
 ibid. Turonum, Francia hortulus
 ibidem Turonenses inter Gallos præcipui fuerunt.
 ibidem Turonenses, celebres fuerunt ob reliquias S.
 Martinii.

V.

- 16 Vesonum habitus
 19 Veneris specula
 60 Venetia
 60 Veneta Ecclesia
 63 Veneti fideles Tarusini.
 60 Veneti palacijs incendiun
 ibid. Venetorum palatum
 10 Veneta
 65 Vesuuij montis ignes,
 ibidem. VESUVIUS mons famosus, diversis auto-
 rum scriptis notus, Neapolitanam urbem ad mare re-
 picit, Vesuvius Seruio, qui quoque Maevius dicitur Ve-
 rbio, Sequestris, vbi Simferus Maevius legit, Monte difo-
 ma hodie nominatur, Vesvius à Silio Italico dicitur, I-
 tem Beflius à Plutarcho, Galeno, Et Georgi Cedre-
 no. Vesvius quoque legit Carrio apud Valerium Flac-
 cum; & ita quoque legendum apud Statuum, & Mar-
 tialem suaderet. Sed Vesvius ab optimis auctoribus ap-
 pelatur.

At vero hic nec præterisse volumus, quod in mōre Ve-
 suvii accidit immensi veluti mox caluri mōdi prodigiū
 nimiri, cūm facta est admiranda illa ex hoc monte flam-
 marum eruptio, quæ à Suetonio in Tito, cap. 8. summarim
 describitur.

INDEX

describitur, sed à Dionae in Tito fuisse narratur. Accidisse enim ait ehemētē illa Vesuvij eruptione hoc cipso primo anno Titi Imperij sub tempore autumni. Minus junior est plad Tacitum. Calendis Nouembriis hora septima. At, quoniam prodigiis locis est habita, quæ & imaginem quandam præ le ferret diei nostisimæ: eadem recente, haud inutile arbitramur. Sic enim ait: *Ex tempore magnus numerus hominum invictata magnitudine, quales gigantesq; fuguntur, in eodem motu, regione q; summa, ac proximis ciuitatibus inter diu nocte, vagari, versari, que in aere vifus est;* Post hac co nescuta est maxima ficietas, ac repente, ita graues terre motus facti, ut ex omniis planities ferula esset, & culmina montium subfiderent. Ad hanc fortius subterranie, tanquam tonitrus, & super terram rugitus similes exsisterent. Deinde mare fumul fremeat, quæne calum resonare, ingensque & repentinus frigor, quasi montes simili conciderent, et audiri. Tum exstinctio primum immensi lapides, & ad summos vertices peruenire, deinde magna copia ignis summiq; ita, ut omnem aere obfurcare, occultaretque solem, non aliter, quam si deficeret.

Igitur nox ex die, & tenebra ex luce factæ erant, putibus non nullis, gigantesq; sedicionem inter se facere, quod multæ imagines corum in uno confusim conseruentur, quodsi clangor tubarum audiretur. Alij existimabant, ut munidum in chaos redigunt, aut igne consumunt; ob eamq; causam properabant alij ex eisdem in vias; alij de vijs in eisdem cōfugere, atque e maritim contineant, & cōtentim in mare se recipere, alij turbari, & qua nondum venerant, exiliare tutiora rebus præsentibus. Iacta vero erat copia cōmoris, ut terram mareque atque adeò plenum aerem compliceret; quæ res multa damnæ, ut colique fols tulit, importauit non solum hominibus, sed ijsq; ac percibuntur. Sed etiam pīces volvuntur, omnes perirent, duarūq; urbes, Herculanium, & Pompeios, populo fedente in theatro, penitus obruit, postremq; tantus fuit cinis, ut inde peruenierit in Africam, Syriam & Aegyptum, introiretque Romanos, euīq; serem complerent, & solem obfurcarerit. Id Rome accidit paucis post diebus, cum omnes ignorarent id, quod factum erat in Campania, nec quid esset, conjectura a se qui possebant. Itaque etiam ipi putare ceperunt, omnia sursum ferri. Solemq; in terram cadere, aut terram in caelum cōscendere. Quanquam autem hic clavis, non attulit statim grauius incommoda populo Romano, tamen postea morborum pestilentem & grauem immisit, hucusque Dio.

Hac autem & alia id genus à Deo via exempla data esse hominibus ignis æterni, quibus peccantes in inferis punientur. Terullianus in primis declarat in Apologetico, cap. 48 his verbis: *Nouerunt & philosophi diueritatem arcani & publici ignis: ita longe alius est, qui videt humano, alius qui iudicat Dei apparet, sive de calo fulmina strigens, sive de terra per vertices montium eruans.* Non enim absumit, quod exurit, sed dum erogat, reparat: adeò mament montes semper ardentes, & qui de celo loquitur fulvis est, nullo iam igni decineret. Et erit telum ignis æterni, hoc exemplum ignis iudicij pœnæ am nutrientis. Montes vtruntur, & durant, quid peccantes & Dei hostes? hac Tertullianus. Sed enim Mi-

- nutius Felix in Octauio, dum de gehennæ ignis incendio, ab his ipsi etiam mutuatū exemplum, verba facit, hac habet, illici sapiens ignis mēbra viri, & reficit, carpit & nutrit, sic ignes fulminā corpora tangit, & absumit: sicut Aeina, & Vesuvij montis, & ardentum vbiue terrarum, flagrant, nec erogantur: ita ponale illud incendium non damnis ardentiū pacifit, sed in exesa corporeum laceratione nutritur. Et Pacianus opere de penitentia & confessione: *Sic de cruciæ exomologeis retrahunt, gehennam recordemini, quam vobis omenologis extinguit, vim eius & de præfētibus ultimate; cuius fu mariola quādam maximos montes subterraneis ignibus deconquunt: sicut in defelsis flammatum globis Aeina, & Lilanculus, & Velsius Campanus: & quo nobis iudicij perpetuum probent, dilabuntur, deuorantur, nec vel latam facili finiuntur.*
- 16 Vicogradus
 17 Vienna Gallia
 18 Vina Strigoniensis in Vngaria, preciosa
 19 Vineta delecta, creuie opibus Visbui in Gothia
 20 Vinum Fundanum nobile
 21 Virgilii sepulchrum
 22 Visbia Gothorum
 23 Visbia Gotlandia in fulva vnicæ, & Metropolitica vrbis quam alij Vicksby Alj. Visbui, ali alter, scribendū iudicant, & nominis originem ex Gothica & Nonregic adpellatione deducunt, Quibus Bui, vrbs Viske, pīcis designatur. Quasi dicatis v̄ hem, (vit reuera, semper etiam fuit) pīcificatione famosam. Rara multa veneranda antiquitate veligia, praedaram hanc vrbem fuisse, et tantum, de quibus non multa in historiis unum monumenta relata leguntur, ut enim Historici de Gothis commemorant, frequenter inter illos fuerint, qui fortiter agere, quā, qui docte s' r bēc, & res præclarè gefas, literis confignare curarent.
- 24 Vniuersitas Pragensis.
 25 Vrbis vnius interitus, est alterius ortus
 26 Vthol
 27 Vuarum passarum duo genera
 ibid. Vz pafli, quomodo conficiantur

VV.

- 28 **V** Vfferstat.
 29 Vvismaria, Ducatus Megapolitanus vrbis
 30 Vvismaria portu maris in clarescit
 31 Vvungebur.
- 32 **X** Antes
- 33 **Z** Achara
 34 Zahara Beticæ prouincie in Hispania opidum ibid. Zahara olimi belli Granatensis contra Mauros ecclasiōnem dedit
 35 Zelandorum naturalis conditio.

F I N I S.

PALATIVM REGIVM IN ANGLIAE
REGNO, NONCIVTZ, HOC EST, NVS.

QVAM SIMILE, DICTVM.

NONCIVITZ Palatium Regium in Anglia, decimo à Londino lapide, omniu[m] elegantiissimum
ad Henrico VIII. confra[n]ctu[re], Arondelij Comitis fuit, qui Regem ibi laute & magnificè exci-
piens, loci, ritusq[ue] elegantiæ, epulis, venatione, multisq[ue] delicis oblectans, Arcem ipsum Regi
donauit, talem loci conditionem afferens, ut N V N C I V T Z, hoc est, N[on] s[ic] simile, meritò
diceretur. Rex elegantiæ fuit, recreations & ouj perideorum fore recessum confiderans,
donacionem benignè accepta[re], & se effudrum promitti, vi infusus ob causa N O N C I V T Z I I
appellatione semper conseruer, Diuerarum nationum præstantes opifices, architectos, scul-
ptores, & statuarii, Italos, Gallos, Hollârdos & patriots, sumptuarego, eo inuitatu[re], qui mira-
bile artis suæ experientia[m], in hac Arce ornanda ediderunt, statu[re] can intus & foris deconde-
rarunt magnificis, quæ Romanas antiquitates appetimè refecerunt, partim superant. Spatiisam haber aream, que
omnē Regiam nobilitatem, & numerosum equitatum admittit, habens in medio fonte[m] marmoreum limpida aqua
ad variis arcis vîs affariu[m] eu[m]ent, quem exquisitus d[icitu]r uersarum statuarum ornatu[m] yalde commendat. Mirandas
quoq[ue] Echo artifices hic, in primo Arcis aditu, excitarunt. Tal[e] enim fornix[m] & retulundum cōstatu[m], artis in du-
stra fecerunt, vi voces & rubrum clangore sediit, non semel fed quartio & quinto d[icitu]r vocem crepitando resonen-

DE HABITU ANGLORVM.

Sunt Angli proceræ statura, venustæ & candida facie, casis vel plurimum oculis, & vesto lingue Italis persimiles, ita nul est tam inimicus confilij, quam celeritatem: mites, & suape natura ad omne humanitatis officium propensi, & cum primis nobilitatis, vel erga peregrinos, sed plebs præfertum viribca non item. Amicos domum suam inuitat, hospitiq; benignè, & in prandij ac cenis, hilare, nitide, lepidè, atq; amplius accipiunt, idque officium humanitatem vocant; et si Tacitus ait, pars eis seruitus non modica, alieno tantum cum tadio indulgeret palato. Ceteri bello intrppo, optimi sagittarij ac in militia more haud multum patientes, & dicuntur vbi ad armæ ventum est, statim de omnibus fortunis alterius partis dimicatur, qui a omnibus vi etenim sequuntur. Atq; extra patriam, sicut cum hoste res sit, militarem disciplinam seruant. Reliqui, qui ad studia literarum incumbunt, faciliè proficiunt, quorum hodie ingens floret numerus. Vestimenta nô multum ab simili Gallico vntur. Feminae nudo candore insigni; forma, quam longè decentissimo vestitu honestant. Vrbes habent atque opida egregia; frequentissimè pagos, & villæ passim magnificas.

MODVS VENDENDI LVCIOS PISCES IN ANGLIA.

LVCUS, quem appellant Itali pike, quem ad modum olim vilius, siue nunc apud Anglos multo est pretiosior, qui ex pa-
lustris aqua in viuaria transflant, accidere illo olio purgato, anguillis minusque pliciculis partus mirandum in
modum pinguis est: mox in pifario foro viuam cum vendit debet, si opus sit, ei ventre cultor aperitur, ut illud pingue quod
habet ostendatur: at si minus vendatur, eo tamen vulnere affectus (mira res dictu) hand moritur: quippe plaga filo in-
fusitur, ac statim post in viuaria tincarum glutinofus so contuta sanatur. Hac Polydorus Vergilius, in sua Anglicana hi-
storia, Idem Iouius hoc modo refer, Mirum est illud, quod a tot auditis viris, vi impudentius fuerit, tot refutibus, mendacio non credere, quam veritatem aduerteret eorum authoritate tueri, Lucium, fructu ventre ostendente lacte caufa,
inde confutato, atq; inter tincas in viuaris reposito, sanari humore carum, dum se filii lucius ventre affract. Scribit
Cardanus, hoc caufam manifeste habere, cum vicerat non sint oblaſta, & humor ipse glutinofus sit, aëre ad corru-
ptionem minimè paratus, ne scire ferre, Anjus Italia, experimenti hoc sit succurrens.

Quoniam vero hic piscarium forum ingressus nonam de Lucio historiam retulimus, eadem occasione referemus & alteram, quae inuitauit, saepe ac ferocius tyrannos, ab hoste non magno quandoque premi, & superari posse. Dubravius celebris auctor (*pōst Episcopū Olomoucensē*, tribus & 30. libris historiarum Boemicarum, *complēxus est*) libro de pescinī primo cap. sexto scribit. Non mihi tēpero, quin ipectaculum, quod ad viuaria Arci Cremsirensi subiecta, dum stanislaus Thurnem Pontificis meum aſſector, a me oculis in ipectaculum, nunc verbis quoq; hoc lo coſpēdūm repræfemant. De leſefebritate laetibus rīpa viuarij, discors Lucio Rana, cūm forte Lucius in oculo ſimilis, Ienu cauda mortuū ſummus viuarij aquas vltro citroq; fulcitet, quod tandem ad locum, quem in ſinfidiſ faciundiſ rana cepit, propriis appelleret: non omittit, benemerenda ad hanc occationem Rana, sed ſimil atq; facultatem affiliendi hostis, ſibi oblataram vidit, ira, et erat ſinibus buccarum inflatis, oculisque, præira flagrantibus, reperiit in caput illius inſiftit, quod circa diuariacis pedibus, frontem circumplexa (*vide foliarium animalium*) in ipſos præciū pueris Lucij inuidat, molliſſimāque & chariflitas lancinat partes: at ille dolor exagitat modō citato per vndas curſu ferri, fluctusq; circum ſe cōcitate, modo vertigine rotari, in modō fructum & arundinum, que in viuario ſubnata emicabant, atritum querere, ſi quo patet male conciliatum, nullarumque præ ſe virium inſtinctorem, fronte excutere: ceterum, omnes eius conatus incalsum cædebat, tam mordicis eandem frontem Rana obtinebat, tamq; pertinaciter penas ab audiflido corporis ſui vexatore, exigebat, donec torpēdibus, ex multa lucta, viribus ipſe Lucius viſus succubuit, ſequē, ranamque via, in ima gurgitis demerit. Ad huc nobis omnibus, qui aderamus eodem loci ſubſtitutis, luctatores resque, quod in ſicundum nobis ſpectaculum de ſexhibuerant, oculis requirentibus, ecce tibi, Rana ſubito in alium exilit, moreq; vi clorum ouans, coaxans, vitulansq; rutu ſen in palata ſua recipit. Imperat ext̄plo Pontifex, acciri pescatores, quod Lucio retribus inuenito, in lacum ēque prolaro, cognoscendi portaretur facient, quidnam cum illo dimero aūm effet: atq; miſeri illi vt trogo lumine orbus extrahitur, non ſic omnium nostrum admiratione: At pescatores vetant calum mirari, ſe enim crebrō talibus certaminibus interueniunt, ſa pernumeratoꝝ quod à Ranis Lucios exegcatos, atq; eodem emaciatos, pſcar, quoniam amilis oculis venati ibi pſcies nequeunt, fed ferili tantum arena ventres ſuburant.

QVI IN ANGLIA PAREMPTITH DICANTVR

PALATIVM REGVM IN ANGLIA REGNO APPELLATV M NONCIVTZ,

Hab. magnam simile.

Effigie Georgij eius. Anno 1582.

UVA. BHSC. SC.00745

UVA. BHSC. SC 00745

OLISIPO.

O L I S P Y O.
Vx sunt vrbes hac nostra tempestate, quas iure Oceanii dominas, ac tanquam Reginas appellare possimus, quarum ductu& imperio totus oriens, occidensq; hodie nauigatur, Earis altera est Hispania, Altera Olisipo, quae Tagi fauicibus, cuius Oceanii partis imperiu& sibi vendicat, que Africam Asiamq;, immeno mariis circuitu& complectitur. De cuius origine ac nomine, que in primo Vrbium Theatro a nobis explicata sunt, hic non repetemus.
Luzianus Regius, Musae, l. 1. 11. 11. 11.

Lusitanæ Regni Metropolis est Olisipo, Vlyslis indicans errores, & exercitum huc delatum, Insignis ampliæ ciuitatis, loco amoenissimo sita, adiutisq; supra modum afflens, merciū quippe, quarum per vniuersitatem id regnum negotiatio et luculentia illius, existens Emporium undeque, aduentum, nautum commodissimum ac fama celebre receptaculum; Regis insuper aula, sedes forunatum ceteratum prouinciarū caput, Romanis aliquando lula stolice appellata volunt nominuli, Vna etiæ ex tribus ciuitatibus Regiis Archiepiscopalibus. Metropolitanus habet Ecclesiastim magnitudinem, in cuius fornice corpus D. Vincentij leuiti & martyris summa cu reuerentia aſteratur; Adradicē vero hunc summam Ecclesiæ, paulo infelix occidentem versuſ interposita platea, facellum diu Antonij, que Paduanum vocant, admirabiliter structura, & mira eleganter elaboratum, ſe nobis offeret, olim ipsius diu Antonij parentum habita aculum, in quo quidecim annos edatusq; fuit, super cuius facelli epiftylem domus cuiusca fevibana curia eſt. Plures montes et valles magnitude ampleſtit, cuius potissima celeberrima pars orienti oppoſita eſt, quæ potissimum parte, ſucepto iam Tago, pelagus in latitudine millia viii sex pater. Virbis igitur Olisiponis initium ab hac parte, quæ meridiem respicit, vetus regia ampliata, magnifico operi pulchritudine, efficit, quæ Ad Sanctos noſtri nuncupat. Nomen indutum loco quoq; longo tempore ſpatio, corpora fanorum martyrum Veriſſimi, Maxime ac luctu ibi recondita fuerint, donec sub Ioanne Rege, eius nomini fecundo, translata alioſ ſuere. Qui quidem diu, dum Christi Dei filium, orbis, feruator conſtantier proficeretur, ſub Romano Praefide, Olisipo paſſu ſunt. In de obliquo aggre, faxoq; conſtruendo, ad Vestalium tēplum cui diu Mariæ Speci nomine eſt, per clivum ſenioris depreſſum iur, unde rufus eadem via in aduerſum montem conſenditur, ius in tergo, facellum diu Rocho nuncupatum confiſcipitur. Eode deinceps trahit, in valle amoenissima, monibus urbibus contiguo, horſisq; vadisq; conſtam eft deſcenſus, quæ facello Eremitarum, diu Antonio consecrato, nomen olim ſumpit: nunc vero ijs exclusi, ab annuntiatione angelica deipara Virginis facta non em habet, & a Vestalibus Dominici inſtituti in habitatu. Mox per accliuitione collis nascitur, denifilisimo oiliueto obſtruit, vi non facile introrsus impeditiſſiſt. A superiori vero parte apertus, & facello D. Annae recens dicato, ornatus, quod ſumma cu religione & reuerentia, magna item populi frequentia, ab omnibus hodie viſitetur & colitur. Ab hoc ſubire per agrum copacum, leproſaria, foroq; boario interiectis, in aliam valle non minus fertilem, incundamq; deuenitur; Quæ Maura nuncupatur, ex eo, quod poſt recuperatum de Saracenis virbe loci permisiſti sunt Mauri habitate. Cuius finitima pars, quæ ad ſeptrientem vergit, vbi campi D. Barbara incipiunt angelorum in facellum diuidit. Supra valle hanc oriente verius mons excelsus iminet, recto difficultati ascensu, à quo fanum D. Marie Montana, quod in ſummo monte culmine ſitum eſt, nonem accedit. Ab hoc preterea modico ſleuū vircum q; direcō itinere vbi redit, ſtatimq; obium fit templum veruſſimum Augustinianum monachorum, diuina Virginis gratiarum factum, intertior ſuſcide virbiſ muro adhaerens. Exinde porre preteritis diu ſummo cenobio Vincentio leuite & martyri dicato, canoniconum D. Augustini, atq; Gymnasio non ita pridē celebri, antequam Rex Iohannes Terrius illud Comiſtricā trahulſet, ad ripa Tagi decurrit, que aquilonare virbiſ corruabat ea parte efficit. Quæ parta ampliſſimum, nobilissimumq; Veſtaliū Clariq; cenobium ad fluminis cepidinem fermattingit, indeq; auferio itinere, facelloq; D. Virginis Paradiso ex interiecto ad primam virbiſ portam, quæ Crucis dicatur, iter eft. Ab illo autem Clari templo ad regiam veterem, quæ Ad Sanctos ante nominari diximus, vbi meridionale virbiſ corru poſuimus, rectus margo, ſecundo mari, ab oriente aſtu incipiens, in meridiēq; excurrens, milia paſſuum tria ferme efficit. Eo igitur modo, latus hoc virbiſ mari alluitur, reliquæ tres partes aditum habent a terra. Itaq; colibus quinque, vallibus roſidem feracissimis & incundifluis, virbiſ tanto ſpatio complectit, ita ut vniuersus eius ambiitus ſeptr. milibus paſtum defignari poſit. Inferioris vero virbiſ ampliudo & magnificientia tanta eft, quæ cum cateris omnibus Europæ virbiſ, & homini multiudine, & adiutoriū pulchritudine & varietate merito contendere poſſit. Domorum ſiquidem amplius quā in viginti milia inelle. Earumq; ingens multitudine, tam Principium virorum, nobilium, quā etiam priuatorum hominū, eleganter & ſumpu proprie incredibili conſtructa eft, adeo ut etiam parietes intrinſicus, fornicesq; ligno Sarmatico vndeque vefiri, verniculato opere, auro, variisq; coloribus adhibiti exornentur. In forent fontes quā plumbi ex diuerſis virbiſ partibus per ductus ſubterraneos oriuntur, & quibus populus aquatio nem facit. Ad reliqua igitur virbiſ ornamenta breuerat eſt ſummarum delibanda veniantur. Argue ut antiquam in summa regiam, que in adiutoriū virbiſ parte reponita eft, opusq; ſum antiquitatem veri representans, omittatur.

Olipso septem in primis ingentibus adficiunt, singulari regum nostrorum cōsilio, sumptuose incredibili magnificissime extructis, hoc tempore illustrorū Horum primā, ut religione et iustitia faciamus. Misericordia tamen plū est quadratu vndique lapide eleganter extructu, non in infinito prædiō censurā pronentibus annuis vberimis, quemadmodum plerūq; eis nostra taxatis basiliaca, sed sola optimatū ac piorum hominum benignitate ita sustentata, ut prope fidē superetur, quantum in annos singulos ex collatione fita pīn pauperes in pendatur. Huius qui curā gerunt, Sodales, sive ut ex p̄fessis dicā, Fratres Misericordie nuncupantur, quibus propere & generis & nominis claritatē, & summatam etiam pietatis probitatisq; extimatione, negotiū deferunt. Siqui dī illi oīs communī cōsilio, parī animorum voluntatī illud Misericordia et cariarū administrantur: quod ex fortissimā tantummodo hominum piorum largitib; elemosy, nisiq; confusatū est. Ex quo summa fodalitati fidei & integritatē, nullo habito personarū delectu, cęgentia omnium in opere cōsulūtūtū ac prouideatur, praesertim puerularū pupillarū, quibus inde, iuxta cuiusq; qualitatē dotes in matrimonio conferuntur: Tum etiam corum qui graui aliquo incommodo, aut calamitate pīrī, ut in morere, rerumq; angustia trahe recoguntur. Quo fit, vt multorum tam incolarū quām exterorū mentes, ad largiendū allicit, perperus ille ordo, incorrupta; ratio etiā quotannis in pauperes exhaustiū. Nihil enim in eo pecuniae vltra annuum tempus afferari fas est, nec in prouincias habet, nec ex infinito legibus, fodalitati habere licet. Quod sanecō magis admiratione dignū videtur, quod ex arario amplius viginī quantū ducatorū milibus in singulis annos cōstēt egentibus erogari, quin nonnulli annis numerū quadrangula milium aquasse vel superare compertum est.

Secundo loco sequitur alterum Misericordie, ac humanitatis exemplum, velenudinarium videlicet commune pauperium in firmorum, hominum, nomine Omnis Sanctorum, non magnificientia adficiuntur, non sumptuum magnitudine, non denique beninitate erga pauperes, varijs corporis moribus conflictatoꝝ & expostis infantes, quos nutriri solent, curat, prior illi cedens. Id quatuor diuidit clavis horisq[ue] amoenissimis, porticibus, quatuor & triclinijs, quibus circum circa continent adhuc catades magnificaꝝ, triclinijs, lectis, culcitrisq[ue] mundissimis decenter or-

nata, lbi pauperes & agrotantes benignè liberaliterque excipiuntur: nec nisi recuperata in integrum valentia
inde dimittuntur, dato insuper quibusdam viatico, quo se non paucos dies, dum firmiores, valentioresq; effe-
tiuerint, sine vlo labore ac molestia subleue posint. His porro quatuor, curatorū, medicorum, phar-
macopolarum, ceterorumq; ministeriorum domus recte distinguitur ordinibus coniuncte sunt, vi infirmis, si quis
casus, necessitatis accidere, recte semper adiut, diesq; noctesq; pro se quisq; sedulò diligenter, inferuntur:
ad eò vt inter reliqua regia xenodochia, quibus amplissimè celebrerintur misericordia Hispania passim præter ceteras or-
bis Christiani prouincias referat, hoc facilè principatum sibi vendicet. Pro huius vero foribus, campus pa-
tet apertus, planus vndique quadrato adiunctorum pulcherrimè ordine circulum, circumdat, à quo diu Antonij & Mauri-
us valles in delta literæ figuram se contingunt, ac diversis postea plateis incorij bubuli similitudinem, deira-

Eta cauda explicantur, mare versus decurrentes.

Ad dexterum enim euidentem Xenocephalum Iauis, medium inter aquilonem & occidentem, diu Domini templum habuit, ac nomine
celeberrimum, cuius ex aduersa fronte campo interiecto occidente versus, tertium ex austrinum in diu Petro, Ioannis regis, huius
nomini primo filio, sumptu publico confruitum, domus reueras amplissima, mirifico, ex parte admodum conspicua. Quam ex orienti con-
fili ob inibi, dum nomine Alfonsi q[ui] fuit, ex fave non nepe, regi exponit fulminis, iusti imperator, vires exercitorum genum Regumq[ue] Lega-
tis, et hoc loci praeceptor, publicis, lumbis p[ro]pria, liberaliter magnifico exciperunt. Inde sedato itinere ad litus ire perre-
xisti, relatis ad dexteram in loco eminenter coniobis Carmelitarum Franciscanorum, ac ordinis Trinitatis, magnifica, sumptuosa, ita-
stura nobilissima, regiam nouam plarecam, anaglyptarum, claturorum, valvularum, fabris argenteris & earariis, aurariis, item argenterisq[ue]
reflexum solum pratereris, in aliud eadem partier nomine nouam meracatum, ornata ex opere ad laudem, deuenies, ceterorum omnium
longe latissima, dificilis pulcherissim vestimentis exornata. Illic omnibus ferè ex partibus orbis & gentibus, quotidie mercatores cer-
tam conuenient, maximo hominum concu si que frequenter, proper commerciorum in portuque opportunatam. Eademque via contra
regionem progradient ad lazem portuum veteris obscinum, ubi pro mercuriis importatis, publica Regi vecligaliis nuper pendebantur,
et regione huius portiori foris, quod vereps illi vocatur, apparet.

E regione nullis portio iuris, quod veterum in vocata, apparet.
Dehinc redi itinere ad templum Misericordie dicitur et, contrae eius vestibulum ex orientali latere quartum apparat adiunctum, regis Iohannis, hoc nomine tertii, perpetua memoria dignissimum. Duplex nema magnifica, arum edium fractura rotem portibus, vtriusq[ue] ducibus acutus, oclavigina et cellis exornata, angula, atque aliis ornata interiecta, quam Domini sui in emerita Recip. et quae Lufstaniae numerum mentis nominare possit. Ea figura mente horum ibi publicum a Rege optimo ac prudentissimo constitutum est, vel fabulo frumenti leguminosum omnium portio, quod non fuit sibi faci magno derimento, ipse omnius Regum Lufstania primi plebs clarigens est. Speciosusque quibus mercatoribus propulsa, frumentum vndicabat eis conuechitur. Et pax breui plebs amonit caricata subleuitur. Quod nam magno Epi commodo faidum efficeret experit sumus.

lare magno fieri, commode factum est neque experti fuero.
Post hunc iungentem, nouum Pororum inheret, ipsam maris crepidinem attingens, innominis quae ad lapidum moles, rigida trabulis conformitatem immisit, ac filibusculorum in mare aditus sufficiat. Regisque eiusdem sive sumptuosa constructa, cui meritis obdium magnificientiam & operis pulchritudinem, quantum in hoc ordinu locum tribuendum est, duximus. Deinde traectu secundo mari, campu latu admodum incolu, a qua Portor, horreig fructuosa, tum a frequentiori, tum ab occiduo latoe pulcherimorum sedium serie circumceptus, tum maxime a meridionali portu lucidissima aperiens, ad litus vix quezat summo deducit. Nam aliud latu, quod orientem hibernum respicit, mare inclusum. In eo forum vel pectorium, vnde forum, cupedius, confituum, quo etiar, farores, cupidinarij, Janij, panifices, dulcifarij, gregarium quotidie concurunt, omnia, quae per velu celiendi scirentur, venerant. Preterea populum, urbem, cauponum, habulatorium, interiore magne tabernaculo ibidem in fructu sive visu. In hoc vero pectorio foro, certa quantitas coriibum deposita est, magistrorum editio, quibus cymbis pectoris ijj apulicis, pfectes a mediastini in formam ad venditricis dicatur. Huiusque corbes singulans a magistris pectoriorum plus minus duobus milibus dictatorum locantur. In huius vero campi occiduo fine, eodem pectorio foro tertio reliquo, mercatus, panificis, holotorum, frumentorum venditorum, acutopum intercedit, nec non macello domus, quam sequente non minant, sive illa, in qua regi prefecti nequa ab ultimis Africani specialem expedient.

Non procul præterea ab hac domo, coniugo ædium ordine, ex quin monumentum, operi admirabilis scilicet extar. præda, spolijs multorum gentium regnumque referritissimum, quod ab Indiis negotioris, qui illa perterritantur, domini Indicam vulgus appetant. Aratrum in eum quidem iudicio, arorum, marum, magaritarum, carboniculorum, fumaragorum, aliarumque generis gemmarum, que quotannis huc ex India deponuntur, emporum copiosissimum, cum aut quoque & argenti facti inservient, horecum amplissimum versus apud palerme poteris, quod cellas ibi quam plurima, nro artificio, que oīe dñe dirigit, 25, maxima omnium harum rerum copia affluentes, ab omnibus confit. poſte palmarum est, ut me hercules, non res superatur sit, nisi id omnium oīis obij, maibique in horas pœnae contrectari videatur. Proinde ex his quam ibi desuper D. Emanuel amplissimum & sumptuosissimum fabri fabricans, et porticus latissima, vel multuscula, in mare prouimpita, in cuius fronte ad orientem versus, turris, vndique quadrato fax mire exculta, litora imminet. Ad hoc sibi in ipso labore aliud adificiun

opere mirabilis a fundatione sua: et recepit potestitudinem romanae et 1.4.10.
Postrem te regia, quam duximus Emanuele, adificare e regione huius no[n] instruc[r]tur, occidentem versu[s], pl[ate]a interposa, conti-
guum est sepi[m], vltimumque publicum monumen[tum], cellis quinque plurimis, ac triclinis quoque verum artificiose fabractis instru-
ctum, ut ob interiorum eundem multiplices recessus adiutusque diuersos. Libystrum enim esse ver ex isti mes. Ibi Reges Lufitanie sicut manca-
ri, ingenti armorum omni generis copia referuntur, constitutis manu[m] item & tormentorum, tum etrum omnium, que ad uel-
lum terra marisque gerendum perirent: apparuit, adeo in frumento, ut ceteris omnibus, que Europa Afra hodie in frumentis copiofissima
que habent feruntur, & multitudine mai[or]a, humarum, & infinito armorum relorum numero facile praeter. Id verò hoc argumentu[m] me cuius-
facilius probatum patet, quod rex in ordinarij tamquam nauiculis expeditionis bus, suae pl[ate]ae deinceps omnium generum perpetuo in flu-
tias, opimie[us] armatus in Asia, Africa, Europeaque libere cogitare. Tribus autem harum cellum simis, quadraginta milia pedium armato-
rum corpora, atq[ue] tria milia cataphractorum integri: a qua ex deposito dil[ig]entissime, nitidissimeque editiorib[us], prater ea quod ad quotidiani-
nos & extraordinarios motus deponimur. Bombaridi quoque genet[us] Moratios, Scorpiones, Batifilicos, Leones, Colubrinos, Cameloi,
Pettarios, Dispilores, Ruptores, iu[n]ctate magno[rum] & ponderis, tunc reliquorum etiam vel garum milifum quos Falcones, Ber-
cios, Sclopocops vulgo appellant. Puleius semet & globatorum, tam ex fato, quam ex ferro, tantam vim & copiam affuerit: compertum est
ve si singula omnia, quibus dare laqueo forma, numerus, pondusque per partes explicare coner, verecar, de falla ijs, pro veris huic narrationi vi-
dear inferire, quibus haec legendu[m] duxar, ut audiendo percipere suffici.

dearum inerit, quod non
Ad reliquias eorum pergeamus. Verbs ex ea parte quae natura Turgi adiutor, ut paulo ante demonstrauimus, vobis nobis illissima eius pars,
portis dubiis et virginis dicit in guttur: pars vero quae contumeliam relipit, fedicem, cum omnibus, propter infinita homini multitudinem, eiusque
ambitum latissimum, maxime indigere videtur. Tunc ibis autem per murorum in grym se peccatumque legerem minister. Tempus verbi quez à Gra-
cis parcer aequaliter, in quibus Sacramenta fedibus, omnibus in fibra infra terrenum, quinque et viginti numerantur, preter ea quae plura sunt
mactis. An hoc retinet, vestibulam virginitatem fuisse attributa. Huc loeo nonnihil in laude Eclesie, & facilius, id est, verius, finimus,
comperciemus inter omnesque habent. Nempe quid in propriis anio felix diebus, ex ipsa vita Offispone Vrca triginta absolutos
caecum in horos, at facia modulando canis in pagis, neque sic circum vicinis canenda, vna dicuntur et sentent, omnibus vobis tempis, in quibus
multitudine datur, ex eo non habent iniquitatem ad sua celebrandas filii inuitare capientibus. Societas vero quæ, contra interminas vocant,
CAXXII, in quorum usum, ingenii a foalibus quoniam confutari posse, quia in pauperes & aliis vobis necessarios summo ordine clati-
gunt. Quod autem ad loci festi salubritate ac & serice temperamentum attinet, tanta certe foli cincti clementia & amoenitas est, vt nullo
terre vocata anni tempore, nec asinas, ne hyems immoderata fonsque: sicut quod factum est, vt multi mortales ex diuersis nationibus, terrisque
dominicis proficerent. Vt vero territorium, suburbanus, sufficiens que villas, edificijsque magnificis, quoquecumque oculis vertexis, propera-
git, undeundat, vadique referuntur, etiam etiam humanum frequenter, vt fecunda lampionide repbus perpetuari, puto cum finit
par, complures am ruris potius quam in villa commorandi desiderant reueas. Agros enim paucis, non vici, pagisque solim, fed templis
etiam, quia sibi inveniuntur & ornari finitis frequerat. Cum tanta animi volupitate videtur liceat, vt villa tam ruris quam suburbis numerum
re te semper extendat. Pagos vero, qui ab arbis Magistrifloribus ius petere coguntur, ducentos quadriginta numerantur, inter quos sex
triginta proutis propriis iudicis ac praetoribus vnum, suci opidani iuri dicendi potestem habent, incolarumque conuentibus has per
omnes disjunctam & finium, nra cum de causa capitalibus granoribus agitur: Tanc enim ad sumnum viris Magistrorum provocatur, eiusque
senatusque remunerare compelluntur.

BRACARÆ AVGUSTÆ.

Bracaræ vnam de antiquioribus Hispaniæ vrbib. à Gallis Celtis, cognomento Braccatis, fuisse conditam, fama est, anno ante virginem partum ducentesimo nonagesimo. Hanc annorum 40 ob sidionem tandem expugnatam subsua ditione, annis ferè quingentis Romanæ tenuerunt, cui & Augustæ nomen indiderunt. Fuit in hac vrb. he primum lurdicus conuentus, vnu se septem, ceterioris Hispaniæ veteri more institutusque Romano, unde aucto re Plinio vrbes quatuor & vigintius petere confuerant. Hinc ab Antonio P. o quinque itinera militaria in varias Hispaniæ partes describuntur. Hanc vrbem Afonius poeta diuitem, atque opibus florentibus vocat. Sed & priscis maiorum annalibus perscriptum extat, Regum Suecorū antiquam, sedem fuisse Bracaræ annis 70 supra cœtum, & sub Gothis annis 127 floruisse, quam & Alfonso huius nominis primus, cognomento Catholicus, Hispanorum Rex primam inter omnes Hispaniæ Metropolitanas vrbes, ex Saracenorum tyrannie in pristinam libertatem vindicauit, anno 740. Hic Regum Portugalie primus sator Henricus Comes (Guidonis Comitis Vernohenensis & Brionenonis filius) Alfonsi Henrici primi Lusitanæ Regis pater, in templo maximo, quod ipse erexerat, sepultus est. Sed longè maius vbi decus è rebus sacris accedit. Nam Christi Opt. maximæ fidem complexa est, D. Petro S. Iacobii Maioris discipulo prædicante, vix post annum decimū, quo idem Dominus subacta morte in celum viator ascederat. Colit igitur Bracara, vt patrum, eundem Diuū Petrum martyrem suum primum Archipræfulem, vñā cum tribus alijs suis itidem S. Pastoribus, Martino, Fructuoso, & Gerardo, quibus veluti quatuor columnis Bracacensis Ecclesia fulcit & fulget. Multum sanguinis olim pro Christo effudit, diues octo Sanctorum corporibus, alijsq; innumeris reliquijs, ornata templis, nobilitate Patrum Concilij, decorata fodalitijs ritè instituta, totius Hispaniæ primatū antiquissimum iure sibi vendicat, qua de re cum Tolerana sedis vetus ei lis est, & contentio, cuius meminit Honorius III. in cap. Coram, De in integrum restitut. Quæ tamen lis ab eiusdem Pont. Max. tempore ad nostram vsque atatem sit. Posita est Bracara in ea parte regni Portugalie, que regio Interamnis dicitur, à duobus, quibus clauditur, fluminib. Durio & Minio memorabilibus. Est in quinto climate, gradus habens longitudinis 6, latitudinis duos & quadraginta ac semis, distatque ab Oceano leucas quinque. Civitas pleno iure suo Archiepiscopo pareat, sive spiritualem iurisdictionem specces, sive temporalem, multò quondam frequentior, nunc incolarum numerat, ad duo millia. Frustra magna cæli, aërisq; clementia, insigni agrorum vberitate, & amoenitate quod ei beneficium commune est, cum haec tota regione Interamni. Hæc & alia complura de hac vrb. scitu digna in nostra Metropoli Bracarense inuenies, quam Deo dante in lucem edere meditamus illustrissimi pripnatis Augustini auspicijs, cuius etiam iussu & auctoritate vniuersam diocesim per ultra nimis, & in tabula non omnino negligenter expressissimus montes, vrbes, fluvios, oppida, parœcias, ædicularias, ac itinera geographica delineant.

Hæc Gaspar Aluarus Machiadi, Historiographus S. Bracarensis Ecclesiæ.

A. Alestes fluvius, cuius fontes in Spino morit, quatuor à Brac. Aug. miliaribus distant, vallem amoenissimam vrb. adiacentem irrigat, multis hortis, pomarjs, pratis, viridarijsque excultam. Illud mirabile, arboreum nullum ex Medicea Mali generibus creat, quibus aliquo hæc tota Provincia abundat. Vrbem altius, atque in Auum, maioris famæ fluvium prope antiquum opidum Villam Comitis influit, Hunc & falsò quidam Zethen vocant.

B. Via in Vimaranum oppidum S. Pontificis Damasi ortu clarissimum. Hæc via una est ex quatuor, quas Ant. Imp. Bracara Asturicam descripsit.

C. Via antiqua Imperatoris Antonini, in aquas calidas, vulgo Orense.

D. B. Annæ ædicularia, quam columnæ xii à Prætoribus Ro. varijs quondam in locis erectæ, literisq; incisæ, cingunt, atque exornant.

E. Fons amoenissimus in medio luci, quæ & Sylva Primatalis, perdicum ac leporum abundantia celebris.

F. Vrbis præsidium.

G. Seminarium Adolescentium, ad normam Tridentini Concilij erectum.

H. In hunc locum Reuerendiss. Augustinus Archiepiscopus, nouum sacrarum virginum cœnobium transfert.

I. In hoc loco, quondam Romanorum cœmiterium fuisse creditur, Nunc, Campus Vincis dicitur.

K. Hæc via vna ex quatuor est, quas Ant. Imp. Brac. Asturicam descripsit.

L. Hic Vrbis Arcum Romanorum tempore fuisse fama est.

M. S. Sebastiani ædicularia, vbi forum Romanorum fuisse constat,

anno 1505 fratris Augustini & Leonis
Antonii & Iacobi de laetis Fratris La
tiniensis Caput Regum Regis Regis & Comite
Graue Graue & Comite Graue Self Broc
dicti Mense Junij huius mense Broc
Sancti Iohannes

Anno 1505

Archiepi

Archiepi
Cenoma

SEPTEN

AGO

noua BACCHAE AUGUSTE descrip^{tio}

Vista invenia

in

UVA. BHSC. SC 00745

CONIMBRIA.

ONIMBRIA, vulgo, Coimbra, olim Regni Portugallie caput, Veteris quibusdam, Caliabria, alijs Colimbra, sive Colibria, etiam Coimbra Isidoro & Rosendio nuncupata, multis hature & artis decorata splendoribus. Nam loco amoenissimo in rupe sita, vndeque olluarum fylus, veluti Aethenæ, quarum vicem hodie, quasi sustinet, vinetisq; cingitur; Ad Mulieram, sive Mondam, alias Mondegam, fluuum noibilem, sita, qui duas separatas urbis partes ponte coniungit, qui sanè fluuius, præter Tagum & Durat, in Lusitanianam præcipius est: distat hac urbs ab huius fluuij ostio, quod ad occasum est, octo leuis, itinere per agros fertilissimos, frugumque feracissimos loco. Parvus interim cymbis præsertim verno tempore nauigatur, tantam quippe arenæ copiam, præserfum verno tempore, ecum trahit, ut cæsis vadis multis in locis abundet. Ripa vero, ea expartita, vbi Monasterium S. Francisci est, silicibus reserta, amoenissimas deambulationes efficit. Nam eti Lusitanianæ ager, plerique in locis horridus, argillofus, ac sterilis, huius tamen urbis territorium, rotius Regni optimum præstantissimumq; censetur. Montes, quos habet vicinos, Stra de Alloba, patrota nominant, oliuis, vineis, & omnis generis fructiferis arboribus, ad elevationem, & comodum referti. Quin & multis limpidissimæ aquæ fontibus Conimbia irrigatur, præcipue vero aquæductu celebri Rege Sebastiano Anna Salutis M. D. LXXII. maximum sumptu perfecto. Ex illo enim, ad altorem urbis collem, qui à tergo Regia est, vbi forum Studiorum existit, tanta clarissimæ & dulcissimæ aquæ copia in stagnum mar moreum infunditur, vt per omnes plateas totius anni tempore qualiter torrens, ad varios ciuitatum usus, & multas comoditates deriuetur. Quin & maiore felicitate Conimbra præstat, Cathedrali optimæ fundata Ecclesia, & Vniuersali præstantissimæ artium studio, quod & loci amoenitas, & variæ præstantissimæ artium professiones commendant. Ibi enim Regis stipendijs, Theologæ, utriusque Iuris, & Medicinæ unum Facultatis Professores, liberaliter fountent ac salariantur. In quârū singulis, vt quotidiani prælectionibus Studio in officio contineantur, quatuor sunt Doctores ordinarij, qui accuratissimis & assiduis lectionum ac disputationum exercitijs, ad nitorem ac summam elegantiam, Studiosorum ingenia exponunt. Sunt etiam publici & peculiari eruditarum linguarum professores, Humanitatem vero scientias, Patres Societatis IESV, accurata industria, & magno profectu docent, qui suuentem simul in pietate, & bonis literis erudiunt. Sunt hic etiam quatuor Artium cursus, Louanienses Pædagogia; Colonienses, Burfas, Alij, Collegia nominant, in quib. Philosphica, Metaphysica, & Mathematica præleguntur. Sunt & alia Prælatis, magnisq; viris dotata, & instituta Collegia, quorum descriptio nimis longam narrationem exigit. Horum appellationes, in ipsa lamina, sive picturâ, exprimuntur. Studentios omnes, antiquas modestias, grauitatis, & scholarum leges in habitu obseruant, rogati namque incedere coguntur, Magno, frequentiisque sunt numero. Privata, à ciuitate separata, ac priuilegiata iurisdictione gaudent. In qua ædiles, praefectos, & iustitiae administratores exiplot, Vniuersitatis gremio eligunt. Quietiam in peculiari Vniuersitatis foro, pro tribunali præsident, ius dicunt, Et rerum venâ, lium precia moderantur.

UVA. BHSC. SC 00745

UVA. BHSC. SC.00745

GADES AB OCCIDVIS INSVLÆ PARTIBVS.

GADES, hodie Calis, in capite Hispania Betice insula est, protensa secundum veteres instar facie, sig dicitur, quasi terra cervix, propter continentis anguitam, utrumq; breve illud fretum confringentis. Continenti, quemadmodum nunc Peleponesus, olim ad hec sita, & Isthmus fuisse putatur. Nam olim mare Mediterranei inclusum fuit, nec Oceanus in illud, nec hoc in Oceanum influebat, eratq; sic suus transitus a Calpe monte in Hispania, ad Abylam in Africa, qui Herculis columnæ appellantur, fortasse, quod ipse ibi mare in Oceanum emiserat: de qua re, & de onere, & de stagnatione, & fremitu, & tumore maris inclusi, multa Strabo, & le Qui iucunda, & scitū digna opero scribit. Quod & Plinius, & Plato, & Seneca affirmant, qui de causis rerū, post multis multorum Philosophorū, opinione, tandem & ipse quoq; de sua sententia adjungit: Sic & Hispanias à contentu Africa, mare eripuit. Paritione & Sicilia ab Italia crepta, ac separata fuit, utriusque rupture & aquilinsonis hac sunt Valerii: Flacci carmina.

neque enim Rex teolu' sic
Reller erat, Libyam eum viceret advena Calpem
Oceanus cum flens Siculus America fuisse
Perderet, & melius intrare membra vnde.

Est in eadem insula, eiusdem quoque nominis vrb̄s celebris, cuius frequens est apud historicos mentio. Ante Hercules aduentum dicebatur Tartessus. Postea verò, quam Hercules ad eam peruenit, statuitque in ea columnas ad æmulationem alterius Hercules Aegyptij, qui alias columnas statuerat ad alteram Libyam, secundum Diodomus libro quarto, ab ipsis columnis erexit, Gades Herculis in insula, & illius vrb̄s appellata est. Hęc Priscianus. Quanquam Strabo libro tertio referat, Polibium dicere, eam regionem, qua circa Baetim est, cognominari Tartessum. Gades verò prius Erytheam vocitaram cum diuibus adjacentibus insulis. Dionysius Alexandrinus in insulam vocat maxime occiduum extrebas Gades, in medio portarum, quę iuxta iberiam sunt, vnde etiam Ibericos vocantur teste Ariano. Estantia insula illa non multo major centum stadijs in longitudinem, in latitudinem verò ali cubi ad stadij viii spatiū patet. Gades verò in finibus Oceanī sita fuit, nem pe iuxta occiduum mare, Contiuia prius ab hominibus vocata, quasi xeris, id est, multis corvis, hoc est oleastris referta, postea vero Gades ab incolis dicta, ubi Iouis filium Herculem colit: qui vel Thebanus erat Hercules, vel iuxta quodam Phenix, id est Tytus, nam & Phoenices olim in insulam illam colonias traduxerunt. Cūenam negotiatorēs essent Phoenices, & in omnes regiones nauigarent, ibi etiam habitabant, Gadesq; propter loci anguitiam, quasi terra cervicem vocarunt, vt paulo ante eit dictum. Quod autem Phoenices ex Colonias traduxerint, Dionysius Alexandrinus indicat: Phoenicesq; vñque in Iberam (iniquis) & Allam, & extra Columnas, colonias duxerunt. Arianus etiam Tartesum ait à Phoenicibus esse conditam. Aelianus præterea in libello de Prouidentia: In Gadibus, in iugis, arā Anno creata est, aliaque Mensi, in honorem temporis birenius & longioris. Est præterea apud eodem (in iugis) templo Senechetū extructū, quod erat multa edicte munc deberi honorem existimat. Aliud verò Morti, in cōmuni quietis honorem, quod hic sit vltimus omnium terminus. Ad hac, rā apud eosdem pofita & pauperiati, & arti illi quidem, placandę eius gratia: huic vero, tanquam parata contra illam remedio futuro. Ceterum nauigandi quoq; peritia excellunt Gadini incole: vnde, licet in extremis sita in insula, celeberrimum tamen est nomen fortit. Quin & Gaditanā pueril ab historiis olim commendata, quod ad qualemcumq; muficum concentum & numeros, elegantes chorœ, atque tripudia ducere norint. Quia hac etiam etatē à maiorum felicitate non degenerant. Sed Dionysium ipsum, quem aliqui quoque citauimus, de Gadibus loquenter audiamus.

Porr̄d in medio sub vesperinis columnis,
Extrema Gades apparent bonimis,
In insula ē circumflua, in finibus Oceanū,
Ibi Phoeniciā bonimū genū inhabitant,
Venerantes magni Iouis filium Herculem:
Atque hanc quidem incole, à prioribus hominibus.

Sed in hunc Gaditanum Herculem libet paulò accuratius inquirere. Quem, qualemcumq; scriptores statuant, nos Herculem custodem, fui limite amicū, ut Herculem Marchianum existimamus. Docte fabulat̄ Poëta, Herculem, opera quæq; laboriosa atq; ardua in vñum humanū per perpetrare, cum orbe terrarum peragrat̄. Atque ipsum monstra, non solū fustulisse, hoc est, subfertusq; tyrannides, potentatus praus coercuisse, atq; nefaria malignorū puniisse, scelerā, verū etiam desertis in terrib; vibes, oppida, & castra condidisse, portus & naualia construxisse, vias difficiles & imperiis a munitiis, damnoſa arietis, flumina, & fluctibus mariis oppoſuisse clauſtrā, hoc est, terminis, legibusq; iutis inter discordes populos diremisse bellorum feminā, pacem atq; amicitias vñq; conciliā, negotiis, beneficiis, tempis vñque locorum, & diuinis honoribus cultum, cognominā, vel a factis, vel à locis, in quib; colebatur, dimerat fortitum ferunt. Hinc Gaditanum Herculem dicit̄, quia in hac Insula Geryones Regem trimembrem finixerunt Poëta, quia tribus infulis prefigerit. Et bicipitem habuisse canem, quia nauali & terrestri certamine plurimum potuerit; Hunc Herculem viscisse, qui ideo singatur ad eum olla area transvecta, quod nauem habuerit fortem, & are munitam. Cuius beneficii Gaditanū memor, in altero insulæ sua cornu, Herculi templum erexerint, ipsi religione, opibus, & vetustate illustre, de quo, cur sanctum sit (inquit Mela) ossa eius ibi sita, efficiunt. In hoc templo Alexандri Magni imaginem confexit Cefar, referente in eius vita Suetonio. Porro, inter alia Herculis cognomina, que primi ad custodiendum dedicantur, quod in ijs tuendis & prudentia, & fortitudine maximē opus: qua ambaz

victa.

Altera pars Circuifus sub Hercole tutæ est.

Ita & Hercules Muſagetes, id est, duktor & custos Muſarum. Custos igitur Hercules fuit, vt Muſarum, ita rerum caterarum omnium, quas defensione sua tuerit. Hinc Herculi vestibula templorum & Regionum introitus primi ad custodiendum dedicantur, quod in ijs tuendis & prudentia, & fortitudine maximē opus: qua amba

GADES AB OCCIDVIS
INSVLAE PARTIBVS

1. Puerto Sanciá María.
2. Entrada della Roga.
3. Sanciá Caterina.
4. Sanciá Leonor.
5. Las rivas de Rouda.
6. Aldeia Selenia.
7. Los pueblos.
8. La chiara sanciá.

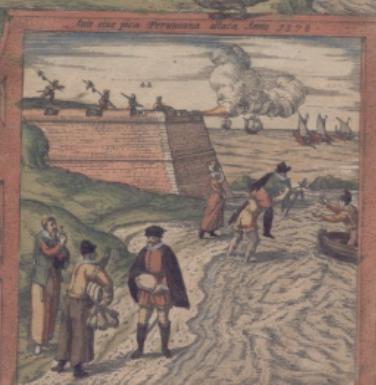
Arte

1564

UOL LIBRARY SC 90

DEPINERAT GER. BOVAGLIVS

9. Castillo San Felipe.
10. La caza del delfin.
11. La iglesia mayor.
12. Sanciá Maria magdalena.
13. Sanciá Maria magdalena.
14. La Calleja.
15. Puerto de Sardina.
16. Puerto de Cadiz.
17. Puerto de Cadiz antigua.
18. Coral.
19. Santa Sofía.
20. Puerto de St. Schaffhausen visto en el.
21. las armas de Cadiz.
22. la fortaleza de Cadiz.
23. Mar Oceano.
24. Puerto de Tregua si la galera.

virtutes Herculi tribuuntur. Quam ob causam hinc in Gadibus, & olim in Zelandia, & Taciti tempore in Frisia colebatur, ubi que finiam Oceanus custos atque protector. Est in Zelandia pagus, Germaniam ad Oceanum, & illud Scaldis osium terminans, quod proximum est Gallia, nomine VVest Capel, In eo olim fanum fuit Herculis Limitanei, quia hic extremitus est limitanea regionis, quia Germania ad Galliam finiretur. Cerni, tur apud VVestcapellanos lapidis in baptisterio muro infixus, cum hac inscriptione.

H E R C U L I M A R C H V S V A N O.

Marc, Cimbris & Saxonibus limitem; Hus, domum ab Hu, id est, custodio, tucor, vnde Hercules Marchus annus, limitis defensor & custos Vel, Marchus, Dominus limitis, vel dominus signi dicebatur. Erat enim in Zelandia signum nautis expositum, quod clavis recte tenent ad Scaldis ostia subeuda, cuius loco nunc turris est Vwestcapellana. Et eundem turris Herculis in Gadibus, ex vasto Oceanus nautigantibus vnum fuisse, non est vnum dubium.

Fuerunt etiam in Frisia, non procul ab offijs Rheni, vbi Oceanus cum absorbet, Herculis Limitanei columnas, quas Tacitus magna celebriter cōmemorat, quarum reliqui in traetu Tenterorum, hoc est, in Drenta adhuc visuntur, vico Roolden, haud procul à Coevordia oppido, non sine spectantium admiratione sunt enim singuli lapides (quorum non parvus acerius est) tantu magnitudinis, ut nullus currus, nullaque naues admittere posse videantur, neque ibi fodina lapidum fuit, vlt, loco paludo, quare suspicio est, cosiliacū dāmonibus, qui Herculis nomine illic colebantur, due longe fuisse. Stabant enim super columnas arca (Saxa vocant Itali, vt quidam inquit poēta) quas ad aras incole viuos immolabant, maximeque a duenis, quos prius, quam māstarent, cogebant transire angustum foramen, quod sub aris erat, transeuntemque stercoribus insectabantur ac perebant. Quod & hodie faciunt, praesertim, in Brabantum nāti fuerint, vnde fax ē cades oris iuntur. Foramen ipsum, ob ignominiam, Et Duvels Eut, hoc est, Dēmonis cunnus appellatur. Verum hanc immolationem D. Bonifacius, primus horum locorum Evangelista, sustulit. Huius vidēti monumenti causa, Drusus Germanicus, fama excitus, auspicijs Augusti, primus Romanorum, septentrionalē Oceanum nautigauit, teste Plinio lib. 4. Sed, v referat Tacitus, obfluit Oceanus, in se similis, & in Herculem inquiri, sanctiusque & reverentius vi-sus, de aliis deorum credere, quād sit. Commentarij Althameri male hunc Taciti locum explicant, de his columnis, quas in Gadibus illi habet. Atque hāc quidem de Hercules columnis hāctenus.

Ad Gaditanam Insulam redimus, cuius eam partem hic cōcurrit exhibemus, quia à Saccello S. Sebastiani Promontoriū Samarium nūncupatur, vulgo, Punta di S. Sebastiano, Et, Fin del mundo, cō, quod isthinc in Indianis vīsque, mare sit perpetui, & nulla amplius terra appareat. Vehementer maris effusus, qui in extremum hoc promontorium magno impetu impingit, longo temporis traetu, magnam insulam partem erexit, & in vasta mari altitudine, cautes & scopulos multos reliquit, vnde nautis ex Oriente per Herculeum fretum tendentibus, frequenter non leue periculum imminet.

Petrus Medina, quem Dominus Abrahamus Ortelius in descriptione Regni Valentiae, Petrum Methinensem vocat, opere, quo totam Hispaniam, etiam hanc Gaditanam insulam describit. Fretum, inquit, Herculis, quod vulpis Eſtreco de Gibraltari nūncupatur, latum est quia quartu[m] miliaria, Europam & Africam diuidit, habens in Europa Calpe, in Africa Abyla, praecleros & celebres fama montes. Inter quos mare coactatur, & quod pars inter eos sit dīstantia, Strictum, vel angustula, vulgo Eſtreco de Gibraltar vocatur, Duo hi montes, nūn Columna Herculis dicuntur. Eō, quod scriptores referant, Herculem, cū ex Africa in Europam transfrateret, terram ad Gadus, que nūn Insula, tunc autem cum reliqua Hispania continens crat, primum calce, lustratisque maris littoribus, his montibus duas magnas columnas imposuit, & ab eo tempore historicos omnēs columnarum Herculis ineminiſſe. Alij autem tradunt, eas columnas non fuisse marmoreas, quales nūn ponuntur, sed Herculem magnum lapidum aceruum in mari coacerasse, eumque tam firmi reddidisse quā nūn i[m] montes spectantur. Carolus V. has Herculis Columnas iure optimo, symboli loco vīsurāt, quām vīctorie & potentia sue ornata longe vītra hoc frenum diuīs mundi partibus nota fuerint, quibus à Deo, tanquam inuictus Hercules datus, iustitiam, bellī, pacisq[ue] tempore ad ministravit, Optimo igitur iure scribūt, PLVS VLTRA, Noch wester der Rast.

Quibustamen hoc addendum putavi, recenseri in publicē gratulationis Sereniss. Principi Ernesto &c. Antwerpia facta descriptione Hispanos in columna quadam Herculem populo spēctandum proposuisse, monochromate coloris encē depīsum, & geminas brachij humerisq[ue] columnas magno conatu a spontantem, ipsiusque pedibus hoc distichon, apte subnexum:

Amphitryoniadeter magno cede PHILIPPO, Tu veteri, ille nouo deficit in orbe columnas.

13. Mori notabiles partes superrunt, qui Gadū virbū à tora Insula feculsi, & veluti vallum ac propugnaculum defendit, iuxta capellam S. Marie. Hic autem murus, ex magni Theatri, hoc loci olim constituti, ruinis edificatus est. In quo quidem Theatro candida marmora Cupidinis ita in mirū artificiō, iuventa, & aere Distorum dominum virbus Gaditanus confituta est. Truncus similiter Herculis, etiam ex candide marmore, magnitudine gigantea in angulo Ecclesie la Misericordie collocata.

17. Ruine hic antiquarū Gadū apparent, virbis quondam magnis, quam Strabo & veteres scriptores ad Occidua Insulae partes confiuerunt, cuius fundamenta maxima, cīltere, cella, & concamara, & faxa iugenta marinis regum regnū flūibus, ita quod pīcatorum restitutis incoluntur, & rumpant sepius, ut in primo vītrium Theatri, in Gadium descriptione explicauimus. Certe magnum quondam virbum fuisse, & ex eius latitudine, & ex vītriorum relatione, qui de aris portis & murorum reliqui, quas sub aqua frequenter inueſtiligant, mira refīunt, & ex Sibonis commemoratione apparet. Qui referat eam virbum ita creuisse, quod post Romanam, eteras mundi virbes antebeat. Et, eam illi, quae nulla esset, omnes illi virbūs sibi ad acquisitionē fecerunt, in alportando Romanū rebus mercatoris, maximeque enī, quod ab Hispania exportabat. Adsererant strabo ac illius amplissimum, quodcum genius fenni exigerent ex ea, reperi sunt itea militari, & ordinis equites aurati viri quinqūentū, quod nūfūnam in aliquā ciuitatū Italū compētunt, quām in Paucio vībre.

18. Non & pīcatorum genus apparet hic certior, quod Gaditanum industria ita instituit. Magno maris parte, super imponitis faxis ac scopulis, quā oblongis & rūpus claudunt, quod dum pīces, magna frequentia copia se reponunt, (recensenti quippe argili & luto delectantur) decrēcent maris, & recedunt nequeunt. Et sic, quod delectabilis vīlū, varijs generis pīces, sive hamo & reū, manibus capiuntur.

21. His elegans & venusta Hespagalij Ministraria præstantissimi manus mercandi modū expedit, quo Hispani cum Hollandiis nautis in Gaditana Insula herentur, vīnū, qui vī Hispaniū non callent lingua, ita nec hi Hollandiā, etiam merces suas, quibus delectantur Hispani, nūllo accedente interprete, ipsa diuidunt, et alia digitis mercurū fūram pretūm indicantes, tot enim erigunt digitos, quot rebus mercede suā vīlū estimant.

24. Quando Triremis, quā quorūnnis in Indiā, vel ad qualesq[ue] Regia vīsus adornantur remiges defunt, arte & eleganti dexteritate hos hominū genū conseruant, abieciēt fordis, vīlūs conditions, vagabundi ac validi, qui vitroniz, fed tamē annū feruntur pīcōs mancipant. Produc in publici mē deputatis ad hoc, quem vocant Alpīsalis de Core, in eozēto territorio, ad menā tapeto decenter dirātam refēt, in qua tria, quibus inēscatur & facile capturāt hoc homini genus, adorna fūnt leuī, aurea & argēta pecunia, alex & luforū charz. Fortunz & libertas prīmū proponuntur, quatuor ducari, vīlū eorum 10 lū, sive Reūs quādraginta quatuor. Accedunt bini & binis, charzā vel aleas, prout placuerit, et inter eos conuenienter fuerit, eligunt, affidente pīcōt Alpīsalis ludunt, vīctor præsentī pecunia & libertate donantur, vīlus statim ad Triremes & auxiū seruitur adducuntur. Ita kēmiges cum lūa vīlū seruitur & gaudiō.

G A D E S.

DAVID TANAE Insula latus australis hæc tabula representat, in cuius **suprema parte**, venustrum exprimunt, quonam pæcto, Promontorium S. Sebastianum in mare fe latè extendat, & quia ratione æstuo tempore cōtra Turcarum, Maurorum & aliorum hostium excursiones, qui piraticam hic frequenter hostiliter exercent, admodum diligentes instituantur vigilie, iuxta duas præcelas turres, quæ inde Torres de Guardia nomen habent. **Commeat** eō singulis noctibus ciuium turma ex Gaditano oppido, hora vndecima, & vicissim altera hora noctis secunda, quibus præfunt præfeti sive duces duo, qui ex stramine, malleolis, catena que materia in incendio apta, facies ardentes hætis affixas sursum tollunt, quod excusatores in promontorio S. Sebastiani conficiunt, ipsi pari ratione ignibus facibusque incensis, idem vigilia signum edunt, quod vltra freatum in ipsius Hispanie mitibus in oppido Ronda simili correspondientia institutur. & ex Herculeis turribus ad insulam S. Petri, vnde Barcinonam vlt; & per totam qualis Hispaniam, quæ passim multas tales vigiliarum turres habet, quas Atalayas vocant, mutuis Vulcani indicis bis omni noctu se probè vigilare ostendunt. Quod si autem contingat piratas, vel hostes aliquos prodere, excubatores statim tot ex statione sua exhibent faces, quot tristries in mari, bona obseruatione se confixi exsistunt: Si vero plures sint, quamvis obseruat, vel obscurata nocte satias accuratè numerare queat, facies ignesq; ex turri & specula sua frequentes, abique villius numeri consideratione, deorsum in terram deejit, ut hinc proximus excubator intelligere queat, quidnam periculi imminent, & quid excubatori proximo simili indicio significandum veniat. Quod si vero contingat prædones piratasque ex nauibus rapinorum studio in terram cōscendere, quotquot in vicinia sunt pascatores atque ruricola statim ad has Atalayas turres suū conferuando gratia, fuga sibi confulunt, turres conscentiant, & portis (qua angusta & ferreæ sunt) clausis, scalas ad se attrahunt. Et quia hostes, tota vicinitate, tanta excubatorum vigilantia diligentia excitati, diutius in continent, tuò hæc nequeunt, non admodum diu, in necessaria hac captiuitate, innocentes detinuntur.

De Gadibus porto hæc, quæ sequuntur, Benedictus Bordonius. **Gadira**, Græcis Gades, Latinis Erythea, ab his qui ex Erytheo mari illuc appulerunt, nominatur. Alij lunonis Insula, nunc Gades appellant. In longitudine trans Alpes miliaria 40. se porrigit, viros præstantes gignit & educat. Quin hoc vñi oppidū, eodem tempore 50. equites suppeditare potest, quod vix de illo Italico oppido præterī Padua fertur. Fuit & quida oppidū Neapolit ortus, vir celebris, qui rebus magnifice gestis glorijs triumphauit. Porrò Incolæ horū oppidorum, Gadij, cœlicet & Neapolis, vrbem simul cōfervuerunt, cūque Didimus nomen indicerunt, vbi summa ad delectationem amoenitas. Inter cetera etiam fascinæ interperantes quandam, & in omni libidine petulantiae, cœfusiv, dicaces, Romanæ sapientiæ, quæbus habendi causa excurrebant. Masculini sexus personæ fœuriliter faceti, cauillantes, moriones, saltatores, fraudulenti, & callidi, quorum exercitorum studio multi ex varijs Europa locis illius cōmœbant. De aedificatione GADIJ hec memoran. Tyros olim Apollinis oraculū confusiliſe, quoniam loci vrbem fundarent, illisque responsum, ad Herculis columnas. Quas cum artigilſent, arbitrii mundi illuc finem, in viba ad occasum sita, fanum quoddam, super crea columna octo cubitos oblonga, creverunt, meridiani respiciens, quæres posteris occasione Herculis columnas nominandi prefisi. Quod ita illuc tanquam in portum ex longa nauigatione venientes, solenne flavebant Herculi sacrificium, existimantes illius opera se illuc faluos appulisse, perfusi à flaminibus ibi extremos orbis fines terminari, nec viterius nauigari licere. Polybius refert, in fano illo fontem aquam dulcemissam scaturire, cuius effectu matris aquæ direcō contraria: haec felicitate crescente, illam decrecente, nec pariter exhaudiri. Cauſam hanc volunt. Aërem, qui ex terra visceribus exhalatur dum crescenti mari clauditur, impedit, & in inferiores partes repellit, vnde sunt cursum reptimat, & exinde aquam sufficit: verum deacreſcente mari, teræ superficies aquis liberatur, & per hoc aëretiam foliis, naturaliter erumpit, sicque fonti nullo amplius impedimento distracto aqua luculentem suppetit. Incola vulgo hoc miraculum in Herculæ acceptum ferunt. Arbor etiam illuc conspicitur ramis in terram propenditibus, cuius frondes gladii formam exprimit, cubitum longi, & quatuor digitorum lani, fructum fert palato suanem vbi ramum quis amputat, lac emanante, radicem cuilibet in instar rubri minij fulgere. Palcus huius insulae adeo focunda & vbera, vt pecora ibidem palantia rale lac suppeditent, quod non per se, sed com mixta lympha coagulari & caseus formari necesse sit, quin, ni mensuræ vena pecoribus illis incidatur, nimio abdomen suffocanda metuitur. Et hæc ratio ad fertur, cur Geryonem eodem loci armenta sua paucis commiscantur, Versus Alpes Bética sita est. In Oceano Occidentali a fratre Herculeo sexaginta milibus distans. Pindarus vates Gaditanam nominat, collocatur in quarto climate, decimi paralleli; dies longior, horis quatuordecim & semiū computatur.

Inferior hæc tabula pars ryrum exprimit pīcaū & Thymorum, quæ in Gaditana hæc insula à prima Maij ad 15. Junij diem, inter duas Herculeas turres, quoanno inſtituerunt, quando inducte permiterunt omnibus bandis, validis mendicantibus, protinus & vagabundis, ut mercede conditæ, in pīcasis iā laborent. Ipsi pīcasis tempore omnis vicina his curribus Infla Regio, iuto quæ exercitū & caffris occupata est. Multa enim passim fixa cadura, & erecta tertia, tibera, cenopila, capuaria videtur, nec Veneris officina defuit. Magna populi frequentia tam ex Gaditana viba, quam ex ipsa etiam Hispania, pīcasis viñenda gracia huc speciam venit. Thymo pīces in Oceano Germanico degunt. Mensibus vero Maio & Junio, dum generare intendent, naturali ductu angustiæ locum, & vehementer in mari fluxum inquirunt, quem nūquiam comedunt, quam in Herculeo frētum inueniunt, vbi totius maris impetus, in trium miliarium angustias coarctat, huic ictu gregatim magno numero, certo anni tempore comitant, quorum immensam multitudinem, iucundo ac solenni spēctaculo Gaditanū capiunt. Et id quidem hic ratio fit. Tre cubitos vñ plurimam longi fini, crassū per medium, quæcum virisque vlos illiæ magnitudinis homo complecti posse, utrinque in rem modum gracilescunt, fulco & tuberculoso colore, dōs ex terra mare proeminent. Et dum magno agmine in trebus palliis natare ab eo videtur, qui ad hoc in terra vicina confituntur, tñ lineo pīcasoribus palliis in cymbis cum rebibus & tñscis laetoribus signum edit, & quo ipsi iam ad nauigandum & retia (qui longe sunt ex chordis grandioribus) explicanda intelligunt. Quod dum solerter ac grauitate faciunt, Thymorum multitudinem sensim ac paulatim ad insulæ folium adgredi, & quandoque duo milia, quandoque vira mille odingentes, sexcentos & quingentos vna viae larga, pericunda & frudulosa captura irrent. Qui dum le captos & terræ vicinos animaduertunt, fallunt & tumultuantur valde: fed eos horum modo tumultuando adhuc expedit, & singuli, singulis, nudis, in mare occurrit, habentes in brachio chordam, cui alligatur eñ vñcū (hos hamis) & pronoste, non male dixerit quen pīcasus, & chordam illi helianti dimittit, donec vehementer volvandis exanguis deficiat, & sic caput ad eō pertrahunt, & in designatam ad hoc institutam publicam domum, La Stanca nuncupant, deferunt, vbi fructuam celos in cädis & rottis iale pīcasione intelligentis, quando inter cetera scribit, frequenter autem Thymorum magnus & pinguis horum impellitur.

La muy noble y muy leal ciudad de Cádiz.

M. S. 23

1. <i>Altares</i>	12. <i>Pinturas</i>
2. <i>Altar de Santiago</i>	13. <i>Retablos de Sagrada</i>
3. <i>Altar de la Virgen</i>	14. <i>Arenas</i>
4. <i>Torre de Guadalupe</i>	15. <i>Círculos de Núñez Calvo</i>
5. <i>Altar mayor</i>	16. <i>Stampa</i>
6. <i>Capilla</i>	17. <i>La Raya</i>
7. <i>Puerta del rey</i>	18. <i>Latas plásticas</i>
8. <i>Cámaras para la yesca</i>	19. <i>Bosque, bosques d'España</i>

17. *Quinta de San Roque*.
 18. *Sigüenza*.
 19. *Medina*.
 20. *San Cebrián*.
 21. *La Torre*.
 22. *Puerto de María*.
 23. *Aldeas Viejas*.
 24. *La Molina*.

Effigie et communicauit Georgius Ruyfusius.

Baudraria de Caliz
SANTO TOMAS DE CALZADA ALMUDENA CALLES

UVA, BHSC, SC 00745

HISPALIS.

HISPALIS, famatissima Hispania in Bética Provincia vrbis, mari Gaditano Bētiique fluminis iuncta, totius propemodum Hispania Emporium & Indicarum occidentalium mercium receptaculum celeberrimum, quod non orbem classibus patefecit. De cuius appellatione & ortu eruditorum hominum turba, non candē sententiam teneret. Hisdorū lib. Originum 15, ca. 1. Hispalim à situ cognominatam ait, eo quod in loco palustri suffixi profinde palis, locata sit, ne lubrico atq; inflabili fundamente caderet. Idem 10 annes Gerundensis lib. 1. Paralipomenum Hispaniarum scribit. Benedictus Arias Montanus Hispalensis ad Clarissimum virum Abrahām Ortelium Anteropianum, Cosmographum Regiū, ita de patria sua nominatione scribit. Hispalis, nomen Phoenicum est, ex ipsa vel spala deflexum, quod planitem sive viirentem Regionem significat, quae Is eius territoriorum conspicitur. A Grecis verò addita est spiratio. Arabes autem, quod P. literam non habent, ob idque pronunciare nequeunt, ferè ad nativitatem vocem referentes Sibilla dixerunt, deinde Christianorum vulnus Seuilla, ut nunc appellatur. Silius Italicus Hispal. Philostratus Hispoli, Ptolemy Hispalim, Decreta Spalim. Epiphanius Genundenis scribit eam à Strabone Iulianum Romulam nominari. Quod etiam Hisdoris in suis Originum libris refert. Qui Hispalim inquit Cæsar Julius condidit, quam ex suo nomine & Rōm vrbis vocabulo Iuliam Romulam nuncupavit. Apud Pliniū legitur, Hispalim Coloniali Romulensem cognominari. Vnde puratur huius denominationem, vulgaris idiomatica, in hodiernum vñq; diem retinere, ut ab ipso Iulio Cæsar Cœsaria, id est Ciuitas Iulia, aperiret. Sed Iulium Caesarē Hispalim confinxisse, cum Historiarum veritate non contentit, quem apud Titum Liuium, Commentariag; prefati C. Iulij Cœsaris, ac Lucium, plurimosq; antiquiores scriptores, sicutius mentio; poenit tamen Julius Caesar illam in staurate labentem, auxilie ac dilataſſe. Franciscus Tarapacá de Hispaniæ Regibus, hec de Hispalō commemorat. Hispalus filius fuit Herculis Libyci, qui a patre Rex creatus Hispanias accepit, teste Beroso, anno 36. Balci Regis Afflyriorum, id est, ante humanæ salutis adueniū, vt in Eusebio comparatur, M. D. CCXXVII. Hic Hispalini ciuitatem, que nunc Sibilia, vulgo Seuilla dicunt, condidit, & tota Hispania quasi Hispalis, ab eius colonijs dicta, vt afferintur Rodericus Toletanus Antiftes, insigni historicus. Est Hispalis ciuitas ad mare Gaditanum, vbi sunt æstuaria, id est, cōvalles replet, ac marinis aquis, in undationibusque Pelagi, per quas intat flumi; portu nautigantes ascendunt ad vicina oppida. Regnauitque Hispalus, teste Beroso, annis xvii. Hispalim portu Marineus Siculus, libr. de Reb. Hispanicis xix, ita paucis describit, Hispalis & Corduba sunt Bética Provincia Ciuitates in ripa Batis fluminis expositae: quarum Hispalis aliquantum maiorijs est incolatus, Hanc ab Hispano Herculis nepote conditam fuisse, vulgus asserit. Cuius ego sententia ne caccedo, nec refragor. Incertū est enim, quod nec auctore necratione probatur. Verū enim uero dūciū cumque sit opus, vrbis est maxima & opulentissima, meoq; iudicio multis Hispaniæ ciuitatibus, ne diccam omnibus, antēponerat. Est enim ambitu magna, forma rotunda, vñ pulchra, templis celebris, sacerdotibus exulta, & thūlis equitibus nobilis, ciuiti plena, domibus insignis, plateis & vicis hilaris, hortis & fontibus amena, tura propugnacis, in cibus cincta, defensa portis & turribus, campis iunctunda, agrorū frugibus abundans, olitettis & magnis oiliis & oleo felix, mēratorum commercis diues, artibus adornata mechanicis, & liberalibus studijs illustris, plena multi pñctuum generibus & magnis olearis, palmetis & palmulis & arborum fructibus exuberans, offiō maris & nauigabilis flumen ligneoque ponte, quem parua nauigia catenis cōpactum sustinet, admodum delectabilis. Bēti enim annis nobis illius Hispalim non sine commoditate singulari exornat. Quod quidem in eo semper declaratissima nauigiorum multitudine, quanta vix in vilo Maris portu hic apud Hispalim inuenitur, vnde amplissimum cōmeriorum & multarum diuītarum occasio. Cuius etiam aqua, ad inficiendas lanas plurimum valet. Quam Martialis hoc modo commendauit.

Bēti solifera crinem redimite corona,

Aurea qui nitidis vellera tingit aquis.

A quo etiam, ut Strabo & Plinius afferunt, Bética Provincia nomen accepit. Et Seneca quoque refert:

Nomenque terris, qui dedit B OETIS suis.

Ex hac igitur situs, commerciorum, portus, maris ac fluminis oportuna commiditate, vero & sincero omnium iudicio est natum vulgi adiungam,

Hominibus, quos Deus amat, Hispalis domum largitur & viicitur.

In ea siquidem, multo melius viuitur & abundanter quam in alia, quantum liber vrbē ditissima totius orbis. De cuius templo maximo, Sc̄auigiorū numero L. Marineus Siculus alio loco preclarā scripsit, & nos hoc vrbium Tomo magnificam eius Ecclesiæ Turrim peculiaris lamina accuratè delincatam separatum exhibemus.

De Hispalensi Ecclesiæ magnificientia, hanc Franciscus Pacetus. Huius Ecclesiæ maiestatem dignitatemq; & opulentiam, breui compendio dicere non possumus. Hoc fuerit satis, quantum ex collegiasticis rationibus colligimus, ipsi Antistitiū centum & amplius aureorum millia anni redditus cedunt. Primarij templi sarta testa 30 & amplius millia: Senatus vero Ecclæfæ 120 000 fert, que in Canonicos 40, & 11. prærogativa dignitatis sacerdotia, itidem in viginti portionarios, quos vocant, totidemque semi portionarios fodales distribuuntur, ea lege, vt Canonici & dignitatis ex diuino canone ad bina milia aureorum quotannis accipiunt, portionariis quadrante minus, semi portionariis triens ex diuino redditus reddatur. Horum post prefulem summa auctoritas post Decanum est, cuius dignitas 5000 aureorum censetur. Sunt præterea in ea Ecclesiæ sacrifici 20, quos à numero, Vicenarios vocamus, qui nocturni diuiniq; psalmodij assidui, ducentos & amplius aureos merentur: & ducenti ali sacerdotes, qui exprimatis faciliis fatis commoda ferunt stipendia, beneficia ad haec per oēm Diecēsim opima sexcenta fore, quorum multa singulis, & binis etiam aureorum millibus censemur minor vro sacerdotiorum, quas Capellæ vocant, two millia ferme numerantur. Sunt etiam in hac Diecēsi innumerā Monachorum & sacrarum Virginum monasteria, in quibus multum religio vigeret, & in illis etiā sacrarum literarum studium, cum magno Reipub. commodo vigeret, multa ex his sene aureorum millia anni redditus fuerunt. Certe, vnum Carthusianum, quod ad Bētim in ipso Hispalis prospectu magnificissime exstructum est, supra 2000. refert. Longè sit etiam hospitale pauperum domos recēdere, cum in vna Hispalitaniū, ultra centum viginti numerentur egregiè dota, vt multa 8000. aureorum, nonnulla 15000. annuis locupleratæ sint.

Auge

Atque hæc ex varijs Hispaniæ scriptoribus excerptissimus, ad quæ & alia longè maior felicitas accedit; quā Væsum in Hispaniæ Chronico ita cōmemorat. Stat abundans diuitiis & deliciis nobili p̄cipiēt chlamyde Hispanis, patronis infinitis suffulta gloriatis, sub cuius aliis & pallio hi sancti pugiles & bellatores in clyti pugare celerunt, yisque ad consummationem seculi, qui hanc urbem nocte dieque munimine iugis non defecit, ac in conspectu Domini pro eius salute, sine intermissione precātur. Hi sunt S. Carpophorus & Abundius, S. Petrus, S. Florentius, S. Iustus & Rufina virgines, partim sub ipso Daciano, partim sub Diogeniano Daciani Legato. Corpus B. Iustæ ex altissimo puto in quem proieclum erat, & ossa B. Rufina, cuius corpus in amphiitheatro combustum fuerat, à venerabili Sabino Episcopo, in cœmeterio suburbij Hispalensis sepulta fuerunt.

Denique ut præstantes arbores boni commendant fructus, ita insigni ornamento viribus conferre solent heroici viri, eruditio, rebus magnificè gestis, & virtutis, præstantes. Sic inter alios multis insigni viros, quo rū celebris est apud Scriptores mentio, qui Hispalim ortu condecorarunt, nostro ævo extitit. **Benedictus Arias Montanus**, Nobilissimus & summus Theologus, plurimarum linguarum vulgarium & eruditarum cognitione admirandus, & homo plane incomparabilis, fecundum & locuples diuina munere ingenium. Testantur id opera quæ summam eius admirationem apud omnes excitant. Inter quæ primas fibi merito vendicat Veteris ac noui Testamenti ad Græcam, Hebraicam, Chaldaicam, & Syriacam linguā translatio, Deinde Commentariorum opus in duodecim Prophetas, & in reliquos maiores paraphras, Liber Generationis & Regenerationis Adam, lib. de Historia generis humani, Opus de optimo imperio, sive in lib. Iosifi Commentarium, Daudis Regis ac Prophetæ, aliorumque salmos ex Hebraica veritate in Latinum carmen conuerit, Hymnos joculipræ & fecula vario carminum genere. Dictatum Christianum, sive communes & aptas omnium discipulorum Christi partes: Quatuor diuersorum poëmaticorum tomos. Atque hæc quidem tanti viri opera ad meam Bibliothecam venerunt, sic plura, que non vidi, recensente nequeo.

Non hic longa oratione commemorabo, quā capax & ampla natiuitas statio; quānta Batis amoenitas, quām longè aquaductus s' extendant, quantas opes Hispalenses ex novo orbe annua nauigatio percipiunt, quanto sumptu & apparatu classis Regia hic adorneret, quām preciosæ merces quām variae & exoticæ res ex viuis uera India, Bresilia, AEthiopia, Arabia, Africa, in hanc urbem singulis annis inferantur. Sed Hispalim tantam egredientes agrum vicinum contemplabimur. In quo, mirum diut, quām excellētia antiquitatem monumenta ex terra visceribus eruantur, vt peculiari tabula hoc opere explicatiūs. Suburbani verò soli vbertas maxima, in quo villa, horti, cultu & aſperitate gratissimi, & amēnissima oiueta conficiuntur, In quibus condensæ arbores, ardentiore meridiani sole, vmbra, scēnæ, & recreationis occasione, præbent.

In vicino urbi agro Domus amplissima visitur, El Mattadero nuncupata, in qua optima politiæ ratione mandantur osse & boues, & varia pecora campi, quorū carnes Hispali ciuiibus & inquinis diuenduntur. In latissimo vero campo, iuxta hanc domum, iucundissimum spectaculum præberet, Taurorum venatio, quos robustissimobisi saginant, capitii ac pectoris robore præstantes, in quos mollos & magnos incitant canes, quibus per se alioqui ferocios, truces ac toruos, priusquam eos mactent, effaret solent, ita vt in canes magna ferocitate insistentes, ignem naribus spirent, terramque pedibus feriant, in altum spargant arena, frontem semper canibus offrant, & cornibus hoītes infelgent, & tanto impetu appetant, vt eos cornibus ferentes in aētem altè projiciant, & in cornuum cupides exipient decadentes.

Denique tam multa de hac urbe præclaræ commemoari possunt, vt natum sit inde & tritum vetustate dicatum, Qui non ha visto SE VILLA: non ha visto marauilla. Scribit Fortalitius fidei, quod Fernandus Secundus eius nominis, octauus Rex Castellæ, considerans, quod ciuitas Hispalensis, erat de principali bus mundi, quia receptaculum terra & maris, itaque magno desiderio illam Christianis restitutam cupiuit. Vocato ergo Raymundo Bonifacio, tunc Admiralo, classem per mare adornari mandauit contra Hispalenses, Rex vero per terram cum magno exercitu venit, Et sic terra & mari, artificiis obfesa est ciuitas, per mensu xv. Errant profligati Saracenis, Antiochii secundum ducen-

tesimo nonagesimo in die Sandi Clementis, occupata, cum multis alijs Hispalensis ciuitatibus vicinis. Aliam, & vberiorem Hispalis descriptionem studiosus lector in Indice operis inueniet.

S. IVAN DEL FORATCHE.

Ispalis, ut est celeberrima Hispania, & in ea Beticæ ciuitas, quæ opida plura, quam aliæ Regiones numerat, Ita præ cæteris huius Regni prouincijs, nobilium, magnatum ac Regum sumptuosis edificijs maximè decorata fuit, quam felicem ac beatam interpretatur; inter quæ S. Ioannis del Foratche, primo ab Hispalii lapide, veteris castrorum ruinæ, incredibili magnitudine, collem occupant ad Bætim flumen vulgo & Arabico idiomate Guadalqueuir, dictum, quod designat fluuium magnum. Ex cuius ruderibus & erutis antiquitatibus apparet eam arcæ à Gothis quondam constructam fuisse.

I E R E N N A.

IEtrenna, famosus prope Hispalim locus, ob mirabilem saxorum in circuitu dispositionem, tantâ multitudine in terram defixorum, quasi cœlesti pluvia huc delapsa fuissent. Terramotu factum putatur, quo multa ædificia Hispalie & Cordubæ & vicinis in locis frequenter corruerunt.

Ad delectationem quoq[ue] eorum, quos antiquitatis studium capit, monumentorum quorundam descriptionem subiungimus, que Anno M. D. LXV. in suburbis Hispalensibus inuenta fuere. Quod vbi communitat[i] Hispalensi hæc fama innotuerit, quasi veneranda sanctorum corpora, hic reperta fuissent, Hispalenses incole pro singulari in catholicâ religionem affectu, tam frequenti concursu, ad visendum hæc monumenta excurserunt, & loci terram, tanquam martyrum sanguine consecratam, secum in verbum retulerunt, ut nisi magistratus autoritate portæ clausæ, & tantus populi feruor cohibitus fuisset, totum suburbanum hunc fundum abstulisset. Talia autem inuenta fuerunt.

1.
CAPSA plumbea ouiforma (qui inerat eiusdem formæ vitrum refertum cineribus ossibusq[ue] exusti corporis humani, superimpositis tribus vitreis lachrymarum vrnulis) reperta sub terra in sububio Hispalensi (vulgò el tablado) in rusculo Henrici van Belle, mercatoris Flandri, Anno 1565.

2.
Sepulchrum septempedale ex solido marmore excisum, cui inerant ossa nobilis fœminæ Christianæ, ut apparebat ex superimposito coperculo marmoreo cum inscriptione sequenti, in eodem sububio, comedij tempore repertum.

PAVLA CLSA FEMINA, FAMVLA XPI,
VIXIT ANNOS XXIIII. MENSES DVO,
RECESSIT IN PACE DIE XVI. KAL.
FEBRVARIAS. ERA DLXXXII.

3.
Sepulchrum forma, magnitudine & materia omnino priori simile, & illi coniunctum, continens idem nobilis fœminæ Christianæ ossa cum hac inscriptione.

CEREVELLA CLSA FEMINA FAMVLA
XPI VIXIT ANNOS PL. MVS XXXV.
RECESSIT IN PACE III. KAL. FEBRVARIAS DC.

4.
Lapis quadratus in eodem loco, codemq[ue] tempore sub radice perierit, nucis repertis cum sequente inscriptione.
NOME VIXIT ANNO ET MENSIBVS VIII. DIESBV XII.
H. S. E. S. T. L. hic sita est fictilia terra levis.
NOME EVIT NOMEN, HAESIT NASCENTI CYSVCIA
VTRAQUE HOC TITVLQ[UE] NOMINA SIGNIFICO.
VIXI PAROM, DVLCISQ[UE] FVI DVM VIXI PARENTI
HOC TITVLQ[UE] TEGEOR DEBITA PERSOLVI.
QVIQ[UE] LEGIS TITVLVM SENTIS QVAM VIXERIM PAROM,
HOC PETO NVNC DICAS SIT TIBI TERRA LEVIS.

5.
Monumenta siue sepulchra coniuncta ex lateribus coctis exstructa, ac fornicate, quæ paxis in illo sububano Hispalensi permulta ac penè innumerabilia quotidie, in subruenda terra reperiuntur, ita ut qui in illo territorio fundum extrudi sedibus emunt, tantam vim laterum sub terra inueniant, ut super terram ædificio penè sufficientant.

6.
Maioris Hispalensis Ecclesiæ turrim hic separatum exhibemus, ob insignem venustatem & artem, quam Mauri coæto ex latere, dum ipsi in Hispania rerum portentum, tanto sumptu & artificio construxerunt, ut in admirationem spectantes rapiat, cochlearum intus haberet, per quam eques ad quadrature summitatem commode ascendere posset. Super riorum verò ædifici & campanarum ornatum postmodum Christiani addiderunt in cuius circumferentia capitibus his sculptum. TVRRIS FORTISSIMA NOMEN DOMINI. Proverb. XVIII.

In supremo turri apice Fidei est statua ætea, magnitudine hominem referens, versatilis ventorum index.

UVA. BHSC. SC 00745

ARCHIDONA.

RCHIDONA, in Bética Provincia Hispaniae oppidum, viam, quæ Hispani Granatam ducit, plano & eleganti situ ad montis radices, venuisse exornata, rei rustica, & pecuniaris studio, nautier suos exercet, cum pacuis & hortis abundet. In iminens illi mons in vertice castrum venustate collapsum sustinet, in quo Mauri sua tenuerunt presidia ad maximam Christianorum calamitatem, ac barbarem tyrannidem, qua multissimis omnes Hispaniae Provincias, & praesertim hanc Beticam diris modis afflexerunt. Ad quam exercendam & continuandam tyrannidem, per totam Hispaniam diuersis in locis, vario habuerunt reges, quorum residentia & palatia regia, barbara quidem, sed fauofulæ a valde superba, in præcipuis rribus fuerunt, ut Toleti, Salmantæ, Marunt, sed & diuersas excitando arces, vias occuparunt, & transiit, quo turiores in sua Regia forent. Hinc via castra venustate collapsa, præfica Maurorum & prædonum latibula, hoc eram tempore in Hispania passim superfluit. Quale etiam illud fuit, quod Archidonæ vicinum commemorauimus.

Eadem hac via, quæ ex Hispani Granatam ducit, præcelfa est rupes, ex plano campo emergens, quæ ex memorabiliori durato amoris exemplo, famam & nomen sortita, vi Hispanis La penia de los enamorados. Hoc est, Amantium rupe dicetur. Et id quidem, tali ex causa. Cum regnum Granatense Mauris adhuc pareceret, & graue bellum inter ipsos & Christianos flagaret, quodam in conflicitu, inter ceteros, captus Christianus, quem Maurorum Rex, ob formę, morum & conuerterionis venustatem, libertate donauit, eundem apud se in cula retinens. Porro, sensim inter hunc & filium Regis, tanta & tam casta coailui familiaritas, ut ipsa Christiana pietate imbuta, & matrimonij fide obfricta, ad Christianos conarentur elabi, & sic fugam cum ipso, clam molita sit. Cum itaque Rex diligenter illos persequeretur, in hanc rupem, ut ibi delitescerent, fugerunt: postea quā verò se dederos, & rupem à Mauris vndeque circumseptante animaduerterent, cacum rupis aëcidentes, territi supplicio, quo se à Regis afficiendo metuebant, mutuo amplexu, præcipites se dederunt. Ad cuius quidem rei memoriam, in rupis cacumine, & in publica via, crucis crecæa videntur.

IN MEMORABILEM MVTVO SESE deperiuntium Historiam

EIKOSOSTICHON.

*Refferia occidit dum quondam obnoxia Mauris
Terra antiqua, potes armis, atque viret gloria,
Bellat, funesta flagrare sanguinis haustu,
Tristis vbi non sausto tenta, sieni omne pagnum
Christifole, & miferiusq; sub terram agnitus,
Nescis qui rata iumenta sub magne forme,
Ob bene compatis artus, vultusq; decorum,
Principi libertatem vnu mandante caput,
Pöll sensim ad laudem virtus interrita cluso
In primis GNTATÆ REGIS dedit inclita famam,
Illiua incutiente maleficiudum in peccatis amore.*

*At Venu in molles magis infusa, et medullas,
Ex aquo & capsis flagrante membris ambas,
Cumq; phlommeidis flammam celare nequerebant,
Maurorum vnamnes flatuant excedere Regno
Per altum, per opaca loca, occultoq; recessu.
Rex hor in fidans, fugientes precepit emfa
Montis in apicula rupem subiere cruentam,
Cumq; omnis iam elatendi fies irata cassiter,
Præcipite amplexu se secessere Collo.*

Occasione huius fuge, aliam duorum Christianorum à Saracenis captorum, quia venusta, elegans, & quasi miraculosa, hic recensere placet, quam D. Hieronymus in vita Malchi caprii monachi describit: In qua feruatae castitatis & puritatis meritum elucefecit. Malchus monachus vice emancipatus, post aliquot annos, contra Abbatis sui conflitum, ad patram redit. Has profectionis sita causas allegans. Iam, inquit, patre mortuum audieram, ut foliater viduitate matris, & exinde venusta data posse fuscum, partem erogarem pauperibus, partem monasterio confituerem; & quid erubescere confiteri in fidilitatem meam, partem in sumptu meorum foliatarum referuarem. Verum sero conflitum sui penitentis, à Saracenis in comitatu septuaginta Christianorum capitum, & cum altera muliercula in vnius heri seruitute fortius venit, atque his oves pascenda tradebatur. Dumque fiero castitatis seruande proposito, in cromo fideliter Saraceno domino suo, in pastorali hac cura simul inseruante, initio tandem conflitio, fugam meditantur; quam ita D. Hieronymus describit.

Erant, inquit, mihi Malcho in gregu duo hirci mira magnitudinis quibus occisis, vtræ facio, corrumptæ carnes viatico preparo, & primo vesperi, putantibus nos dominis secrete cubitare, in admissum iter, vtræ & partes carnium portantes, cumque perueniens mus ad fluuium, (nam decem milibus aberauit) inflatis conseruatisque vtribus, aquis nos credimus, paulatim pedibus subremigantes, vt deorum nos lumine deferente, & multo longius, quam confonderemus, in altera non expONENTE ripam, vestigium sequentes perderent. Sed inter haec madefactæ carnes, & ex parte lapæ, vix tridui cibum poliebantr. Bibimus ad satietatem, futura si non præparantes. Currimus, post tergum semper aspicimus, & magis noctibus prouochimus, quād diebus, vel propter infidias latè vagantium Saracenorum, vel propter ardorem solis niuum. Pausæ miser etiam referens; et si tota mente securus, toto tamen corpore perhorreco. Post diem vix tertium, dubio profectu procul aspiciimus duos camelis insidentes, venire concitos, statimq; mens mali præfaga, putare eccepit dominum meditari mortem, sole cernere nigrescentem, dumque timemus, & vestigis nos prodiros per arenam intelligimus, offertur ad dexteram spæcū, longè sub terram penetrans, igitur imitementes venenata animalia, (nam solent vipers, regu-

La penna de los toros grandes.

Las sierras de Antequera.

Camino para Granada

1564
ARCIONA

Camino para Málaga

VENCA

Camino para Granada

Cerro de la Cinta

Penna

Serranía de Ronda

pere, reguli, & scorpiones, ceteraque huiuscemodi, feruorem solis declinantia, vmbram petere) intraimus
 quidem speluncam, sed statim in ipso introitu sinistra nos foue credimus, nequaquam ultra progredientes,
 ne, dum mortem fugimus, incurramus in mortem: illudque nobiscum reputantes, si iuvat Dominus miseros,
 habemus salutem; si despici peccatores, habemus sepulcrum. Quid putas fusse nobis animi? quid terror?
 cum ante specum haud procul starent dominus & confessor, & vestigio indice iam ad latrebas peruenissent?
 O multo grauior expectata, quam illata mors. Ruris cum timore & labore lingua balbutit, & quasi clama-
 nte domino, murire non audeo. Mittit seruum, vt nos de specie curahat: ipse camelos teneat, & euaginato
 gladio, nostrum expectat aduentum. Interca vero, tribus ferè vel quatuor cubitis introgresso famulo, no-
 bis ex occulo tergum eius videntibus, (nam oculorum istiusmodi natura est, vt post solem vmbram intran-
 tibus caca sint omnia) vox per antrum sonat: Exite furciferi, exite morituri: quid statis? quid moramini?
 exite, dominus vocat, patienter expectat. Adhuc loquatur, & ecce pertenebras a spicimis lezam inauis-
 se hominem, & gutture suffocatum, cruentum intro trahere. IESV bone, quid tunc terror: is nobis, quid gau-
 dij suis? spectabamus, domino nesciente, hoferem nostrum perire: qui cum videret illum moras facere, suppic-
 tus est duos vii resistere: sed iram differre non valens, sic ut tenebat gladium, ad speluncam venit, & furo-
 rabido serui increpans recordans, prius à fera est tentus, quam ad nostras latrebas peruenirent. Qui sunt, qui
 hoc crederent, vt ante os nostrum bestia pro nobis dimicaret? Sublato autem illo metu, similes ante ocu-
 los nostros versabantur interitus, nisi, quod tutius erat, rabiem leonis, quam iram hominis, sustinere. Pauemus
 intrinsecus, & ne mouere quidem nos ausi, præstolabamur euentum rei, inter tanta pericula, pudicitia tan-
 tum conscientia pro miro septi. Leqna infidias cauens, & vifam effeſe fentientes, apprehensos mordicus catu-
 los effert, nobisque cedit hospitium, ne quet amorem fatis creduli, statim erumpimus, sed expectantes diu, egre-
 di cogitantes, illius nobis semper figurabamus occursum. Sublato ergo horrore, & alia transacta die, egredi-
 mur ad vesperam, vidimusque camelos, quos ob nimiam velocitatem dromedarios vocant, præteritos ci-
 bos in ore volvunt, & in alium missos, iterum retrahere, quibus ascensis, & noua stirpia, id est, annona reso-
 cillati, decima tandem die ad Romana per desertum castra venimus, oblatique tribuo, rem ordine pandi-
 mus: inde transmissi ad Sabinum, Me fortassis ducem, camelorum precium accepimus, & quia iam Abbas
 ille meus dormierat in Domino, ad hac delarua loca, me monachis reddo, hanc tradò virginibus, diligens
 cam vt sororem, non tameni ci me credens vt forori. Hæc mihi fenex Malchus adolescentulo resulit:
 hæc ego vobis narravi senex, & castis historiam castitatem expono, virgines castitatem custo-
 dire exhortor, vos, narrate posteris, vt sciant, inter gladios, & inter deserta, & be-
 stias, pudicitiam nunquam esse captiuam, & hominem Chri-
 sto deditum posse mori, non posse
 superari.

PALACIOS.

PALENTEIA, vulgo Palacios, Hispanie Beticæ oppidum, quod arcem per antiquam alatorem adiunctam habet, quinque milliaribus ab Hispalis situm, via quæ ad Caditanum & Herculeum fretum ac S. Lucam tendit, ex agri cultura & frequenti hominum transitu, vicitur, qui hac Labrissam continent, viam depressiorem tenentes, qua paludes & aestuaria fluminis (Mari- fima vocant Hispani) ad quinque millaria se latè extendunt, & hyemali tempore, ex Beti flumine viginosa sunt & inuia, ita ut hac commodus non pateat transitus, sed altior sit tenenda via Alcantaram & Cabecam versus: vice versa autem æstate, tanti hinc sunt itinera obsita & contexta pulueribus, vt transitum ferè denegent, sed quemadmodum nauigantibus in mari opus sit vnu compassus, ne quis in maximo solis ardore, in via aberrans sit conficiatur. Neque enim mirum est, inuenire hoc transitu viatores resætu solis & siti mortuos. Ita que quibus hac proficendum, de vino sibi prouidere, & equorum e Philippis coreaceam lagenam appendere solent: Boratejas patria lingua vocant. Nulla enim in tanto quinque magnorum umiliarium itinere inueniuntur hospites. Cùm is locus ob aquarum abundantiam hyeme, ob intollerabilem calorem æstate sit inhabitabilis, & proinde in cultus a horridus. Imò, nearbor quidem aliqua apparet, sub cuius umbra refocillari quis possit.

ALCANTARA.

ALCANTARA, Hispanis Alcantilla, Pons est in Palentia quidem paludibus, sed ad latum sinistrum, meridiem versus, à flumine Beti aliquantulum distans, & paulo editio- re loco, strukturæ magnificentia opus esse Romanum ostendit: vt quoque in latero maiori turris peristyli bases & capita columnarum apparent, quæ hinc ex viridi iaspide posita erant, nunc in maiorem Hispalensem Ecclesiam, ad altaris ornatum translata. Hic Pons ad Paludis difficultatem superandam constructus, à Lucio Mariano Siculo, cum Segoviensi ponte lib. 1. de rebus His-panicis cap. de Regni fluminibus, cōmemoratur, vt, qui sit altius dñe & opere & artificio mirabilis. Altera ex parte pontis Mesquita est, vetus Maurorum delubrum, nunc pietati Christianæ dicatum & semper clausum. Altera ex parte Venta, hoc est hospitium, qualia multa per totam Hispaniam conspicuntur. In Castilia duorum aut trium dierum iter confeceris, vt nec pagum, nec oppidum, sed ciusdem Venta inuenias, ad quæ quietis & refocillationis causa diuertas. Horum vero locorum, quemadmodum & oppidorum & pagorum hospites qui Messones vocantur, omnes pariter eiusdem societate sunt iuncti, quæ Hermandad nuncupant, vt, si contingant latrones vel prædones aliqua infestare itineria, statim in quis armati concurrent, inuigilant, & se mutua correspondentia ad inquirendum nocentes excident. Quæ quidem optima portæ ratio occuratè obseruat, vt per totam Hispaniam omnia passim itinera, quois tempore ab omni periculo tutæ reddat.

CABECAS.

CABECAS oppidulum Hispanie Beticæ per Alcantaræ pontem Palacios, sive Palentiam proxime sequitur, in montium aditu situm, qui in meridiem Malagam versus se exten- dunt: urbem quondam magnam fusile, ruderæ, & mœniorum vestigia docent, nunc ex Agraria, & ijs, quæ terræ beneficium producit, vita sibi necessaria curat; tum etiam ex frequenti mercatorum & peregrinantium transitus, qui hanc viam ex Hispalia ad Gades & S. Lucam frequen- tant. Et quia Cabecas, idem quod capita sonat, hinc oppidanum hoc vulgare sibi laudi dicunt.

Non se haze nada nel Consejo
del Rey sensa Cabecas.

quod metonymicòs venustè sibi adscribunt & interpretantur, ac dicent, Regis
Concilium sine Capitibus, id est prudenti iudicio,
quod capita complectuntur, nun-
quam coire.

Occidente

PALOS

Meridiana

ALCANERÍ

Occidente

Ser. se ha hecho esta vista con

el fin de servir de guia

CABECAS G.00745

Depósito del Museo Arqueológico

1887

UVA. BHSC. SC 00745

HARDALES.

ARDALES, sive Ardales, in felicissimo totius Hispanie Hispalensi agro (Axarafium Arabes vocat) Baeticę prouincię, itinere, quo ex Xeres M^alagam iter, oppidum, seu potius apertum & amplū hospitium, Hispanis Bur^agada, Arcem habet precessa in rupe à Mauris quondam in limitibus Hispalensis imperij constructam. Quam Christiani deinde, feliciore auspicio regum domini, amplioribus edificijs condecorarunt. Aqueductum habet, cuius beneficio ex montibus vicinis fontana & limpida aqua in arcem, & inde in oppidum, ad varias ciuium cōmoditates derivatur, quibus copiosum fontem largitur. Ciuium opes, vietasq; ratio in agricultura potissimum constitit, & pecorum pastu, cum felix aruorum libertas, magnam triticę messis extitam ipsi, naturę beneficio, praebeat, ut non immerito Gr̄ecorum carmina, Elysias amoenitates huic, & vicino Hispalensi agro tribuerint. Hinc frugibus, & tritico praeferunt abundant, quod in subterraneis cellis, seu putis eleganter & caute conservant. Quæ recondendatio, & nobis in Coloniensi agro degentibus, & infelicis bellū diuturnitate attritis, necessariò excoitanda foret, quibus hostiles prædonum excursiones nullum horreum, à Vulcani rabietum, relinquunt.

CARTAMA.

CARTAMA miliaribus duobus à Malaga distans ad maximi montis radices, qui ad mare vsq; Mediterraneanum se extendit, oppidulum, cum castro in cōtinenti situm, in agricultura, & pascendis pecoribus exercet. Multas in vicinia habet glandium & gallarum sylvas, quarum ad atramentū conficiendum, & ad coria densanda, tum etiam in medicinis, est usus. Venatio hic, & aucupium frequens, obvenustam loci elegantiam. Hic enim aperire se incipit cultum & secundum Malagense solū, quod ad Mediterraneanum mare, continuata libertate, se extedit, Et varia fructuum ac herbarum genera, quæ ad exteris etiam gentes, procul emituntur, producit. Et inter reliquas, herbam, quam Itali Somacho, Hispani Sumagre, Belgæ Sōmack, etiam Smack nuncupant, apud Latinos nomen habere Plinius negat. Foliorū usus ad paranda & condenda hincorum & caprarum coria (corduana vocant) conductus. Et, qui canos oderunt capillos, decoctum foliorum, ad denigrandos capillos adhibent. Multetiā hic cappares hinc inde promiscue in magna abundantia proueniunt, & à vulgi plebe collecti, in Mallagam, harum mercium emporium, importantur, inde, per mare in Belgij, & ad alias prouincias transvehuntur. Porrò hic mons, cui Cartama adiacet, versus Aquilonē, omnino sylvestris est, ab alia autem parte, vineta continet, quæ vina, nec non vias passas sapori optimi, leta & copia præstat. Inter vineta autem videre est amygdala, & frequenter sucus, quæ propter præstantiam, abundantia maxima singulannis, ad omnes prouincias satibus transportat. In duas autem partes, diuersasq; appellations hic mos diuisus est, Quarū una la Sierra, Altera la Cerquia nominatur, unde etiam vtriusq; loci vix passa, eadem appellatione fortuitur. Porrò, etiam in hoc oppido nulla sint vineæ, nec vina calcentur, nec vix passa preparetur, sed magis in circumcūmīnis mórbis Malla-ge, & Velis Malage; tamen, quia iste mons huius felicitatis principiū existit, idcirco, ad curiosum oblectandum lectorē, modum conficiendi & condendi vias passas, quarum gratus nobis Germanis est usus, hīc breuiter describemus. Eas potissimum Mauri conficiunt, qui hos montes plerumq; incolunt. Duo sunt Vuarum passarū genera, quorum unū, Vnam passam Solis, quæ est cerasus; alterū, Vuam passam lioxam, quæ est corbea, nuncupant. In primo conficiendo, ita procedunt: Quando botrus ad id opus destinatus, maturescit, pedūculum vix absindunt ad medium, ita, ut humor radicalis illum amplius penetrare nequeat, attamen in pampino & vite penilis maneat. Tum calore solis vix exsiccatur, post sufficienter exsiccatum, colligunt, & in vala recondunt. Alterum verò genus, hac ratione conficiunt. Dum vineæ putantur, abscessis brachiorum ramos, in fasciculos colligunt, eosq; ad vindemias tempus reseruant, quos tunc exurentes, ex cineribus, in magnis vasis lixiuim parant, colligunt vias, & vnamquamq; sigillatim huius lixiuio immergit, casq; deinde in aream obduratam bene purgatam, & ad id in vinea adornatam, ad meridiem collocant, ut ibi in eas, lixiuio conspersa, solis radjū operentur. Exsiccatas & à soles sufficienter concoctas, coribus inferciunt. Et hinc vix passa corbea nuncupantur. Eodem etiam modo fiunt fucus corbea, ramorum aridorum ex ficubus amputatorum & combustorum lixiuio.

UVA. BHSC. SC 00745

BORNES.

ORNES Hispaniæ Beticæ oppidum, quæ ab euentu Andalusiæ dicta est, Cuius appellationis causa fám ante, quâm huiss loci conditionem explicabo. Hispania longo tempore sub dominatu Grecorum recta fuit ferè vñque ad tempora Romanorum, præter illa tempora quibus Asdrubal & Hannibal Pcenorum duces in aliqua Hispaniæ parte dominati sunt. Demum constat, quod sdam Romanos cōsules amicitiæ, ne dixerim subiectiōnis, nō nomine quādam Hispaniæ prouincias obtinuisse: idque egisse legimus Iulium Cesarē, qui plurimi acceptis clādibus priùs totum pēne orbem perdomuit; quām Hispania sibi plenē cessisset. Sed & plures alios constat Hispaniastantes subiūcere, quorū alii qui priùs vitam finiere, quām vietam Hispaniam occuparent. Post quos Vandali, Alani, Hunni, & Suevi Hispanias sunt aggressi. Quæ siquidem Barbarica gentes causam Hispanias ingrediendi habuerunt, pro eo quia Theodosius Imperator eos in sequens à Gallis fugauit. Quare pulsi sunt Pyrenæos montes transire. Hispaniæ ergo inuaseræ, easque diuerserunt. Alanī enim Lutitaniam, & Cartaginem fortissimū, Vandali Galliciam, Suevi maritimam, & occidua Oceani obtinuerunt, & partem Celtiberiæ, dum Romani Saguntum & Numantiam & non iūllas alias vrbes tenebant.

Hi Vandali, plerique Bohemi, Russi, Dalmatiæ sunt, sed eorum ditio non tam latè patuit, pōtiū magistrum Saxoniz partem occuparunt olim Holsatiā, Danicā partem, & vbi nunc Hanfeatum fodus, vrbes modò opulentas atque præclaras habent, quæ in istius societatis legibus atque statutis VVandalice nuncupantur. Ex hac agitur gentium officina, cum Alanis & Hunnii Vyandali in Galliam, tum in Hispaniam se latè effundentes, Bætica prouincia partem occuparunt, quæ inde VVandalia nunc Andaluzia dicitur. Et famolis est decorata vrribus, quarum complures hætenus exhibuimus. Nunc ea occasione, qua Malagan profecti sumus, etiam hoc oppidum vulgo Bornes nuncupatum, ob situm valde elegantem in itinere expressissimum, quod locum occupat planum, compacuum, olei & frugum feracem, vnde nobilis & patrijs viris hortos cultura præstantes & venationis recreationem præbet. Ulterius porrò, asperrima & inhabitata steriliū monium iugale offerunt, Quorum saxosa, horrida & inculta conditio, Bornensi agros felicitatem, que magis contemdat. Cum contraria, iuxta se posita, magis eluescant.

ZAHARA.

Mirabilis Zahare situs Hofnaglum induxit, cur vtrumque istius in Bætica Hispaniæ Proutiencia, oppidi & castri latus spectandum exhibuerit. Inter Asindam & Arundam in alta & præcipua perra, tanquam specula, & vigiliarum statio, priscis temporibus edificatum, Granateni verò bello celebre, cuius cauam & occasiōnem, Deo permittente, præbit. Dum enim Hispaniæ Christianissimi Principes bellò Lusitanico districti, suaderent bella intellēcta dissensiones quæ ciuiles compōnere, atque piratarum graffatorumque latrociniæ coerēre, ac præterea leges ferre, quibus futuræ tranquillitatæ pacisq; fundamenta a ceterent, & ob id temporariæ cum Mautris inducas paciē essent, Hali Abenazar Mautoriū Rex, contra fas, iurāq; fœcialia & ad induciarium paciā conuenta, certior factus præfido vacuum ZAHAR AM, (dum Christiani alij in rebus occuparentur, nilque sibi à Mauris, proper inducas cum iis tractans, metu rem non expugnat, Arcis præfide, præsidariosque; crudelissime obtruncat, matres, virgines, viros, puerosq; viñtos, cum armbris & gregibus pecudum in spēcim triumphi ducens, arce castelloque valdiori præfido munitis, victor, tanquam re benigeta, ad suos redit. Quæ res, vtopior, à Deo permitta, belii Granatenis opportuna causa fuit, & Mauri ob violati fœderis & iuridictum niefas, perditionis & interitus. Enimvero ZAHAR A postuolum in Christianorum potellæ tem sicut redi. Marchio Gaditanus, cum ab exploratoribus accepisset Zaharam castellum, incolis exhaustum, esse, & negligenter obseruari, Ludoucum Portucarrerum Palmæ ad Singiliū Dominum, adficiat, & ex Asindo atque finitimi, vnde cumque portuit, equitatum sibi adiungit, perq; medianoctis silentium Zaharam proficisciuit, luxa muros secreto quadam loco armatos decem ponit, & post illos proxime aliæ septuaginta, pīe autem cum reliqua manu non longe in infidisi lateri. Sub primā lucem dimittit aliquant ex pedibus, qui per campos graffarentur. Ex Castello erumpunt equites ad septuaginta, (neq; enim plures exequuntur viages & circitores, & qui præcedenti nocte in stationibus fuerant, murorumque custodiā deferunt, non enim putabant interdiu Castellum expugnari posse. Interē ex milittibus Christianorum vñs scalas munitionibus ad mouet, murum scandit, quem decem supradicti sequantur partemque muri occupant, pugnamque cum Castellaniis conserunt. Accurrunt reliqui septuaginta atque vnam ex portis capiunt. Qui ex castello eruperat, cuius audierint hostes intra munitiones ad milios, ad meenā se recipiunt, quæ insequuntur, qui latebant in infidisi, & eum fugientibus simul castelli portas intrant Castellani in Arcem coēunt, obfidentur, & quæ plures erant, defcientibus alimentis, diu in obfisione durare non poterant, ex pacto Arcem Marchionis traduant, ipsi autem abeundi quòd vellent permisa libertas, Arque ita Zahara, Marichonis Gaditani industria, Mauris crepta & à Christianis recepta fuit.

CORNES

Occidens

Camino de Arres

Dibujos de Georgius Sustegui. Anno 1564.

parte 167

Camino de Villanueva

UVIA. BHSC. SC 00745

GRANATA

RANATAM primo vrbium Theatro, ex parte meridionali spēdam, ante annos aliquot exhibimus, qua illa vrbis Regio videtur, qui proprie, & vulgo Granata dicitur. Et in valle sita, pro maiore parte a mercatoribus, ciubus, & opificibus Hispanis incolitur, a Clero pariter, & Nobilitate, Nam ibi i pscopatus & Curia, quam Audientiam Regale nominat. Per quam & Daurus flutius praterlabiliter, cuius ripas, singulari vrbis commodo, tintores & sulfures, magna frequentia occupant. Vbi etiam illa vrbis Regio venustè exuberat, quæ Abulism dicta, à Mauris postillim incollit. Nunc, quanto hoc Vrbium Tonno, nobilissimam & Regiam Granatensem Vrbem, ad occidentale latus contundam spectatoribus exhibemus, Vbi etiam aliatae famoz vrbis partes, cōmodè videri poterunt. Alhambra numerum, & Antiquam, De quibus hic quedam, & Granatense bello explicabimus. A LHAMBR A in collecta, oppidi magnitudinem, munitionem & tutelam representare videtur. Eam Mauri, sive à cōditore Rubro, sive à terra / lapidis rubei coloris, Rubram nuncupant. Domus eilt ibi antiqua Maurorum Regia, magnitudine, & vestitare spectabilis, que defensores quadriginta milia comodè admittit, aquis, hortis, rebusq; varijs, necitatis, delicijs, & iucunditatibus inferuentibus, abundans. Ibi etiam Arx noua à Philippo Rege excitata est, planè stupenda, & Regia magnificenta, forma quadrata ex carole lapide, singulari architecturae artificio, ad normam secesso, aream habens rotundam, valde elegantem & ampla, & ambitu, triplicibus menianis latè, ambulatione distinctam. Hac meniana columnæ, marmore, venusto ordine disposita, sustentat: prout etiam multa, ac varia conclauia, in quorum interiore ornata, ars & sumptus decertare videtur, vniuerfan ihsu Arcis struatur, pro tanti Regis magnificencia deconat. Hanc Granate partem Mauri & Hispani mixtim in habitat. ANTIQUE RVL A prefatis etiam, & populo Granate Regis eilt, Cuiusc incolas, qui Mauri sunt, Antiquariorum vocant, quos ab Antiqua huic cōmigratis fecunt, Hi bysium, holòfericum, carmenam, Damascenam, varijsq; præstantioris pretijtela, magno numero & quæstū, confidunt. A LVSEN A, ob mirandam populi frequentiam, peculiarem eriam Granaten e regione cōstituit, Cuius porta in topographia vrbis expressa videtur, per quam Maurorum Rex & Rey chico, hoc eit, Parvus nuncupatus, egrebus cum Christianorum potentiani declinaret, & in colle constitutus, magnificam, quam deferebat vrbem, tristis apicis, illa chrysmary coepit. Quod, vbi Regis mater videtur, quæ & ipsa in fuga salutem queret, filium affata, Merito, inquit, nunc pueriles extra vrbem emititis lachrymas, in qua, tanquam vir, cordate pro Aris ad folis decertare pigi! Grauissimum quidem fuit Granatense bellum, grauissima Mauri, ex hoc Granaten Regno Hispanis intulerunt in commoda, ita, ut eorum expugnatio, quod difficili, ita tardior exiretur. Erunt quidem, quando Maurosiam deuictos, & profligatos Hispani exsuffrarent, bellum multo crudelius exarserit. Nam ex locis planis, ad asperimos motes, quos vnguis Alpuxoras nominat, Maurorum Duces, cum omnibus suis copijs Christianis ad saltus Pirenços, accerrimo cōflicto profligati, magna, suorum militum multitudo cesa, per sexentâ ferè pauci milia fugientes, percuterunt. His ex mortuorum igitur alrisq; rupibus, velut ex propugnaculis & turribus ingentia faxa deuoluères, a cōficij Christianos profibentes, iele defendebant. A quibus Christiani duces, & omnes milites diuturnitate bellii & multis prælijs antè gelitis, longaq; perfectione iam defisi, crebrisque faxis & telis granaria offensi, quum diutius ferre laborem non potuerint, cum suis omnibus copijs discesserunt, & vnuq; quicq; domini itam se recepit. Qporum discessi Mauri valde latentes, quā aliquandiu Christianorum timentes in fidias in montibus se cōtinuerunt, deinde iam Christianis absentibus longè remotis in campos planaque loca descenderunt, & cum multis alij qui traiecerant ex Africa, coniuncti, Granatam vrbem compluraq; oppida, rufus occuparunt. Quoram, qui potentiores erant, plus vrbis vobant, regum nomine usurpantes, vrbem Granatam, omnium totius Hispania cuiratum maximam, dominum habuere.

Hia autem Mauri, tanta vrbis, totiusq; Granatenis Regni, in quo multy vrbes, oppida, & munitiora loca, freti potentia, longis excusionibus, cedibus, capiutibus & direptionibus, vicinis Hispanis valde molesti fuerunt; Ad ead quidem, yr, dum Hispania Principes, Portugallie bello occupati teneretur, pacem cum Mauris ad certum tempus, interpositis inducunt, cōstituerunt. Quas inducas pætas solenniter, c barbaris, qui agrelli, malo, prauoq; ingenio, sed fragi semper, fallacesq; fuerunt, ante statum diem violenter, Zaharam, in Christianorum oppidum noctu, magno silentio venerunt, & per scolas muris admotis ingredi Christianos, qui proper celebratas inducas, sine vlixi excubis fecuri nudisq; dormiebant, impetu magno, & repentina, forib, impulsis, fractis, & euilis, crudelissime obtrudicarunt, neque mulieribus parentes neq; pueris. Est enim Mauritania gentis in Christianos immanitas incredibilis. Hac usq; securia, in opido capro, præsidium relinquent, & fuisse truculentia, ad alia Christianorum oppida profecti, eodem modo in innocentes fecerunt.

Dochi Mano, p̄ se fida Rex Ferdinandus & Isabela prædictissimi principis facti certiores, per interficies & literas, Hispani, postissimum vero Beti, & Cartaginem Provincias, Proceris, at iulfum, & defensum bellum, magno studio existimat. Itaque, rebus necessarij, ad tantam expeditiōnē subi comparatis, ad statim Granatenis Mauros centuriant, ad quod avires ipsorum harum non sufficiunt, fed ALHAMVM oppidum cum Arce nocturno tempore occuparunt, diffar a vbre Grānatā non amplius oīdo & vnguis milia, paucissim. Deinde, pol aliquanti temporis interullum, Cordubam, novo confuso exercitu, L O X A M, Maurorum ciuitatem magnam, parva loci, præsidio, hominum multissimam, non si difficultate, at jldem, Rego Ferdinand & Hisbelli Duebus Christiani exponunt. Qā cūtrā ē, cū effigie magia, & Granate propinquā copio prædicti mununt. Atq; his qād feciles duxerunt vitorum arce facilius. Christiani animati, reliqua illius Regi oppida, & firmiora loca Granatae vicina, centauri, at ram mula, plu latissim expugnauit, ut eurates quatuor dies, centumquippe, & arcis cōplices poli etatis, et illa quād, ut Granata, etiē longè maxima & popula cūta, expugnatis locis, fulla quād pāc pāc mebūs, arco sine ramis, & mater oība, ruris remanerunt. Ectū quidē n̄ Rex Ferdinandus, cum magnis filioparo copijs, Granata præconciuit, Cuius primū agros ingressus, oīga, ferroq; v. flavi. Quidē duero tempore, iterari excubiorum, fecit: led & in loco Granā & propinquā, quād Geroni Mauri v. ibant, distante à Granata p̄ illam milia circiter octo, cetera loca, quād non ūbā vībem, quadragulari forma, nomine fandz Fidei, ingenti labore ac sumptu, valide mauro à līsi aut. Tunc etiē maxima gloria, Regi impensis, oleantiam merita, & frena illius bellū duces & equites fortissimi, qui Mauros Granatenes, ad can dū impediendū opus accerimere irruerunt, non ūne fulo sangine propulsabant, & equites hollū copias, quod lūris prelijs minuebant. Aleo, ut Mauri ex equorum quinq; milibus, vix trecenti supererunt. Quae etiē numerum Granatenis bellū fuisse inuenit. Granata inq; Rex, Isabedelis lug equitibus, vicinijs omnibus cuiratus amissi, & depopulatis agri, cūm intra Granatae muros singulo multitudinem, & hominum milia, fere ducenta, fine, cōmeatus aleo n̄ posset, & omni p̄ subdiū definitus, de facili deditione cogitauit. Et tandem, ex rema necessitate cogente, per intermissiones vltro, citroq; missis, aquas deditioñis conditores ab Alfonso Rege impetravit, et sic Regia dignitate, rituq; pūnars kālendas Januarij, anno Christiane salutis 1492, Granata portis res lūs, magno Christianorū militi numerum in Granata vrbem, & in Alhambam recepti, egredi dominus tūrres, vrbis portas, & omnia munitiora loca Cr. iſi, non ū praesidio assignauit. Posteroq; di manc, capiutis Christianos cōplures compellit, vinculisq; soluto, cūq; geniculis obsidibus, quos ūdauit paulus fuerat, ad casu holoces principes misit in castra. Reges autē catholici cūn per tenore & dilatibus obides obteruari diligenter, & honorificè vtradi uuln. est, ad capiutis Christianos, qui, Benedictus Dominus Deus Israel, decubant, coniugis, omni flentis & toto corporis habita & vultus effigie deformatos a p̄fessis, corum forem misterantes, omnis induit redibus necessarij, adiunctorum, sed ūas domos ire inuestiunt.

Et hac ratione Granatenis bellū Ann. 1492, facili & cōp, decem annorum tempore, diuina fauente clementia, felicissimū finitum est: Et Mauri, immanissimi Christiani Religionis hostes, qui ultra septuaginta annos, hoc Regnum tenuerunt, subacti sunt. Deo quidem belli eruditissimi viri volumina, & elegantes libro scripserunt, Petrus Sandeciarum & Sicilius cuius Melissus, Ferdinandus Polgarus, Hispanicus, Cuius historiā in Latinum letemonum Antonius Nebrisensis convertit; Petrus Marcius Protostathmus, Gonfalonis Alera Cordubensis Regius historicus, Alphonius Palenzuela, Tristodus Sylorus, & Lucius Marcius Siculus.

GRANATA

A. GRANADA
B. ALCAZAR
C. ALHAMBRA
D. ANTIGUA VELA
1. S. Martirio
2. Santa S. Basile
3. S. Leandro
4. S. Cristobal
5. Castillo de Gibralfaro
6. Castillo de Alhambra
7. S. Francisco
8. Palacio Real nuevo.

9. Sancta Maria
10. Iglesia
11. Puerta serrada
12. Sancta Helena
13. S. Juan
14. Los moradores
15. Gentes antiguas
16. La Alhambra
17. Sierra del Sol

B

UVIA. BHSC. SC 00745

AMOENISS. CÄSTRI GRANATENSIS, VVLGO ALHAMBRE DICTI, AB ORIENTE PROSPECTVS.

ECTOR ET SPECTATOR BENEVOLE, Dum in amoenissimis, & magna Granatae Vrbis descriptione versamur tam varie famosè virbis partes spectanda, & historico contextu enarrande veniut, vt paucis picturis ac foliis, eius loci magnificientiam comprehendendre nequacumus. Itaque nunc amoenissimum Castrum Granatensis, ALHAMBRA dictum ab Oriente prospectum, & quorundam locorum, quos singulariter commendat historiæ conditionem ac situ separatis exhibemus.

ALHAMBRA Regia Arx, & verus Maurorum Palatum indicat, quæta magnificencia ac fastu barbara hac gens, iustud Granatense Regnum possederit. Si enim externam struturam, & interiorē deinde istius Arcis magnificientiam consideret, certe, eos, Regibus & Principib. nostris nedum parcs, sed & longè magnificientiores sūstine, facile dijudicabis. Nam, interior huius arcis strutura valde sumptuosa est, atque superba, quæ ex porphyryt, lajide, & marmoreo lapide constat. Muros, trabes, & tabulata auro obduta, emblemata, hieroglyphica notæ, Arabicæ literæ, & varia ligna multo opere incrassata exstant. Quæ, cùm sint exquisita, & rara notæ ornamenta, magnas Mauritane gentes opes, & singulariter magnificientiam contestant, sic magnæ Christianorū curæ ac diligentia ad situm, & interitu conservantur, & collapsa restituantur. Locus in eadem Arce elegans, & spatiis conspicitur, forma quadrata, vulgo, EL QVADRO, aut LOS LEONES, in cuius medio duodecim leones, labrum admodum capax ex candido marmore in dorso sustinent, in cuius medio fons limpidisima aquæ in altum, ad infar erexit, hæste, rapido motu profluit, & in idem labrum deinde recedit, vnde canales deinde, & delectabiles aquationes promunt, in quibus Maurorum Reges, cum Reginis, effluos calores, ludendo mitigare solebant. Locum hunc medianam, qua marmoreis innituntur columnis, cingunt. Ex hac arce, in quantum oculorum acies se extenderet, vñlæta ptopem Granata videtur, qæ etiam arua LA VEGA DE GRANADA nūcupata, Montes perpetui nubibus carentes, ferarum viuarium, & in eo, omnigenitus cerni, damæ, caprecol. Ultra hanc arcam paululum ascendiens, elegans & venusta domus GENERALIPHA se offert, natura, arte, & situ, ad verhultatem & recreationem composta. Aëre enim sereno semper gaudet, & fontibus multis abundat, Quorum vnu, mirabile, & iucundissimum vñfum, aquas in mira altitudine cōpissima eructatione brachii cerasifridiæ exiit, quod extra istius domus muros longissime prospici potest. Maxime splendente sole, qui huic monti, primum exortitur, vnde LA SIERRA DEL SOL lingua vernacula nomen habet. Porro, vterius ascendo in vertice montis, multa etate ferè collapsum Maurorum Fanum est, nunc Christianum oratorium, S. HELENÆ nūcupatum. Ad quod ferè omnes, qui Granatam visere cupiunt, ascendunt, vñ eius templi muro, suum, & patris nomen inscribant. Quod quidem ca confutidine, & opinione vulgi receptum, vñ Granatam non existimet vidisse, qui id non praefertur. In eodem hoc monte Maurorum Regibus olim horti, vario herbarum ac florum genere, ad voluptam & recreationem decenter vestiti, fuerūt, quorum nunc etiam sati mausiferae lupertunt indicia. Iuxta cisterna est publica, ALGIBE dicta, imbribus colligendis, a Romanis, quondam patatas; In qua præterquam qñ nullus omnino pordidus incommòdū aqua sentiat, medicina etiam eandem esse. Hispani, longa sunt experientia docti, nam pota, ventris fluxum fedat. In latere eiusdem montis, editula sacra est, multa antiquitate, & veneranda martyrum memoria, nobilis, LOS MARTYRES, vulgo, vbi putei & antra, in rupibus excisa, & scalpellis cauatae videntur, quorum, vt supernè ingressus angustior, ita infernè latioris sunt spati, in que Mauri Christianos, quos frequenti numero captiuos tenebant, & crudeliter trahabant, non sibi protrudere, & funibus solebant demittere, quos, mancipiorum in lata, diuinis conficiebant laboribus. Semperne horum martyrum, quos Maurorum diuturna cruciatio tyrrannis, memoriz, facillum hic edificatum est, postissimum vero, raro pietatis Episcopo, qui multo tempore in equalido, terrore carcere detentus, cùm libertatis spe, priuatiss, & his quidem longe maximis, sumptibus, muro, ex lapide vnu construdo, Granatensem urbem cinxisse, Maurum Granatæ Regem, quam multorum Christianorum, ex misera servitute, & captiuitate libertatem ac dimissionem, tantum opus mereretur, rogavit; Rex, trecentos libertate sedecim naturum, respondit, modò Episcopus in sua potestate maneret captiuus. Pius, ac religiosus Episcopus, comunitati magis quam priuato commodo studens, dum perpetua cruciari carceribus, quam solus (alijs permulatis Christianis in summâ scrupulo degentibus) libertate frui maluit, diuturnum ac voluntarium martyrium, in columbitati multorum preposuit, & squalore tandem carceris enectus, ad felicem æternamque beatorum patriam emigravit. Is locus Hispanis MASMOROS dicitur.

Denique Arcis Granatense portæ ad viuum, eadem haclamina exprimitur, per quam captus Maurorum Regulus ILLERO CHICO, sive, Granatam, & Arcem, Ferdinando Hispaniarum Regi tradens, exiit. Et ex pugnati Granatense Regni hanc sempiternam memoriam remanere posulauit, vt nemini post se hac portæ vinciam pateret. Quod à Ferdinandō Regem cuius celebrior, hæcerat memoria, facile impetravit.

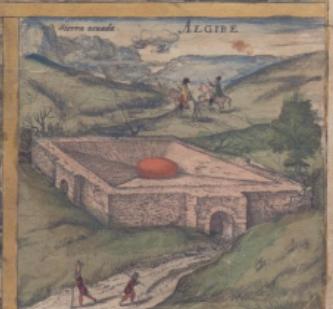
Itaque hæc portæ, ab eo tempore semper clausa mansit, Erne vñquam aperiatur, si mo propugnacu, ante eam, talem in fine excitato prohibet.

*Amoenissimum
ALHAMBRA*

*granatensis, ruelas
de Oriente propeccias.*

- A. Santa Elena.
B. Generalidad.
C. Alcazaba.
D. Palacio de los Reyes.
E. Palacio Real antiguo.
F. Castillo mayor.
G. Granada.
H. La Vega de Granada.

- I. Las fuentes de Alhama.
K. granja pueblo.
L. Puerta del muro de Granada.
M. Puerta de Gondra.
N. Casa del Rey nero.
O. Alberca de Granada.
P. Daigba morica, rica.
Q. Alberca comun.

ALGIBE

UVA. BHSC. SC 00745

TOLETUM

OLETVM, primariam Hispanie vrbem, que quasi centrum præstantissimi istius Regni eō stuit, primo ciuitatum Theatro exhibimus. Nunc, prater magis luculentam tante Regie iconem, Ecclefiam ipsam Metropolitanam, & Regium castrum accuratis expressimus. Prima fænè Hispania ciuitas hac semperfuit, quo Christi Euangelio suscepit ab Eugenio martyre, ipius D. Dionysio Arcopagita Gallorum primi Apostoli socio: Hispania tunc Romanis parente; sed non ita diu post, sub annum videlicet Christi 400. inter VVandalos, Alanos, Sueuos, & Gothos diuisa; Gothis regi suam fedem in hæciuitate Toletana ponentibus, Christi quoque paulatim nomen suum dantibus, & Catholicam fidem strenue defendentibus, donec tandem post trecentos plus minus annos, Saraceni totam Hispaniam, excepis solis Cantabris & Asturibus gentibus omni tempore fortissimis, occuparunt; cum religiosis nostrâ interitu nunquam satis deplorando, quorum tyrannis, iam inde ab anno Christi circa 700. ad patrum vixque nostrorum memoriam pene in aliquo Hispania locis perduerat: Toletana tamē ciuitate nobilissima iam post annū Christi 1000. per Alphonsum Sexum Regem in manibus fortiori erupta, Bætica certè, qua & Granata nunc vocatur, Ferdinandi sexti, Philippi Regis Hispaniarum potentissimi, Proæ armis ante annos non ita multos à Saracenis demum recepta fuit. Et etiā ciuitas hac diuina in regiones tres & virginis, quas nobilitat & illuſtrata pulchritudine & pulcherrimum templum, quod omnium iudicio sacras omnes ædes & forma conspicua, & magnificis edificijs, facerdotumque ministerijs & ditissimis ornamentijs antecedat. In quo templo feneſtra speculares complures & imagines pulcherrimæ varijs coloribus admirabilis & antiquas historias referentes conficiuntur: vbi perlucida specula septingenta numerantur. Et præterea templum non folium magnum, pulchrum, splendidum, sed etiam opulentum. In cuius faciliis, quæ capelle vocantur, & sunt numero plures, altaria sunt ornatiſsimæ. Est opere precium & res admirabilis, videre singulis diebus, & præcipue feliſis huius Ecclesiæ, facerdotes supplicantes, nunc auctores, nunc argenteis, modò ferociis, aliquando purpureis, & nonnunquam gemmatis ornamentis & preciosissimis induitos, rem diuinam celebrantes, & horas canonicas concinantes. Huius Ecclesiæ Antistes in Hispania secundus est à Rege, non dignitate solùm & autoritate, verum etiam populus, vettigalibus & portetijs sub cuius Imperio, prater alios minores populos, oppida nobilissima ac memorabilia se predecim gubernantur, ex quibus magnus Ecclesia Toletanus reditus exigitur. Cuius summissum referunt, annè ad ducentorum millionum ducatorum. Sunt in hoc sanctissimo templo porta numero sex, tres ad Occidentem, due ad Mecidiem, & vna ad Septentrionem, que sunt omnes grandes & pulchrae lamenis æreis adornatae, multisq; sanctorum simulachris & imaginibus & antiquis historijs conspicuae. Sunt & pulpita duo pulcherrima atque ditissima. Est & altare, in quo D. Illephonus celebrauit, acceptis ornamentijs ad sacrificandum necessarij a virgine Dei genitrici. Sed quid præterea dicam de sacrario, & de magnis diutius jij & Sandorini reliquijs, qua in eo sunt admirabilis: quid de faciliis & altariis huius templi, qui Capella vocantur, adoratissimis: deca præcristianum, quam Cabilum vocant, auro reto, & omnium Pontificum, qui haecenū huius Ecclesiæ fuerunt, imaginibus ornatisimis? Distribuuntur in hac Ecclesia multæ pauperibus Eleemosynæ singulis diebus, & octo minæ cœti panis huminibus probis & in opere laborantibus, qui inveniretur erubescunt. Antistes præterea tringita pauperibus quotidie largitur alimenta, qui magnas etiā conferit elemosynas viduatis pauperibus, & orphanis virginibus maritatis, ceterisq; multis hominibus necessitate coactis. Toletana Ecclesiæ antiquitate, (inquit Vafus in chronicis Hispanicis) Tomo I. c. 20. maieſtaræ, opulentia, elegantiæ, si dicere velim, nescio Hercle, an satys pro dignitate possim. Illud in prefatione fatisit dixisse, Archiepiscopū Toletanū in Hispania, post Regem, ac Regi prole nulli esse, neq; dignitate, neq; fortuna amplitudine secundū. Hac quidè Vafus. Caterum quia pleriq; Toletana Ecclesiæ primatus in dubiū vocant, Braccatensem hoc casu defendentes, quodidem Vafus de hac cōtrouaria libi scribit, pacis subiungā. De primatu, inquit, Hispaniæ, penes quæ fuerit, certò deprehendivit potest. Nā in concilijs primū Archiepiscopi, deinde Episcopi, secundū ordinariis suū tempus sedebant, quod daperit tū ex ipsi conciliorū subscriptionib; tū ex primi cōcilij Braccatenſis capite 24. Sed quānū ex Hispanorū annualibus colligi poterit, primatus Hispaniæ primū, in Hispalen situtus Ecclesia, deinde Toletana vixque ad excidiū illud Hispaniæ functū. Postea vero, quā Toletum adhuc esset in Barbarorum potestate, Braccatenſis Archiepiscopus ea dignitate funētus est, vt ex iis consolare potest, quā ex Ecclesiæ Braccatenſis archiū diximus, dum de Braccatenſis præfule loqueremur. Deniq; restituto Christianis Toleto, dum Braccatenſis ea quæsumit semel dignitatem sibi vindicat, Toletanus samis in postlimiū iure repevit, contentio inter eos oportet, ut ex primo libro Decretalium apparet, & adhuc sub Iudice est.

Habuit interius fedes hec Toletana, viros multos excellētissimos, ferocijs, & vite sanctiore claros: inquit Hildephonius, qui Eugenio successisse peribetur: Iulianus præfuit in viri duo, quorum alter inter multa heroicæ opera, tres libros Prognosticōn, fine de futuro colliedit, à Boetio Epono Borehaliano, Professore Regi in Academia Duacena, ex vetissimis membranis in Marchianen bliblioteca repertis, in lucem prolati. Qui quidem Julianus, præceptorem fumū fauad terris horum Prognosticōn libro quendam Eugenium, quem nunc facrum, nunc egypti nominat, & eiusdem Toletana sedis Antilepum appellat. Alter vero Julianus Pomerius contra Iudeos luctus elegantia ad posteritatem transfigit. In fine libri tertii Anno Chr. 536 fece vixile nota, hoc est, Aera, ut ipse Hispalon confluens loquuntur, 74. His Damnum à Gois in sua Hispania, S. Illephonius adiungit, cuius prius meminimus. Et quia præfates vires Toletana Ecclesiæ semper præzūlentes Annifiles, hinc, qualibusque causis & controuariis in tota Hispania exorsis, deliberationes & consultaciones, vt plurimum ad Antilepum Toletanum delate, præter eas, hos deibus hic mētis fit vires, & studiis & eruditio[n]is gloria celebrerimmo, accedit Aloisia Sygea virgo Toletana, que (vñ reter lo, Vafus in Hispanie Chronicis) quinque linguarum adēd perita fuit, vt non immērito Paulus III. Pont. Max. literas illas ad se feripos: Latine, Græce, Hebreicæ, Syriacæ aquæ Arabicæ, laudibus pariter ac faultis comprehensionibus fit præferebatur, admiratus tam multiplicitate ingenij fructum, & domum multiplicis linguarum scien[ti]æ in vñ quoque ratiōne, nedum in fomina. Porro Toleti Chronicæ celebrata fuerunt xvij, quoniam nimirum aliis insigunt. Quorum quatuor annotata, publica non sunt, sed à Vafso in Chronicis Hispanicis diligenter ex Archib[is]cu[pi]lo annoato. Porro, inter multa alia vires Toletana mirabilis, quæ non omnia vñca his pagina commemorationi potuerunt, etiam ut celebreretur Palatium à Carolo V. reaffirmatum, & nouis struuntis regio apparatu exornatum, in quo machinae et hydraulica, miro italorum ingenio fabricara, que ex Tago fluminis, opera magna, veris, & excauatae rore, aqua in fistulas & tubos, per rufiles canales in fumigatricas arcis & montis, artificio impetu cogit, & impelli, vbi vnum in locum, & amplius recipiuntur colle, in variis Arcis & rotis vrbis vñus delapsa distribuuntur, quæ riuos deinde & fontes horis, magnasq; tubas, balneis, fullonibus, & ciuiis vñbus bunde suppetant.

Venio nunc (cribit L. Marinius Siegus) ad alias, que sunt extra vrbem, & memorata digna. Facit Toletum foris & opulentum. Tagus amnis diues & amarus, qui vbi proximus vbi, pente, quem vnu arcus, miso operi fūlmine, transfracti, Hitler Tolentis pilices optimis p̄fer, horitos irigat, materia mul-tan ē nemoribus longe distans euenit, cuius sicut quæ per aureas areas deferunt, et valde fulbris, & Tolentos horitos irigat, qui vbi, et fragribus & herbis horrentibus tota ciuita subundat. Vrare sequit ripa fluminis Orien[t]e verus horis & arboribus ad paucis milia ferme quinq[ue] fertili sima est, & ad Occidentem continuunt: ad Meridem vero & Septentrionem, præter vinas multas, sunt etiam amygdalarum & alium ad horum quæ non emora iunctissima. Seruunt Toletana ciuitati tanq; domina mulcis & varis rebus oppida multa, pagorumque maximum numerus, qui quidem ciuitati diuitem faciunt & rebus omnibus abundantem. Alijs præteca multa de rebus Toletana ciuitatis memorata digna mihi venienti in memori, que causa breuitatis omisso. Ceterum, de conditore Toleti affirmare certi nihil possum, tamecum non defuit qui ab Hercule condidit usque fabri carcerum. Quorum feneſta, quoniam sine celo loquuntur, mili certè non fastigat, cum præterea librum legerem antequam fuit scriptum erat. Sed a quo Prolemō & Bruto condidit nullus scriptum erat. Et a quo Toletum dominum antiquum, de puo Plinii & alij feriportes meninentur. Vbi fuit domum magnum Theatrum extra muros, ad partē Septemtrionalē, quod exiam nec dirutum & quasi cōplanatum est, eius tamen velligia formaque cernuntur. Quod opus Romani magis quam alia gente vīla facere conuenerunt.

Scribit Fortalitium fidei contra Iudeos lib. 4, Quid Toletum gloria quondam & honor Gorothum Anno 1095, mente Maior Christianis refutavit, per Castellum Regem Alfonsum VI, Qui Regi deinde ibi constituit, & fecit ex Melita maiore Ecclesiæ Cathedræ dicti, S. Maria. Et ordinata, vel eligeretur Archiepiscopū, qui Primas esset tocius Hispanie, Illamq; Ecclesiæ dorant plurimis villis, castris, & polifionibus. Et in die consecrationis Regia rerum preciolarum, & reliquiarum sacrum faturum in eandem obtulit, & illius felicitatibus ampleriarum memoriam instituit.

TÖLFUM.

UVA. BHSC. SC 00745

X A I N T E S.

SANTONES ex antiquissimis Galliæ populis esse, argumento est, quod Ptolomeus lib. 2. ca. 7. tab. 3. Europe & Strabo lib. 3. Geograph. eorum mentionem faciunt. quorū vnus tempore Augusti, alterannisq. pōst vixit, qui illos apud mare fedes habere, inter Pictones & flumini Garumnam, memorie cōmendarunt, triaq. illorum loca, Mediolanum nempe, Portum & Promontorium Santonum nominant. Huius Provinciæ Territorium nulli in Europa cedit, veteres que Ab synthium & alumen Santonicum alij prætulerunt. Et est Metropolis Santonum vicina fertili fluui Charentio, qui originem suam in loco Charema diuina, inter Lemogenum & Angolismam vrbem, fumit, cursumque suum per Siurauum. Angolismensem provinciæ & Coigacum dirigen, Santonum alluitur, & ad Soubifum, vbi tursum mari se ininfat, spatio 25 cincter milliarium, à fonte primaq. sua origine. Vix etiam negari potest, hanc vrbem à Ptolomeo Mediolanum vocari, quæcumq; enim Mediolanum conuenient & adaptari possunt, Santonibus optimè quadrant. Latitudine siquidem: & longitudo Mediolaniq; à Santone vix discrepat, vnam eademq; metropolim in his Provinciæ diuerso nomine representant, quæ ciuilem & Ecclesiasticæ Jurisdictionem semper exercut. In reposito quoq; antiquitate nulla est disparitas, iam inde à tempore Apostolorum Mediolanii fides Episcopalis huius Provinciæ fuit. Deinde veteres matronas illuc uterū & aliæ antiquitates, quæ passim conspicuntur, sat luculent demonstrant, Mediolanum sive Santonum quondam Metropolim, nomenque hoc postea à Romanis mutatū, & populi nomine, qui ei imperabat, appellatam, quod idem accidit Periguriensis, Lemoucibus & Parisijs, quarum nomine mutato, aliud vicissim ab incolis fortia sunt. Inter alia antiquitates monumenta, yidentur ibi adhuc fundamenta, ruderaque ruinarum Amphitheatris et simile, quod Perigordiæ est extra vrbem, & circa iter, quod San-tano Angelum oppidum ruinæ tendit; visuntur aliqua frusta Aquaductus, aquariumque & fontium canales, qui in Ciuitatem duebantur: sed maiore admiratione dignus est Arcus antiquus in ponte fluui Charente ante vrbem, in quo arcuab vno latere hac verba leguntur. Cæsari Nep. Diu lñj Pontifici Auguri. Ab alio latere huiusmodi characteres, vt plurimum deriti conspicuntur.

C. IVLIVS. CL. ICTVNE... R VFVS... IS NEPOS E... POV. SACERDOS ROMANAЕ ... LVVENTEM. PRAEFFECTV... P. RO.

Cæsare in Gallia bellum gerente, & eriam paulò pōst sub Augusto Iulii Cæsaris Nepote Santones cum aliqua Aquitanis parte à Romano exercitu subacti sunt. Eponymous hic meminisse Ouidij libr. i. elcg. 7. qui de mari Santonico sic loquitur.

Non sine me est tibi pars bonos: tu bella Pyrene
Teñi, & Oceanum littora Santoniam.
Teñi Arar, Rhodanusq; caler, magniāq; Garumna
Carni, & flavi carula lympha Liger.

Ammianus Marcellinus lib. 15. Santones inter precipuos & primarios Galliæ populos resert, his verbis: Prima Gallicorum Provincia Aquitania scilicet est valde populos, pulchras & splendidas ciuitates complectitur, &c. Alia, quæ de hac insigni vrbe & circumiacentibus regionibus afferti & notari possint, in his facio, illud tantum dixisse sufficiat, Santones, ceteros Aquitanos populos antiquitate vincere, vbi prater iam dicta tot amēti pro plectus, tot horrorum decora, tot agrorum lumina, vbi denique, cum ciuitas sit temperatior sub climate constituta, aëris salubritas maxima. Ab synthium pōrto Santonum Martialis lib. 9. Epigram. 96. sic commendat.

Santonica medicata dedit mili pocula virga
Os hominis, mulsumq; me rogat Hippocrates.

Vestitum veterum Santonum idem Martialis hoc carmine exprimit.

Gallia Santonica vestite Bardocucullo,
Cercopithecorum penula nuper erat.

Liquo varias Saxonum, qui tum vocabatur Barbari, excusiones, quibus olim Santones exagitati sunt, quarū seriem ex Sidonij Apollinaris lib. 8. epift. 6. qui scire cupit, pōscit. Ad Orientem Santoni vrbis Angolismensibus affinis est, ad Occidentem mari Oceano terminatur, vbi duæ Insulae sitæ sunt, Oleron impulcūs & cuniculi sunt abundans & Marœns. Ad Septentrionem contingit Rupellam, ad Meridiem Burdigalensem. Precipua eius oppida sunt vulgo, Blayz, quod nunc upatum fuit Blaia militaris, quia illi statuha haberent Romani, quibus limitem cura demandata erat. Incola glorianatur, magnum illum Rolandum Palatinum, in corum oppido natum esse, eiusque Comitem fuisse. Sant Ian d'Angeli, Barberinus Marœnus, quod valida arx tueretur, titulumq; Portus marini habet. Marœnus, mari vicinum esse, non indicat, totaque hec Regio maritima est, locusq; communis, ubi sal feruere solis excoquatur Bong. Multus infuperiorum Burgorum, Arcium & pagorum huius Provinciae est numerus, ex quo de Terri oris præstantia fieri potest iudicium. Infusus vulgo de Rez dicitur, aliaque Territorij Marennæ ditionis sunt Santonum. Quibus Christi doctrinam primus inculcauit S. Eutropius, tempore Domitiani Imperatoris à S. Clemente in Galliæ missus, quam & sanguine confirmavit, ut refert Gregorius Turonensis lib. 1. de mirac. ca. 56. quod tamen à quibuscdam immixtò controvexit. Quem Europum fecutus est S. Palladius, qui atrestance eodem loco, Gregorio Turonensi, templum S. Europi fundauit, quod loci corpus ipsius inuenitum fuit. cuius sepulchrum etiamnun hodie patet, in quo vulnera & cicatrices dilucidè conspicere sunt, adeo ut hisce indicis & Palladij aliorum que votis sat comprobatum sit, primum Santonensem Antistitem propter Christianam fidem Martyrum subiisse. Palladio succedit S. Ambrocius numero 4. pōst hinc Vlitanus. s. fuit S. Trolatius, 11. S. Louis, 12. S. Irlicus, 13. S. Dinanicus, 14. S. Seuerinus, 15. S. Magnardus. Qui oës in exercendis pastoralib; sarcinatis, ut ipsorum grægis sic semper addicti fuerent, ut animarum salutem pōtius quererent, quam ouim lanæ, vel ipsi deglubarent, vel ab aliis deglaborari paterentur. 16. numeratur Alonus, qui illegitima Episcopatu adeptus est, quinquo nefaria criminibus cooperatus, magnam sibi ex omni scelerum, vitorumq; audacia turpitudinem atq; infamiam coraxit, multaque in deos hominesq; impie cōmisit, unde facile colligi potest Principes olim erga Christianos & Ecclesiā male affectos, probioribus & honestis exclusi, pessimos & inhabiles interdū ad huiusmodi dignitates promouisse. Post huc tamen complures recensentur Episcopi, qui magnam & immortalem sibi audis famam, & quætitate, industria, temerantia, misericordia defensione, odo improborum, studiorum magnitudine, officiorum opportunitate, in-credibili in omnes humanitate, benevolentia, fide pararunt, vnde etiam amplissima claris-

fimaque magnarum virtutum illis constituta monumenta
psalm exstant.

SAIN TES

UVA WHS SC 00745

UVA. BHSC. SC 00745

PICTAVIVM *Potiers.*

PICTAVIVM partim in agris Armorici olim dictis qui sunt in Celtis, partim in Aquitania situm est, diuiditurque in superiorem & inferiorem: superiorem vocant, quae Orientem respicit ad Turones & que & Biturges; Inferiorem, quae versus occasum in Oceanum Aquitanicum vergit. A meridie contingit Santones, Angolesmenses & Lemouices; Britanni & Andegauenses sunt illi à Septentrione proximi. Incolas Ptolomaus & Plinius Pictones appellant, Cæsar & Strabo Pictones, per i[n] primayllaba, Ammianus Marcellinus Pictauos nominat. Quidam à Pictis ipsorum etymologiam deriuant, sed fabulosum putatur, Pictorum enim quam Pictorum nomen verius esse ex Clas- sificis scriptoribus liquet. Locum ubi Pictauium urbs erat si perscrutatus fueris, vix illum in Aquitania reperies vel amoenorem vel commodiorem, ubi tot magnificis adficiorum structuris veneranda, prudentissimum incorrupto Senatorum ordine conspicienda, florentissimo simul ac honestissimo rerum publicarum ac priuatarum usum statu nobilitata resplendet, vt etiam Ecclesia metropolitana, D. Petri, Castellum, Palatum cū vetustioribus aliquot monumentis, Vnde facile colligi poterit, nouum Pictauium tempore Romanorum restauratum fuisse, non autem post, cum Dagoberto, vt fama est, demolitum esset ob odium aliquot in Gubernatorem Aquitanie (Iuum in Adolecentia Praeceptorem) conceptum, Veteris Pictauij mentionem facit Adon Aquitaniæ Archiepiscopus in Chronicis suis, pag. 6. his verbis, Hugenothi templum Pictauij deuastarūt. Riuulus etiam quidam & murmure blandiore delectat, & aspectu pulchriore totum locum exornat, Principali porro Curiae sedes illic est, regiturq[ue] manu Præsidis & duorum Vicariorum quorum unus in Ciuitibus, alter in Criminalibus caufis cognoscit, Proprium habet Inquisitorem, duodecim Consiliarios & Custodem priuilegiorum antiquissimæ suæ vniuersitatis, cuius nomine ac flore per totam Europam celebris fertur. Ad quam Curiam omnes alij Iuridicatus ac tribunalia pertinent, Priuilegiorum quoq[ue] eiusdem loci tutelam suscipit. Academia autem hæc toto orbe celebris anno Christi 1431. fundata est, regnante in Francia Carolo 7. confirmata etiam & priuilegia a varijs Pontificis Bullis, Neq[ue] olim vniuersitas ipsam proferri potuisse, vbi tanto labore ac solertia genus omne studiorum tradetur, vbi purissima, maiore cum fructu Theologia doceretur, vbi facultas Medica, vbi Iuri prudenter feruentiore cultu tractarentur, & sic omnia, vt nihil in liguariun nobilissimarum cognitione, artibusq[ue] & optimis disciplinis desiderari potuerit. Missam facio frequentissimi quo nullum liberalius erectum gymnasij disciplinam. Prætermitto tot saluberrima vera pietatis studia quæ cum alibi aut omnino squalida iaceant, aut penitus nulla sint ibi non solum feruentur excoluntur, sed etiam adamata in pretio habentur maximo præsertim cum sanis doctrinis colluceant omnia, nec villa penitus nequitiarū illestantia subrepant, sed vbiq[ue] probissima societas & consortia sancta, quæ ipsa indossabile Catholicæ religionis vinculum solidis adeo atque adamantinis constrinxit nexibus nullo vt modo conueni liuoriarij queant.

Medio circiter milliari Pictauio in itinere quod Auaricum Biturigum ducit, in via regia, admodum ingens faxum, forma quadratum, quinque lapidis fulcitum spectatur, in quatuordecim circiter pedum latitudinem affurgens. Plerique viatores solent illi memorie cauillan omen insculpere. De hoc lapide multi multa suspicuntur, quæ quoniam solis coniecturis nituntur esse certa dici non potest, in primis, quomodo, quæ ex causa & à quibus illuc aliunde translatus fuerit. Multitamen verum esse putant aquarum eluisionibus terra detectum emersisse, & raritatis causa ab incolis sursum erectum, de quo hi versus extant, Hiperbolici.

Hic lapis ingentem superat grauitate Colossum
Ponderis, & grandi sidera in ole petit.

UVA. BHSC. SC 00745

LVGDVNVM.

VGDVNVM Gallia Celtica, quondam Regni Burgundi pars Secusianorum Metropolis, inter ceteras Gallie vrbes, vt opibus, adiumentis, elegantiis ac structura, sita nobilis. Ab vna enim parte duobus fructiferis collibus ingitur; alteram duo præstantes fluuii aliiuntur; Rhodanus, qui certis monitis ad Orientem rapidoissimo cursu ex Alpibus per Allobrogos allabatur; & Araris, qui medium intercat, nunc vulgo Saone vel Sagone, ex eadem, octodecim milium Martyrum ibidem facta, dicitur: Ararim namque fluuium horum fanguine ex Gorzeuillo, hoc est gurgite, sic à re ipsa nuncupato vico, ex quo celorum sanguis, viri torrens defuebat, usque prope Maricem, non vrbem in Heduis, rubuisse aiunt; & hi nc eidem Arati nomen, Sagona nimirum à sanguine, fuit inditum.

Antiquitatem huius vrbis, cùm ex plurimis veterum monumentis, tum ex Polybio, Lixio, & Plutarcho de Hannibale colligere licet: Nonnullis affirmantibus, fundatam à Lugdo Cælatur Regi, qui circa mundi annum 233. ante Moyfis tempore vixit, & abs suo nomine Lugdunum appellarunt: Post scilicet in clementia solo aquaram, L. Numatium Plancum patrū Romanum & Prætoriū, deducendā illuc coloniæ, iterum erexit, multoq[ue] priori, frequentia hominum & structuris celebriorem effecisse. Id quod confirmatur monumento singulari marmoreo Caiet[us] Neapolitanus sensum reperto, cui hæc insculpta.

L. MVNATIVS. L. F. L. N. PRO. N. P. V. COS. CENS.
Imp. iter. VII. Vir. Epul. Triumph. ex Rœtis. Aedem Saturni. F. de
Manubij agros diuinit. in Italia beneventi, in Gallias colonias deduxit
Lugdunum & Rauricam.

Præter alia etiam vetustatis vestigia forum Veneris conspicitur, vulgo Horreum nuncupatum, in quo Veneri diecum templum, ibidemq[ue] speculum, artis admodum difficili collo catum fusile referunt, vt ex longinquis Sabaudia montibus clare conspiceretur. Quo in foro habitatæ seminuntur coloniæ diuerarum se xaginta prouinciarum Lugdunenses subiectæ, cui etiam ab Imp. Romanis aureæ, argenteæq[ue] monetae cuendae facultas concessa. Ad hac ibidem Templum ab vniuersis Gallis, communis designatum impensa, & Augusto Caſari dicatum est, ex cuius fragmentis postmodum Metropolitanæ Ecclesiæ fundamenta iacta quidam affuerunt. Porro fatali igne, intra vnam nocte fuit submersa anno ab Vrbe condita centesimo, pofitâ L. N. Plano restaurata, iterum combuuta ab Seuero Imperatore. Album prosequente, qua ex occasione quidam comminiscuntur Lugduni nomen à Lugendo deriuari, quid retro aetate cum calamitatis merito lugere debeat. Sitæ autem hæc vrbis est in media propè Europa, vnde etiam Francia cor putatur, vbi rerum omnium uberrimus prouentus, vt non solum innumeræ ciuium ac reliquorum hominum multitudine vicuum faciliime acquireposset, sed etiam fertilitas naturæ exteriorum locorum sterilitati suppetas ferendo, non parvas alienarum ciuitatum fitiarachis explet. Huc accedit quidam quartu[m] annu[m] vndique gentium mercatores eo conimentant, publicarum nundinarum, quæ varia ad mercimonia (Reip. suecum) fondua primitijs insigniuntur, gratia, que res ab exercis in credibile lucrum atque decus non huic vrbis folium, fed etiam toti eius prouincia, conciliat, & eam insuper hominibus omnis generis artificiori peritus replet; neq[ue] faciliter vrbis repertor, trapezitis librarijsq[ue] refertur. Opibus aut sicut flor, vtr nulli alii, saltæ in Gallia cedere videantur, quarum opum caufam fluvis illici, precipuant tribuant; quia cum multis vrbes illi obcant, seque in Ligusticum maris sinu exonerant, hec vrbis in media, vt dictum est, Europa prope sita sit, facultatem, quæcumq[ue], quilibet, exportandi, tum etiam importandi præberet etiam ex præcipuis Europa nationibus haud procu distis.

Christianam Religionem, concionante Evangelium Photino Polycarpi discipulo, assumpit Strages, de qua supra metio facta est, octodecim milii feliciter Martyrum, edita fuit loco vrbis qui Athanacius appellatur. Antonino Vero Imperatore, vbi S. Martini templū, Benedictumq[ue] conobivit exstructū est, de qua frageadetur Historia Ecclesiastica.

Ab exordio autem Religionis, primus S. Stephano templum dicatum fuit, quod etiam primi ibidem Episcopij frequentarunt, pofit in Basilicam Nicetiam migrantes, quæ tunc Cathedra fulgebat, hodie s. Ioannis Baptista nomen, ab eiusdem fundatore Iohanne, Burgundia, vt fertur, Regi mutauit, vbi perplurimi illustres & vita antimonita literis celebres existente Episcopi, clarissimique in literis viri, quibus omnibus, robustissimis veluti columnis suffulta vrbis Lugdunum, omniumque rerum vibratissime præponderans, quod origini sitz & fortunatarum primijs ac incrementis splendidijs adiici posset, vix reperiatur, florentissimo simul ac honestissimo rerum primituarum ac publicarum statu nobilitaria præfigens. Cuius accuratijs descriptio, & icon omnes vrbis plateas reprecentans, primo vrbium Tomo à nobis exhibita fuerunt.

VIENNA.

VIENNA Delphinatus Metropolis est, antiquissimum Gallia vrbium vna, vt quæ quondam maxime supremæque Gallia sedis titula nobiliora fuit, ad Rhodanum & Lugdunensis dititionis limites sita; quæ ex occasione magnas olim cum Lugdunibus controværis sustinuit, id quod Corn. Tacitus Annalium lib. 17. testatur. Parum enim abfuisse, quin illa nisi suorum Deorum simulachra ornamentiæ, vrbæ, ad milites, coru[m] iram fedatur, eduxisset; deuafata fuifet, Valensijs exercitus imperator cohortibus Septentrionali aliquot numerum distribuifet. Opinio est, conditam à Venerio quondam Africano, patria exortore, quæ etiam dicta fuit Senatoria, & iam ante condita fuerat, quæ Senones in Italia migrarent, in qua vrbellis illi duo fana (postquam Romani Allobrogos domiuiserint) vnum Marti, alterum Vistori fundarunt. Eius antiquitate cōfirmat pons in Rhodano, à Tiberio Gracco per Gallia tranfente confundens, cuius principio ac fini arcis duas præsidij munimentijs caſta adiunxit, qui Tiberius vixit circa annum mundi 3790. ab vrbe vero condita 170. ante Christum natu[um] 80. quæ ex re verisimile confat, trecentis ante annis funderam, & vitra annos bis mille conditam, hæc tenusq[ue] per celebrem existere, & insigne maiestatis nota clariusq[ue] Præter etiam supradictum Tiberij Gracci Pontem, ea in vrbe, lulij Caſari copiarum Prefecti nonnulla aedificia, dum ille in Gallia est, conſtruxerunt, ex maximis, quod Caſari pareret, & Romanorum mores portius quæ Gallorū referret, præcipiū verò horrea & officinas militares, quibus omnia ad militiæ & annona, tanquam turris verò, quæ Pilati dicitur, in qua illi obiſſe ferunt, ab Imperatore Tiberio excitata fuit. Quam obre necesse est vrbē illa ex admodum vetustis Galliæ vrbib[us] credi, nec fundatione minùs antiqua Roma. Christi fidē fūscipit, (vti Adam Archipe[scop]i Viennæ, qui Car. Magni successorū tempore vixit, in suo chronico, quod à condito orbe, vñq[ue] ad annum salutis 850. conscripsit, lnculcenter refert) cùm D. Paulus Hispaniæ cogitans, S. Trophimū Arelatū, & D. Crescen[t]i Viennæ religio[n]is ea prædicante, & Euangeliο concionando, misit. Eius Episcopij Adversus vñq[ue] quadranginta quatuor numerantur, quorū plurimi, rerū gloria, viteq[ue] sanctimonia claruerunt. Hodie aut vrbis Episcopij Comitū dignitate & nomine insigniuntur. Hæc vrbis olim, arreſtantem V. Eda, Primatis Galicij & Allobrogij omni apicis titulo appellari meruit. Patis est, turbato ciuilibus bellis, propter religionē, Regno, violentas militiæ manus, quas neq[ue] Diuorū martyrum osib[us] inibi summa qua patrat reuerentia affueratis, cohibuerunt. Prætermitto municipijs quæ huic vrbis subditæ, & antiquorum Vicinanis Delphinorum prosapiam, Bella etiam propter iurisdictionem sartam testam conferuandam fūscpta.

Septentrion

LUGDVNUM

Vulgarium

Ex archetypo aliquam mentis Georgius Ruyfusq[uius]

Occidente

Utrumque

sud et sept. Franc.

UVA-BRSC-SC-00745

TVRONVM

Vulgo Tours.

Vrones int̄ ext̄ ceteros Gallie populos sunt antiquissimi & pr̄cipui, inter Celtes hand p̄strem, quorū Metropolis ad suburbij partem Ligeri alluitur, qui fluvius ex transuerso riuum canali prope S. Annam ad suburbia Richij transmittit, carumq; partem orientalem occupat, à meridiē & occidente fluvius Idra cursim suum dirigit. Latitudo huius regionis non adeò magna est, propter vicinas & finitimas prouincias, quibus angustè circumdatur. Ad occasum habet Andegauum, à qua territorio suo & limitibus Belne se paratur, & par tem aliquam Piétaueniā sen̄ Crœusa flumine diuisam, ibi enim Chinam ciuitat̄ sita est quā Tūronenses forū fortuit. Ad meridiēnū sita est in finibus Piétaueniā iuxta Crœusam flumen, quā Piles portus Garumnam à Tūronensis separat. Ex eodē latere prouincia dicta Beruyer coheret, finibusq; Catellonij ad Indram notatur. In Oriente ad Ligerim territoriū Bloisinenſe & par tem aliquam Bituriguntiā tangit; ibi Charum flumen līmites constituit. Hinc igitur patet, quomodo Tūronenses alij prouincias inclusi & coarctati sunt, qui ciuitat̄ verius septentrionem Menenses & Vendonicenses propter antiquitatem, praet̄alij Galia ciuitatibus excellit, adē v̄ caput multarum nationum dici meruerit; etiam à Cæfare, alij q; qui Galliam descripsere, pro pr̄cipuis primisq; Galliis semper Tūrones habiti sunt. Ptolomaeus, 2. cap. 8. tab. 3. Europe, eos Turegios nominat, ripam Ligeris incolentes. Cæsar plurimis in locis illo rum facit mentionem, pr̄seter in fine secundi libri Commentariorum, cuius hac verba sunt; His rebus ge fis, omni Gallia pacata, rauta huius bellum ad Barbaros opinio perlata est, vt ab nationibus, qua trans Rheum incolerent, mitterentur legati ad Cæsarem, que, se obsidet datus, imperata factura, pollicerentur. quas legationes Cæsar, quid in Italiā Ilyricumq; prope fabrū, nisi proxima a se late, ad se reuerti iussit. Ipse, in Car hutes, Andes, Tūrones, que ciuitates propinquā his locis erant, vbi bellum gellerat, legionibus in hiberna deducit, in Italiā profectus est. Unde colligi poset, Tūronenses non sūst̄ hostes Romanorum, sed Cæsaris partē testētū, optimūque hoc antiquitate illorum magnificētū indicium esse. Ex historia etiam Gr̄gorii Tu ronensis liquet, cū Tūrones plurimis in locis Senatores Romanos nuncupari, eo quid iure Ciuitum Romanorum v̄bū sint, cuius iuris loci amici & confrēderati Romanorum fūre participes. Sed postea quam Imperiū Romanum a Gotis, Vandals, Alanis Burgundis, Hunis & Franciis deuastaretur, Tūroni ciuitas, vī & alij, libertate frustra est, dura, obſidione a Gallis prella fuit: qui tamē cōmōti mōnumēto D. Martini, cuius ofa ibi condita sunt, ab incēto defitire, quin immōtantī pōstmodum hanc urbem habuere, vt in sanctis reliquias huius sacratissimi Ep̄icopī, omnium negotiorum ūfūrum acutatōnū fortunam poſuerint. Et hac ratione Vrbs Tūronum Corona Franciæ inferta fuit, donec post factam Danorum & Normandorum irru ptionē in Galliam à Ludo vīcito tertio in Ingelgerum, Comitem Andegauensem, transfereatur, quo hostiles barbarorum impetus copiis suis repellere, & oram Ligeris propugnare. Illud quoque memoria dignum est, Carolus Martellus, circa annum Christi 729 p̄lelio o superari neciū dediderit Regem, vna cum quadringentis milibus militum, qui cum innumerō exercitu, subiugata priu Hispania, Galliam inuaserat. Tūronenses etiam hac in parte gerunt non men meruerit, qui non solum Saracenis illis acriter resistire, fed & Christianis, cūm pralium anceps esset, adiutū in urbem preclūperint, quo salutem non in fuga, sed fortiter dimicando quererent. Municipia, que ducatu & Iuridictioni Tūronensem subiecta fūnt, hec numerantur, CHIN O. N V M, ciuitatis territorium ferit & amēnum Franciæ Regibus olim in delicijs fuit. LODVN V M, quod Piétaueniā ditioni quidam aſcribitur, debet Tribunalis Regiū nunc est. AMSOISE, in ripa Ligeris fūnū, tam a cenō loco situm, vt vien in Francia simile oppidū reputatur, qua de cauſa etiam Reges ibi sepe degunt, LOCHES oppidum firmē munitū, MONTRICHAUD, in planitie ūfūrum, quod rupes & filii cingunt; titulo prelati, sita est edito loco, aereque in primis salubri, ferro ip̄sum est pulchrum spatiolumque viuariū, quod muro cingitur, quoque ferē millaria contineat. Denique vi conclaudat, Tūronum est ex opulentissimum rem familiarem curent, adīctū mercature sunt, nauantque operam parāde bylo, quām ibi tam pōbe, subtili terque parati, quām in Italia dicitur. Aſcribi suae spirat, ferensque est, vnde ob voluntatem, amēnitatemq; sentientia prouenient, iij; nullis alijs Europæ cedunt, Lutetiam Parisiorum v̄sque cōportantur, ibi p̄ce ce teris sunt in p̄recio. Vini trumenti, feracissima est, nec nemora ei defūti venationi commoda, neque ad edificia construenda quācumque, neque ad ignes instruendos lignā, aqua ad primē lāngiunt, Populus lincerus est, non difficultis vel morosus, & suo Regi obsequens & fideliſ.

Angiers. Andegauum.

Andegaui Gallie populi, olim rerum omnium affluentibus copiis ditati, viplurimūclarēre, quorum prouincia vulgo Anjō nuncupatur, Gallie Celtice limitrophā, ac quanquam latē non probatā itidem vīna, que pro nobilissimis totius Gallie celebrantur, profert. Propter collum & cumulatōrum frequentiam montōfā & inqualis est, Planitie ūfūrum, proceris arboribus confita, pascue & prata admodum fructiferā, illustrat. Amnis torrentes adē crebri in ea sunt, vt hōc nōmīne plurimi putarint Callico Aquitanorum idiōmare Aiguam ūfūse dictam, eo quid ibidem quadrangula recentē fūnt fluminā, non connumeratis fontibus, pīscinis, stagnis, & alijs riūlis, quorum nō exiguū est numerus. Vīs Andegauensis, vulgo Angiers dicta, sita est ad Medianam ūfūrum vna pars hoc ūfūrum diuisa meridiē & orientē, spēcta, altera occidentē prospicit, Britanniam versus. Initio quidem, priusquam Ioannes sans terre cognoscitur, ex familia Andegauensi (qui Rex Angliæ postmodum fuit). Regnum ad eptū, solum v̄tū Orientē, vīs

TURIBUS

urbs apparebat, postea Ioanne Galliarum Rege designato, altera pars ad Occidentem, quia prius planè vacua, varijs adificijs ornata, plurimumq; dilatata fuit. Mercatores antiquo Ciuium Romanorum iure fruuntur, etiam euenda moneta. Vrbis praefidari singularib; priuilegijs gaudent, & ab omnione subfidiorti immunes sunt. Antiquitatis cuidens tenuimus præbet locus ille Grohan dictus, in quo Theatrum à Romanis costruuntur, cuius collapsi parietine adhuc extant, ybi etiam veteranum Imperatorum numismata non raro effodiuntur, unde liquet, hanc molem in ida Praesidibus Provinciarum quondam eretam, ut ibi populo ludos & spectacula praberent, simulq; gratam Cesarum memoriam illis redderent. Nec minus celebrem facit vrbem insignis ordo Ecclesiasticus & quam plurima Templa, Episcopo Ciuilem & Ecclesiasticā iurisdictionem cōiunctim exercente, idq; ex plenaria & generali illa potestate, qua veteres olim Reges ac Imperatores, Episcopalis dignitatis condecoranda gratia, quoad feuda & luri dictiones illis induxerent. Andegauenses porrò, Religioni & pietati maximè dediti sunt, fidei Christianæ Catholice fidei propagatores, in doctrinis & fationibus Ecclesiae Catholice constantes. Ad agnitionem verbi diuinum vocati sunt, eo ipso tempore, quo D. Julianus Cenomanus Euangelium predicaret. Qui poetequam longo tempore concionatorem ibidem egisset, Mainacā tendens, comitem suum nomine Defensem, pietate ac religione præstantem virū, sibi substituit. Referunt De seniore hunc fuisse D. Cenomanus, qui arcem suam Beato Iuliano hac conditione tradidit, vt ex profa- no in sacrum communaret, ac diuinis officijs excipiendis manciparet. Qui etiam primus eiusdem vrbis Episcopus, fuit cui Aportheimus succedit, dein Prosper, post Maxillus, quibus amplissima, clarissimaque magnarum virtutum constituta sunt monumenta. Quintus numero Episcopus fuit S. Renanus, S. Breton decimus, S. Andouinus decimusterius, S. Lecinus decimus quartus, Comes Andegauensis circa annum 881, S. Magnebodus XVI, S. Lupus XVI I, S. Ioannes Michael L IX, & recenturum est ad tempora Caroli IX. Episcopi se- xaginta quinque, rerum geflarum & virtutis ornamentiis splendissimi. Ecclesia Andegauensis plurima a copia beneficia, opulentas Abbatias, Prioratas, Proposituras ac Collegia habet, cum in vrbe, tum etiam extra, de quibus omnibus audeantur Annales Andegauensi, in priori parte, cap. 6.

Bertrada cognomento Pulchra (quam Rex Philippus, repudiata vxore, sibi associarat) qua de causa etiam à S. Pontifice excommunicationis vinculo innodata fuit, Castellum vr vocanti Andegauencie restaurari curauit, Comites enim superioribus temporibus non ibi, sed Tourainæ commorati sunt.

Sed nec illud preterirendum silentio recor, quod Ludovicus huius nominis secundus, pro incremento vrbis huius, Academam anno 1398. fundarit, priuilegijsque ac immunitatibus varijs decoratus. Vnum enim hoc efficeret studebat ut Andegauum alijs ciuitatibus magnificencia, splendorc ac fama polliceret. Omnia quod in hac Academia olim lura aliasque facultates publice, professos ob eximias scientias & doctrinæ laudes suspici- mus ac venerantur, præ certeclaruerunt, D. Guillelmus du Poet, Frâcæ Cancellarius, D. Lazarus Baius, vir onium extirpatione ornatissimus, & eius filius patrifans, Joachimus Bellaius, Franc. Balduinus sumimus Juris consultus, Eg. Baro, cuius opera virtus demonstrat. Renanus Benedictus Theologie Doctor & Parochius

S. Eustachij Parisijs lumen eruditioris. Petrus Airaltus Vicarius generalis criminalium, cuius doctrina exscriptis reluet, Bodinus Advocatus Parlamenti Parisiensis, & alij multi Doctores, grauitate, doctrina ac vita sanctimonia illustris hinc velut ex equo Troiano emerere, quorum laus in publicis priuatisque rebus semper emicuit.

CAMERACVM.

CAMERACVM, Gallie Belgicæ inter Sequanam & Rhenum, vrbis arce & mœniorum ambitu adeo munita, vt vna ex primarijs illius prouincia vrbibus habeatur. Ad quam magnificentiam prius, quam nostris temporibus excresceret, maximas difficultates, & varios fortune casus experta fuit: Erid quidem ea occasione, quod nobilissime Belgarum Provinciæ, multis retro feculis, semper in summo pretio sibi habita, ea que le causa tam multi principes, Reges ac populi, de eorum principatu, & dominio obtendo, summis conatibus contendebant. Situs etiam oportunitas Galium illexit, ut Cameraco potissimum insidiaretur. Verus Samarobræna putatur, vbi Caesar totius Romanæ exercitus seruum, obfides ciuitatum, literasq; publicas, frumenta, & res libi careras in firmum, turumq; locum collocole solebat. Geronius Beccanus, in artificiis, onie, vris, quas in suis originum libris explicat, communis multorum sententia, vt soler, reluctatur, existimantum Cameracum Cæsaris & veterum esse Samarobrinam. Cum à Bellouaco plus, quam triplo amplius ab sit, quam viginti milibus, passuum. Haec tenus fane Bellouacum, viginti quinq; id est, totidem milibus passuum, quorū Caesar annoverat, ab Ambiano est remotum, ita, vt nihil dubitem Ambianum Samarobrinam Ambianorum esse. Qui contraria opiniōnē defendunt, non ineptum sententia sit defensorem Hubertum Leodium allegant. Qui non male probat, erubescere, sine ratione loqui. Qoniam, inquit, audiam quam plurimos de Samarobrina subdubitare, & vereri, ne non sit imperialis illa, & vere amica ciuitas, quam Cameracum hodie dicunt, errare vehementer, & nullum aliud opidum esse, confirmandum est. Primum, non me mouet Ptolomeus, qui Samarobrinam ciuitatem Ambianorum facit: nam & si ciuitatis Ambianorum Samarobrina fuerit, non propterea sequitur, Samarobrinam esse Ambianos, opidū gallicè Amiens. Foruerunt enim Ambiani alia quoq; habuisse opida quorum Ptolomeus non meminerit, nihilominus tam Ambiani, id est, Amiens, non vñ quæ ad eum magnū opidum, vt nunc est, vt veteres muri docent. Sic etiam id est Ptolomeus ciuitatem in honorū Durocorum & Cæsaromagum Bellouacorum appellat. Cum ea tempestate & l. henri, & Bellouaci, sic ut hodie, opida crant & gentis caput Item, Suefones, & gentis, & opidi nomen est: habuerunt autem sub se quefiones duodecim opida, vt libro secundo scribit Cæsar, quorum Bravae vnum, hodie Braine, vero milliaribus gallicis à Suefoniis contatus titulo decoratum, & item Nouiodunum, Noyon: Bellouacorum vero Bratus pantum erat opidum. Quare nihil agunt, qui Samarobrinam Ambianos esse opinantur. Cum autem Cæsar esset Samarobrīne, id est Camerac, vt nunc vocāt, & certior esset factus de oppugnatione castrorum Ciceronis in Neruis, misit nunciam flatim in Bellouacos ad M. Crassum, cuius hyberna aberabat et milia passuum viginti quinq;. Vbi non tandem, Bellouacorum vrbem paulo amplius distare a Samarobrina, sed hyberna Crassi, non in ipsa vrbte Bellouacorum, sed in eorum finibus aliqua parte fuisse, ita, vt dimensio non obliter. Alterum numerum etiam in Aefusios ad C. Fabium misit, vt in Atrebatum fines legionem adduceret, qua sibi iter faciendum sciebat. Erant Aefui, qui circa opidum Aet habitant, quod superiores Germani Aes dicunt. Fabius autem vt imperatum erat non ita multum moratus in itinere, cum legione occurrerit, quod omnino faciendum ex Aefusu in Atrebates ire volenter. Ad Labienum item vt veniret in fines Neriuorum scripscrat, si reipub. causa & commmodo facere posset. M. Crassum Samarobrina praecedit. Post liberatum Ciceronem legiones circa Samarobrinam retinuit. Et profecto commodiorem locum habere non poterat, neq; eni poterit quicquam vrbē Cameracem novam esse, aut intra paucos annos in tantam amplitudinem excrescere. Est certe nobilis illa Samarobrina, dēqua ad Trebatum scribit Cicer: Vna collocatio nostra pluris erit, quam omnes Samarobrinæ. Et in alia epistola: O præclara castra, quid iufecisti, sit Tarentum, & non Samarobrinam miserrimum. Et quodnam amplius dubium esse poterit, quum nomen ipsum indicat, quod querimus. Cambray Galli, Itali vero Samberrey dicunt, vide, quām facile Samarobrinam inde fecerint. Si ex Amiens faciunt Ambianos, ex Beauvais Bellouacos, quid vera ex Samberrey Samarobrinam fecerint.

Porro Archiepiscopus, & Principatus Rom. Imp. dignitate Cameracum præfulget. Non quidē ex ordinatione recenti, nouus quartus anno M. D. LIX. nouis Belgij Episcopatus ordinavit, sed antiqua fundatione, qui Atrebatenis Episcopatus Cameracensis multo tempore vinitus fuit, quemadmodum testantur historia, & prefertim Christianus Massenus Cameracensis lib. viii. Chronorum & Annalium Hannonie, qui triginta tres recenset Antifitiae, vtrq; Ecclesiæ coniunctæ communis. Quorum aliqui ob præclarâ vita merita, in Sancctorum ordinem sunt relati, vt S. DIOGENES, martyris laurea in persequitione Vandalicæ illustris. VEDASTVS & S. Remigio Remorum consecratus, miraculus clarus, quæ Hayminus collegit, & vitam eiusdem Aleinus conscripsit: S. VEDVLPHVS, qui ex Atrebato fedem Episcopalem Cameracum transtulit. S. GAVERICVS Clotarium Regem ad fidem Christi conuerterit, & epulsum Cameracum in Basiliæ, quæ ab ipso in montis vertice in honorem S. Medardi erat constructa, quo in loco, temporum conditione ita exigente, Carolus V. arem construxit. Quare Canonie S. Gaugerici receperunt se in parochiale Ecclesia S. Vedasti, vbi in magnifico choro, & se confitudo corpus Sancius Gaugerici resposuerunt, atque ita Ecclesia S. Vedasti, dicitur etiam Ecclesia S. Gaugerici. S. AVTBERTVS Ecclesiam Atrebatenicem construxit, & Hannoniam ad fidem Christi conuerterit. Iam hoc tempore Cameracensis Episcopatus ad Meropolitanam dignitatem evectus est, Cui Episcopales fides subfunt Atrebatum, Tornacum, Audomarum, & Namurcum. Plura de hac vrbte particularia, quarto Vrbium tomo explicauimus.

La ville de la mort le dé

UVA. BHSC. SC 00745

CALESIVM.

ALESIVM, quod & Calerum modo à nonnullis appellatur, est opidum Flandriae natura & arte munitionis propugnaculum Gallie, clavis frenum & ianua semper habuit, quo loci, veteribus, Portus Itius situs fuisse putatur, Nempead Oceanum, qua, Septentriones versus idem Oceanus Germanici; verius meridiem, Britannici maris cognomentum sumit. Itaque itineri ex Flandriain Angliam adiacer, e regione Douera portus, Grauelinga ad tria millaria, septem Ardeſſio, Bononia verò, quam Galli Boloniā vocant, terra ac mari, citer oculo distat. Populi huius tractus, solum Calesii; vel, ex Cefare, Caleti vocabantur, & ad Belgas, quemadmodum Morini, & Nervi finitimi, pertinebant. Quidam, Ptolomeo, Geſtoriacum Nauale Morinorum esse putant: cum Iacobus Meierius ac B. Rhenanus, id nomine propinquę Bononia, ex qua Casar Claudius in Angliam traecerit, Bilbaldus vero Pyrchi merus Gandaio, tribuebat, inter variis coniecturis. Sed hunc Itium, sive Iccium portum, Raymundus Mariani in hac verba describit, Itius portus, inter Belgas, inquit, Morinis, Oceanoque mari finitus est, Ambianis, & Atrebatis proximus: à cōtinenti Britannia, quam Angliam dicimus, triginta millia passuum distans, & traectui comodissimus, cui ad dixeram Zelandia insula, Hollandia & Flandria; ad finistram autem comitatus, qui dicitur Pontus, Picardia pars, & Normannia Ducatus. Ex opposito vero Anglia consistit. Opidum est illuc populorum, quibus Caltes nomen est. Id, adiecto Itij portus nomine, ut quibuidam placet, Calitimus nuncupatur, Morinensis dicensis, in Regno Francorum, & potestate Anglorum Regis situm. Hac quidem Mariani. Sed Iccij portus situm Flandria opido S. Audomari melius continebat, D. Abrahamus Ortelius in suo Theatro, Artemiam describens, explicat, Nos etiam quanto Vibium Tomo hac de re aliiquid, in historia opidi S. Audomari.

Vérumtamen, hoc opidum Caleſium idem ille Meierius, olim etiam Petressam, & Scalas appellatum tradit. Milijari ab hoc opido procul, pons est, quem Neconambriga vulgo nominant, adiunctam habens arcem munitionis, vnde per occultos canales, turgente mari deriuatos, aqua, circum hoc opidum, & vndiqueaque, copiosè restagnat. In fauclibus huius opidi, Arceſt cum turri valida, cui Risbanam nomen, quæ ingressum à mari in opidum prohibet. Porro autem Odoardo Quinto Anglorum Rege captum ab Anglis fame fuit, vndecimo mense pridie nonas Augusti post horribilem illa contra Philippum Sextrum Gallia commissam ad Crecium pugna, anno Christi M. CCC. XLVII. quantum quidam referunt. Quam pugnam Paulus Aemilius libro IX. diffusè narrat. Hoc opidum igitur Angli posuerunt, CXXI. annis, magnaque diligentia, & impensa id praefidio semper firmarunt. Tantisque referre putarunt Angli, Reges eo potiri, vt hoc fauile, sive Galli claves in loculis habent, necne adiungunt, sed hinc in conuentu Ambianensi Angli Gallis, Gallis demolitus respondentibus respondent, negantes se hoc opidum Gallis inquam restitutos. Quia, quādū posuerunt Caleſium, certos se affirmabant, quod haberent claves Gallie in sua zona. Et proinde, vt Meyerus refert, maluſcunt Angli omnia perdere, que triginta iam annis per Gallium ceperant, quādū vicino spoliari Caleſio, quia vnicus illi portus, & defensus in continentem esse soleret. Nec hoc quidem falſo, quoniam ex hoc in continentem, pro animi sententia, milites suos frequenter expulerunt, atque hinc, maximos in Gallia progressus perpetuo fecerunt. Et in Flandronum fines subinde excurserunt, multa loca populantes, & ditores, captiuos secum abducentes. Qui etiam, inter optimas ac varias pradas, quinque millia puerorum ex Occidentali Flandria, semel vno tempore Caleſium pertraxerunt. Sed tandem à Gallis oppugnatum, expugnatum quē anno M. D. LVIII. mense Februario. Quæ res sic habet. Galli calendis hiū mensis, magno si- lenio exercitum ad Neconambrigae pontem, Arcem munitionis, Gulsio duce, quādū celestrem perduerunt, nullāq; omnino interieſt mora, ipsam, & Risbanam arcem alteram, yno codenq; tempore simul obſidere, tor- mētiſcū concutere ceperunt. Cum igitur Angli eī vndic; cinctos ab hosti viderent, & ei naues sub fidio ex Normania, Bononiaque, indies aduentare, de sua fatore desperantes, quod haec fā ex inspectato cōtingeret, & imparatis, animos proiecerunt. Quo accedebat, quod, ne Neconambrigae Ponti praefidio collatiſfuerant, tantum à tormentorum fragore metum conceperunt, vt refici turpare arce, sc̄e Caleſium receperint. Risbanam vero arci miles, intra horam vix obſessus, vltro vno, liberam hostis potestatem trididerat. Quamobrem, Galli, claves illas Caleſij, vna, cum perquam multis bellis tormentis, atque corum, & annona apparatu, hanc exiguo, repererunt. Hanc enim victoriam persequentes, subiō Caleſium appulerū. Cui opido tum praefidus erat Milordus Ventifurtius, vir imbecillis animi, minimaque rerum experientia prædinus. Opido inerat vena sexcentorum militum praedium, qui ibi perperuo ſlipendo addicti, nullis domesticis, exterminie bellis exercitati, non magnum vium habebant rei militari. Itaque Galli hoc opidum varij locis principio tormentis rentarunt. Eueſtigio demum arcem, qua mare spectat, triniginta tribus maioriibus tormentis adorti sunt. Cui, cum muri partem decuiliſſent, eo sub horam noctis tertiam, trium Regum die, im petum fecerū. Tunc enim maris aestus retrocesserat, & Mars Gallo fauens, noſtem, nitidissima illuc Luna, in clarissimum proprie diem conuerterat. Angli paulum restitēre, mox, timore circumfusi, hac relata arce, Caleſium ſe proripuerunt. Ex quo opido, ipsi duobus leibus ad fultribus in Gallos, qui in castris auroram expectabant, in opidi penetrati, imprefione mouere. Sed accepto danno, regresi sunt, ac pulsi. Quare certis conditionibus ſe poſtridē dederunt. Isto demum, publico pacis foedere, inter Philippum Hispanie, actum Anglia Regem, & Henricum II. Gallie, nempe die xx. Aprilis, Anno Chrifti M. D. LIX. Galli, & Angli hoc opidū intra Annos vii, reddituros, datis iſi obſidibus, paci sunt. Id tamen adhuc retinuerunt. Hanc Gallorum victoriā excellentes illi tempus poeta, vt Adri. Turnebus, Acerbus, Mich. Hoſpitalis, & alii, varij carminum generibus de- carantur. Prolema ſe longitudinem poli portus Iccij constitutim grad. 22. min. 15. latitudinem vero grad. 58. min. 30. Poli aut opidi Caleſij longitudinem facit grad. 22. min. 45. latitudinem gradum 59 minutorum 30.

Anno salutis M. D. XCVI, sub initium Mensis Aprilis, Serenissimus & Reuerend. Dominus D. Albertus Austria- cus Cardinalis & Archiepif. Toletani, Belgicarū Provinciarū Gubernator, (Hollandico & confederatorū bello contra Philipū Regem durante primā expeditionem, ex Brabantia Bruxellensi residentia, in Caleſium subito inſtituit, & breuissimo tempore, cū admiratione multorum, ex votis perfecit. Neconambrigae Pontem & Risbanam Arce, armorū & machinarū ſtrepitū, citra fuotum deterrimentū die 9. Apr. vi expugnauit, mox, armata etiā manu die 15. Apr. subiō dominus factus est, Caleſiani Galli, cū ſe potentiſſimo noſte arctiſſime cinctos, bellumq; virgenter adminiſtrati viderent & ſitam, de falute, & auxiliariibus copijs ſpm omnē deponebant, facta deditione die 17. Apr. Cardinalis potefari fe tradiſerunt. Interim aliquā adhuc liberationis expectationem in opidi Arcem, & veterānū in ea praefidū, quod aliquot Gallorū addeſſionē auctū erat, collocaabant, vni, qui ſcirent, eam Arce probē muniri, & rebus omnibus ad diuturnam obſidionem perferendā, inſtruditiſſimā. Quare dedita vrbē, complires ciues in Arcē, vt in tū ſu refugū, ſe repererunt, quibus ſex permixti ſunt dies, vt cum praefidio, de ſumma terri deliberarent, quibus finitis, cum conditionē negarent, ſerentis, Cardinalis Arcem ipſam muralibus machinis valide concuti & verberari, & magnis deinde viribus oppugnari iuber, qua, poſt non multas horas, ſecundo affluitu, die 26. Apr. potuit, & ſe Regis ſui loculos reponuit.

CALETVM

OCEANVS

RATANNICVS

PORTVS

Caleum, sive Caleum, rupes, cale, summa
frenum, et clavis Gallor. Anno M. D. XCII
Mense Aprilis, in Pictum hanc annam Regis postmodum
tacem deponit.

UVA. BHSC. SC 00745

LVXEMBVRGVM.

VXEMBVRGVM ciuitas, Metropolis Ducatus Luxemburgensis quam Ptolomaeus Augustum Romanduorum nuncupat ethimologiam fortior, secundum latinos à Lucisburgo quia illius prouincia incolae præ ceteris idolomanie, præstigijs lemorum efficiunt, penitanciati, hancq; vrbe hoc nomineret, in factu LVCIS præfulsi, vnde & Lucisburgum, tanquam Lucis arcem appellari meruisse à Sole quem luminum patrem, et omnium planetarum caput cognominant. Sitæ est commodo forti & amplio loco, varijs ad cœlum rum straturis quondam conspicua, sed propter insuffitum bellæ cladem destruuta, haud comode pôst à ciuibus bello excelsa restaurari potuerunt. Quanquam primis hiis viis incunabulis, temporeibus Orthonis magni Aug. Cæfelli solum extitisse fertur quod Sigisfridus quidam, siue ut alij malunt Gilbertus Ricuini Ardennensis filius, cum ab Abate Cœnobij Sancti Maximini Treurensis obtinuisse, eo ampliato, consensu Brunonis Dux Lotharingie, qui Orthonis Imper. frater erat, Comitatum Luxemburgicum instituit, Veneçaliam tandem frater Ioannis Luxemburgici, ex auctoritate Caroli IV. Aug. cuius erat patruus Ducatus titulum afflumpsit. Porro ex hac planite, qua in uredem primum ascenditur, vnoq; omnino clivo pons est lapideus, supra Alzuntem flumini vulgo Alzitz, & in rupe demum alta & prærupta, ab utraque parte rufina fornicum arcis vestris, que Luxemburgum olim, vel ut quidam volunt Lurzelburgum, vnde & nomen munus à vrbe ferunt. Est in hac vrbe Franciscanorum insigne Cœnobium, cuius fundamenta iacta a frumentate D. Frapicci. In quo post sumnum altare in capulo ligneo coquè aperto, corpus integrum fere Ioannis regis Bohemicæ feruari solitum est, qui fuit filius Imp. Henrici septimi, ac pater Imp. Caroli IV. Aug. qui anno sal. M. CCCXLIIIX. dux Francorum Regi militari aduersus Brittonos, in prælio occubuit. Est & hic celebrerimus Cœnobium, quod vulgo Munster nominant, cuius etiamnum Annices ob præclaras & eximias animi dotes, ac singulari liberalium, aliarumque venustatibus artium cultores amorem & merita ab omnibus laudandis & merito coledendus est. Ex hoc Cœnobia paulatim in vrbe ipsam quam recentiorem nuncupant ascenditur, Verus enim quæ dicitur, ad huius rupis radices à sinistra, in profundissima valle, pro subrubo nunc habetur. Ea enim cum ob vndiq; impendentes montes præstolos, agre defendi posset, pro ea quæ nunctuntur, oppugnatione ratione, placuit in eorum altiore, vnde pluri num noceri ponuit, & vrbi & castro, oppidum id condere, quod recens vocant, incenibus & propugnaculis egregie munitione, ut ex nunc passim solet, ut resurgere ad excipiendos machinariis tormentariis impetus, ut arcerentur tum. Henricus septimus Rom. Imperator, & eius filii Ioannes illuf. Rex Bohemicæ, ex quo Carolus eius non nominis 4. Imp. & ex hoc VV. Frelaus & Sigismundus. Imp. procreati sunt, Quin etiam quamplurimi Duxes, sic & Comitissim, ut vocant, & Duci, hie natae fuerit. Cum etiam salienti caret aqua cisternas haberet hæc vrbs, ducenta vel trecenta plaustra continentis, in quibus aquam pluviam colligunt, Sun tam ibi duo porti, quorum uno in Monasterio S. Francisci altero apud S. Claram ob profunditate, rarius vntur. Cuius tamen aqua fontanam, quam in inferioribus opidi rupibus habent, per ancillas portari curant, vnde natu cl. quod Luxemburgenses ancillas asinas vocent, propter quod singulis diebus bis vel ter, aqua haustum descendere cogantur. Huius Ducatus Gubernator est Illusterrimus Comes Petrus Ernestus Mansfeldius qui in sua hac Gubernatione fide & vuilem Regi Philippo operam fedulo praesertim. Amplia porro eti planities ad quam ex vrbe, quam ad septentrionem & vergere conspicuum est, defundit, quod vndique in cincta montibus, quorum, qui repta vrbe spectat, dominum ipsum, quantumque ea, s. in quo dammodo videtur excipere, sic bona eius parte ad id excita, & prorsus adequare, si quid erat acclime, in quo amoenitatem à prefato Illusterrimo Comite Mansfeldio belle confultum, & effectum est, vt lapides ad tantum opus non sint aliunde querendi. Hoc sane modo tam magna moles, multis tandem operis paulatim & surgit. Sed preter cetera, quæ vt pro tam magnifice donus caput, confructu iam aut a surgere adhuc evidenter, potius in primis ampliæ conspicuntur, quæ ad id ab eodem Illusterrimo Comite Mansfeldio destinata, vt in eis repoperent, quamcumque nancisci posset, antiquitas monumenta, quorum magna iam haber copiam ex diversis locis, & Arlano in primis petram quod Arelunum ab arara Deæ Lune (vt Luxemburgum Solis lumine) nomen fun-
plici, vulgi opinio est, prout eti reliqui planetas peculiarares suas fides habuisse in hoc Ducatu ex Historia Egberti Archiepiscopi Treurensis constat. Itaq;, velut antiquitatibus coloniam huc deduxisse videtur, nec villo illi in loco Arlani illam antiquam querendam esse. Sun autem maxima ex parte simulachra deorum gentilium & epithaphia, que in crepidine fontis illius pulcherrimi, claritudinis eximia, quo dilecta quondam coniugis Maria de Montmorenci memoriam fandæ conferunt, crebro ad Mariæ fontem (sic eum nuncupavit) aduentando, sic sunt pari internumlo disposita, vt liber sit ab omni parte ad singulos lapides accessus, & inscriptiones, quibus temporum iniuria minus nocuerat commode legi posint. Sed ipsam inscriptionem quia Illustris Princeps fontem hunc cum decorauit, andiamus.

QVISQVIS HVC ACCEDIS SI TE AESTVS SITIS SISTE VRGET. HIC AESTVM QUIETVS VITATO, SITIM PRONVS EXTINGVITO, AQVM MANV HAVRITO, OS LAVATO, AT PEDE NE TURBATO, NVDO CORPORE NE POLLVITO, QVISCENTIBVS ENIM CARISSIMAE VXORIS MANIBVS TRANQVILLAM VN-DAM SCRABVIT. MARIAE DE NOMINE MARIA FONTE NVNCVPAVIT AETERNI SVI AMORIS TESTES LATENTES VASTA SVB RVPE LYMPHAS EKVL VIVO LAPIDE CINGI. AETERNA SQVE FLVERE IV-
SIT. P. E. C. M.

MONUMENTVM ROMANVM IN VILLA MOSELLANA IGELL.

D Mosellam flu. in villa EGLE miliari à Treurei Lucelburgum versus distante monumentum peranti, quæ conspicitur, maiore ex parte integrum, qualia non multa antiquitatum mater Italiae exhibet, vt proinde huic monumento sive Epitaphio inuidere forte sciat. Eius Apianus Antiquarum Inscriptio-
num volumine ralem mentionem facit.

Structura antiqua, alia est, & varijs imaginibus ornata, Nam in fronte imago est, quam alia due imagines iunctæ tenent manibus. A tergo est Zodiacus, & in medio Solis currus, à lateribus vero triumphi & sacrificia quam plurima in columnis, pueruli nudi, in pede vero. i. bafi, imagines, vna legens, & alia circumstantes, in alto vero aquila expansæ alis superglobum stans, sed imagines, vt plurimum tempore, & tempestate excelsæ sunt, principium vero literatum delatum est.

Luculentius vero Abrahamus Ortelius vir excellens, & nostro tempore Geographicæ professionis principes, in Belgico suo itinerario. Est, inquit, aliud paullò inferius Luxemburgicum oppidulum ad lacum Graffon-

Macheti

S. Johannis Berg

Erlach

MESSENBURG

Wangen

E. Nida

E. Michel

Hausen

Graf Aug.

LUCENBVRGUM
pro eiusdem nunc
ur Dicimus prae
cepta Tiberio
formam manu
se mecum fieri
speciale

Ad Tresena et Gevensium Domum d. Petri Ernste Hohenlohe Comitis Augsburg
Palacium hinc et domus magnifica abeundam fructuosa ferentrum
antiquorum Colonia.

N. 10. Procedendo vero latere quod non monasterium in polo Fecit
nobis a Fidei Quatuor ponte super deinceps Regiam et Augsburg
scilicet 1. 1522. f. 1. Quo ex Libero e. 1520 regnante Augusto

Nachern dicit, & pagus Wosserbillich vbi Sura fluuius. (Sic enim ab Ausonio appellatur, vulgo **Saur.**) Mosellæ funditur, & iua habet ad ipsum osium vineta, hinc non procul in eademq; ripa Pagus est Igel vulgo nominatus, vbi in loco eminenti spectatur nobilissimum illud veneranda antiquitatis monumentum, quo neccis Alpes insigni usal iud exstare existimamus, quodque ipsius adeo Ipolis postum ostentare. Moles est lapidea, ex quadrata base pedum 12. fessim astringens ad pedum circiter 74. altitudine, tota ab omni parte varijs imaginibus semiplanis inscalpta, in fastigio aquilæ restat fragmentum, globo insidentis, cui expansæ ale, & ante pectus velum fuisse apparat. Prima fronte res ostentatae imagines itidem semiplanas, procerioris stature, & quidem quæ ad dexteram viri, sinistra mulieris esse videtur; dexteræ iungunt; media, ob veruflatem, agrè potest dignosci. Has nonnulli fidji simulacra, quale & Roma etiamnum extet, constitutæ existimantur, nos & fidem coniugalem, & eos ipsos, in quorum memoria possum hoc monumentum, quorumq; in inscriptione fiat mentio, representante suplicabamur. Sunt supra eorum capita tres itidem facies, ex plano circulari prominentes, que & fortasse vulter referantur. Ad pedes inscriptione, cuius quam accurate fieri potuit, reliquias hic molis ipsius pictura subiecimus. Ex quibus sane verbis patet nihil aliud hoc quam epitaphium esse, qualia etiamnum multa extant, & hic vnum multis, quod Romæ hodieque visitur, inscriptione & Seal prura multum congruens, vsum est adiungere. Sub inscriptione ad basim image est legentes pulpite, a scultantum turba. In superiori limbo minutiores imagines cernas, & in medio quidem quatuor epulantum, more antiquorum, duæ enim accumbunt qui mos virorum erat: & mons assident, alia duæ, ut mulieres solebant ad dextram ministri, quorum alter de abaco pocula sumere, alter infundere videtur, ad finistram alius edula parare. Et hæc ferè quæ in frontispice dignosci possunt, qua moles viae publicam spectat, a tergo circulus est, cum figuris quibusdam, & in quatuor angulis ventorū capita, in eis medio bige, & viri imago barbati, quiddam gentilis parazonio haud abfimile, ad dextram latus, in inferius quidem, trigramum vestigia apparent, currum trahentium, & complicatas sarcinas mercatorū more, pars superioris bagis habet, & carpentium, in quo duo sedentes, reliquias imaginis sic attriuit tempus, vt earum ferè nihil emineat. Est hæc moles loco, ut diximus, benè cōspicui, in agro que quadrato, quem & huic monumento attributum, ut veterum erat circa Sepulturas consuetudo, iudicabamus, quo iure etiam hoc tempore manet, nec ad vius alios occupatur.

Luber etiam hic referre, quod de eadem hac antiquitate, libello de Germania primæ antiquitatibus Ioannes Heboldi refert. Afludit, inquit, se Sarra fluuius, Mosella aqua ad V. M. P. Augustæ Treuirorum in loco superiore, vbi adiuncit certe, mira quædam structura in altum deductum, exornaturque imaginum variarum specie, à fronte est imago pueri, quem genii duæ alati manus extollunt, a tergo, duodecim signorum coelestium circulus, cuius in medio sol curruſo circumfertur in lateribus & triumphantum pompa & sacrificantium grecum visum, ludunt in columnis circum circagenij. In basi ex libro recitantis, & gentium multarum leges audentium imagines apparet. Aquila quoque expansa alibi inuolat. Hæc omnia adulatione plena, & vefigia certissima ostendunt encensum Caligulae, quem fatuum fauore, in lucem editum, orbis partibus à sole illuminatis, item, & Romanis olim imperiis, triumphis, moribus, & augustis legibus & decorum & hominum reverentiam sibi comparaturum Germanico studientum vota, his indicare volebant. Egle, id est, Caligula natales, viciu nomen est. Hæc quidem ille. Sunta alii qui monumentum hoc Mosellana ab aquila nomen habere, ex non incertis conieciuntur indicant, quia Aigle, Gallo, & antiquis, aquilem sonet. Quæ autem paulo supra basim monumento inscripta leguntur, imperfecta sunt & mutua, que picture insculpi curauimus. Non procul ab eodem loco, ad Opidum Sarpruph Sacrum inueniuntur est, cum ali inscriptio.

**CAES. R. O. EXER. IMP. P. P.
S. C. A. V. T. REVE. INGR.
ESSVM. H. CASTR. SARRAE
FLV. PRO. MIL. CVSTODIA
BIENN. POTITVS EST.**

Cæsar Romani Exercitus Imperator Pater Patriæ Senatus consulto ante vrbis Treueris ingressum hoc castro Sarra fluuij pro militum custodia biennio potitus est.

D. la cobi Campi Protonotarii Moguntini, de Mosellana ista antiquitate sententia hæc est. Quòd nomen habeat ab Aquila; quam Aigle Galli vocant. Nam Aquila fragmentum in fastigio restat globo insidentis, cui expansæ ale, & ante pectus velum appetat. A Egyptiā animam significare volentes, Aquilam pingebant, vt tradunt, qui de Hieroglyphicis scripferunt. Et p̄fici Ethnici eos, qui immortalitatem adepti essent, Aquila vchi tradebat. Extant numismata, pro auctorē Impp; quorundam cuia, quibus in antica parte scriptum est CONSECRATIO: In politica habet Aquilam montis fastigio in sidenteum expansis alae, & crebro capite intuentem, & quasi volatu in altum contendente nitem. Quibus consentit historia Herodianus, qui libro quarto morem Cætarum consecratorum describit. Hæc aquila significatio non malè conuenit monumento in memoriam defunctorum edito, sive illi Romani, sive Galli fuerint. Nam & Gallos ante natum Christum opinionem de animalium immortalitate habuistis, ac ita a Draydibus Sacerdotibus suis eodœtis fuisse, scribit Iulius Cæsar lib. 6. de bello Gallico. Licet ille ad ~~versus~~ Pythagoricam id detorqueret. Sic illi ab eterna mente illuminati, iam tum ante ad procluimus recipiendam Euangelij lucem, diuinum fuerunt preparati. Sed ad Aquilinum lapidem, seu Aigelflein nostrum reuer tamur. Eiusdem nominis monumentum exstat Moguntia prope muros, Quod indubitate mihi est in honorem Drusi Germanici exstretum. Quamuis Lipsius in commentariis, libro secundo ad Tacitum id negare videatur. Et enim plura Drusa ~~versus~~ dierius in locis petita fuere. Suaderet si Suetonius in Claudio: Exercitum inquit, Druso honorarium tumulum excitasse, circa quem deinceps statu die quotannis miles decurreret. Oportuit igitur tumulum non momentaneum, neque leuis operis, sed firmioris & permanentis fuisse. Cum igitur in Drusi consecrationem istumulus positus fuerit, Romani ritus consuetudo postulabat, vt Aquila in apice poneretur. Et hinc posseri, qui Gallica, Germaniaque promiscue vtebantur lingua, nomen indiderunt Aigelflein. Verisimile est, & olim Colonia simile monumentum fuisse, vnde etiamnum porta vicusque vrbis, Aigelflein remansit.

COCHMENSIS ET MONASTE RII, VRBIVM TREVIRENSIVM TOPOGRAPHIA.

De Monasterio Meinfeldia².

Ex lib. r. antiquitatis Theriacarum, Cap. 14.

ORRO quod cognoscere non iniucundum sit, Francorum quo & Ottonibus rerum potentibus, ut infictis ipsorum diplomatis & penumero patuit. Provincia in pagos fuit rotata distributa, pagos autem quia Comites administrabuntire temperario, ipsi etiam pagi comitatus nomen obtinebant. &c. Principium in his celebritatibus pagus habuit RIPVARIORVM MEIGINENSIS, quem MAGNACENSEM dixerat maiores &c.

In anno Christi. 14.

Cum in uestigatur Ambitarini vicus Treuirorum, quem
C. Caligulae natalibus insigniunt.

Enimvero Pipini, magni^q; Caroli donationum tabulis B. Martini Ecclesia in pago Ambitino nominatur: &c. More illius anni viii Rom. AMBITARINVS purgata lectio Suetonij in Cef. C. Calig. Hanc porro Ecclesiam esse eam, que veteri post & opulento Clericorum Monasterio condecorata, in Meginensi campo feceratissima sita, nomen idipsum ad hanc v*it*que nostram etatem tuerit, patrio^q; vocabulo degeneri MEINFELDIAE MONASTERIVM Sancti, Martino & Seuero (de qua B. Gregor. i. dialog. c. 12.) presbyterio Terrorinae vallis sacrum dicitur, mihi neutiquam ambiguum est.

Hinc autem Ripanorum pagum fuisse, quo Monasterium id & opidum quoque

MEGINENSE quod MEYEN appellant: postea colligens.

Iam vero (inquit) quo minus reliquum esset loci errotibus, pagi sumum Regino (in ann. 877 secundum editionem M.S. K. emendatorem) quem idoneum sui temporis omnes probant autorem, proprie ab aliis ab Andrenaco Castello (reverbius id Antonianus & Antonianus castellum) testatur disertè. Addit^o: Marianus Scotus in Chronico suo, eidem pago Riparum hasifici sⁱ nomen: quo Ripanos nimurum veteres illos Rheni Mosellæq; accolat & c. non opportuniore magis loco potuisse describi crederes. &c.

Porro fundata Monasteriensis Ecclesia in initu^{re} primordia cleris istius loci haud satis ab antiquitate instrutus, ersi ad Pipinum Caroli^q; referre malit, eius tamen originem longe vetustiorem arguent literæ à Dagoberto Rego Modoaldo Archiepiscopo sub Christi annum. 644. datæ, quibus si morum suorum beneficia possessio-nesq; B. Petro traditas confirmans, disertè meminit Ecclesia B. Martini in pago Maiginensi.

Ad annum DCCCCLXXXIV. in Egberti Archiepiscopi actis.

B. Seueri corpus Egbertus, id quod nonnulli attribuunt Ruoberto, in periegestam pagi MEGINENSIS sacram S. Martino basilicam, quam Pipinum maiorem cleri cohenestas legimus, non sine miraculorum gloria transtulit; atque ex eius tam insigni patr^oni corporis accessione Canonicorum Meinfeldiae collegium S. Seueri monasterium appellari coepit, quod Monasterium subinde rectorum frequentia in opidu^m formam coalefecens, sanitatis causa, fidi simili^m parrocchii Confluentium eum in locum tanta frequentia coluit in sequentias, ut ex ultima Aquitania magno numero illic accurrerint & agri, compoteli^m votorū, experimento minime dubio facti sunt.

COCHIMA.

RCIS origo adscribenda media^m etati, siquidem nullis admodum remotæ vetustis argumentis ipsa claret COCHIMA Enomen antiquitus obtinuit, iuriis Imperatorij cum immunitate quadam iam opidi monibus inclusa qua Kempel appellamus. Arci quoque Clotremum pagus vi cinus, olim contributum.

De hac arce Treuir. annales in Adalberone Archiepiscopo,

ad annum Christi M.C.L.

Erectio rigitur ad id quod instabat gerendum (puta Conradus Rex) in Treuirorum ditionem flexit, copijs se subsequi iulii, quibus rebellium animos subditorum ticebat daret & COCHIMA arx est distans in Septendionem ab urbe Treuiri milia passuum vnde quadrangula, ex montis excelsi atque valibus ab omni parte incirculata fastigio praterfasciata. Hac arx loci natura, vallis, propugnaculis, atque alij oportuni nature praedita eo tempore firmissima, imperio parebat Romano, ac surgente paulatim ad montis radicem accolarum conuentu municipio, arx ipsa tandem cum opido locisq; contributis in ius potestate m^q Treuirensis Archiepiscopatus concessit. Hancigitur, vt dicere coepi imperata facere recusantem, vi Conradus expugnat, & nouo imposito praefidio in fide atque officio manere cogit.

Hoc anno datus ad annum Domini MCCXCII. sub Boehmendo Archiepiscopo.

Arcis hanc iure quo optimo Adolpho Nassoni regis Roman. autoritate tradita Boehmundo, oppositaq; pignori, ac postea Regibus Ecclesiæ Treuirensi in possessionem stabilem reliqua ac confirmata.

Hoc anno vna præcipue stat firma ac eminenti salutis quadriga turris visenda. Ab occidente & meridie altissima propinquorum montium habet obiecta cacumina opidum ad Corum adiicit. Ceterumq; in Boream & occidentem vergit, turris firmo muro & propinquaculis est munita: & meridie vero Principis domicilio Ioannis à Metzenhausen conditoris insignibus, aliisque amoenitatis bus illustri cingetur.

Olim sub Imperatoribus Burgi custodes Burggrauios appellabant, fuere Schonenburgij Nobiles, è quibus Cuno Cunonis F. anno M.CCLXXII. a Rudolpho rege obseibus est. Huius vero Cunoris duæ Sorores in clarissimas familias didicere Daunæ & Virneburgi natalibus miscerunt genus: altera vero Paulo Domino ab Eich sociata, clara celebratissima Adiutoriatur à VValtorff initium dedit.

Arce vero iam Treuirico iuri adiuncta, voluntate Praefulm pro Burggrauis se gerere ceperunt, milites siue nobiles viri à Clotrem: nam Boehmendo eius nominis II. ledente nominatur Henricus à Clotremo Burggrauius. Anno M. CCC.LVI. Rursum M. CCC.LXXIX. turris opidi quædam ad fastigium perducta memoratur Ioanne à Coltem miliite Burggrauio in COCHIME, Archiepiscopo curante impensis. Denique arx a frequenti & insigni nobilitate fidelis obsequi & tutelæ caussa quandam infestata habita.

Parochia opidi sacra B. Martino Turonensi, cuius sacratum verticem statu^m pectorali argente^m inclusum assertur, estq; Ecclesia anno M. CCC.XXIII. quo circiter tempore atollivisa, literis Auenione datis a multis Archiepiscopis & à Baldinuo Treuirorum varijs indulgentiarum munieribus instructa, additæ sacra fidelitate siue phratriz ad incolarum animos fortius adstringendos retinendum que cultum auita^m plenatis.

BERNCASTELLVM.

BERNCASTELLVM, ad Mosellæ flumen Archiepiscopatus Treuirensis opidum, ante annos retro sexcentos in cognitum, Anno Christi circa Millesimum clarescere coepit, à Poppone Treuirense, Archiepiscopo, pullis inde prædonibus, dirutum atque eversum est. Postea, Friderico Ahenobarbo imperante, à Comite de Castris occupatum, atq; extructa arce, munitum. Mox iterum à Ioanne Episcopo recuperatum, ac refarcita quam obsidionis tempore acceptar, ædificiorum iactura, floruit ab anno vñq; 1277. quo cum rursum collabesceret, primab ab Henrico Secundo, atq; inde à Boemundo Treuirenibus Episcopis, arce, muris, turribus, propugnaculis, alijisque genit operibus fuit exornatū. Quin & à Boemundo Episcopo, magnis priuilegijs, ceu opida solent imperialia, donatum est. Quædeinde à Rudolpho, Adolpho, & Alberto Romanorū Regibus publicis comprehensa tabulis, sanctas sunt, & confirmata.

Memorandum quoq; Xenodochium Cusanum in aduersa Berncastelli ripa à doctissimo viro Nicolao de Cusa, Episcopo Brixieni Presbytero Cardinali, à fundamentis inchoatum, & egregijs, atq; opimis possessionibus instructum, illustre pago Cusano decus addit. Conditoris Anno 1464. Tuderbita functi cor, sub marmore in medio Cusat templo quiescit. Corpus autem Roma sibi seruauit.

Quia vero iste Cardinalis Cusanus, peculiare Mosellæ Germaniae decus exitit, liber hic breuiter commemorare, quæ Guilielmus Eisengrein Spirens, in Catalogo tertium veritatis de tanto viro scribit. Nicolaus, inquit, de Cusa, Germanus Treuirense Doctor, Presbyter Cardinalis S. Petri ad Vincula, titulo Eudoxius Brixinensis Episcopus, doctrina, & eloquentia vir clarus, sacrum literarum studijs doctus, & in primis eruditus, Graeca, Latina & Hebreæ lingua peritisimus, Philosopher, Rhetor, Astronomus, Poëta, Musicus, & Mathematicus absolutissimus, Historicus celebrissimus, qui tantum disciplinarum doctrina excellebat, ut de visione Dei volumen, Aliud de pace fidei conscriberet. In Boemis scriptis inueheretur. De Genesi Commentariolum ederet. Sermones non minus doctè quam eleganter ad populum habitos & plura ad Ecclesiæ DEI profutura posteritis memoria consecraret, obiit Tudertii in Umbria, pridie Idus Angusti. Anno M. CCCCLXIII. Actatis LXIII. Cadaver Romam relatum in titulo suo sepelitur.

MANDERSCHET.

MANDERSCHET, ad differentiam eiusdem nominis, dicta superior, in Eiffia sita, rupi insidet, lignis, pro situ & conditione istius loci, abundat. nec locis viniferis caret, de qua in Treuirense historia hoc tantu inuenio. Iacobus hereticus & insignis Treuirense Episcopus A. M. CCCCLII. æmulos & inimicos graues habuit, maximè Ioannem Comitem de Marca & Areburgh, Nobilesq; quodam confortes, castrorum Caldenfels, Reiffenberg, VVatzberg, Zipenfels, Montfort &c. à quibus sè penumero armis lacessius fortiter tamen restitit. Vno conflixi ex ea nobilium manu, qui castru Reiffenberg insidiebant. 80. penè equites cepit & duriter habuit, Ioannem Hurde de Schoneck finibus Eiffie præpotenter & pertinacem æmulum auxilio Ruperti Comitis à Virnenburg ex improviso aggressus, castra illi & oppida Hildesheim, Manderscheidt, & Schoneck Eiffie, triduo admedit. Anno Christi 1452.

MANDERSCHET Inferior, ad Lefarem amnum in Eiffia bonis optimi situs commoditas tibus gaudens, ad Illustrissimam Generosorum Comitum de Manderschet familiam pertinet.

UVA. BHSC. SC 00745

UVIA. BHSC. SC 00745

S A R B V R G V M.

SARBURGVM Archiepiscopatus Treuirensis, ad ripam Sarræ fluminis opidum, de cuius origine vel conditore historiarum monumenta pauca commemorant, Anno M. C. XXXII. Diffidio Treuri in Sacris Comitijs ob electionem Episcopi suborto, Arnoldus legitimè sedem tenuit. Competitor eius Rodolphus Sarburgum cum astu cepisset, dum vixit retinuit. Inde Boemundo Episcopo flagante, libertate Imperiali à Rodulpho rege donatum est longo temporis poslea interullo Ioannes secundus Marchionis Badensis filius Anno M. CCCC. L. VIII. à Metenfe & VVormatiensiis Episcopis & Suffraganeo Treuirensi Pontifex ibi sacratus est, atque huius etiam studio egregijs ædificijs locus fuit excultus. Quem tamen splendorem hoc nostro seculo Brandenburgensis omnem flammis abstergit.

Sarraflumen, Antonio Sarauis & pons lapideus supra eundem fluuium à Mosella nō procul, qui à pago vicino Kunz die Kungerbrāg dicitur, arcubus amplitudinis admiranda spectabilis: quorū um quin in medio ad fluminis alueum, omnium est altissimus tumlatissimus, reliqui ad latera sensim humiliores: quo & ipsa pontis superficies ad utramque ripam paullatim procumbit, & operis firmitudinię gregi prouisum: vt in eo veterum artificum magistras manus agnoscas. ad utramque eius partem sunt speculae, Treuirorū excubiae, huius meminit & Ausonius in delicatisimo illo carmine, quo hunc ipsum Mosellam celebrat his verbis.

Tuq; per obliqua f. ues ex teatate S A R A V I,
Quia bina terna frenum fopulifis ostia pilis,
Cum d. fluviali fama maioris in annem,
Liberior laxos exercet Barbo natus.

Fluminis huius & denuo meminit in hoc eodem carmine, ne quis de eius ambigat nomine.

Naniger vnde sene dudum me mole S A R A V V S
Torsa, vesse vocat, longum qui distilis annem
Fossa lab augustin vi vocat et effici maris.

Cæterum hic locus ob punctionem summoperè commendatur: hic sturiones, vt nunc vocantur, qui ab Aufonio Siluri dici videntur, valto corpore magna admodum copia captantur. Salomones, a laus, & præter reliqua pescum genera, quæ luculentier ille, vt omnia, decantat: pescum quem vulgo Plateis/Aufoniū idem in carmine quodam ad Theonem, PLATESSAM videtur nominare, qui omnino marinus pescis est, hic ibidem aliquid quanto captum referebant nautæ, tantamq; esse in hoc arce pescum omnigenitum facerat, vt cum nullo alio cōferendus videatur. De hoc Sarræ fluminis & Mosellæ confluente intelligenda volunt nōnulli Suetonij verba in C. Cæsare Caligula, vbi deipius agit Imperioris natalibus: Plinius inquit, Secundus in Treuirorū vico Ambitio supra confluentes gentium scribit. Pagum sanè Ambitium reperimus in diplomate quodam Pepini Regis; in alio item Imp. Caroli Magni Aug. cius filij, ciusdem ferè tenoris, in quibus inter reliquias donationes factas Cœnobio D. Maximini Treuirensis, enumerat Ecclesiam S. Martini in pago Ambitio constructam.

PALATIOLVM vulgo Pfalz.

EX Treuirorum Augusta secundum Mosellæ flumine nauigantibus, ad medium ferè M. opidulum est & arx vulgo Pfalz, quasi PALATIVM dicata, in sinistra ripa. Cuius initia non altius verò ordiri placet, quam à Dagoberti Francorum regis auo, nam alioqui, si vulgi sententia standum erit IVLII CAESARIS CASTRVM perme vocari potest. Antiquis itaque Monasterij Horrensis M. S. libris & Annalium certa fide computum est. PALATIOLVM in Treuirorum suffi numeratum suburbanus Anno salutis circiter D. CXXXIX. quod tempore nobili Sanctimonialium collegio iſthīcà Modoaldo Sanctissimo Treuirorum Antistite, impensis regiis excitato decoratum, cui Adhela Dagoberti filia Abbatis praesuit. Qua quidem aetate PALATII ANTI-QVI nomine insignitum fuit. Lapsa deinde virginum disciplina carum in locū Canonici, Poppone eximio item Tricorū Episcopo authore sub Anno M. XXVI. sunt suffeci, qui in hoc viue tempus sacraibi remque Ecclesiasticam procurat. Inde cum veritate locus penè interierit, ab Adelberone, qui Anno M. CXXXII. Episcopus esse coepit, restitutus, atque ad aliquem ædificiorum splendorē adductus est. vt tum demum muris cinctum haud difficulter sit interpretatio, quam adiuuat, quod pauli post à Namurcē Comite captum opidum testentur annales. Procedente tempore rursus ab Arnoldo Primo, Henrico Secundo Episcopis instauratum. Abhinc frequens Treuirorum fuit Antistitum fedes, Egregijs etiam ab Illustrijs Princeps Ioanne à Metzenhausen domicilijs ornata, donec ab Alberto Brandenburgi filio incendio Anno M. D. LII. cùm opidum vniuersum tunc Episcoporum imprimis habitatio deslagravit.

UVA. BHSC. SC 00745

UVA. BHSC. SC 00745

ANTVERPIA

NTVERPIA Brabantiae vrbs valde magnifica, Emporium longè celebrissimum, de cuius situ, splendoris & dignitatis, populi industria ac diutinij, quorundam extant scripti libelli, & nos aliquem eis historiam, primo vrbium Tomo deditum. Vero, quia tanta urbis magnificencia breui oratione explicari non potest, et contentam denso, sed acutius, in Theatrum spectandam producimus.

ANTVERPIA dextram Scaldis ripam, longo traktu, marenibus & turribus coronans; ab Oceano secundum flumen quindecim circiter miliariibus Brabantis distat, quorum singula in terra ratiuncula complectuntur, quatuor, si expeditus pedes, statu & ordinario gradu, intra horam unam absoluat, & laboris satis sit habiturus, & non nimis difficultatus. Vrbi quoniam haec rudis est & pinguis delineatio: accurias celebrissimi in toto orbe Mercatus positio ad corum regulam describatur, qui ex coelum circumlocutorum inclinatione, & siderum ortu, terrarint interualla metentur. Gemma Phrygia Antverpiæ vitravnum & quinquaginta latitudinis gradus scrupulos octo & viginti adscrifit, longitudinem autem sex & viginti temporum partibus, sex & triginta minutis primis terminauit. Beccanus tamen diligentissime linea meridiana in plano prius descripta, æ crebris examinata ex frequenti solaris supra finitorum circumlocutorum obseruatione deprehendit, ultra vnu & quinquaginta gradus, vix viginti scrupulos primos latitudinis esse tribuendos. Longitudinem autem non aliam comperit, quam cum ex Phrygia est annotata.

De primo Antverpiane vrbis fundatore, & nominis origine, non una est omnium sententia: Sunt qui scribant, olim, Gigantem hanc scaldis ripam tenuisse, qui manus iter hæc facientium, loco vestigialis amputaret; ac venisse tandem Brabonem, qui initio certamine, beluer illam superauerit, & talionem sceleribus reddens, dextram eius reficiam in Scaldim quanta vi potuit, coniecerit: atque ad eius facti memoriam castrum eis constitutum, nomine Hantverpum id est manus projectionem, hinc manuum amputatarum insignia: hinc Gigantis & filiorum eius ambulacria pegmata reffare, & quo magis credas, domum haec tenus extare, que Nestor paulus id est Gigantis domus vocatur: & in ipsa Curia, non tantum os eius ingentia magno & miraculo spectari: sed in marmoreo etiam colosso, qui terribili vultu ex alto forum despicit, memoriam reffare sempiternam.

Hæc, quia sunt contentiones, quam vero propria, excusat quoddammodo, tantum non perfudere Ioannes Duchiū conatur, eidem R. epib. a secretis, in opere, quod editid spectaculis ibi exhibitis, in Serenissimi Principis Ernesti Austriae Archiduci, Belgio praefecti in eam vrbem aduentu, his verbis: Eriam si vero non me praterit, hanc narrationem quorundam argumentis vel potius coniecurus, quarium fidem à seipso, vt argumenta perunt, refellit & explodi, nos tamen in Colosso Antverpiensi describendo, ab eius historia defelere non potuimus, quam si minus aliationibus probabimus, quod scripta nobis deit autoritas, solis Antverpiensis constare sufficiat ad antiquitatem patriæ sua commendandum, quæ publica fama à majoribus tradita, venustatis quibusdam retentis vestigis ad nostra usque tempora peruenit: Quoniam autem auctor Thucydide coniecuris, & teste Liuio fama rerum in Hystria standum est, cum nihil certi habeamus propter aut longitudinem, vel eum fidem venustas derogat, & quia sine villa examinatione aliorum rebus etiam domesticis admitti mus, non magis & quum est difficilem rei gestæ investigationem ab Antverpiensis morose exigere, quam incertas & obscuras aliarum gentium origines admirari, Nec enim minus credibile est, quod de Brabone suo Brabantis & Antverpiensis dictant, quam quod de Romulo suo Romani, de Theseo iactant Atheniensis. Hæc ille, sed his reiecit alia videamus.

Sunt qui ab adiectu Adiectam Germanicæ Antwerp. ANTVVERPIAM dictam perhibant, & quod triplici affectu prioris marenibus alia sint adiecta. Cum enim longe lateq; Scaldis, qui nullis coercetibus aggeribus, hulco certo continetur aluce, per loca paludosa, vliginosa, atq; arundinetis liberè expatriaret, effectum esse, vt & cetero & flu. & quodriano accessu ari que recessu maris, crebris; aliuonibus paullatim ea editora fierent, vi hinc nomen sortitam esse, sit verisimile. Videimus enim quotidie, dum adire, aliquid funditus fundamenta ANTVVERPIAB incautum, quā varic sit distinctus fundus, mox arcenosus, mox argillous, mox cencosus, mox concharum maritimum varijs generibus confutus. Qua ex re, certissimis ac firmissimis argumentis, perspicitè collat, ANTVVERPIAE sum vndeque fuisse humilem, paludosum, vliginosum, cencosum, ex quodidianis aliuhabitus incrementum: ab incremento autem nomen accepisse, & inde ANVVERPIAM nuncupatam.

Ioannes Goropius Beccanus, in suis Becceliorum Atticatu, origines Antverpias has inuestigans, multis argumentis ex Iulio Cesare confirmat, primum in istum Atticatum inter Ambiariorum, Nerios & Eburonis suis ad ipsum Scaldim, eipso loco, quo nunc ANTVVERPIA cernitur quatuor ATVATICI nomine, à Cimbrii rei quis sit condita, atque idcirco, versus nonem ATVATICVM, recens esse ANTVVERPIAM. Hunc autem Cesareum locum allegat. Ipsius inquit, de Atticatu loquens: erant ex Cimbriis, Theutonis; procreati, qui, cum iter in provinciam nostram & Italiam facerent, his impedimentis, que secum agere & portare non poterant, citra flumini Rhenum depositis, custodia ex suis ac præsidio sex milia hominum vna reliquerunt. Hi post eorum abitum multis annis nō finitimi exigitati, cum alia bellum inferrent, lias illatum defendenter, consensu corum omnium paterfa facta haec sibi domicilio locum delegerunt. Necesse igitur est, locum invenire, citra Rhenum, qui defendi aduersus omnes Belgas posuerit sex millium præsidio, atque cum quidem inter Eborones & Nerios, quo loco a Cesare collocantur. Et vt Cesare citra Rhenum locum designat, ita Prolematus vltra Thabudam sine Scaldim. Atticatum in Thungorum finibus inuenit. Si igitur accurate totius huius regionis situm, qua Eburonum, Nerios, & Ambiariorum erat media, consideremus, nullum locum inueniemus, huc, in quo Antverpia condita esset, in pedimentis custodiendi aptiore. Ab occidente enim latissimo, profundissimo, & a suo flumine claudebatur, & vt tum temporis res erant, vndeque à flumine paludes intia, altum illud, in quo ANTVVERPIA sua foeda visus cingebant. His accedebat syluarum horror, quarum reliqua haec tenus ad ipsa propria monia contingunt. Adevtum loca erant aggeribus fortasse parum munita, longa per Ambiariorum fines australia. Sed præcipita ad defensionem visin paludibus fuit, que vrbem haec tenus ambient, quamvis industria & labore hominum altiores factæ, nunc lata pascua iumentis præbeant. Nec alias ab Oceano Scaldim aduersus subeuntibus prius locus occurreret in fluminis ripa habitationi commodus, qui citra aggerum munimenta, vndas excludat: quæ ad hinc tumultum venias, qui ab Arce ANTVVERPIANA sue Burgo, ad Keilam usque, suburbanum pagum, modice leñiteroq; è flumine consergit. Hæc Beccanus haec tenus, qui ex situ loci, ex significacione nominis, ex ratione insignium, reiecit, & falso commenio, de VERPO delubro Antverpiani nominis etymon, à proiectis, publicisque ripis deducit. Verpon inquit, idem est quod latinis projectare, & quemadmodum in eadbis projecta quadam latinis, quæ vlti patet perpendicularium longius extant, luris consulti mareniana vel fuggrunda. l. 242, ff. de verb. sign. nominant, ita nobis

nobis **Wer** dicitur in fluminibus & mari id, quod vltra natuum ripæ litorive ductum, in aquas ab hominibus ei proiectum: vel, ne naues cum breuitate appellere prohibeantur, vel, quo pontibus, geranis, molis, menibus, aut in genu struatur alij locus detur: vel quod in frequentissimis est, quo visum inum coercatur. Extant in Pomerania duo opidula e regione alterum alterius, ad lacum **Friehaff** nominatum, quorum vtrumq; molibus in aquas iacti, factum est, reliquo in medio sinu semicirculum quasi restat. Horum vni nomen est Oldenverp, id est versus projectum, alteri Neuvverp, quod est nouum projectum. Ex his si gitur satis liquet, que tun Antverpia, tun non minus sit origo. Fuit aut olim Attatici situs is, vt vndiq; aquis includeretur: hinc Scaldis, hinc paludum, & Scaldulæ, quo nomine parvus quidam riuus vrbem antiquam cingens vocatur. Omnia si gitur longè lateque circum erant loca, stagnabant aut ceno & paludibus foeda erant: ita, vt nec pribus, ab aquas & altam vligine, nec naibus, ob vadorum breuitatem, accessus hostibus dare tur: in signe illud quidem ad maniendam arcem, citra grandes impensa adiumentum, sed communis hominum, rebusq; necessariis importandis, non exiungit impedimentum. Quammo- brem vtriq; accessu & nauali & terrestri, cum iam altis moxibus, firmisq; nec non fossis lati tuti essent: con- fulendum esse rati, ingentes primùm publicas, magno fistucarii pondere stagnantibus paludi osq; ripis impeguntur: quarum multas vidimus, dum fundamentis curiaz aciendis, altè humus effundetur. Hæc igitur ripa Arcadiæta **Wer**, & posterius confutundine mollius indicatur. **Wer** ex ipsa vocabatur. Paulatim aut, crescente homini multititudine, necesse fuit ad han ripam ita comparatam, plusculum loci adiungere, quo hominibus ad habitandum extra arcem locus dare tur. E stagnis igitur & paludibus aquas in canales natuum capaces corriuarunt, quo humus de siccata, tum hominibus habitandi locum ampliorum, pecori pascua pribet sicciora. Hinc factum, vt quod Ar- ci erat adiecit, ad ripam Attaticorum vocatur, id est **Antverpia**. Ad deinde breuius **Antwerp**. Post cum ac- cessio hæc magnitudine & numero hominum longè areæ superaret; Areæ quidem **Wer**, totam verò vrbæ **Ant- werp** nominarunt. Manetque haec arcis ius primogenium, adeo, vt nemo extra hanc ciuitatem donec numerum extra hanc, morti adiuvante, hoc cuideat videtur, ad antiquum vni minibus depicere, & duplex nonem **ANT- VVERPIAM** & **ATVATICUM** & Ambi uitiorum municipiū rudi tamen quas minibus depicere. Reliquum nunc est, vrbem vt ipsam ingrediamur: quo dū facimus, à rebus sacris, enarrationem nostram ordinemur.

Primaria Antwerpensis Ecclesia B. Mariae Virginis inscripta, collegiata, nunc Cathedralis est, amplitudine, magnificientia excellens, mulris ornamentorum genibus decorata. Cuius eminentior turris campanis definita, mirabiliter structa ex candido marmore & fabrefacta, admirataq[ue] aliudius vistit, alta pedes quadringentos virginis, vnde non tamum sumptuosaissima Ciuitatis gloria, sed amoenissima quaque versus agri, horiti, & prata, citia vita Scaldium in Flandria propiciuntur. Sunt in ea triquintus tres campana premissa magnitudinis, qua tam conformatum edunt sonum, & diversas Ecclesiasticas melodias ita exprimunt, ut ab harmonia musica vix eum difinxeris. Harum campanarum prima ranta est, vi nulla in Belgio sit magnitudine valet, octo enim pedes capite eius salutis, septem cum semipedibus in diametro Canonice virginis quatuor. Presbyteriorum magnus numerus, redditus pacis tempore amplissimi, priuilegia singularia, & in munitiones haud contemnenda, praesertim quod anno nanum, & vedi galias. Confraternitates, vi vocant, lex, quas vera pietatis & charitatis exemplaria merito dixeris. In quadam huius angustissima fani Capella reuerens & assertuata fuit praeputio nostri Saluatoris, eis transmissum anno M.C.I. per illius Principem Godfridum de Buillon Letharingum Duxem, & Sacri Imperii Marchionem, electum Regem Hierosolymitanum. Cuius gratia solenis processio querantis, magna religione celebratur, in honorem Domini circumcisios, quo nomine etiam Sodalitas quadam instituta est, quae ex xxiiij. optimumbus felicitatibus, cuiusvis constat, tamen si rem lacronant, preciosiores, vel qui aratum fauor, impia ac nefaria inconclusum audacia & perfidia anno sexagesimo sexto post sequimur, eis sum eam vrbem spoliavit. Collegium Canonicorum fundatum anno M. CXXIV. quo tempore est consecrata Ecclesia per Burchardum Episcopum Camerensem ad D. Michaelis Propositum. Is duodecim Canonicos instituti, qui pro modum ad viginti quatuor audiunt Nunc loci Decanus Carolus Maius, doctrix & virtutum splendoribus Collegio decori & ornamento est. Ad Cathedram dignitatem hac Ecclesia eucta est anno M.D.LIX. A Paulo, cuius nominis Pontifice quartu, qui ipso Philippi Regis desiderio satificans, Dioceses Gallie & Belgica, quae Maestatis sua parent, & omidos diuiduntur, res Archiepiscopatus, sive Metropoles instituit, Machlinianum, Cameracum, Ultraiectum, & tredecim Sedes Cathedrales, quas Metropolitananum Suffragae neasordi inauit. Ira Antwerpensis Gaudensii, Brugensis, Ippensi, Buscodensis, Ruremundensis Episcopatus Maghtenensem Metropolitanam agnoscent. Ex hac ordinatione primus Episcopus Antwerpensis fuit Franciscus Sonnius.

Alter anno M. D.XCV. mense Aprili mortuus Laetus Torrentius, vir mitiore literatura cultissimus, quod publica sua scripta testantur, & politi: re praeclarissimum. Praeminent quoq; Abbatia Archangelis S. Michaelis, vbi Princeps Anverpiam appellare duixerit assoler, olim Marti dedicata, ac prima pastoribus populi sedet. In Ecclesia iuxta maius altare sepulta est Isabella de Bourbon deip: p̄fata Carolo de Charlois, qui postremus Burundus Dux fuit, Mortua inibi anno M. CCC. LXV. per regale: sūs Epitaphium monstrat. Ecclesiam fundata celeberrimi noniunis pralatinū Norberti Comitis Palatinū in Picardia & Diocesi Laonensi Filius. Anno M. CXXIV. cuius seriem historia Norberti carmine Abbatia eiusdem muro adfixa explicat. Eodem igitur tempore Monasterium hoc, quo Ecclesia B. Virginis augustissima ereditum est. Cum enim Norbertus ille, qui & primus ordinem Praemonstratensem cùm aliis, tum Anverpiæ constituit, Canonici, qui antea d. Michaelis diuinis officiis præterant, vel cooptatis, vel si nollent, cum iusta, & equabiliter posse solum, reddituumq; portione dimisis, quo vellet, habitarunt. Qui ergo emigrarunt Collegium Canonicorum constituerunt & non procul ab ipsa arce Templi huius aucti, quod nunc videmus ecclœ fundamenta circa adiculam D. Marie sacram, à qua toti Templo nomine sunt intitulati.

ANTEVERPIA iurit, ut rebus omnibus & necessitatibus voluptatis; sicut etiam animis fo-
menta & Christiana Religionis exercitia viderit sumptuosa. Sunt enim in ea Parochiales quinq[ue] Virorum
Monasteria nouera, Ecem in aum totidem. Sacella, ut vocatur, oculo, Hospitalia tristis, Dei domus, siue ut vulgo dicunt
Borsbush, & viginti quatuor. Franciscanorum in primis celebre Monasterium, & insigni quondam decorato Bibliotheca, que bellissimam tuniculam dilaniata & direpta fuit, Carmelitarum praeterea & Dominicanorum etiam cel-
ebria Monasteria, quorum posterius fundatum est anno M. C. CLXIII. Nec silentio præterendum est in signe-
plrum Societatis IESV Collegium; Religiosorum Patrum Capuzinorum Sodalitium. Porro inter amplissimas,
qua illuc vivunt regedes duo sunt vtriusque sexus Orphanotrophia perpetua, à Magnificis viris, admodum liberaliter
dotate redditibus in quarum una pueri, qui oriosi alioquin videntur in placitis quarantantes, ad omnem nequitiam
enruntur, ut exercentur artibus, quae ad necessarios hominum vius conducunt. In altera pueri instituto tan-
ta diligentia obseruantur, ut pectus etiam in inde & optimis moribus animum imbuant, manus sci labori adaptent
ut matura iam astate, qua domi & foris, in stabilienda etiam familiari opus sunt, affabre calleant, vide perpetui ANT.
verpij gloria monumentum hoc, ex quo tot domesticarum virtutum feminaria pululant, dignis celebrari
nequit encomijs. Quod etiam alia nonnullis Ciuitatibus sic placuit, ut huius laudatissimo exemplo allecti, hanc

flagitiis orum hominum colluvie, quam otium & scurrilis educatio generat explodenda, methodum ac normam, pro Reip. ipsorum incremento iustitiae concordia.

Audacem perferat laudis & pietatis amplissimum reddit testimonium, quod à Magistratu quatuor Judices decernantur. Pupillorum & Orphanorum exadissimam curam habentes, singulis præter annis duo Eleemosynari, duobus co munere substitutis alijs duobus (quatuor enim sunt numero) in officio manentibus, cives ad hoc eliguntur, ut copia & facultatibus polientes, sic & egregia virtute sericeitate, probitate & clari, qui singulis diebus, feliſ præstans elemosynam publice sub diuinis, & concione exorant, camq; inter pauperes, adhibita, qua pars est discretionis, partinur, quez quorannis summanam triginta milium ducatorum frequenter excedit.

In ipso fere Civitatis vmbilico, arca ampla quadrata, Borsam vulgo nuncupant, panditur, amplissimo Septa perfiliō & pulcherrimis columnis, quibus ambulacrum, recte conlumsum sustinet, tam accurate ornatum, ut non restudo. sed tabularum videtur, iu quo pulcherrima quaq; videndi sensum oblectat, venum exponuntur, subter negotiatorum tractandarum rerum & commerciorum causa, certis horis quotidie conueniunt, lex etiam quædā stricte observatur, ut cum campanula exarte horologica sonare desinet, qui in bursa post deprehenditur, multa pauperibus ergondam penitiat.

Splendissimæ etiam Prætoriæ aedes conspicuntur, que ex marmoreo, vino, seculoq; lapide, ex regionibus longè distis comparto, tanti sumptibus, tantoq; artificio quatuor annorum tempore costructæ sunt, vt materia operis formam, & forma materiam ipsam superet. Taceo venustissimum frontispicium in sublimi fastigio per quinque ordines architectonicos ascens, ac pro operis symmetria paulatim gracilescens. Nec minus exteriori decenter respondet interior structura, tribunaliis, subfellijs, atrij, conculabiis, ambulacris & aulistam congruo, vñtilq; ordine degredi, vt dictum mirum videatur quotquot enim Antriarum in functionibus publicis, politicis, ærariis, contractibus, causis, litibusq; priuatis operam suam præstant, quorum amplius est numerus, præter Senatoris & Iudicis subalternos, singulis diibis bis eo confundit ad eam quisq; quam ibi occupat, statio[n]e, ita ut ciuibus aliiq; ipsorum opera indigentibus, commodò accidat, statuta hora Clientibus ad Patronos aditum patere, nec (vt in pleiis Civitatis aī sole) Procuratores querendo defari, & sic rebus de mestis securè & tutius proficere. Porta Civitatis decem & tres, quarū prima Cesarea, cui Carolus V. Caesar Augustus nomen imposuit, vt ex inscriptione liquet, que talis est.

CAROLVS V. CAES.

HANC PORTAM PRIMVS MORTALIVM INTROGRES-

SVS CAESAREAM NVNCVPAVIT,

DIE XXV. NOVEMBRI ANNO

M. CCCC. L.

EST autem hæc Porta structuræ solidæ & elegantis, Hetruscæ infra operis, cui suis fascijs, quas Rusticas vocant, supra Doricæ, Ex viu faxo & quadrate, pedibus quinquaginta quatuor, sublimis, a pedum octoginta latitudinem protenta, Flatus, seu aperturæ altitudine viginti & vna pedibus definita, latitudine quatuor fecim, profunditas tristis pertingit ad lepruginta quinque pedes. In eiusdem portæ summa cornicæ recenter est posita, trdecim pedum, præter basim quinque pedum, ingens statua, basi antiquo, & militari signo cum paludamento festivum heros Brabonem referens, qui cefo Antigono gigante & statuta tyranno, abscissus, illi manu talionis supplicio, quo ille in viatores graue vestigial soluere detrastantes, facire solitus esse dicitur patrani tyrannie liberale, & nomen HANTVERPIA E dedi. Verum tamen multorum opinionem Beccanu in sua Giganantomachia falsam esse multis argumentis confirmare nititur. Ipsius autem Braboni, ad sempernam memoriam, ha literaria nota sunt inculpata.

BRABONI INVICTO OB VINDICATAM TALIONE TYRANNIDEM.

S. P. Q. A.

Ad D. Michaelis, porta Coroneburgica fuit, præcælestiæ turri conspicua, quæ Imperiale coronam deauratam in summo gestabat, tertum Marchionis imperij iudicium. Verum tanto ornamento Albanus Dux, Belgij Gubernator, anno M. D. LXVII. Antwerpensis spoliauit, qui illam Turrim deiecit, quando Arcem ibidem muniri vimam construxit.

Pontes in Indiæ hac virbe possidit quadrangula, quorum multi strati lapidis basibus contecti, & verisq; magnificis ciuium & negotiatorum habitacionibus leviti, vt pontes esse transuentum oculos fugiat. Omnes vero reliquos Pons marinus superat, qui latè patens fori magnificam, insigni venustate ostentat.

Statu Politicus, congrua & ordinata harmonia in certos Magistratus est diuisus sculptum habet, qui Rhienensis quoq; Marchio appellatur, habet & A primamnum, Confules Scabinos sine Senatores, Collegia sine tribus & eorum Decanos. Sculptus crimina libis causa præficit, Ammannicciubus. Confules binis Senatu præfunt. Qui dum viri rectio post Paſchi dominico d' e' cum reliquo Senatoribus Magistratum annum incunt. Ad vii Consulis officium principia speat Reip. administratione, ad alterum iuridicte, Collegia ex' que Decanos habent, qui tanquam Præfetti res Collegorum ad ministrant. Haec autem Collegia ex' elefissimis ciuiibus constat, antiquissima torus Civitatis præficia, seu neru quidam Reip. ac robora. Qui in custodia & defensione viris, quam curam præcipnam illi sustinent, alijsq; obliqueq; Brabantia Ducibus olim præfitis, quām fortiter lese gesserit, plurima ab ijsdem concessa præiugia fidem faciunt. Horum Collegiorum alumni in publicis certaminibus honestè exerceri solent. Quorum bina, que D. Georgium tutelare habens, chalybes arcibus eis balistis spicula ejiciunt, vnde arcubalistarj vocantur. Bina verò D. Sebastiani tutela in signia, ligatis aceris arcibus emitunt. Quintum sub D. Christophori patrocinio, noua tornemtanarium genere vititur, quo scolos nominamus. Sextum denique quid in D. Michaelis clientelam se dedit, gladiatorium more quo quis armorum genere cominus pugnat, hinc Dimicatores nominantur. Tres in super Confraternitatem stabilitate sunt, à Rethorica nomen fortis vulgo Diptero. Mouibus & Olfacis horum munus est, ciuibus publice & priuatim Comedias & Atellanas alias, animo dilectione, more Græcorum exhibere, quorum non exiguis pietatis, morumq; in spectatores dimant fructus. Precipuum horum triu[m] Diptero dicitur, vt plurimum ex Pictoribus costitutus est, qui studijs, iugis artis & exercitationibus ex mutuo certant agitantes, lumen ingeniorum acumen ostendunt. Itaq; haec ciuitas plures generavit & aluit Pictores variarum in sua arte specierum Magistros, ingenij, ornamenti splendidissimi nos quām vix villa alia Rouinia.

De quibus licet apud Guicciardinum sufficiens inueniatur supplex, excelleſtisimorum ramei pictorum catalogo hic etiam annu[m] merahimus Bartholomeum Spranger, quem Imper. Rodolphus, ob artis præstantiam libi carum habet. Et Georgium Hofmeyl, miniatore excellentissimum, qui omnes nostris virbiis tomos, diuerlarum nationum & virbiis typis, grata venustate condecorauit.

ANTWERPIA etiam peculiari Marchionatus titulo Sacri Ro Imperij decoratur, cuius est perantiqua nobilitas. Semper enim, ab ipsa vltore Thungorum memoria loco Germania & Gallia limes fuit, sed non eadem semper ratione. Neq; verò ob gentium disserim, quod Scaldis nomine indicatur, limitis tantum habuit appellationem, sed illa etiam causa, quod hac maximè parte Germania Occidentalis latus a piratis effet custodiendum, quoniam nullum flumen tam longe intra Regionem maximas naues fursum, quām Scaldis portaret, qua de causa limes Germania Occidentalis hoc loco præcipue fuit diligenter, ne quid danni inferretur, obseruantur. Is certe Marchio, cuius inter Francos antiquissima extat memoria non aliam ob causam huius limitis præfectus est donatus, quām quod vix im Oceanu per Scallum illatam foriter repulserit. Nam cum Cochlearius Danorum Rex classem inuenit conterminam Regionem vndiq; populearetur, Theodoricus Ludouici illius magni, quem Clodoueum vocant, filius natus maximus. Theobertum filium suū cum validā manu contramisit, adiuncto Vitione fratre Theodonis Magni, vt volunt, Boio

FU. 9

rum Ducis, viro strenuo, & militaris disciplinae peritissimo: cuius consilio & prudentia sic rem gessit, ut Danorum Regem multas
vallata Regionis manus omisum, iam iamque naues confecerunt, quod in patriam triumphans rediret, vna cum toto exercitu
ad intercensem vltq; omnium delevit. Hunc successum felicissimum in hoc de Scaldini limite fortius, magnam insignis victoriae
partem, Vtilionis consilio & virtuti eruit acceptam, quem de hoc nomine sic apud Patrem commendauit, vt limitis Praefecturam
pro honorario accepit. Marchio Antwerpianus appellatus, & quo vinculum firmius esset inter ipsos fororum ei Theobertus
decederit vxoremque quorum copula divina stirps Caroli Magni pullulauit. Veligitur hoc solo nomine magni nobis facien-
dæf Marchionatus Antwerpianus nobilitas, quod eam dederit ducum, Regumq; progeniem, qua nulla vnguam in ore exiti
etior, à qua Rex Hispania, Dux Brabantia, & Marchio Antwerpianus, sub titulo Sacri Imperii, recta linea descendit, annis amplius mille per illu[m] fructu[m] mos homines generis serie cotinuata. Hic igitur tor Dicum, tor Regum, tot Imperatorum fuit etiam ab aliis,
hinc genis clarissima primordia. Hic Marchionatus primu[m] optimis Francico Regno Constabiles & Palatij Praefectos sue Maie-
ros, deinde Reges dedidit, actum Romanis Imperatores, post etiam Reges Hierofolimitanos & Imperatores Byzantinos è gremio
suo produxit: quorum Princeps & auspex Godefridus Antwerpia in suo Marchionatu exercitus in Asiam divedit primitus col-
legi. Situ fluminis & negotiationis oportunitatis diversarum gentium nationes huc pertraxit, quæ fixam sibi credidant ibi
dilectantes, magistratus fuos peculiares habent, vt Senatores & Aldermani, adiecta sibi elegancia construxerunt, & sumptuosa
fatuæ dici merentur, quæ breui narratione describi sagittatum nequeunt, Beneficium hoc Scaldium præstit. Ptolemaeo Ta-
buda, et libris marinis obnoxium cœtu ea commoditas, vix portu etiam altissimorum navium, plana via ingressus pateat, & maxi-
mae holocæs & onoraria, rara contingent, ita vt manibus licet onera depone in terram. Vnde ANT' VVERPIA mercu-
riarum familiissimum per Orben Emporium, non roti tantum Europa, verum & Afra & Africe seruit rebus, tum ad vita v-
sum necessarium, tum etiam ad splendorem & ornatum pertinetibus, vt eam Christopherus Stella Hispanus merito nuncupet
Vniuersi terrarum Orbis forum nondum inariat. Tanta enim omnium gentium confluenta, mercuriæ, omnigenum hic est nego-
tio, vt Orben quis in Urbe contemplari videatur. Quod etiam luculentu[m] Epigrammate testatum est lulus Cæsar Scaliger in-
ter vrbium reliquarum celebrium elogia.

ANTVVVERPIA.

Oppida quot spectant oculo me torua sinistro,
Tot nos midit palli da tela petunt.
Lugdunum omnigenum est, operosa Lutetia, Roma
Ingens, res Venetum vafa, Tholosa potens,
Omnimoda merces, artes, præfæcque noua que
Quoram infunt alij singula, cuncta mihi.

Similis Encomio condemnatum illustravit Ioannes Bochius, eiusdem Reipub. Secretarius, in altero Panegyrico, quem de Ant-
werpia restituta nobis dedit, dum illam per apostrophon sic allocutus.

At quis posset opus versu[m] celebrare superbas
Laudibus æquali, ubi quas Anwerpia, natu
Indubitate ætherio fortuna beatam
Reddidit, atque tuis fuit non inuidia ceptis,
Fecit & extensis celibrem refinibus orbis.
Et Therystib[us] blanditur feliciter æstu
Aequorco dulceisque bibunt Nereides vndas.
Te colit, atque sui iactat Germania partem
Imperijs, superet & Gallus, mirantur & ora
Antonias, rerumque inter miracula ponunt,
Cumque Caledonia superat aduenia clavis Britannus,
Hesperique tuum populi, quæ cœlesti Atlas
Respicit Herculeam connixus vertice Calpen
Nomen amant, te Marmatici Libyæ que coloni
Mutatisque noui venerantur meritis orbis,
Emporique tui penetravit fama Syenen.

Insignia sua, vt vulgus loquitur Arma symbolum representant, quod consentit nomini, & non enim ipsum Insignium explicit
significationis. Habent enim arma duas manus super vallo caltrostris apicetas. Quia Astatu[m] Antwerpianum esse ex Bocani sentia
explicare videtur, vt quia Hatatu[us] Aut suon, quod in Burgo Antwerpensi praefidit, ea, que manibus accipitent, fortis
terrenerunt. Alij manuum illarum symbolum ad Gigantis historiam, ad Brabonem, ad Beigal, cuius initio meminimus, pertine-
re arbitrantur. Ioannes Bo-hius Antwerpium secundum Serenius, exquisito & eleganti opere, quod de spectaculis Antwerpia editis
in aduentu Serenius, Ernefti Archiduci Austriae, belgi Gubernatoris scripsit, hoc de Insigni ANTVVERPIENSIVM
symbolo commentator. Quod si nihil de manibus Antwerpia in signis, dividere licet, non video commodiorem nec, veris-
miliorem huius symboli originem, quam à perantiquis Romanorum militia, qui inter cetera signa militaria, manum etiam simu-
lacrare tenerunt, ad fidem & concordiam exercitus denotandam, vt ex numero M. Antonij apparet, in quo labarum in medio, duo
vtroribus signa visuntur, quæ manum in fastigio singula habent informatam, cum his lite ris. Concordia exercitus: sicut & in alijs
veterum numismatibus huiusmodi signa militaria ad hunc extant.

Multæ & magna sunt Antwerpianis vrbis felicitates, quas hic partim recensiuimus, partim à Guicciardino, Abrahamo Orte-
lio, Bocano, Christophero Stella, Meirco, Barlando, Georgio Schregelio, Ioanne Bochii, Melchiorre Barlæo, Adriano Scholasticu[m],
Et alijs doctissimis viris sunt explicatae. Horum tamenterum tempore minus propitiis fati, & fedisiosis ac nimis diuturni bellii calamiti-
tate multis cladiis gravissime concusa fuit. Quarum cōmemoracionem illis relinquo, qui insuffit & extitit hoc Belgici bellū
ex professo describunt. Menia habet Antwerpia & propugnacula valida, contra hostiles insulfus ita firmata, vt proflus insuper-
abilis existimat. Et tamen ad Alexandru Farnesio Parmenti Duke B. igi Gubernatore anno M.D.LXXXV, per artificiosum na-
talem Pontem, ad dictationem cum pulsa & in potestate Clementissimi sui Principis reduxit. Hoc facinus heroius Iohan-
nes Bochius, Reipub. Antwerpensi à feceris duobus Panegyricis in Antwerpia sibi & Regi obſidione restitutam, heroico carni-
ne complexus est, à quo alia expectantur ad eam vrbem illustrandam monimenta.

Nihil hic deniq; de opificiis, aliorumq; Antwerpientium collegijs, nihil de comitijs, de publicis ritibus, moribus, institutis, de
iure municipalib[us], nihil de amplissimis priuilegiis adferens, necq; viro in omni scientia, claros enumerabimus, sed breuirum causis,
ad Belgijgraphiam Ludouici Guicciardini, qui tam in describendo partem copiosus prolectus est, lectoré amandamus. Paucorū
timen hic commemorationem, qui polt Guicciardini atatem floruerunt, præterire nō possumus. Inter eos est Melchior Barlaeus,
eius scripta sunt haec Bucolicæ, De dij genitio, De rapta Gaio medo: De verulissima Brabantia gentis origine, sine, vt vocant,
Brabantia id est vrbis Antwerpianæ encomium. Inter primos autē non merandus est Andreas Schottus Societatis Iesu Sacerdos,
vir optimus, & vix usq[ue] lingue peritissimus. Edidit auctorem de viris illustrib[us], ab aliquip. Cornelio Nepoti, ab alijs C. Plinio in-
scriptum, quem auxi & emendauit. Scripti notas in Aurelium Viñetorem. Primus in lucem protulit libellum Originis Romanae,
quem & doctissimis scholjs illustravit. Idem Ponit Melam recensuit, & Specieglia post Pintianum auxit. Item Specieglum
addidit ad commentaria Hieronymi Suriae in Itinerarium Antonini. Sed haec vrlima nondum lucem videre, sunt apud Abraham
Ortelium Antwerpensem Cosmographum Regium. Multa adhuc aucta præclaras in literis & historia, idem ille Schottus par-
turit.

VPA. BHSC. SC 00745

ANTVERPIA

MARIA F. BOGEREWF ALBEMARLEY

10. The following table shows the number of hours worked by 1000 workers in a certain industry.

and some common good faculty do

1. The author's name and address
2. The title of the article
3. The name of the journal
4. The date of publication

Conditio sanguinis differentia magna rurbe.

Sind diese Herrschaften nicht von Euer Gnaden?

Scand. v. 10, p. 106; 1900, vol. 1, p. 106.

Coneumorphus major *curvifrons* :

Sixty minutes from the metropolitan center.

Ex aliis non dicitur, quia illis non sunt nisi.

These remarks have added some points.
Please excuse these remarks for

DE EODEM

Page 10

ANTIQUE
ANTIQUES

Digitized by srujanika@gmail.com

卷之三

卷之三

UVA. BHSC. SC 00745

FLISSINGA.

LISSINGA, est tertia ex præcipuis, vrbis Valachia, quæ est Zelandia Insula, sita opposita Flandria, olim sub annum 1400. campus erat transitus in Flandriæ natura commodus, (vt ex Chronicis constat) Quam obrem abhinc annis 60. eam Adolphus Burgundus mœnibus portisq; cinxir, & ijs, quæ ad portum necessaria videbantur, infrixit. Itaq; dicit potest, eam nunc eis vrbem, ex qua terarū quoquā solui, nauigariq; possit. Eo maximè nomine, quod tam amplio & oportuno fitmetur portu, vt quecumq; naues, siue ex Oriente, siue ex Occidente, meridieq; commentant, eo illas nec fario oporteat adpellere. Quæ vrbis, cum tanti momenti sit, iure meritoq; Clausus Belgici maris dici potest. Ergo velis ac remis conandum est, vt sedulò consuetur, sic, n. Carolus V. Cæsar Philippo Regi filio, inter arcana mandauit, ut præceteris omnibus hæc ei precipue cura foret. Et merito quidem. Nam, qui Flissingeli portu potitur, maris sibi dominium promittere poterit. Verum Albani Ducus imprudentia, vt certe putatur, tam potens & excellens maris portus, Regis cipritur. Nam anno 1572. Flissinga, Enchluſa, & pleraq; vicina vrbes, ab Albano Duce, decimum numnum nimis in potenter exigente, deficiunt. Quia quidem ratione, Geniorum vires multū sunt daudæ; Et Flissingenses, caput cristiæq; erigerent, accedente victoria, qua ad Ternentiam de Hispanis potiti fuerunt, & qua multissimam Valachia Insulæ maritimam arcam Rammeken, non optime Capitanæ fide, capiunt & in potestatem Principis Auriaci redigunt. Qui fecerint vt, in tutiore locum cum omni familia sua receperit, quando Alemonij institutum in Brabantia minus faciliiter succedit.

De hac Flissingensi vrb, ita Leunius Lemnius scribit, lib. quarto de occultis natura miraculis, Distat à Mettelliburgo versus Africum hibernum, intercallo sexdecim stadiorum, quibus mille passus cōsunt, aut bina milaria, Vrbecula exiguo quidem murorum ambitu, sed arte ac natura munito qua parte mari obuersa est, quæ strenuis pectorib. atq; exercitatis naucleris, quos Pilotas vocant, referta, Flissinga nominatur, non Vlyssia ab Vlysse, vt quidam nugatur, producta origine, sed ab Vrceo, aut lagena potius, quod poculi genua fictile, superne angustioris est, ne imprudenter liquor effundi posset, in medio, distento ac capaciore ventriculo, qui circa inum gracilescit, ac sensim extenuatur, Belgis in Fleich nominata cuius imagine, Ciuitatis huius vexilla, ac manipuli, quos etiam nautum malis in vertice erebant, conspicimus, insigniti sunt. Cum autem loci huius incole se pauauerit, per peculios recifiant, nam cibas etiam abhorrent feminæ, aliquando in hoc certame viris potenteribus ampli ex lazena, qua singulariter a fiscisunt, eamq; identem exhauste gestiunt, nomen hoc consequuntur sunt, aut id ipsum sibi à potandi cōsuetudine aescuerunt, quæ quidem inter hos inolevit, non vt inebriantur, fed inter se exhibant, atq; animi nebulae discutant. Sunt enim cōplices in hac regione tertii, mocti, superciliosi, melancholici, qui affectus à Brabantis ac Flandris sunt alieni, vt quos nō triste Saturni ac Maris, fed latum & salutare Louis, & Mercurii fidus informat, eoq; fit, vt Zelandi, qui percipiūt excutiendas illas animi molestias, geniales esse studeant, atque affluentiore potu, hasanimi carnificinas opprimere.

Quod vero ad populares, & Flissinga indigenas ciuesq; attinet, cum simpatriotis Zelandis sagacem quandam astutiam, callidamq; prudentiam communem habent, (si modo prudentie auctorita, callidas ad cibendia) nuquam enim gentium tam dextri, atq; Zelandi, tantaq; sagacitate in odorandis explorandisq; impostoribus captiōis, fraudulentis, subdolis, insidiolis, asseratoribus quamlibet citè adulēt, palpent, blandiantur, aures titillent ac sculpturiant, adeo vt non facile hominum technis, fucis, fallacijs, versutis decipiunt, sed illas euseptiō deprehendant.

dincere cani

Quid sedam crepe, & pista teletaria lingue,

Ne quia faber ato mendosum immas auro

(Per. Sat. 5.)

Vt affolet ijs quibus aliud claufum in peſto, aliud in lingua promptum. Ab hac dijudicandi peritia emergerunt in Belgas aliquot (exhibita aliquando populari Comœdia) hac vulga dieteria dictante morione ne quis offendetur.

B R A B A N T V S, hilaris, festiuas, ridiculus in scenicas, comiciisque moribus inmodicus.

F L A N D E R, mulierum, falax, intemperans, libidinosus, petulcus, laſcius.

H O L L A N D V S, simplex, improudus, incautus, in facetus, inertis, segnis, somniculosus, stolidus ac minimè astutus,

Z E L A N D V S, Callidus, vafer, veris pellis, aſſutus, subdolis, capiſtulos, verſutus.

Qui affectus etiā ingraueſcente atēte ac feneſtute vires accipiunt, ſeſcq; efficacius proferunt, niſi domit naturæ propensione atq; infiſtatione aliter condecoſefat ad meliorem frugem perducatur. Siquidē in hæc pibis ita ſunt viria, ac gentilitij mores non patriciorū aut virorum illiſtriorū qui liberatorem educantur. De Zelandis vulgo celebrantur hi verſiculi. Credit nequit, ſimil crescente ſenecta. In Zelandinis, non nullus regula talis. Cum autem omni nationi ful adfectus ac vita, mores, propensiones, ſtudia, hoc est, inſtituta, quibus ſe quisque a applicare folet, tum huic quoque genti, à qua nihil humani alienum, non defuit genuini in ſenecta, aſſeſtus, ad quos naturæ inclinatio teruntur, partim ex circumſuſo aere, qui manifel corpora afficit, partim, veſtimenta praeterem, ex parentum natura atque ſequiſe moribus ac vulgaris vita conſuetudine, quæ aliquid ita inoleuit ac menti inſixta, eft, vt vix eximi queat: quod fit (ſi Patricios de mas, qui nusquam non culta ac doctrina expoliti sunt) vt gregaria ac promiscua multitudi paſſim in humana ſit, rudiſ, agrefiſ, feroci crudelis, in domita, atque a ſeniori vita conſuetudine aliena, quæ conuenit etiam nationes excutias. Verum quod in ueteratus error, ac depravati mores, qui ab incubabilis ac prima in ſtantia inoleſe Zelandorum animis cauſit, ita vt eos cum laeti & nutrictis ſuſile videantur, exmantur, progeſitorum munus ac officium eft (quod nunc ſedulo preſtare enītuntur) vt ex eis progloriati liberatorm inſtituantur, eumq; animo cultu ac homenata ad hibere current, vt exuta nativa, in ſuſita feritate, ad omnia humanitatis officia inclinentur. Ut enim filiæ ſeſtæ arboreſ cura arque induſtria hominum mitescunt: immanes belluſſa officio ac molli tractatione manuſcilent ac circulant: ita quoque humanius anſiūs non proſrus ferreus aut adamanthus fleſti poterit, atque ad artes humaniores, ad probitatem, deces, virtutem, pietatem, religionem informari. Quæ res eſſicit apud Zelandos, vt pifcatores gens rudiſ ac pelago aliuita, quorū apud Zirizos ſupra quingentos elle conſtat, preter hos qui nondum fati adūti, in huius negotiō tirocinio ventur, paulo pōſt in nautas ac veteranos allūmē, ea ſint morum ac vita integratæ, vt nunquam inter illos vllæ contentiones, iurgia, ſimilitates, diſidia exoriantur, nec vñquā inter ſe lites conſeſtentur, aut iure cum aquilibus contendant, ita vt magistratus nunquam, niſi in virginellissimis cauſis fe horum controverſij interponat, fed omnes inter ſe coactis comitij dirimunt ac cōſipolunt. Nullū inter ſuos gregales tolerant mendicū, ac probro ducent, ſi quis ex enotia ſtatim ſtipē emendat, aut quid aliud oblaſtatur, qui in ipa Pifcatoria ſocietas, & qui inter illos eſt primarius, quem Decanum vocant ſingulis quibus reſonem afferat, & contraſtare, quā m̄t familiā ſtant, ex communī arario ſuum dimenſum conſtituit, ita vt non defit, quod famem frugiliter ac liberaliter ſolentur. Cum autem tam numeroſa multitudi pifcati ſe exerceat, ac paulo longius in Oceanum progreſſa, vičtum in mari venetur, ſi quād parē & maligne pifcati contingat, nullus vñquā horum ſe vexat aut exrū-

git, nec cuiquam male precatur, fed omnia placidē & ſedate perfect, meliorum ſpe aucta fiducia, ita autem animi

moderation in hominibus tam incultis, non præcriptis legibus aut ſapiēntiū doctrina, mentibus illo-

rum imprefta eft, fed in ſenecta diuinaque natura, ac rationis iudicio concepta, quod diſ-

cernunt, quæ honestati ac decoro deferuunt, quæque

illi ſunt aduerſa.

UVA. BHSC. SC 00745.

UVIA. BHSC. SC 00745

HERDERVVICIA.

ERDERVVICIA Ducatus Gelri opidum ad Germanici maris sinum, & tuto, & eleganti finū commendatum, multorūfū opinione, latīnē Paflorum siue opilionum vicūm, refugium, vel sinū designat. VVic, enim & sinū, siue curuum maris recessum, & vicūm fons. Ut dum dicimus Braunfusium, Danufusium, Osteruticum, & alia complura loca, quibus nulli sinū sunt vicini. Eadem tamē ratione, & ad mare, & ad terram referuntur, quim vrobi que ille locus significetur, ad quem ē periculis quisquam secedere posuit. Quemadmodum enim in mari ad sinū incurtos à procellis & fluctibus declinamus: ita in terra pri vnicuique ad vicinos suos & cognatos est secundum, quorum iusta quadam ad defendendum sua multitudine, Vicus vocatur, à V Vic, quo cedo, & secedo à periculo dicitur. Hic enim sinū est multarum domorum coniungendarum, quō communibus viribus infultu vel hostiū vel ferari repellantur, quos singula domus sustinetur nō possent.

Harderuicia igitur in Hollandiā Maris finū seu stūtio loco amēissimo condita, à deceptione mare meridianū spicit, omni pīcūm genere cōfundissimum: A Meridie & ceteris partibus habet hortos, pomaria, arua, pos, agros, qūd a pascendo pecora, tum omni frumentorum genere producent, aptos: Sylvas præterea quā signorum satis suppeditant. Vnde fit, quod hic parvus bene viuat, & multi, quibus alibi fortuna, vel penuria facilem vicūm negent huc, vndique confluant.

Otto tertius Gelria & Zutphania septimus Comes, Anno Christi M. C. XXIX, eam inturis cinxit, & ciuitib⁹ priuilegijs, & proprijs Nasloviais in signis donauit. Eius deinde filius Reinoldus primus eius nominis, & Gelria atque Zutphania Comes octauus, ab Rodo pho primo, Imperatore Augusto, priuilegium cūdēda moneta Herderuicensibus anno salutis M. C. X V I I I . impetravit, quo etiam nūtam tam in auro, quām argento, vt vntur.

Si firmatatem spectes, natura loci munitissimum opidum est, quod licet anno M. D. II I . pridie Calendas Augusti, vt scribit Adrianus Barlandus in suis Chronicis, ignis violentissimus cōsumpsit, & totum intra tres horas conflagravit, fortunis corruptis omnibus, cum multorum etiam interitu, quinque, aut ad summum sex cōdib⁹, ab incendio seruit. Tamen montibus & vallis firmissimi successu tēporis ita firmatū, ut aliquando hōflibus suis, ad aliquod rēpus facilē restire potuerit. Firmatatem hanc confirmat Arx quadam fossis ac vallib⁹, circundata, cui Dux pro tempore Geldriae & perpetuo Satrapas præficebat, Ex quibus ultimus fuit Otto de Santen, fidelissimus Regis Hispaniarum Capitanus. Sed hanc iniuria huius temporis fūstulit.

Quod si ipsam ciuitatem intueri learet, adficia splendida ih̄is, tum à nobilib⁹, tum à diutissimis mercatorib⁹ bur rei nautic⁹ studiosis, olim erecta cōspicierit. Cuius rei testis inter cetera esse potest platea illa, quę in colarū lingua **Die Dantellat** appellatur. Ad Senatum quod attinet, hunc semper habuit, non modo aquilissimum, sed & antiquę & Catholice Religionē, & pietati additissimum, quod quamplurimae fūstiones, & annua e- Iecemofynarum distributiones, luce clarissi, si hoc tempore non obſcurerint, demonstrant. De clero, vt hoc adiiciam: Tempore illo, quo disciplina Ecclesiastica vigebat, & in hominibus plus conscientia quam scientia erat, habuit presbyteros fanz integrōs, diuinissime officij sedulo incumbentes, vnde ipsorum pietate & iř Deum sincera Religionē līcole & permoti, multa pro cultus diuinī augmento, & Sacerdotum, pauperumq; fūstinatione instituerunt, Loquuntur hoc distributiones iste, quę certis anni temporibus in Summo Templo expia maiorum fundatione fieri solet Ecclesia. B. Mariae confecrata est; qua hoc funefo tempore ter solitaria est, habet, si fabricam exterioris, interiorijs conficias pulcherrimam altaribus circiter viginti pulchre disflamam, quorum quādam honestatē suis postflos: Sacerdotes a lere potuerint; quādam vero à diuersis rei manuarij & opificib⁹ erēta, & ad nostrā vñq; vñq; tempora decenter conferuata. Superior pars camerata est, & insignibus imaginib⁹ perpolita, Turrim habet Pharō non imparem, ad quam Nauta ſepē nauis dirigit, Huic Ecclesie omnium vltimō præfuit Rutgerus à Baer Grollanus, concionandi dexteritate laudatissimus, ob fidem & Religionem Catholice multa petropolit. Cœnobia hic sunt fīx virorum tria, & virginum sacra rum totidem. Primum cui, honoris causa, pīcūs locūs debet, extra Ciuitatem in amēissimō lōco posuit D. Ioannis confecratus est, vulgo **Het Heide** loco vocatum. Cuius vltimus Commendator fuit Nobilis Clarissimusq; vir Ioaichimus à Spuele Herderuicensē Reipub. Patricius. Alterum est, quod & ad Clericorum libiadiuncta habet, Monasterium Patrum, qui fuit institutu D. Hieronimi, quordam initium sumptum à quodam Gerardo Dauentriensi, cui ob vīte sanctimonium Magni cognomen tribuitur. Huius alumni & Fratres, vt vocantur, sunt liberi Clerici, in instituenda iuuentute, in scribindis peropolitis charactrib⁹, concionando, & alijs pietatis exercitijs occupatissimi paratisimq;. Quapropter semper opulans Herderuicensib⁹, gratissimi fūrunt. A tempore dicti Gerardi Magni, qui floruit Anno Domini M. CCC. LXXI., & anno M. CCC. LXXXIV. quarto Kalendā Februario, atq; tatis fū XLIV. in Clīfijo defuncti, & Dauentris sepulti, Iterat a tempore Florentij Hollandi, nobili parente orūdi, qui de Arkel originem traxit, qui in variis Geldria, Hollandi⁹ & Brabantie locis indeffuso labore, diligenteris lubric⁹ cratib⁹ inſtitutione, concionibus & admonitionibus celebrerim hunc ordinem Fratrum de communi vita mirum in thodūt amplificauit, alios ex ijs præficiendo Collegijs, nōnullos sacrī virgīnibus, quodam etiam, quod ferē in ordine illo vñstatum fuit, peropolite scribendi exercitio admouit. Denique à tempore aliorum fratrum, qui in vinea Scholastitiae milites strenui, & extirpandis hominum vitis, in locis ifis tori fuerunt, de quorum initis, vita, mōrib⁹, institutio & profectu Thomas à Kempis consulens. Hoc Cœnobium Harderuicense Anno Domini M. D. Lxxi. Ecclesia ornamenti, libris, alijsq; rebus vñcilib⁹ spoliatum, multos eruditio & pietate singulati habuit clarissimos patres, in quorum album meritò referendus. Alterus ab **Heiden** qui, cum per aliquot annos fuis Collegijs pacificē, cum maximo honore, ac fructu prafūsset, & vñq; ad extremam senectutē, in Religio- nis & pietatis exemplum exhibuſset, rādem varios labores, multas itidem calumnias ac diuexationes, ab impiis prefigentib⁹ militi perpeſiū, porrecta fide ac mente obdormiuit in domino, relinquens illuc Reuterendum & fī gregium Parrem D. Hermannum Arnol di Smilenem, cuiu Harderuicensis filium, qui cū in adi- bus studio forūm Praefectus fūsset, apud Enchhusianos per viginti ferē annos Conuentus S. Vrſule, vulgo, **Het Susterkloſter** nominati, curam suscepit, tanto in honore apud catholicos habitus, vt in Religionē catholica constans.

constantissimè in exilio mortuum, qui eum probè nouerunt, hodierno die, ob rara virtutum ornamenta, adhuc viuum exoptent.

Venio ad tertium Monasterium Franciscanorum videlicet ad Eleonoram Reinaldi secundi, qui anno Christi M. ccc. xxxix. vixit, & Rufus dictus est vxore pientissima oportuno in loco conditum, insignique templo & cemiterio duplice eo honestatum, redditibusq; annuis ita prouisum, vt accedentibus commodis & eleemosynis, quos ex ciuium liberalitate expectabant honestissime feitic frates isti temporibus sustentare potuerint, fuit hoc antea Minorum qui Gaudentes vocantur domicilium ab initio, tempore vero Ducas Albani fratribus de Oberwartia concessum, & illius liberalitate aliquot aedificij auctum. Sed anno M. D. Lxxii, in expugnatione vrbis totum spoliatum, templo profanato, & hoc postremo tumultu bellico fratribus captis, & per piorum hominum intercessione lytro redemptis. Habuit profecto hoc cenobium (nec quo cafu conflagratum, templo diruto, & cemiteri vna parte, vt dicitur, in forum fea ambulatoriorum conuerta,) olim viros maximè in coniunctione munere exercitatisimos, & aliquos, vt dicitur, prophetic spiritu illuminatos, quod memoratur de quadam, qui incendium illud, cuius ante mentem o facta est, dicitur diuinus prauidisse, & ob hanc causam populum sapientis deo ferio, ad penitentiam excitasse, ut irati numinis iram compescerent, & flagella futura sui cernicibus auerterent.

De virorum coniobis hac enus. Ad virginum collegia, quod attinet, vnū est inter cetera prestantisimum D. Agneti virginis dedicatum, in quo sub regula D. Augustini viuitur, tēpore ante definito mīlērē desirūtum, cenobium inquam ditissimum, virginib; plurimis ob genēs splendorem clarissimum nobilitatum: solent siquidē patrici & nobiles suas filias hic domino Deo confecrare, vt in pietate & disciplina Ecclesiastica, piè religiose omnibus vite sua diebus viuerent, Harū curam quamvis aliquando fratres haberent, ordinariē tamē vnu s; ex monasterio Regularum V Vindecemēni prope Ssvollam praeſiebatur, ideo quod ad Capitulum istius loci pertinerent. Ad alterum virginum collegium venio quod S. Catharinae dedicatum est, in quo Montiales sub Regula D. Francisci tercia pīe & deuote viuunt, huius confessorius per multos annos fuit Ruerendus ac insignis pater Theodorus Ssvollanus Oeconomus exquisitus, superioribus annis in Domino, cum magno iuctu harū virginum defunctus, qui anno M.D. Lxxii, per cuiusdām amicitiam, cui olim benē fecerat, hoc cenobium illūsum nuntiū vulgo. Achtervers vocatur. Tertium fuit etiam de Regula D. Francisci, earum fororum, qua Frāw Susteren Germanicē vocantur, hodie profanis vībus destinatum. His omnibus adde insigne hospitale, ad quod pauperes alienigena suum refugium habent, & ne ipsi, si forte infirmarentur, viaticum salutis deefieret, & sine poenitentia difcederent, maiorum pietas facelium insigne adiuxit, prope quod facerent, qui corum curam habebet. Orphanis item optimè prouisum est pīj paribus nam in signem domum prop̄ monasterium Franciscanorum ipsiō crexerunt, vbi ex piorum hominum fundationibus pueri & puerellē certō vestitus generē ab alijs distincti, honestē in pietate & timore Dei educantur, & determinato tempore ad opificium aliquod manuale promouentur, vnde postea viuant. Si qui vel senio alio aliquo vīto corporis impedianter, quo minus manū labore vīta querent, & ipsi pīj nostri maiores catholici insignes ad extra mēnā non procūl à ciuitate exererunt, in quarum valuis olim pulcherimā D. Georgij imago cernebatur, vbi ne illis pīe viuendi occasio deefet, pulcherimā in amēno loco, vulgo Hjerutalem dicatum adificatum est. Hominibus pēte vel lepra infectis etiam sua domicilia extra muros a lignata.

Schola hic est, quod olim fuit celeberrima, ad quam ex pluribus Geldrig, Hollandiē & Frisiē partibus quam plurimi studiosi, & ingenuarum artium candidari consuebant, idq; propter doctissimos quos habuit Rēctores, Inter quos nūc nō nūc censendi Ioannes Pedanus istius opidi Cuius & Patricius, Iohannes Volffius, Petrus Apferdianus & alij nonnulli viri sinceri & scriptis elari, quibus annumerandū Reynerus Sacerdus, qui Scholæ Vtriaeclēna hodierno die summa cum laude praef. Alumni huius Scholæ non pauci, inter quos facile Principem tenebit locum Reverend. Magnif Eximiusq; vir. D. Gerardus de Hardervic, liberalium artium & SS. Theologici Doctoreximus, Laurentianii Collegij apud Colonienis Rēctor insignis, ad S. Columbam Paflor vigilantisimus, qui prater Decanatum, quem in facultate artium vniuersitatis Colonienis bis terue honorifice administravit, etiam eiudem Vniuersitatis Colonienis Magnificus Rēctor designatus est. Obiit Anno M. D. iiii. relatis post se doctissimis in Aristotelē Commentariis. A. bertii Magni aſſela & defensor egregius, quem Rodulphus Langius Canonicus Monasteriensis vī summa eruditio nominat Clarissimum totius Colonienis Scholæ & in primis Theologicum. Magnum itidem Doctorem. Hic in Comēntariis Logici pōl explicacionem Cathegoria Qualitatibus aliquid memorabile habet, Scribit siquidē Anno M. CCC. Lxxxii Hardervicū Sacerdotem quandam honestę vitę, nulla infirmitate alia praetul, meridianā luce, doctrinam in aeneate summo cum fructu haultam ita amissi, vt prima etiam scientiā elementa ignorans, nominis proprii oblitus fuerit, in illaq; obliuio nō ad extreum vīque vita terminū permanisſe. Sed hoc obiter. Hic Gerardo adhuc viuenti succedit Iohannes Hardervicensis artium liberalium Magister & SS. Theologici Licentiatu, vt Epitaphium ad D. Paulum Coloniam docet, doctissimus, qui cū aliquamdiu in Laurentio Collegio iuuentutem instituit, & feme laque iterum Decanatus munere funsus fuisset, magno ciuium mortore mortuus est. Clariuit etiam in Vbiōrum Ciuitate Bernardus Hardervicensis Artium & Decretorum Doctor, Capituli Metropolitanæ Ecclesie Colonienis Syndicus celebrissimus, quorum honorifica in Annalibus facultatis artium mentio fit. Hi inquam & alij plurimi, summi in ingenio viri ex hac Schola Ciues prodire, vt hīc p̄teret alios multos qui Hardervicū instituti, Ecclesie Del & Rēip. Christiane, vīlisimā operam p̄ficerent, adeo vt per eos non paruum lucem & celebratatem ipsa Ciuitas adopta sit. Ac quia concordia parua res crescunt, discordia maxime dilabuntur, ciues in hoc toti sunt, vt concorditer & vna in iuste viuant, ex quibus quidam ex agricultura, quidam ex pīficiatura, nonnulli ex mercatura, & manuū suarum labore, multi deniq; ex suis retributis viuunt, singuli adeo rebus suis intenti, vt nihil peius quam otiofum homi, nem oderint. Humanitatis officia erga pauperes & hospites & peregrinos minime negligunt, maximē iij qui patriciū huius nobiles sunt, quorum hic magnus numerus est, inter quos hoc tempore florent Hardervicij, Bronchorstij, Brenij, Spaldij, VVynbergij, VVolfij, Edani, Homij, Bocopij, Granenburgij, Mauriciani, Brencomij, Bronchij, Brecchufij, Arneñij, Vaneveldij, & alij nonnulli, horum enim Parentes nō tantum miseria, & ab omni foliatio destituti manus auxiliare (vīa vita) tempore porrexerūt, sed vt & ip̄s, vēsimili egestate constitutis, post mortem eorum, abundē fatis prouisum esset, pīas fundationes instituerunt.

OTONIVM.

TONIVM, Othenarum, sive Othoniæ ciuitas, Fioniaæ Insularum Danie Regni amœnissima, fertilißimæq; Metropolis, vulgo **Ödensch**/ Episcopatus dignitate præfusus, octo ciuitatum Fioniaæ maxima, interioribus tam publicis, quam priuatis ædificijs ornati, quæ propugna cotorum ac meniorum ambitu munita, ut, que Bellonæ furijs, sepius agitata, & deformata fuerit. Quanta autem sit eius veritas, vel inde liquet, quod ab Othine quodam, vel Othane, qui ob admiranda magis peritiæ celebris, ac pro Dico habitus, aliquor fœcilius ante Christum natum vixit, sit denominated. Neque enim ab Orthone vel Imperatore Germanico, vel alio quodam ciuitas haec nomen primum accepit, sed, ut ex Annalibus Danicis patet, a prænomino Orthine. A qua etiam vocè, Mercurii dies, idiomate Danico **Öhns** vel **Othansstag** denominatur. Atque hanc Othoniæ etimologiam, non parum quoque confirmat vox Orthinæ, qua in Episcoporum Rigenium catalogo legitur, cum Orthinkoer, idem sit quod Örhini carus, germanici Östlinieb, vel Gottieb.

Sita autem est loco amœnissimo & fertilißimo, pratis, agris, & piscoſis riuis abundanter cincta, vnde non exigua commoditas ciuium opibus, que vt plurimum mercionijs queruntur, accedit. Splendidiſſimæ insuper ædificijs, & insignioribus est exornata Ecclesijs, inter quas præcipua eft. Canuti Danie Regis Basilica, Loci Episcopatus, cuius insigniæ, crux flava in campo cœruleo, circa annum Christi 10.20. tēpore Canuti maximi Regis Danie instituta fuū, Cuius primus Episcopus extitit Reinerus ex Anglia oriundus, ab Eltrodo Anglorum Archiepiscopo in Daniam missus, vt Fionios Religionem Christianam doceret. Post hunc ordinaria successione, triginta alijs Othoniensis Diocesi ad hæc usque tempora præfuerunt. Porro, in monasterijs ac templis Othoniensiſbus, plurima verusta ac præclarum monumenta ac Epitaphia passim videntur, ex quibus quædam excerpere libuit. Cum chorus Ecclesiæ D. Canuti repararetur, Anno salutis 152, Die 22. Ianuarij, inuenta est tumba cuprea auro obducta, & crystallinis lapidibus herœicæ & decenter ornata, in qua reconditum fuit Divi Canuti Regis Danie Martyris scelerum, cum tali epitaphio.

**Iam cœlo tutus summo cum Rege Canutus,
Martyr in aurata Rex atq; reconditur arca :
Et pro iustitiae factis occisus inique,
Ut Christum vita; sic morte fatetur in ipsa;
Traditur à proprio, sicut Deus ipse, ministro.
Et patiens potum, telorum pertulit iustum,
Lancea nec ne latus, ut Christi, perforat eius.
Eius & ante sacram languis sacer effluit aram
Spiritibusq; sacris moriens sociatur in astris.**

Anno incarnationis Dominice M. LXXXVI. In ciuitate Othenia gloriolus Rex & Protomartyr **Daniorum Canutus**, pro zelo christiane religionis & iustitiae operibus, vt Christus, à proprio conuia, Blaco traditus in Basilica S. Albani Martyris, per eum paulo ante, ex Anglia in Daciam trāfuetus, post confessionem delictorum, sacramenta munitus Dominicis corporis, ante aram manibus solo tenus expansis in modum crucis latere lanceatus VI. Idus Iulij, & VI. feria, mortem pro Christo passus, requieuit in ipso. Occisi sunt ibidem cum eo, frater eius, nomine Agricola martyris Benedictus, ac decem & septem sui commilitones, Qui omnes, sicut Dei gratia, cum suo Regem ac Domino, sicut passionem martyrum furentur, ita confortacionis ac premij cum eo consortes esse meruerint, in eadem Ecclesia sepulti. Interfectus est etiam cadem hora Blacus, iſtorum omnium proditor. Molanus in Martyrologio, natalem Canuti Regis ac Protomartyris Danie in decimo Iulij ponit, qui anno 1086 in Basilica S. Albani martyris, manibus in modum crucis solo tenus expansis, orans, mortem pro Christi passus est à suo familiari, cum quo occisus Benedictus frater & alij septedecim. habuerunt eriam in conobio Franciscanorum, quod à Christina, Regina Danie, & Joannis Regis coniuge fundatum est, monumentum Regis Joannis, eius coniugis Christinae, & filii Francisci, ex Gotlandico marmore splendide & magnificè, iussu ac sumptibus Christinae Regine in vita extremitatibus.

Ibidem quoque in tumba paterna, conditus est Christiernus II. quondam Rex Danie, Norvegiae & Sueciae, regnisque his, propera sautum ac crudelitatem, quam exercuit in omnis generis homines tam Ecclesiasticos, quam politicos, expulsi, deinde in Norvægia à Legatis Friderici primi Regis Danie, patru caprus, & in custodia Calleburgiæ mortuus, A.C. 1559. Ianuarij die 25. ex animi morore, in quem, ob Christiani iij. Regis Danie Patruelis sui obitum, qui 24. dies ipsum præcesserat, coniunctus fuit, metuens, ne illo mortuo, ipse quoque necaretur. Vixit annos 77. & aliquot menses. Habet uxorem Elisabetham Philippi Regis Hispaniarum filiam, Caroli V. & Ferdinandi Caesarum sororem: In cuius re memoriam insignia paterna simul & materna tam Regis, quam Reginæ in choro huius Ecclesiæ, depicta habentur. Hæc autem piissima Regina Elisabetha fidissima Christierni coniunctus, exilio marii comes esse maluit, quam sola in Dania regnare, Anno salutis M. D. XXV. Mensē Ianuario Gandalis mortua, Cui Cornelius Scopperus, elegans Epitaphium scripsit. Quod laudatissima heroinæ in orbe Arcteo honoris causa, à doctis conseruator.

In eodem templo sepultus est Gerardus Ranzouius, cui monumentum positum est ante chorum in dextro latere ex ere deaurato cum tali inscriptione.

GERARDUS RANZOVIÆ, Pauli filio Joannis nepoti, qui cum opido Odenſehæ, à Rege Danie Friderico iij. Ducatus Sclafuensis principibus Holſatia, Joanni & Adolpho, in feudum concederetur singulari certam, nec commiso, cum alio nobili Holſato, quam rufus grauita vulnerauit, ense tracieū (ad hic) præſente Rege, ac Ducibus nec non Proceribus Danie ac Holſatia, sepultræ honorificè mandatus ab Henrico Ranzouio patruo: Beata mater, quæ marii filiam, & iam hunc filium natu maiorem ferè spatio vnius anni amisit, mōrens non sine Luſtu, dolore ac lacrymis, collocauit. Dies fuit anno Domini 1580. die 19. Maij. Aetatis 26.

Hoc

UVA. BHSC. SC 00745

Hoc sicut est tumulo Gerardus nomine Ranzou,
Magnanimo Paulo qui patre natus erat.
Cimbria quem genuit, rapuit Fonia, quinque
Dum numerat vita Intra peracta fuz.
Italia fuit cuiuscius versatus in oris,
Nec minus huic etiam Gallia nota fuit.
Accuturus erat simili virtute parentem,
Ni fera rupifet flamina Parca manu.
Huius ob interium planxit Rex Danic us, atque
Non minus Hollati condolubre Duces,
Quod sic ante diem miserando felibis istitu.
Dum nimis audacter dimicat, enfe cadit.
Discite non temere iuuenes configlare dextr^a,
Mortem pro ludo Mars quia dirus habet
Heunicus Ranzouius
patruus.

0.17 - 7

Dum nimis audacter conserfā dimico dextra,
Ah miserum, ante diem funeris, enīcado.
Sic fuit in fati vir tali morte perirem;
Quis feit vi dōrem quālī fatā manent?
Pœna Dei lenta est vindictaq; lenta supremi,
Craftina non abit, non hodierna dies.
Disce meo exemplo, quicquiq; es, candide Lector,
Cum focio haud temerē conserfisse manum.
In dubio Mars est, sed mors certissima semper,
Nunchunc, nunc alium, funere dura premens.
Petrus Lindebergius,

Petrus Lindebergius.

Porro, in Franciscanorum Cœnobio, eximia etiam fundatoris aula existit, ybi nunc alatur docentes omnes, & studioi pueri Scholæ trialius, instituto & liberalitate Friderici Secundi Danie Regis, ybi etiam Nosocomium Regium, & Placitum huius in fulsa generale. In hac etiam ciuitate est Conobium D. Ioannis, ybi nunc, defunctis fratribus, Regia Curia existit. Forum est amplius iusticiarium & piscarium, ad cuius orientale latum, quondam ad eadē D. Gertrudis sacra, planū nunc defolata. Publicum hic etiam coemiterium existit, quondam ad Monasterium Dominicanorum spectans, quo s. Cœlestibes nuncupabant. Cuius quidem Monasterij templum eleganter ornatum, post fugam fratrum, destrutum, reliquias deficij, quibusdā loci Nobilibus distributis. Fuit & hic templum s. Georgij, nunc de certamine, habens quondam Nosocomium adiunctum. Item Templum D. Virginis, cuius Propositus & Patorum est Cancellerius Regni Vbi & præcipuum fedem & curiam habet. Palatium quoque Episcopale Otini fuit, speciosissimum locum occupans, nunc in ciuium habitationes conuersum. Prater forum piscarium, Est hic etiam Forum nouum, sive Regium, singulis sabbatinis diebus nundinis celebratum. In isto foro, quondam erat Xenodochium, vulgo, das Elenhoehäf. In hoc foro Serenissimo Friderico ij. Danie Regi bona memoria, eiusq; filio Christiano, nunc electo Regi Danie, homagium presutum. Hic quoq; ab eodem Serenissimo Rege, locis recordationis, collatum est feudum Slesvici & Holstiae, Du- ci Adolpho, & Ioanni fratribus ut etiam Joanni iuniori, qui a-

EKELENFORDA.

CKELENFORDA, Cimbricum Holsatia opidum cui versus Septentrio-
nem obiecta est arx Ekerenborch: quæ eti in bellis Danicis sit diruta, eius ta-
men adhuc fundamentum, fossæ, & vallum mediocris altitudinis restant. Con-
structa fuit hæc arx ad illam partem opidi vbi merces exonerantur: ita vt nau-
gatio ab arce prohiberi potuerit. Opidum ab hac arce nomen traxit, appellatumq;
fuit primum Ekerenforda, vt eius insignia testantur. Nam in his Sciurus us
pingitur, ex vnâ turri in alteram saltans. Nunc vero appellatur Ekelenforda.
Estq; ita sita in peninsula maris Orientalis, vt eo propè ad centum vñq; passus circumdetur, quo circa
habet portum sati oportunum tutumq; ex quo facilis est nauigatio in Daniam, Norvegiā, Sue-
ciā, Russiam, Prūsiā, Liouaniā & Pomerianā. Duas tantum habet portas, quarū vnam ingredi-
untur Gettorpī & Chilonio venientes: per alteram cundum est ijs supralongū pontem lignum
centum ferè passus continentem, qui iter habituri sunt versus Gettorpiā Suuantiā, Missundium
& Angliam minorem. Non procul à ponte hoc videtur Mons excelsus occidentē versus cum vallo
& fossa, in hoc olim arx stetit. Locus enim flumine penè cinctus est. Sed huius fundamenti non tāmul-
ta atq; prioris arcis, restant reliquie. Vetus quidem opidum est. Sed quo victore extructum, & à quo
privilegijs ornatum sit, ignoratur. Vtitur iure municipali Slevicensi cuitatis: Iuxta hoc opidum
capiuntur omnis generis pisces marini, vt pote asellus, rhombus, halec &c. Anno Millesimo quin-
gentesimo octogesimo captus est pisces immanis cuius longitudine tredecim vlnarum fuit, latitudo
minus octauā eius parte. Lingueius obtinuit pondus 30 librarum; cor octuaginta. Ex hepate replace-
te sunt 2. tonne cum dimidiā: crassities eius fuit sex vlnarum. Oppidum hoc sep̄e cum paci, tum
belli tempore exustum est: hinc vetula eius documenta sunt perdita. Multi in illo nobiles edificia
habent, nimurum Ranzouij, Alefeldij, Scheftedij, Pogovisohij, Meinstorpii, & Tynij. Ante opidum
iacet Nosocomium ab Alefeldio quodam pulcro facello & domunculis lapideis ornatum. Quo vero
tempore, & in quē finem edificatum sit, viderelicet ex inscriptione sequenti, saxo litteris deauratis
insculpta: Ego Godescalcus ab Alefeldo Benedicti filius, ab arce Borchorst, hāc domum in honorem
Dei optimi maximi & pauperum utilitatem dedicau. Diem suum obiit anno à natali Christi millesimo
quingentesimo trigesimo quinto, circa Paschæ & Pentecostes festum.

Nos Benedictus ab Alefeld praefetus Tunderensis, Benedictus ab Alefeld heres in Lindov, Nico-
laus ab Alefeld de Gelting, indigni pauperum pr̄sides, de novo extruximus hanc domum anno 1578.
in solius Dei gloriā, & posterorum imitationem & exemplum.

Sunt præterea in hoc opido omnes res mediocri precio venales, Cereuisia in illo coquitur tenuis
quidem, sed ad purgandum idonea: quæ & in Dania, & Ducatus Slesvigæ, Holsatiaeq; diuidentur:
vocatur Cacabilla nomine accepto à Romano Cardinale Raymundo, qui ibi bibens cereuisiam eam
nuncupauerit Cacabellam, incole postea enunciārunt Cacabillam. Idq; nomen in hodiernum vñq;
diem retinet. Id Cardinalis Hamburgensem quoq; cereuisia gultans, dixit: quæ libenter effes vinum.

Opidulum hoc totum maritallō licet clausum sit: Nihilominus tamen limpidos frigidosq; fon-
tes habet in plateis, ex quibus cereuisia coquitur. Ex maiori itaq; parte, opidi incola bona sua acqui-
runt ex nauigatione & coctione cereuisie. Distat opidum duobus miliaribus Gottorpī & Slevivico-
vno sed magno miliari Missundio & ab Angliā minore: quinque Flensburgo, tribus Chilonio, to-
tidemque Rendesburgo.

In Cereuisiam Ekelenfordensem Distichon.

Cur Ekefordensis potus, Cacabella vocatur?
Nemp̄ quod hæc bellè pota cacare facit.

In Opidum Ecerefordam Epigramma.

Est alias inter, quas Cimbria condidit, vrbes
Nauigio felix Ecereforda suo.
Hinc capit vrbanæ mediocria commoda vitæ:
Flamma licet partas non semel hausit opes.
Sunt triples vrbis turres, insigne Sciurus
Iungitur: vnde vetus plebs ea nomen habet.

Eskelemborg Oppidum

TENTRIO

Porta

Sic gaudet aere Eskelemborg.

TRAVS

OCEANI

REGENSOPUS

ORIENS

OCEANVS

ORTUS

MERIDIE

EKELENFORDA.
antiquum Nobs atque ad Occam
peninsulare oppidum non.

UVA. BHSC. SC 00745

COLDINGA

Imbris Cheronesi vetus & amenum opidum Coldinga, arx, & munimentum regni Danie, Holsatiae & ceteri minū, Nam annis, qui præterabuit, Raniæ Regnum à Ducatu Slesvicensi distinquit, Nomē obtinere creditur à colle, & sylula ab radice collis ita, Prout ipsa loci insignia demonstrare videntur, Quæ sunt, A quila in colle nidiſcans, & arbor in valle ex crescens, vnde appellatione Danicam Colling, sive ut alij pronuntiant, Colding fortissima est. Opido vero initium pectorum hunc locum occupantium, tabernacula dederunt, ad quas paulatim multa mercatorum aedificia acceſſerunt, qui propter insignem portum, & turram nauium statuēti, aliasq; maris, & loci commoditates, huc conſuxerunt, vnde collecta tandem multitudine, populi societas, urbanis & ciuitatis priuilegijs donata, excreuit. Ita Collingenſi Communitati, pro fidelibus impensis servit, immunitates & priuilegia primū conceſſit Voldemarus III. Danicus Rex sub tali verborum forma, Voldemarus Dei gratia, Danorum & Slavorum Rex, omnibus praesertim cernentibus falutem in Dominō semperternam: Tenore praesentium collate volumus vniuersis, quod nos dilectis vihanis nostris in Colling, Exigentibus eorum fideliſibus seruitis, prædictis foribus nostris Regibus Danie impensis, & nobis impenditis, omnes libertates, gratias, & iura ciuitatis, quæ & quas a dictis antecellorib; nostris, ab antiquo habuerūt, eis cupimus & concedimus &c. Date Collinge Die S. Mariæ Magdalene, sub sigilllo nostro M. CCC. XXVII. Eadem priuilegia sequentes ex ordine Danorum Reges, diueris temporebus confirmarunt, Nimirum Christopherus III. Bavarus M. CCC. XLII. Christianus primus M. CCC. LII. Idem etiā Christianus alia priuilegia prioribus addidit, peculiari instrumento exhibito, Et dato Haderlebi Anno M. CCC. LXI. Quin & tertio instrumento, eodem anno dato, suam erga Coldingenſe propensam affectionem declarauit, quod magnam iurisdictionis autoritatem, non intra mensa tantum, sed foris etiā latè conceſſit, Cuius quidem Regis beniginitatem, eiuldem Regni succelfores confirmarunt, Vt, & Rex Ioannes M. CCC. XC. IV. Fridericus primus Anno M. D. XX. Christianus tertius Anno M. D. XL. Demum etiam Fridericus II. Et prædictis foroſuſ suorū gratias confirmavit, & virili, letōq; munere eadem adauxit, dum lata cam portum planite, pecori pacendo Coldingenſe, pro Regia magnificentia sua, donauit. Atque his quidem tot Regum priuilegijs & immunitatibus amoenissimum hoc opidum in hodiernum vñque diē feliciteter floruerit.

In colle, vnde opido nomen arx celebreſ Aquilæ Burgum, uncupata magnifico ſplendoris fe latè conficiendā exhibet, Cuius principia aedificia ad Septentrionem vergentia Christophorus Bavarus, eius nominis tertius Danicus Rex, à fundamentis excitauit; Præter alia documenta, argumento fuit Bavarica insignia in columnis, sub Danicis furtis incisa. Post tempora vero Christophori Regis, reliqua Arcis ſtructura ſub Christiano III. Anno ſalutis M. D. XLVI inchoata, ab eodem Anno M. D. LVIII heroica magnificientia etiā abſoluta; Horro eleganti Dorothaea Regina, & viuarie ampliſſimo, in quo omnis genera feri conferuantur, Fridericus Secundus hanc arcem: eleganti ornata condecorauit. Quam felici etiam oruſ comendarunt, Ioannes junior, Holsatia dux christiani tertii filius, Et Dorothaea eiusdem filia, Ducis Guilielmi Luneburgensi coniux. Elizabetha etiam, Friderici II. primogenita anno M. D. L. XXII. Vildaricus, & Augilia filia, que etiam eadem in Arce, per Baptismum Christi regenerata, aliquot latitū dies, multis principibus viris, ibidem exterritus dedit: vt Episcopo Bremensi, Henrico Duci Saxoniae; Marchionio Georgio, Friderico, & alijs.

Templum unum opidum habet, quod Serenissimus Fridericus II. Et Sophia regina oratorio priuato, eleganti facello anno M. D. LXXV. ampliarunt. Pari pietatis zelo Christianus Rex Noſocomio publica Coldingenſe utilitati costruxit, Cuius anniuerſariof sumptus, Serenissimi filii filius Fridericus II. Danorum Rex optimus, quo nemo Reipubl. amantior, nemo apud populum, ab omni hominum memoria defudit, ampliores reddidit.

Dorothaea Danica Regina, post defunctum maritum Christianum, ad iuuentutem bene formandam Colding & ſcholam costruxit, Anno salutis 1566. Quam postmodum Fridericus II. pro paterna in ſubditos & Dianam affectione, anno cenſu ampliavit, & duodecim alumnorum stipendiis auxit.

Pons Coldinga vniueſis eft, ex quo torus ruralis traetus opido vicinus, nomen habet & Broherit sive, vt vulgus Danicū loquitur, Broſcherfer, nuncupatur. Quam Regi Danig in ſtar fodina metallice eft, qua uero confeſſum affatim præbeat, Quotquor enim bouin, & equorum capi, præter alias merces, ex hac Cimbria, Cheronefo in Holsatiam ad Albin, ad Hanfaticas ciuitates, ad diueras Germanicas Emporia & mercatas deducuntur, in hoc ponte imperiali talerum perfoluntur. Vnde veſtigia inestimabile colligitur.

Annis ad meridiſ opidi incensu alienus, Cimbriam ab Holsatia, limitis Inſtar, diuignit, & per duo oſtia altero ad meridiem, altero, ad Septentrionem in mare balticum exonerata.

Edua Vulcani rabies ter Coldingam miferè deſormauit, quæ, ob commodam loci oportunitatem, priuatum nitorem ſemper reperauit.

COLDINGA LECTORI.

Traxerit unde meum nomen veneranda vetuſſa,
Offertis si quis, quem didicisſi inuitat:
Is sanè a ligno, nec non à colle propinquo
Cameriensis nomen uoceri effi mihi.
Parue fuere mihi, fætor, primædæ, namque
Fallere qui pifces infidendo solent,
Hic habeuerit fuis olim, mihi credere, tabernas, fuit,
Et mihi ruma certe gloria illa facta,
Nunc vero preſtas ego ſua Republica, facta,
Ut mea vix poſit gloria parta mori.
Nam libertates mihi ſunt à Regibus ampli,
Temporibus priuatis, & data uara pī.
His Danie landor, quas magna potentiæ fecit,
Quorum fama replet ſolis viramque domum;
Et mihi, qua monſtrum, data ſun inſignia, nempe,
Arbor in ornata gramme valle virens,
Nidificans in colle ſimil tuis: armiger ales:
Et que mei poſsum nominis effe memor.
Regia eßatur prefians in colle preponit:
Hac quoque non numeris effe retinenda mea.
Hanc Regi fruſtre duo, de nomine Christi
Amboebut nomen, quies liquet effe ſuum.

Prima dedit multis hac incububala natis
Regum, quae effes commemorare labet.
Hic pius expirans Christianus fata subiuit,
Cuius perpetua fama ſuperstes erit.
Vnica, que facit inferni cultibus, ades
Effi mihi supremi ſancte honoris Dei.
Hinc tamen eximium Rex & Regina, ſacellum
Inuenit in impensis, ſumptibus, atque ſouet,
In qua deſuetuſ ſtudiis adiutat inuentus
Ac informiter, Ne ſchola pulchra defit.
Dorothaea hanc fruſtit, mater dignissima Regis
In ſchola Danorum qui melo / cepit a tenet.
Rex vero matris pietate & fidei ſecutus
Hanc ornat magnis ſumptibus, atque ſouet.
Et mihi preſterit, que, cum rea poſit egredit
Excoſit, inſirmor, emeritoq; domus.
Quid de portu? mihi certe gratius illo
Ad mercaturam ciuibum effe potest.

COLDING

SCHLOSS

Ex museo illustriss et Generosi D. Henrici
Rosenberg Producit Complet. &c.

A. das Schloss
B. die Pfarrkirch.
C. das Kastenhaus.
D. das Kastenhaus.
E. Alte Kirche.
F. der Kleine grüne hof.
G. von Kriegsgärten.
H. Peter-München hoff.

I. die Oeffnungsstrasse.
K. der Knechte.
L. König Johannis hof.
M. der Kastenhaus.
N. der Kleine grüne hof.
O. der Preßhöf.
P. Senn-Jessens hof.
Q. der Sifflust.

R. der Blödberg.
S. Wüff Lam.
T. der Lüg hof.
U. der Kastenhaus.
V. der Kastenhaus.
W. der Kastenhaus.
X. die Süderstrasse.
Y. die Süderstrasse.
Z. der Süder port.

1. Ber. beches fang.
2. Colding ave.
3. das Schiff bringt.
4. der Kastenhaus.
5. das fowre.
6. die riege.
7. die übergarten.

00745

UVA. BHSC. SC 00745

HELSINGORVM.

HELSINGORVM, vulgo Helschenor, vrbis est Danie littorali: nundinis frequentissimis, & peregrinarum mercium advectione clara. In quam multi conueniunt, & magnarij ducuntur ex locis confusione. Quod etiam conquitissimum quoque res incolarum viui inferuentur appontantur. Ad cuius latus maritimum adscita est Arx CORONA EAEVRGVM castrum munitissimum, & inexpugnabile. Vbi pro mercibus vltro, citroq; exportandis, rufsumq; in tundis, alioue transfiuehdis, si modo fecur quis navigationem institutam ab soluere velit, reddenda erit ratio. Qui secus faxit, capitale esto. Er bona quantula cunq; subfracta regio fisico cedant. Velificantes igitur dorsumque maris hac calcantes, angustas fauces, quo cunq; soluerint, cursumque direxerint intrare coguntur: debitumq; portorum velis deductis regio quatuor pendere tenentur. Quibus transmissis, mox alij onuiores rationem redditur caterum appellunt. Idque sanè bono iure quod pro ipsorum salute, transiuit: securo, regia classis maximis sumptibus quotannis instruunt: ratibusq; copia per aquam traducuntur, ut quecuid piratarum inuestigetur, capitur, cruceque adiudicatur. Nec spoliiorum aceru & dulcedine alleli, maius in posterum facinus intendunt, pluresq; immaniter trucident, nece deinceps impunitatis spuia pelagi portibus incutis insidias fruenter delinent. Ita nauigantibus per saluus conducum dimidium integrum, amissio plus tota. Quanquam autem DANI A natura aureas venas, & fodinas metallicas quibus glorietur non habeat, vt ARABIAE, HISPANIAE, VNGARIAE hocmodo conferriri possit. Habet tamen suas amplissimas opes, & reuera hoc loco aurifera est, vt regis gaziis, theauris, annuisq; redditibus in mensis nec Tago nec Paetolo cedat. Nam quisquid ab alijs periculoso, maximoq; cum labore in fodinis queritur, inueniuntur, effoduntur, igni excoquuntur, & aqua minerali diutissime lauatur, tandemq; viui humano in formas, massisq; diffusum preparantur. Id cumulatissime in DANIA M portantur, magna pars subditis pro bonis diuidentis numeratur, maior regi iusta pensione exolutur. Opem viciisim contra piratarum impios aufus implorantibus, promptissime communican. Et negotioribus tutissimum mari vsuum recuperando, vinculibet terra suo faluos reddit. Laborent igitur alij in fodinis profundissimis, in vinetis desudent alij, maccerent se nonnulli alij artibus in colligendo aucto: Nobis pinguium boum multitudinem, arua, frumentorum copiam, aripi scilicet auxiliis maria subministrant. Quarum rerum iusta commutatione, auri copia quantum sufficere regno importatur, & societas humana conservatur. Versus Septentrionem adiacet arx omnium magnificentissima, quam idem rex noster illustrissimus, villa diruta, ab integro in loco omnium amoenissimo, singulari apparatus condidit. Famique de suo nomine FRIDERICIVB RGVM nuncupauit. Hic oculum, hic solitudo, hic regis gratissimus sceles, à strepitu urbano turbaque ciuili procul solutus. Cingitur autem haec arx aquis, & fylis vndiqueque: in quibus ferarum copiae, gratissimaeque vocationes se offerunt. Hic montes, colles, valles, fontes irrigui, horti cultissimi, loca palustria, & quecuid plus oblectacionis, minus vero tedi, visitur.

RIPAE.

MAGNIFICO DOMINO NICOLAO KAAS, DOMINO DE TORVPGAAARD, SERENISSIMI REGIS DANIAE CANCELLARIO FIDELISSIMO, ANDREAS
VELLEIVS. S. D.

Festissi nuper, Magnifice Domine Cancellarie, per Generosum Dominum Albertum Fris descriptionem nostrę Virbis Ripensisad te imprimitractum. Iam hic habes, qualem quidem festinans pictoris manus, hac vice, formare poruit et modissime. Digne certe haec nostrę Ripę qua Calographie beneficio in nobili Georgij Brauni Virbius Theatro cum catervis in nosciem veniant externorum. Neque certe vlli maritimorum vicinorum cedit, aut situs ac portus opportunitate, aut originis antiquissimum momentis, aut etiam incolarum moribus ac ingenio cultissimum, si his cum catervis contendere necesse est. Sitae estenim haec Cimbriac Danice vrbis, in ripa Oceani, Aufiali Gothie proxima, loco herbito, paucis, fertili atque salubribi. Ad Septentrionem ramen arci occassum astitium, si pergas, loca Tesquitanisper habebis obvia, donec mil' aro ab Urbe quoque excipliat frequens syluarum copia. Ab ortu, nihil delitiarum desiderari potest, quod non riuiorum, agrorum atque syluarum Tempe affatim suppetant. Haec latè patent Regij venatus claustra, vicia dum mare orientale pertinguntur. Meridies amne Nipiticum vrbis secum infert, itaq; vici existimem Iruap, vicina certe quandam balnea, & ab his nomen retinentes hodie vici, fidem faciunt. Hic Varmigenis ac Munchardenis lacus scaturiginibus auctus, Vrbis latus meridionale vniuersit claudit. Eumque vrbis benignissimo amplexu excipiens, exitum quatuor locis diuersis praber, quibus in flumen Tuedense, quod vrbis latus boreale praterfluit, se exonerat. Ea de causa si penitus interiore Urbi formam spectes, Tripolim eam merito dixeris. In tres enim sectiones, horum riuiorum cursu, fistula, toridem pontibus publicis, atque molis frumentariis viciisim connexa, denuo coalescit. Ab occida Urbi parte, Regia Acropolis fluentum vicinorum annuum opibus auctum despicit, quod planitiem depressorem pernagatum, in star Meandri, in maris gremium se infuniat. Hoc miliario vno ab urbe aperit portu commodo, extantibus vndique influis, vulgo nautarum notissimum. Mandoa, Phanoa, Roma, Forda, Silda, Amroma, Holglanda, cum peninsula Canglegia & promontoriis varijs in mare latè excurrentibus, in quibus varie nationes pescatum exercent longè vberissimum. Verum, quod humilius hoc litus, prater statum austum, rarius accedit sole cardinalia puncta transire, qui in una non ingens aliqua maris inundatio Vrbem vniuersit, magna mole, aquarum, facta quasi obsidione, vnde que irruat atque inueniat. Adeò, vt aliquoties notatum sit, etiam in ipsum visque cœmiterium Cathedralis Ecclesia, quod summo Vrbis loco,

UVA. BHSC. SC 00745

loco, vulgo Elliberg dicto, eminet, cum trepidatione incolarum eam peruersisse. Porro quo aurore, quoniam tempore primùm condita sit hac Vrbs, in incerto relatum est. Certum tamen hanc primam atque antiquissimam Cymbrorum, Phrindusiorum prefertim, quos Proloemius vocat, sedem extitisse. Quod & Tacitus annuisse existimat, vbi Castrorum meminist, quorum vestigia in Ripa maris suo tuo (paucis post natum Christum) perhiberunt manificis. Vnde veteris famae: ingens et gloria, manus gentis, actam magni exitus seu exercitus eorum fidei metetiamur iudicat. Nominis frater peperit maris vicinia, eamque condenda primùm Vrbi occasionem, præcero, existimauerim. Argumento esse possunt, tum ipsum Emporium, olim hic celeberrimum, tum parvæ multipliæs splendidißimorum adiutoriorum, que his ipsiis mutuis commerciorum tractatibus destinatae cognoscimus. Vt racciam interim vicorum non nina, à Flandris, Anglis, Gallis, atque alijs exteris nationibus induita, hodie etiam usurpatæ nostris tribus. Primùm apud R. ipse vera Christi Religio in hac regione sedem fixit, Ea illata ab Anglis primitus, studio Lefdagii, primi huius Ecclesiæ Episcopi renouata atque publicè vna cum Baptismi solennibus tradita est hoc litore Nipiti fluenti, in quo erat tandem Martyris coronam adeptus scribitur. Primum à Sleafensi Ripense conditum est templum, iudius, vt autumo ab initio, sed temporis successu, in eam iam crevit amplitudinem, vt nulli huius patriæ aut cuiusvis nationis, sit inferius. Facit illud admirabile, testudo rotundior, solerti artificio chorum, quem vocant, ynuersum tegens acambiens. Firmatissima ieiitas multitudine columnarum secō de marmore affabré concinnatarum eluet. Splendore mirum quendam in modum auger, præter ipsam totius adiutori molem, vna præcipue turris, que partim marmoreo, partim latericio opere, forma opulentè quadrata, in altitude muni foliis CVI, vlnarum nostratrum educta, conspiciant se exhibet procul Vrbem ad sex milia nostra. Hic quorundam Regum Danie conditor reliquias, In vicinia Lectorium Thæologicum & Bibliotheca publica Gymnasi triuialis quoque binæ ades ampliores, que vicinam habent curiam, deputaram loci Episcopo. Is amplissimæ totius Danie præfet, Diocesi, continenti Ecclesiæ CC. LXXXIV. Hic prima apud nostrates excudendi libros officina aperta est. Primum quoq; Canonicorum Collegium vetutissimum, vt fert, canon noſter, munitione priuilegijs, nobilium regni et qualibus. Non minor certe fuit propensio summorum Regum Danie exornandi ciues incolas legibus, ac plebis citis municipalibus. Ut quemadmodum in prædictis primas semper obtinuerunt ipsi Riperenses, ita legum quoque & disciplinae grauitate, cum iuſta harum executione seueritate, à sapientissimis magistratibus administrata, palam merito tulerint. Ea res locum dedit prouerbio, vt saltē nominatis legibus ac iudicij Riperibus nihil qui quam grauius ac iustius innuit, vulgo existimatum sit. Ingenia Ciuium valida & acris.

Summum apud omnes ordines mundiciei studium. Hanc ceu Deam, qui non colat, publico subiacet opprobrio. Matronis ac Virginibus ingenita comitatur, præter illas simplici ex decens quædam morum grauitas &c. De quibus omnibus alibi vberius! hec indigitas te at tuam voluntatem ac iustum, cui me totum dicau. Amplissime Domine Cancellarie, hoc loco, a quo lectori sufficiant.

TVNDERA.

Vndera Opidum est elegans situm in ea parte ducatus Slesvicensis, quam Frislandiam minorem appellant in loco fertili, tam agris quam, pascuis. Vt sur pandi iuris Lubecani facultate, ab Abelo Duce Zudlandia, quem postea sibi Regem Dani ascuerunt, Ciibus Tunderensis Reinhards Minorita impetravit, Anno anno Christo 1243. Lubecensis senatus, vtsi iuris copia ficeret, quod Imperator Fredericus 2. ipsi confirmauerat, per literas rogatus, illius descriptio mandauit: Henrico Brunsencensi, qui a secretis ipsi fuit: attulit idem codicem, in quo us mnicipalibus prescripsit, anno eodem, qui supra expressus est 1243. Mense Maio. Eius rei testimonium extat, in eiusdem illo Tunderensem codice. Frequentes nauigationes istuc in luctuose celebritatē oportido conciliatur. Arguent nauigationum oportunitatem insignia: quōrū vicem præstat navi. Effuderunt se marinū fluvius, horrida tempestate commoti, ad Ecclesiā opidi primaria vñq; altitudine pedum duorum & semis Anno Christi 1532. Proditum hoc est memoriae, incisus psalmus murorum in parietes Crucibus.

Nunc vero iactis obicibus circumquaque spacio aliquot mille iugera, aralia, contra iniurias effuscens & saevientis oceanī occidentalis munita est. Ac nostra quidē atque 1555. 18. Iunij moles cataram habens, firmata est, & mari opposita: ac producta illa ab Hoier ad Cohart vñq;

Non multo post tempore anno 1564. Illustris Princeps Ioannes Senior molem aliam iuncta cataracta constituit, quæ Rotebul ad VVidinger vñq porrigitur. Hincenit, vt nisi intercalo magno miliarii naues ad opidum iam appellere non possint. Tempore autumni & veris traiectere duas cataractas possunt Lubernica & Icaphe ex q; applicare ad arcem, quæ opido vicina probè munita, & ducis Adolphi datatissime memorie, hæreditum est. Perugata haberent haec, Anglos hoc loco naues confundisse, qui in Anglia sic modo appellatam traiectentes, ibi confidentes Britannia antiquitus nuncupata, nomen mutarunt. Nam non longe remotum est opidum ab eo loco, qui etiam nomen Anglorum obtinet: Dicitur Tundera Flensburgi miliaribus quatuor: sive gacio: Huius Lundo Dithmarum octo.

Ex Archivo opidi Tunderensis antiquum est mihi communicatum priuilegium, cuius hic initio memini, sub talibus verbis forma in nomine sancta & indiuidua Trinitatis, anno dominice incarnationis 1243. Regnante Sereniss. D. nostro Frederico secundo semper Augusto, Ierusalem, & Siciliæ Rege, conscribi fecerunt consules ciuitatis Lubecensis ciuitati Tunderensi, ob honorem & dilectionem Domini A. bel. Illustris Ducus Iut., & ad instantiam petitionis fratris Reinardi, Ordinis Fratrum Minorum Duci ministri etiam pro dilectione ciuitatum de Tundera Iustitiam ciuitati Lubecensi a Gloriose fundatore dicta Ciuitatis pim memoriam Domino Henrico nobiliduce Suevia, Bavaria, Saxonia, Angaria, & Nordalbingia induitam & priuilegiantem. Postmodum vero, à gloriofissimo Romanorum Imperatore Frederico primo confirmata & suo stabilitam priuilegio, deinde à Regibus, Principib. & Dominis approbatam & roboretam. Nuncautem à sereniss. D. nostro Romanorum Imperatore Frederico II. Ierusalem & Siciliæ Rege, qui nunc regnat, priuilegiam, stabilitam atq; confirmat per omnia Ciuitati Lubecensi filio suo auro perenniter confirmata. omnibus. igitur hanc iustitiam feruare volentibus, gaudia fit & Pax in D. I. eis Christo, qui est benedictus in secula seculorum. Amen

In Vrbem Tunderensem Epigramma.

*Ex quo quamvis spacio comprehensa sit Orbis
Non tam omnino Tundera Lunde cert.
Nam palubris stridulis hoc se continet edet,
Annae cultori latque dimissa sua.
Terrillis hic primus fœges est in pinguis auris
Prætag. graminis in luxurians foliæ.
Huc simili Heros primus suæ brachia porrigit æquæ
Ex cuius portum confingitq; fusa.*

*Per quem maniculæ metu portantibus iur
Vt mercatores ruris habuerit queca.
Maximus hunc Anglos nivis ars, Belgæ, Scythæ,
Ac novi portu meritis ingrediuntur.
Effigies iugur tuosq; tuosq; iniquosq; naues:
Hac visi vestri Tundera mar. soli.
Arx Duci est morte, nulla circundata foessa
Vnde vicina adfixa loca.*

*Nobilium quoq; frustis paenitentiæ remota
Sunt acri disopus Tundera poli tristib.
Nec secunda tua à fulmis ora recutis
Longue, à perficit Anglia dies vñr
Credunt, hinc Anglos olim microf. sanque
Metuunt, solam qua ratione, later
Hoc fuit, quid merita nunc commendabiles esse
Vnguis in pacis Tundera pars posse.*

OITINUM.

 Itinum Opidum vna cum arce, quæ modo Episcoporum Lubecensium primaria sedes, ab Adolphus I. Comite Holstæ VVagrie, Stormariæ & Gehovenburgensi, extructum est, à quo etiam insignia, & ius publica accepit. Episcopatus autem Oldenburgenus qui nunc ad Lubecenses translatus est ab Ottone I. Imperatore fundatus est anno Domini 952. qui constituit ibi Marconem I. Episcopum.

Hanc arcem dictus Adolphus I. vna cu tunc mansis (300 Morgen lande) ac postulatione Henrici Leonis; Episcopatu Oldenburgenus circa annum D. 1559. attribuit, cum idem se facturum ante Vicelino Episcopo Oldenburgenus promisisset. Hac ratione Arx illa fides Episcoporum Oldenburgenis, & deinde post translationem, Lubecensem facta est.

Mortuo Frederico I. Rege Daniæ, Lubecenses nullo indebet belli Holstæ inaudentes. Tritouiam & hanc arcem vna cum opido expugnarunt, sed postmodum aufiçij Christiani Holstæ Duci à Joanne Ranzuio Equite auro & nobilibus Holstæ tis recuperata sunt, Lubecensis in fugam conuersi & cesis. Arx autem hæc a Christiano III. Rege Daniæ certis conditionibus Episcopio Lubecensi & Canonicis restituta est.

Memorabile est, quod illum circa Oitinem accidisse, Aninalibus Cenobij Arenbock proditur, nimis rū. Nobilem quandam virum insigniter improbum, & cui in delicijs crudelitatem erat, non longe ab hoc opido duobus circiter miliaribus habitat, tantaq; immunitate prædictum, ut vnde in homines propria manu intercessione derideret, legi diris deuouilis ne adhuc vnum, quo numerum duodecimum impleret interficeret. Hic cum ex opido Oitino eques domum se conferret, mero artifex, ruflicus obliuantem occidere coatus sumans sic effatus est. Oportune adest, duodenus enim eris quem perimam. Ruficus idem declinans, faxum ad faciem transfixus, per quod illum infrenatus, excusus equo, ceruicem friget, & penas facinoris dignas lut. Vnde etiamnum vulgariter equi vñstigia in eo saxe conspicuntur Diuinæ vltionis exemplum haud vulgare, quo commotie facti latrones non inuenit se laturos sibi perire deant, si alteri fuauissimam hanc lucis vñram quæ inestimabilis est natura immemores crudeliter præsidant.

In Arcem Oitinensem Epigramma.

*Arc Oitinenis clara est, primaria sedes
Quæ Lubecensis præ quis est foliæ.
In ilius Holstæ Comte hanc confixus Adolphus
Quæ quandam istud nomen alter erat.
Idem etiam parvum iuxta d. ac cem condidit vñrem
Atq; unus mi proprium municipale dedit.*

*Cum contra Holstæ bellum Lubecæ moueret
Atq; per vim fabiù militiæ capta fuit.
Atq; Rex Christianus, qui dancæ scipra tenebat
Subiectam hanc alij noluit effo duci
Ing. fugam rurisq; peregrinum depuit hostem
Iam Ranzyus dum fuit vñs ope.*

UVA. BHSC. SC 00745

TONINGA, FRISIAE EIDO- RENSIS OPIDVM.

RISIA Eydorensis, quam Saxo Grammaticus Frisiam minorem appellat, ab Eydora fluo, quo à Dethmori versu orientem hiemalem diuiditur, nomen fortia, hodie Lyderstadiam nominatur, qua annos plus minus centum penitus fuit, anno siquidem Milda per exiguo intervallo versus Septentrionem olim continentem distincta, hoc tempore continentem prorsus coniuncta est. Milda enim per plures fossas augustis saluis diuidita, auctarijsque aduersus occidentem ingenti incolarum labore extensis & limosa terra, qua interiebatur reciprocantis maris alluvione aucta, aggeribusque munita, vix nomen suum hodie retinet. Accidit enim ut Seneca scribit:

Omnia tempus edax depascit, omnia carpit,
Omnia sede movent, nil sinest ediat.

Flumina deficiunt, profugum mare littora siccant,

Subsidunt montes & iuga celata ruunt.

Versus occidentem attulit Heuera à Northfridia insula determinatur meridionale litora ad occasum hylem arenosum, & intumulos exaltatum, Oceano alluitur, ita vt à Septentrione ubi continentem innata est, versus meridem quatuor milibus Germanicus extendatur, totaq; circumferentia ipsius quindecim milium excedat.

Ex multis iudicis appearat, Northfridam infuso olim etiam continentem unitam, ante paucos annos coniuncta fuisse, sed Oceani immanni effusio ne ab ea diuulsa. Sicut & rotu illum tractum ad Tonderain vñq; ac hodie à Frisia inhabitat, qui munitionibus aduersus Oceani saevitiam iniuria defenduntur, Northfridia p; perpetuo cōtexit annexu suo dubium non est. Siquidem in mari recessu, in ea Northfridae parte, que Oceani saevitia praepedita auctarijs salo oppressa & maria aqua est agrorum elices, fulculi, fossa item & colliquia, putrefacti, cespites apparent. Ceterum inter reliquias septentrionalium Frisiae prouincias, Eiderfadia ob agri fertilitatem, e hominum multitudine Eydoraq; fluij nauigabilis & piscof comoditatem, praecipua & nobilissima temper habita fuit.

Solenim tamen fertilitas est, vt Battauorum testimonio, ipsam Battauam non modo exquæ, sed eria superet, eo quod pecudes vi boues & vaccas multo maiores alii, quarum magnitudini vñ vñl in tota Europa respondent, vnaq; vacca singulis diebus prebeat nouæ cantharos laetus, nempe libras Lubeccenses 36. Vnde sit ut inter primum Maii & ultimum Septembri diem ranta casearia copia naubus exportetur, vt vires ter centena millia libratur excedat, vt ex libro rationum libri pendet comprehendatur. Insuper omnis generis frumenti ita ferax est, vt singulis annis magna copia ad vicinos Hamburgenses, Bremenses, Stadenes, & transmarinos Amblerodamenses transmittat, & nibil omnino omibus rebus qua ad vñl pertinent, abundanter nulli oq; generis sale & lupulo indiget. Parrochias haberet octodecim, caq; permagmas & populosis: Pagos multos & termes finiue contingentis: Opidum & in iis iudiciorum sedes, quartum Tonninga ad Eyderam sita, noua & splendida arce Adolphi Sleuicæ & Holstiae Principis iustitiae ostentum extructa, negotiorumque opibus portus commoditate frequentatione, totius regionis emporium celebre & in primis illustre est. Aedificia & prædia per totam regionem exacto latere magnifice extructa multa vñluntur, inter quæ nobiliora sunt p; p;rius Principis Adolphi p;redia duo, & quæ à nobilibus bus possidentur, vt à Ranzoujs Garde, à Stiuardis Marne, à Pogwischis & Blomis Ko;ldenbutel & Cathringarde, & ab Hoyeri Hoyeriv vordt & VVolsbuttel.

Tota prouincia diuina est in tres partes, quarù p;rincipia, que continent adiacet, Eyderstadia appellatur, proxima huic Everscœ, extrema, quæ versus occidentem hyemalem extendit Vrbolum. Singulae partes olim suos habuerunt præfatos, iudiciorumq; fedes. Hodie vero ab uno p;ræfato, quem Stallerum appellant tota prouincia gubernatur, Incolis linguis peculiari & gemi na præter Saxoniam vñluntur, eademq; cum reliquo Frisia orientalibus & occidentalibus communis. Vnde liquet ex iis ortos esse, siquidem hoc præter lingnam communem, morum velutis & edificiorum similitudo, item propria nomina vñlq; sexus fatis testantur. Quare dubium non est, hos Frisiae Eydorenses cum finitimi Northfridiæ & vicina loca ultra Tonderæ inhabitantibus æquè vt orientales & occidentales Frisia, bellolicissime & nobilissime Franci gentis sobolem esse, cum bi ex illis, illi vero ex Franci originem ducent. Memor enim non minima autoritas scriptores proderunt, Frisum sine Friponem à patre Claudio Francorum rege, regioni que mari adiacet p;ræfatum fuisse, regnumque ibi Francorum principū confitendum Año mundi 1964, Año vero Christi secundo. Quod verum est ut supra dictum, communis omnium Frisorum restat lingua, quæ verè Franci in eis antiqui codices Franci lemnosi & idiomati, sive vidimus, legimus, & cum nostra Frisia contulimus, evidenter demonstrant. Quamobrem nemini mirum sit, huius minoris Frisiae incolas, vt Francorum tortuissimæ gentis propago, libertatem multos annos armata manu rupero: tunc. Siquidem in hunc vñlum innumerablem privaliæ gaudient, neq; vñlum solutio, nem debiti vñctigalium extraordinarij, leuitati & minitieris grauari se p;rituntur, quod bella cū Regibus Danie pro libertate gesta & clades Abelis regis, qui exercitu eius intermissione delecto in aggere prope Mildam Año 151. à Frisiae Eydorensibus interfuerunt, & tunc fatis testarunt.

Quo tempore aut hec prouincia ch; ad accidensibus ab iis inhabitanti cepit, scriptores nostrarum rerum, quod memini, non prodiderunt. Ceterum ex saxonico grammatico constat, Eydorensis Frisianus Canuto in bellis societas aduersus Sueconum Danie regem Año Christi 1132 actos ciuitatem & arcem Milleburgi p;rejudicauit extra vires, ut affirmare nō dubitem, ultra quinque annos eos hic contedit, quod diligenter Dancarum reru lectori inuesti gare dituile non erit. Hac de Frisia Eydorensibus & reliquis finitimi, qui vna appellatione Frisiae appellantur occasio Toniningi opidi collegiis & annotatis sufficiunt.

*Frisianus illi Carmen erit, Cognoscere q; jfo
Eyder fluo vñlum inde sicut
Hanc olim ex vestrum tecum circunfusam haec
Ac dicitur p;recepta in sua dicta fata.
Nam dixerit deinceps p;recepta regnum habeatur
Vñlum, illeman p;recepta p;recepit iter.
Frisius est qualiter imperat quoq; quilibet et oras
Quas sub fecelebris Belgica et sene-*

*Centine ait illi, quam dixerit atq; dicitur
Spiritus fui nec non p;ri ipsa dico vñlum.
Oppido iuri eti dico domum & p;recepta p;lastra
Nobilitate dominus natus ait.
Centine hec olla parochialis vñlum decenni
In quibus ad papulum dognas a familiis fuit.
Presto excedit milia quinq; decenni
Frangibus immensis agri calamus, breu;*

*Preterea, antiqua ut liberatae esse
Tempore p;receptis fuit hec fata aliis fuit.
Nam celi hec Danie et regem profligavit Abibus
Et non vñlum viueret p;lastra fuit.
Si ex rectis ibi bene invare volentem
Excepti quandam Frisia dicta fuit.*

H V S V M.

V S V M, opidum, sicut in ditione Ducis Adolphii canquam ducis Sleuicensis, habet porrum mercatorum negotiationibus celebrem, Nam tradiç Oceani Heuera nominatus id p;reterlabitur, ita vt facilem e; navigatio in Hollandiam, Selonianam, Anglianam, & Scotianam institui possit vnde varijs generis merces reportantur, quæ inde Hensburgum, quo tantum per 5. militaria distat, auctuorū & fice Oceani non orientali in occidentalem transveuntur. Hoc opidum esti domibus, plateis, longitudine, amplitudine, & vñlute foli, ciuitatis Flensborgen vix cedar, tamen sicut hoc tempus nullum habuit usi ciuitatis, nec muro vallo & aere ut sois fuit cinctu, propterea quod Dithmarsch adiungente vicinorum populus ac inflatas, vt Eiderfedenis ac Strandenes, ad rebellionem commoverunt, ac in hoc opido munitione habebant. Non autem Dithmarsch fere per 15. annos subducit usi ciuitatis certis conditionibus ac legibus adegit fuit Año 1521. 19. Februario: a Duke Adolphio ibidem arcu longe pulcherrimam edificavit, etliq; eius altitudine poli 5. graduum 40. Minut:

TONINGA EIDERSTADIAE

BVSVM

UVA. BHSC. SC 00745

PLONA.

PLONA Opidum est Holstia, quod nunc paret Ducis Holstiae ac Slesvici Joanni Inglori, ad fines Vvgriae ac Holstiae situm, loco aliquantum editiore, sylvis arcuatis, & aquam inundabilem canoris, multisq[ue] præd[ic]is, pagis & arcibus, it[em]d[ic]tis, lacubus ac flagris iherulis, ac p[ro]fiscis circumdatum, inter quae duo sunt matora ac capatoria reliqui, alterum Auctro obiectum maius; alterum Septentrionis minus, Lubeca, Segeberg, & Chilonio, quatuor milia passuum distat. Quo autem tempore, & à quo conditum sit, ex historijs non constat, illud ex antiquis certum, Templum Parochiale, circa A.C. viii, tempore D. V. celini Episcopi, in honorem S. Nicolai conditum esse. Huc coniunguntur Virginianum monialium, professionis D. Augustini, conobimini, quod ex relata quorundam iiii annis floruisse puratur. Nunc autem dirutum, & alia adiuncta cuncta eo loco continuata sunt. Ceterum, quanto religione pieatique studio incole hic olim flagratus, arguente fuit oratores, sine scella quantum, extra portam quā Lubecam versus iteret, constructa, non auctem temporis eruntate collapta, ex quibus unum S. Crucis, alterum S. Salvatori, tertium S. Calvaria dicatum fuit, quartum vero, summ ad pontem Holsticum prope claustrum, cui diutorum nuncupatum fuerit, ignoratur, atq[ue] ad latiorum celebationem sedecim quoniam Fratrib[us] breviteros, suspendit satis ample cines, alnre. Opido arx colla superimposita imminet, sita natura loci ut per amena, ita, pro prisci tempori conditione, satis munita, Regum quoniam Vvgrorum, qui Vandali fuerant, fides, ac nefaria Butonis principis Vvgrorum cede, ab historiographis celebrata. Cum enim Crito tyranus, post occupatum, per vim, Obotitorum ducatus, qui nunc est Magalopolis, & Vvgria tractum, Butonem Vvgriam legitimum dominium, intra Plona, conclusum, obfideone cinxisse, nec iam liberatiois via spes superesse, quod auxiliare Butoniarum copie auctor essent, fraude exploratoris quādām, are ab hoste corrupti, qui Butonem iam oblitum esse ratur iis nunciauerat. Buto, fame compulsi, hostiā tradidit, corporis tamen liti, ac secentorum militum, qui Bardonicu ipi in subditum missi sunt, incoluntatem ab eo prius, per armā deposita, pacis. Hinc porta Lubecensis regis, ad sanctum S. Salvatorem Crito contra datam fidem, & iugementum, immāni quadam ira concitata, cum vniuerso comitatu suo, misserandū in modum concepit, causam necis prætendens, quod in arce stuprum, non nullis virginibus ex nobili Vandolorum familiis iorundis, illarum esset. Stagnū manus, quod opidum & aecem, quā pars Autrum p[re]dicta, alnit, duò militaria longitudine, vnam, in latitudine habet, diversi p[er]secuta generibus abundat, inter qua magnitudine & copia angustia excellunt, & receptaculi quisque, que vernacula sua incolā. Ad alhestē nuncupant, capiuntur, quorum unum ad Ranzonianam familiam inspecta. Hinc autem flagrum, quādam arces, & Nobilis prædia adiacent, ex quibus sunt Ascheberga, Arx Nicolai de VVich, Pradium Nemprum Blomij subiectum, Pehmen, idem cedens. Nec precul inde distat arx RANZOVI, HENRICI RANZOVI, Producis Cimbrii dominio subiecta, enī, immissis, de integrō, p[re]dictis adiunctis dirutis, splendide ac sumptuose edificata, pomariaq[ue] & horris amoenissimis tulico moreas cultu constituta, eleganter ornata. Ad flagrum minus, quod Plona opida Septentrionale est, duò fuit prædicta, quae ad Alfeldios pertinent, Tram & VVitbold. Ex his autem flagra originem ducit fluvius Sueniūna, qui prope Chilonium in mare Baithicum inllabitur.

Ita vulnere furore Plona frequenter leui fuit, primum anno salutis 1456, tota in cineres redacta, Deinde anno Christi 1534, a Lubecensium exercitu, post lyti solutione incensa, ade sacra, Monasterio, ac domo p[ro]storiis excepta, planè expulsa est. Ruris, anno 1552 ipso die B. Magdalena i[de]o fulminis accensa, circa forum conflagravit. Denique anno sequenti 1578 Dominica, Exaudi, altera sui parte, vsque ad pontem, versus portam Lubecensem conflagravit.

Cinuum opes mediocres sunt, quæ maxima ex part[ic]ularibus parantur, quippe, qui agitis, pratis, alijsq[ue] p[ro]curatis pubulis, ob loci irrigui humiditatem, non ad e[st]abundant.

Exant quedam in hanc urbem ac Arcem epigrama at hic silentio non inuoluenda.

Vandalix Regum sedes præcata potentum

Arx quandam p[re]dicta tempore PLON A fuit.

Holstiae ac Vvgriae Comites habita se feruntur

Hanc etiam, quorum f[er]t[ur] ipsi modo natam maner.

Hanc ipso Vandalis Butlo conciditense

Critonis, patria qui Kugianus erat.

Succorū Regis legato hac arce toroem

Tradidit Henricus ferrus ipse Comes

Nunc Dux Holstiae Ioannes vindicat arcem

Hanc sibi, munita est, quæratione loci.

Aliud.

Vnica gaudient folio, præterraq[ue] clatis

In clypeis molli turris obit[ur] aqua.

Sæpius haec lensit rutilis incendia flammis,

Bellaque non aequo Marte nefanda tulit,

Regia quā nūdā tenuerunt Iepira Ioannis,

Imperio nūdā subdita PLON A Duciis.

Sequentē Elegiam, quod rem memorat dīg-

nām quæ in arce RANZOVI A non procul hoc

opido sita, accidit, exponeret, hic subiecte volu-

mūs, cum alijs nonnullis versibus, qui in arce ipsa la-

pidibus incili leguntur.

Est regio, Holstiae Ducibus quæ subdita patet,

Vvgria confucto nomine dicta suo.

Arc fuit hic olim Neoflagia nomine dicta,

Sed prælens etas non meminisse potest.

Hec tripli vallo, tripli circumdata fossa,

Stagnū p[ro]scenit nec procul inde fuit,

Ranzoum posse forcerat, sed tristia tandem

Nobilis h[ab]et d[icit]a passus in arce fuit.

Duriter a Slavis obcessus, quicquid habebat

Deseruit, vita confituisse fuit.

Nam desperante, per flagrūq[ue] vadumq[ue],

sp[irit]us natans, arcem liquit, opefūe simul.

Catera turbā suo misere se dedidit hosti,

Contra atq[ue] cuis diripiēre manus,

Cum q[ui] uberentur veteres migrare Coloni,

Inueniebat sp[irit]us in arce puer,

Qui seruire coq[ue]o confuerat, is p[re]cepit multa

Obtinuit, quoniam corpore p[ar]vus erat,

Vt secum auseret, quantum portare vellet.

Mox humeris pueram sustulit ipse suis,

Nem p[ro]p[ter]e fui Domini natum, quem pectorē fidū

Dilexit, pueri caprus amore puer.

Communis fuit hislups, commune periculum,

Communis tandem venit virisque Salus.

Ranzoum etiam post annos redditā multos

Sunt bona, quæ Slavi diri p[re]cere truces,

Impensisq[ue] nonis arx est constructa ne potum;

Sed fuit hac alio constituta loco.

HENRICVS Ranzov produx modo possidet illam,

Quæ nūdā Renzoum nomine nomen habet.

HENRICI LAVANI prodiit Cae
lica spora ex quo addebetur Anno
A.D. 1538. Mense Junio. die LXVII.

Meridies

Supra portam arcis.

Si Deus omnipotens nostrum non protegit arcem

Nisi hominum vires excubiaeque valent.

In porticu ambulatoria, ex columnis lapideis constituta.

Quoniam hinc aditum, aliena quid improbe carpis?

Hec da manu eae, vel meliora flue.

Ahunc.

Siqua vel hinc incerit, vel inesse videbitur arci

Gratia pergitur, quod probet hospes, erit.

Ahunc.

Non lingua effugier panas, manibus ve proteruis,

Hunc autus fuerit puttemate locum,

In Sacello Arcis, sub imagine Christi pedem in Cruce.

Alpic, mortalis, pro te data victimam qualis.

Ahunc.

Non lignum vanus, non mortua vimus adoro;

sed cuius parva hic pender imago, Deum.

Hanc arcem Ranzov, A. C. 1590, emis HENRICVS

RANZOVIUS, ab Hanse Ranzovio gentili suo,

quoniamq[ue]nta noue milibus thalcoru[m] imperialium,

& quoniamq[ue]nta nimis care empa est, tamen etiam arcem

qua cum aliis Ranzovianis communie nomen habet

& per aliquot centenos annos, a Ranzovis inhabilita

fuit, extra familiam suam alienari noluit, quod eius-

dem arcis inscriptio testatur, quod talis est:

Qui quis es, parum subtile, & quod si igitur est perle-

ge, ubi perlegere, perpende.

Ad presentis castrum cromendum duplex me thouris ratio,

Et, quod comune eis stirpe Ranzovianam nomine haberet,

Et, quod per aliquot centum annos a Ranzovis inha-

bitatum esset.

An non bene de familiâ merui?

Optime, viator optime.

Homines enim satis, & in dignitate constituti,

admodum anxi & solliciti sunt, ne principalis corum

domus, extra suam familiam, alienetur.

Ad reedificandum verò, & exornandum castrum,

hoc longum illud tempus, quo non ero, magis in meo

uit, quam exiguum vita mea.

An non bene de familiâ merui?

Optime, viator optime.

Mihi struxerunt alij, grandaus ego gratia posteritati.

Verum, cum placere cunctis operorum,

Adit quisquis amicus: Absit Comitus, absit Momus,

Absit Are, atque a me, nobiscum Lite.

Hisabi, & sis, lis: & hos, nos.

Epigramma in eandem arcem.

Hec domus est domum forsan postremam meam rurum.

Instat enim vitram propè metu mea.

Hoc opus est oportet postremum fortè meorum,

Sentio enim gelidam non procul esse necem.

Quare terra manu qui vult nunc extirat ædes,

Mi domus in celso est edificanda polo.

Horti Ranzouianileges, sub persona lani bifrontis.

Ranzonianum hortum, qui animi aut voluptatis causa inuiseritis, hasce leges, ante omnia, omnes capessunto.

Anticam modestè ingrediantur:

Quo vis quisque ambulant o:

Quo vis quisque peristranto:

At at, hoc dico & edico senio;

Hoc moneo & admoneo sedul:

In viridario scapum ne confringunto:

Flores ne decerpunt:

Semen fructuumne auferunt:

Radices ne effundunt:

Stirpem pusillam ne attrectant:

Arctolas ne conculcant.

Ac vt verbo dicam multa, ne hilum attingunto.

Qui secus faxim, & furaces manus ad tactum & ruptum

exulerint, id est, partem aliquam cleperint, rapserint,

Inconfuso hortulano nostro,

Aut verberibus mulctantor,

Aut prorsus relegantor,

Ad futilindas, ferric crepinas insulas,

Vbi viros homines mortui incurvant boues.

Ollis vero, qui florum, frondium, pomorum, & fru-

ctuum aliquid perticerint,

Pro cuiusq[ue] persona, pro rerum copia,

Pro annis tempore, hortulanis largiuntor,

Ardeliones, scurras, frugiperda, lurcones, procul arcen-

tor:

Seruorum importunorum greges excluduntor,

Si quos tamen ministeri causa voluerint, mode-

stos introducuntor,

Aluelis, latrunculis, talismanis, qui se delectare malue-

rint, modo fiat modicè, nemini vito dator.

Qui noluerint, conis in sphæristorio ludunt.

Sed hoc citra languorem, cis sudorem illud.

Arqui hic, ne baptizatos baptizet Neptunus da-

nud, cauento:

Defuper pluit, & ex insperato, cauento.

His actis Deo trinum gratias agunto,

Vitamq[ue] & salutem Henrico Ranzovio, eiusdem-

q[ue] familia vniuersit precentor.

Ac sic plurimum auento longum valento.

Ad fures.

Quisquis in hac fortitudine repas viridaria nostra,

Tangere furaci pomâ, cauento, manu.

Si non obsequeris, faxit Deus omne quod opto;

Cum malis nostris, vt mala cuncta feras.

THIETMARSIA.

HIETMARSIA, Regio Holstiae vicina ad pellationem habet à lingua vernacula murnata m. Quod ad differentiam Holstiae, que nemoroſa, & faltibus occupata, cum paluſtris sit, à Maris, id est, paludibus, virginis locis, Thietmarsia nuncupatur: Qui enim depreſa, & palustra loca teneat, hiab incolis Maris vocantur, quasi inter paludes limosamq; voragine demerit habitantes. Inde Stormari, Cremerari, Villemari, Hafelorumpermar, &c. Est autem Diethmarsia, natura, & artis beneficio, validè munita. Nam quæ Albini mare aborſit, latè excedens, ageribus contra infolentes maris procellas firmatur, quod dum exſtūt, aggeres magnis fluēbus lambit. Dum autem decreſcit, ad medijs illarib; ſpacium recedit, nullis vt nauibus, in Thietmarsiam, hac, patet accessus. Eadem, ad ocaſum ferè eft ratio, ybi Eldora fluius, eam diſtinguit, qui mari etiam alius, Tilenburgum vñq; ſenit. Inde verò, ad Alverſtorfum, maria, lacus, stagna, paludes, accessum omnem impediunt. Meridiem verius, ex Holstia adiutus in eam patet, fed tam angusti vijs, atq; vñq; fouei, deniq; ſylvis obſeptus, vt minus gratis ibi hoſpites, Thietmari facile arcere poſſint. Quod Gerardus, Holstia Dux, magno & ſuo, & fuorum incommode loſit, quem in his viarum angustijs trucidarunt, Anno ſalutis 1404. Quando allè erat, permuli Holſati, cum magna nobilitatis parte, his ipſis angulib; partim eis, partim proprijs concultati equis, partim aquis ſuffocati, perierunt. Ad foli exortum, VVillemariam verius accessus erat in Thietmarsiam, fed eque difficulter pater. Regio ipſa lacibus paſim diſtincta eft, vt ab equitoru non nimium moleſtari queat. Populosa eft, & diues, que, neceſſitate poſtulante, libitio, plorimus armatos ſuppediante potest. Gens procerā, feroci, robuita, agilis, hafitas vibrare, iſeq; foueas, quantumvis lata, traicere ac ſuperare potest. Patriam libertatem, ſumma concordia, & increbili amitorum conſenſu multos annos haſtem tuata eft. Quod ſi externum aliquem hoſtem habeant, ſimiliter omnibus domēticis & priuatū de poſitib; obſeruant animis coaleſcent, uitam vt libertatem conſeruent. Immites, truces ſunt, & duſi. Ab hoſtibus capti, datam non feruant fidem, quam pro redēptione preſtitur, nec eam etiam ipſis, pre more, & conſuetudine patria, quantumvis opulent feruerunt: feruare licet. Quos vero ipſi in bello, ex hoſtibus capiunt, omnes, fine villa coniſeratione, crudelissime occidunt. Cetero in confliſto hoſtibus ſepultrura ius degenereat, nec ab alijs eos humari permittunt. Formæ in hoſtes immunitate ſauit, ut feritate tigrides, rapacesq; lupi ſuperent. Gentem le liberam, & nullius vnguam feriuntur, ſubiectam, folium Bremenem Epifcopum tenui cenſu fe caput agnoſcere, quondam iactabant. Cuius tamen imperata non, quan benè fecerunt. Sed, vt in quan varia diſtraſtūt, in partis intelligentia, conſanè quod

Ab omni memoria primi ex eorum Saxonis Dithmarsie imperante, ubi quorum domino, ad tempora Henrici I. permanefit. Tum, anno non gentefimo, viceſimo primo, pro innata peruvacia, peculiare ſibi conſtituit dominum, Henricum calum, aliaſ pingue, cognominatum. Is in Roseneſfelde de domiciliū fouthi, vbi nunc Hertfeldense monasterium. Et filium habuit ſucceſſorem Henricum bonum, qui Sifridum, & Tiadericu proceſſione, vñq; Margraviu. Sifridus Stadium alium, in locum tranſlavit, firmitate, arcem, contra Panorum, & Normannorum incuſionēs, adiunxit.

Anno Nongentefimo oītageſimo octavo, Dani, Albim aſcendentes, & Stadium, cum noua arce occupantes, Sifridum, & Tiadericu frates, multoq; nobiles, ſpe magna ex torquenda pecunia, capitios abduſerunt. Sed Sifridus, fidelis pifatoris induſtria, ex nau Danica clam eruptus, in Thietmarsiam rediicitur. Dani, vi hunc ex aſſile intelligunt, ira percit, captiſi ferè omnibus, manus, alijs nare, & aures amputarunt, Sifridus a Benone Saxonum Duce, milite, & viribus auctus, pro properè in Daniam euolans, madnas clades ſubitò inferit, multoq; capit, quos arborum ramis ſtatim affigit. Vnde in diſtūtū loco nomen Brabantur.

Sifridi ſuccelfores aliquo Thietmari paftruerunt, vt Sifridus II. Huderus, qui & Vdo alter iſe Vdo, Rudolphus, Dedo, Eterius Albus, Quos posteriores dous Thietmari, gens agrefiſa eſta, trucidarunt, tergo, Id, cui Henricus tertius Imperator, patruus ſuccelfore maritus. Cuius vnicus filius Egbertus, ab Vdō Maggrauiu in Solvvedel, patentibus in capis ceditur. Q. ade cauſa, Id a via Romā, ad Pontificem, Leonem IX. auaculum, ſe conferens, graues querelas, de filijs cedet, effudit. Sed Pontifix, vbi bonus, verbo diuino cam religioſis conſolatur, docens vñq; adeo non vindicandam Christiano in iuriam, vi & inimicos, exemplo Christi, fit benefaciendum. Quam ipſa informationem religioſos obferuan, non modo omnem Vdō Maggrauiu remiſit offenſam, verū & omnium honorum, ditionumq; ſuarum vnicum haredem inſtituit. Ita Vdo, ſimilis & Comitatus Stadensis, & Thietmari dominus eſtit, Anno ſalutis M. LXVII. Iste habuit filios, ex quibus Rudolphus, Margrauius in Solvvedel, Thietmariu Comes efficitur. Quem ipſi trucidant. Hic duos reliquit filios, Rudolphus & Hartviciū. Quorum ille, cognominatus patri, Thietmariu Comes manet. Sed & hunc ſubdit, in arce Bokelenburgu laqueo ſuſcant, eiusq; coniugem Vulbergem, naſo, auribusq; ampullatis, in profuſionem abieciunt. Qui etiamnum ab illa demersis, Die Wallungis a vñ vulgo nuncupatur.

Hartvicius, iam strangulati Comitū ſratere, prepoſitus ac demum Archiepifcopus Bremensis, mortuo ſine liberis, fratre, Thietmari Comitatum iure hereditario, obtinuit. Is autem, ſed iſo fam genitius per diſam confidens eius diſionem cum Statu diſi comitatu, permittauit.

Dehinc Henricus Leo, barbam Thietmariu tyrannidem, armata manu de Comitatu ipſorum, Nobilem quendam Reinoldum, inuenit. Qui paulo pōit, cum Adolpho, Holſatia Comite, à VVendis, occiditur. Idem Henricus Leo Abbatia S. Maria, iuxta Stadium, que nunc intra mœnia eſt, certos quoq; ofidam Thietmariu pagos donauit. Quorum nomine vtrribut acciperet, cum eō veniſſet Abbas, vita, ſpoliis eft, atq; alia pagis indita nomina, quā memoria depoſitæ annūz pensionis extingueretur.

Anno M. C. LXXXVI. Comes Adolphus tertius Holſatia Comes ad tempus Thietmari & Stadij comitatum tenuit, & vi, praefato Thietmariu, ad obedientiam coegit, contra Sifridi Archiepifcopi Bremensis molitiones, qui Bernardum Saxonie Duce, ipſis praefatū cupiebat. Quob; tandem deinde Hartvicius Archiprefito Bremensis, quib; ſum partionibus ab Adolpho cognato ſuo obtinuit, vt nimirum, certos aeuſ modis, annūz Holſatia Comitibus Thietmari penderent. Atque hunc quidem annūz censum, longo tempore ſoluerunt, quam diu virga ferrea coacti, ſolidum ſecere. Sed ſtatim, vbi Bremenſi ſaſa depositu, contra præſtitum fidem, paſta, & iuramenta Archiepifcopu deferto, ad Valdemarum ſlefici Epifcopum fe co nulerunt, & quē S. Petru, vt alſerabant, ſeruitur, qui & Slefico, & Brema preſideret patronus. Dati Epifcopu obſides, Poinde Danica corona inuenit, vñq; ad diem pugnae in Bornhouede, quando infigni perſidia transfigerunt deuī, ad Holſatia Comitem male fidem feruunt. Etenim viceſimo poſt mihi ducentos, anno natu Christo, cum inter Adolphum prioris filii ac Lubecenes, & Regem Danie Valdemarum iuxta pradium Bornhouede, acre feret prelium, etenq; in copijs Regij Diethmari, nefaria, per diſi criminis, Regem hoſtibus prodiuerunt. Peperunt occulē cum Holſatia ante confliſtum, fed deferto Rege, ad ipſo tranſituros, eiſiſ reindicum fore, ſi in masculorum oras conuerſiſent. Itaq; vt ad manus ventum eft, ipſi in extremitis collocati, vbi tam pugna ferueret, ſicut in iueri, à tergo Danos adorunt, quo impetrato caſi perculſus Regius exercitus, prementibus vndiaque hoſtibus, ſuperatus, & Otto Dux Brabuſſenſis, neſis Regis ex forore, captus eft. Ipſo Rego, Regijq; filo, vbi ad hocſe fugi preſidio feruunt, Ita, cum in fami singulari per diſi nota, in libertatem ſe vindicarentur. Sed & huic Adolpho Holſatia Comiti, eam, quam per diſi ſolent, fidem feruunt. Deinde, ſe pē ab Holſatia temati, ſemper eos repuerunt, Henricum, Holſatia ac Stormaria, & Ioannem Vagri Comite, prelio ſuperarunt. Gerardu Holſatia Comitis, eiſiſ fratis, Ioannis viſtrices copia prodiuerunt. Gerardum tandem ipum trucidarunt, nouumq; eius exercitum, tanta feritate deuerunt, vt præter Duces occubuerint bifeni eiſiſ honore inſignes, & ex nobilitate trecenti, quorum nomina in annalibus extant. Neq; eo cōtentis Diethmariu, quod in pugnantes, cadentesq; immane crudelitate & ſuſciant, pre more, intertemperanter exerciſcent, in ipſa quoque caſorum cadauera, miſerè paſim agros ſoſtantia, dum ſepultroram honeſtam ipſis negant, ſauient,

& di-

BELLICOSI et falleaces Dicmarfia.

EIDERSTADII

OCKHOLMII

Norstrandie gentis Noftius

Focre metu Danie sibi Progeniis Tunc Flenderbergi, quia
miser nesci filiorum appellebatur.

SILDIA Insula Danica ad Maren Noftius Dicem perimit.

STAPELHOLMIA proxima Dicmarfia vicina, a qua
Eidera flumine separatur.

& dirum ienit & doratum q̄ animorum furorem satiant. Post funestam hanc cladem, inducet inter Holsatos & ipsos, renouat antiquis foderibus iusta lunt, quas decimo tamen anno pto Dietheri violare non reformidarunt.

Certe, ob tam frequenter, & crudeliter Thietmarorum perfidiam, hic incidenter meministi placet, hominum animos ex qualitate & conditione loci, indolem certam & affectionem induere. Si in insulani, communi iudicio, plerunque depravatis cententur Orientales, effeminati ac molles, quod in Turcis videtur est, qui omnem felicitatem, & in hac praesenti, & in futura vita, in feminis collocant, vt licitum sit, tor habere feminas, quod quis aleget posset. Ut igitur continua celi clementia, & delicatissimum fructum abundat, animos hominum emollet: Ita rigor vicissimi in contrarijs tractibus, quemadmodum in hac, dō quia modo agimus. Thietmaria, facit bello indomitos, crudeles, & hostilis sanguinis auidos. Montani ferē aperi sunt & inculti: moliores corpore atq; moribus pratenfess campstres manucliti & ciuius lestrudes & refractari syluicole: Paladicola fraudulenti, inconstanter, & hebeti ingenio: pictorales, duri, horridi, immanes, utrocinij dediti, omnium deniq; pestili: Unde natum propter uerbum Martini mores, quasi in iomixis omnium crudelitas, & barbaries perfusorū continetur.

Tandem, circa annum M. C CC. LX XIII. Fridericus tertius Imperator, Ordinum Imperij confensu, Diethermaros Ducatus tenuit, contulit Regi Danie, Christierno primo, Adolphii Holsatiae Comitis et foro Nepoti, cui homagium prestat recusat, Brementium Antilites magistratum causati. Eius post obitum, filius Ioannes in Regnis Aquiloniaribus successor, armis Sueciis Regno domito, Anno M. D. in Dithmaro ex exercitu ducit. Sei, dum ob loci, aerisq; incommunitatem infeliciter dimicat, & vix fuga elabitur, amittit ea clade Adolphum & Ottoneum comites Oldenburgicos, ac prater viros equesq; ordinis, nobilesq; Danos, & aliorum Regionum, ex vna Holsatia ad sexaginta nobis, ex quorum nomina in annales relata leguntur. Sed tandem

Adolphus filius Regis Danie Friderici, haeres regni Noruegiae, Dux Slesvici, & Holsatiae, indignè ferens Dithmarorum pertulantiam, anno M. D. LIX, milites conscribit, cui rex Danie Fridericus secundus, & Ioannes frater, socia arma iungunt. Collectio copij, capitur Meldorpium, cum tota parte australi. Deinde intercedit paucis diebus, per vallum Tilenbrugge copias ducuntur quib; Thietmarsh & Hemingstadio, ante opidum Heydam obuiam proficuntur, expulsuri pugna milites, ex tñtere defatigatos: sed aliquo tempore repulsi, pralumi; renouant, demum exceduntur, fuganturq; & opidū incendit. Cela fuit eo die Thietmarorum tria millia. Hoc clade accepta, Regi & Principibus supplices facit, veniaq; impetrata, in gratiam redierunt: atque ita Thietmaria, que annos trecentos, triginta duos, libertatem suam armis tutata est, nunc, Serenissimo Danie Regi, Friderico fecundum paret. Qui eam in Provinciam redactam, illustri, & Magnifico viro, Henrico Ranzouio, Nobili Holsato, gubernandam commisit. Si quis vberiore Thietmaria historiam desiderat, is Saxoni Grammaticum legit: Saxoniā Crantij Chronica Holsatia Stormaria. Thietmaria ac VVagrii, Ioannis Peteren, & Petrus Bokelium. Prodigiū etiam nuper libellus quidam anonymus Balilec, ex officina Samuels Regi, in quo pofremum hoc bellum, & alia quo ad cognitionem huius tractus non parum conductum, describuntur.

Porro, politica Dithmarorum gubernatio talis est, Habuerunt quoadraginta octo viros, totius Regionis presides, ad hos singulis parochiis appellato deuolubatur. Hi iudicium exercebant. Subditis autem illis, cum iam diuini sint in duas partes, in singulis pricipiū eliguntur viri, ex incolis eius terræ x 11. vna cum Præfecto, qui plerumq; est Doctor sue Licentiatus Iuris. Hi omnes honesta habent salariū a Principibus, additumq; illis Scriba, nec non Inspectori sue Preses ex nobilitate Holsatiae. Horum alter in parte Regia plerumque est Præfctus Steenburgensis. Alter vero in parte Ducis Adolphi, est Præfctus Gottorpensis. Hi nunc iudicio prefunt in singulis partibus, omnesque discutunt causas. Subditis tamen libera conceditur appellatio ad Principes & Senatores utriusq; Ducatus Stepuensis, quam Holsatiensis, sed non alterius: id enim in Capitulatione its transactum est. Habuerunt antea ius scriptum, quod paululum iam mutatum est, & secundum ius commune reformatum compilatumque est. ab Henrico Ranzouio, Vicario, Sigefrido Ranzouio. Domino quondam in Nienhaus, D. Adamo Tratziger, & D. Erasmo Kistemo, secundum quod ius cause deciduntur, & pong delictorum irrigantur. Nulla praefit servitius

Principibus. Sed de singulis terpspaludiis iugeribus, tenentur solucre florenus, de

iugib; autem arenos, dimidiata pars eis
menti dependunt.

HEIDA.

EIDA Dithmarsis opidū quadratum, vt ex picturā constat, prout & forum eius, quod est per ampliū, longū, latumq; DCCC. passus, & in singulis V. angulis vias habet amplias ac Regias in omnes partes Dithmarsis se extendentēs. Dicūm est hoc opidū ab ERICA, in qua est constructū. Nam ERICA Germanis significat Heide: & propterea celebre fuit, quod singulis septimanis olim magistratus illorū, nēm p̄ XLVII. iudicis ibi cōcūnēre ac ius dicere solebant: quodq; singuli diebus Saturni totius terræ ibi nundinae olim fuerunt habita, vt adhuc eo die celebrantur, situm enim est hoc opidum in medio ferē totius regionis, ita ut spatio vnius dīi vndique incolæ cōfūnclure possint. Nam cum opus fuit, tota multitudine in huius opidi foro conuenit. Non procul ab hoc opido Anno Domini MCCCCIV. in loco, qui dicitur Hamm, intercessit est Gerhardus Dux Sleivicensis, atque Comes Holſatia, nec non equites aurati bisseni, & ex nobilitate Holſatia CCC. Sed cum ultime Dithmarsi subacti sunt à Friderico II. Rege Danie & duabus Holſatia, anno M.D.LIX. postea illorum pacis eodem ferē loco dederunt, & libertatem, quam sibi arrogabant, vñā cum vita amiserunt, ita vt non procul distans locis diuersis temporibus vires extinerint & vici fuerint. Distat hoc opidum ab Itzehoa V.miliaria, Meldorfio vnum, Reudesburgo quinq.

In Op. Heidam Epigrama.

Iste quid horrendi qui trans fodit ora draconis?
Scilicet hunc signis contulit HEIDA suis.
Vtq; viger multis vita succubibus: armis,
Sic quoque vñctrices posset habere manus,
Si non, aduerso bellū certamina vita
Esset Cimbriacum iusta subire iugum.
Oppida si spectes, quibus est Dithmarsia nota,
Poftrēnum certè non tenet Heida locum.
Totius est etenim Centrum memorabile terræ,
Incola quāmodic tempore adire potest.
Per totidemq; vias se late pandit eunti,
In sequor partes integer annus habet.

Hic varias merces Saturni luce reducta
Semper, Venales are, videre licet.
Oliu ludicribus, hic cognoscere causas
Etravias lites tollere lire fuit.
Quod simul atq; semel Dithmarsi excipit omnes
Cum res exposcit, posiderit Heida forum.
Est breue præterea spatium, quod distat ab Heida
Norus Dithmarsi Hamm eius iste locus
Quo Sleivicensis dux cœsus ab hoste Gerhardus
Dithmaro, vita suprema tulit.
Et libertatem cum vita amisi eodem
Dithmarsus, magna non sine clade, loco.

M E L D O R P I V M.

M E L D O R P I V M Dithmarsia opidum, nomen traxit à flumine Melda præterlabente quo d'olim magno. Meium commodo nauigabile fuit, iam, parvus tantum cymbis huc vñque nauigatio infinitu' potest. Est ibi ecclesia magnifica, qua hoc sibi laudis sumit, quod prima totius regionis fuerit, in qua paganismo superpresso, Christiana religio annunciatu' fuit, celebratur ibi singulis annis, omnium religio' forum conuentus. Monasterium hic quoniam celebre Minoritarum fuit quos ob maiorum vita & regulā licentiam & libertatem, de laxa manica, alibi cōfici. Gaudentes vocant. Hoc autem Monasterium, ante Dithmarsos subactos, ab incolis funditus est eversum. ibidem etiam extat Schola Ludimigistris & Pädagogis eruditis sat' prouisa. Ter expugnata & euerata est hac vrb. Primum Geberdo Duce Sleivicensi. A.C. M. CCCCCIV. Secundo, à Ioanne Rege Danie, & Friderico Duce Holſatia A.C. M.D. Tandem à Friderico II. Rege Danie, ac Ioanne & Adolpho duabus Holſatia A.C. M.D. LIX. Jam floret proper iudicium quod ibi exercetur singulis septimanis, Regis Danie nomine, cui præfecti solent, præfetus Steinburgensis, pro tempore Consiliarius Regius. Deinde præfetus Plebeius Dithmarsiensis, & vñdecim Senatores in Dithmarsia nat, quibus Scriba Regius adiungitur. Qui omnes habent salarium à Rege. Hoc opidum distat à Crempa quinque miliaria, Itzehoa quatuor. VVilstræ tria, Heida vnum. Et sex, Beudesburgo.

Inclita Dithmarsse caput est Meldorfia terra
In clypeis quod te pulchra Thætra docent.
Illius irriguit se pars altera terra
Iungit, arenosus altera gaudet agris.
Hac etiam veterum belli monumenta laborum
Seruat, & effusii signa Cruxis habet.

Aliud.

Flumine de Milda traxit M E L D O R P I A nomen,
Non contempnenda iam decus vrbis habens.
Est ibi magnificum cultu prædiuite templum:
Et Schola qua doctos gaudent habere viros.
Ter bello superata fuit, Regumque Ducumque
Vñctrices supplex est venerata pedes.

UVA_BHSC_SC_00745

OTIA, insula maris Oceanii, ubi Suetiam, Liuoniam & Pruteniam alluit, agrum habens armatis apnum, venatione, pescatione, marmore, rebusque omnibus humano viui necessarijs diues, VISIBVI, olim ostentauit, urbem longe praeclarissimam, Emporium, si quod aliud totius Europa celeberrimum. Quod etiamm ex fatali argomento constat, ex marmoreo res nimirū, & maximis ruinis, magnificetiam & fastum insignem refantibus. Totius Insulae non tam Metropolis, quam Monopolis exsift, Episcopum habens, qui omnibus Ecclesiis que in Gothlandia sunt plures, praef. Anno Christi M. CC. LXXXVIII. a Magno, Danie Rege, moritur & ciuium ius consecuta: Et praesidio castris per Margaretam Danie, Sueria, & Norvegia Reginam firmius munita. Post varians fortuna a fœam subiit, vt ex sequenti narratione latius parebit. Omni tempore, cum vniuersitate intuua Conditia a Gothis, nunquam Suceo, sibi Linconensi Episcopo, ut scripsit, quorundam perhibent, paruit, Conditia a Gothis, quos Beda, & plerique veterum Vitas nuncupant, quorum hodie nominatio superest, non tantum in Cimbria Chersoneso, sed in ipsa quoq; Gothlandia Normachia Hogburgensis, ad summum Burfing. Celeberrima Visbia exitus emporio toto orbe Septentrionali nobilissimum, Veneta enim funditus eueria, atque inde Sledugia incendit & rapinis vastata, translatum est Cimbrorum Emporium Ripas Phundusiformis, unde paulo post mercatorum colonia in hanc insulam transiit. A Esti mari potest viribus antiquae dignitas atque amplitudo, partim ad superiorum splendore, partim etiam templorum, acce nobiorum multitudine, Indigitant adueniunt, etiam hodie incolæ decem templorum, ac qua- tuor monasteria, arte, ac materia operis ibi inveniuntur. Ericus Cyprus Rex Danie in iruere facio, cladem his oris applicans, templo suo D. Olao sacram condit mandauit. Platea publica quondam crepidine cōiuncta obducta, merces pariter, ac mercatores ipsos à vi atq; iniquitate ventorum facile rutabantur. Ea re precipue ceteris rotius orbis viribus an- testit Visbia. Et restat nostro anno huius structura artificio summam partitina, in dicio ret certissimo. Quinimo visfuntur passim ad ciuium scito de marmore cōdita, velutigorum antiquitatibus maiestatem præ se ferentes, quandoq; incredibile. Quia, si aut Roma, aut Norimberga, aut Agrippino Colonie que viris magnificis adificis condecoratur, venales ha- berentur, magna omnino vi pecuniae redimi necesse foret. Cinguit viris muro reliqua parte, quamare non aluit por- tu vicino, in quo caput est pifcivis ille famosus, cuius ventre infans excutesset, Anno, a partu virginis M. CC. LXXXIX.

Additamentum libelli Davidis Chirrei de rebus Vandalicis, hac de Gothorum Visbia commemorat: VVinetam urbem olira celebrem marinis fluetibus oppressum scribunt. Postea Sueones ex Gothlandia eo nauigis venisse, & quicquid ex operosissimis structuris marmoreis, arcis, tauris, aeneis, & argento ex aquis salutari poterat, crufice, & in Gothlandian transportasse. Interca areas maximi ponderis viris inuentas portas, & in Visbi translatas, antiqua cantilena sonat, Inde forma increbit, Haldungum Regem, Sueria eueristi, & Emporium in Visbu translatum esse. Certum autem est, delecta VVinetam, viribus & opibus Visbi in Gothlandia creuisse, vt postmodum magnitudine laborans, etiam cor- rueret, & periret.

Ex Gothorum Archyuo, que sequuntur, Illustris & Generosus Dominus Henricus Ranzoviis Produs & Gubernator Cymbriac ad Topographicum nostrum institutum promouendum, communicauit.

Anno M. CC. LXXXVIII. fuit magna guerra in Gothlandia inter ciues Wifby & bundones terra, pugnaueruntque ad inuicem in mente Aprili, terro Sabbatho post Pascha, & vicerunt ciues. Sed tandem reconciliati sunt per dominum Re- gem Magnum, & permisum est ciuiibus murare ciuitatem.

Anno M. CCC. LX. VValemarius Rex Dacia obtenta vi & oria de Holstatis, actora Dacia pacificata in Scania Regem Magnum, quandoq; minis quandoq; promissionibus in tantum vexabat, quod ei totam Scaniam cum omnibus califris, & colligariis sui regni minimi requiriatis, gratias tribuebat. Insuper & sibi annuit, ut etiam Gothlandiam, si eam capere posset, obtineret: Iam enim Ericus Rex ex filiis domini Magni obiit.

Anno Domini M. CCC. LXI. Idem Rex VValemarius veniens in Gothlandiam cum magno exercitu ducens secum quamplures Duces de Alemannia in festo sancti Maria Magdalena. Et in castro sancti Iacobi cum Bandonibus terre ante austrialem portam ciuitate pugnauit, Exeritilis milie & contingens in bello occidit. Et immedie cituatim VVif- byensem cum placitatione obtinuit. Denum in die sancti Augustini recessit, ducens secum maximum thesaurum aurum & argenti, quem de ciuitate & terra accepit.

Eodem anno ciuitates maritimæ se Regi VValemario opposuerunt, & castrum Hafnij destruxerunt, & tunc Rex de ciuitatibus 12. liburnos cepit, & omnes quotquot in eis erant captiuauit, & in Selandiam misit, vbi ipsos labore & fame grauissime affixit: Et postea ante Helsingiburg, quod castro tunc Theoricumi circumvallauerunt inter Regem & ciui- tates pax est reformata. Ita VValemarius a Dan pro Rege Danorum erat ceteriusmodum decimatus, cui succedit Ola- vus Rex filius Haquinii Regis Norvegiae, qui paucum tempore vixit.

Anno M. CCC. XCIV. Dux Ericus filius Alberti Regis se secunda post Pentecosten armata manu abstulit duas tue res de ciuitate, & in morte eas ciibus restituti suis mandauit, quod & factum fuit.

Anno Domini M. CCC. XCIV. feria quinta post Maria Magdalena Dux Ericus filius Alberti obiit in Guthlandia in Clynta in castro suo quod adificauit, dico Landesfrone, & sepulcrum est Wifby, apud beatam virginem, Et eodem anno Rex Ericus filius Ducis Pomeraniz, Kalmarina, a Domino Henrico Archepiscopo Opalensi die Trinitatis coronatus Tuper tria regna.

Anno Domini M. CCC. XCII. prænominateas turres scilicet Zdaam & aliam dux Iohannes & Suedo Sture armata manu ferita quarta in profecto fandi Benedicti receperunt.

Anno Domini M. CCC. XCVIII. in feste beati Benedicti Abbatis venerunt domini de Pricia ad Gothlandiam cum exercitu magno & obtinuerunt à Duce Iohanne & seruitoribus Regis Alberti cum placitatione ciuitatem & terram.

Anno domini M. CCC. III. in castro Martini ceperunt Dani & Suedi Gothlandiam & ciuitatem à felo conser- fionis S. Pauli, vñq; ad Cathedram S. Petri fortiter obfiderant, sed ciibus preualentibus & dominis de Pricia eis in adiutorium cum maximo Exercitu circiter quindecim milium armatorum superuenientibus dictos Dacos & Succos destru- etis castris eorum, amfis armis & equis de Gothlandia effugabant, & post hoc pax inter Reginam & Danosse reformata.

Anno Domini M. CCC. VIII. in feste Sancti Michaelis rehabetur Daci Gothlandiam a Dominis Pricia pro ix. millibus nobilianorum aureorum.

Anno Domini M. CCC. XI. die sancti Olavi Ericus Rex Dacia, Sueria, & Norvegia veniens personaliter ad ciuitatem VVifbyensem cum Exercitu magno, turres præmetas obfiderunt, & in castro in die Sancti Petri ad Vincu laedi facere copit.

Anno Domini M. CCC. XXVII. obiit nobilis vir dominus Thure Johs miles & Capitanus torius Gothlandia, qui maximam castri Wifberg partem fecit & dedita.

Anno Domini M. D. XXVIII. visitauit renederus pater Gothlandiam Dominus Iohannes Brassius Episcopus Linconensis, & die s. Bartholomzi, ea patre præsente pali sunt Lutherani Heretici repulani in Ecclesia s. Iohannis per frenum virum Paulum Scipi pro tunc Capellam VVifbergensem.

Sed de rebus Gothlandicis, & viris Visbia conditione uberiorem expicit benevolus Lecter narrationem, a Dodistano viro Andrea Velleo R. pens.

*¶ Memoria
flavescens
poli sunt ci-
tannum hic
monstratur
viro pictur
ad vestigia
terre Schema
in lumine
perfusum, de-
mungens.*

*¶ Hoc de in-
teriori co-
fini inelli-
gendi, nam
exteriori A-
nilionis ad-
feruntur.
Nota
¶ Imperio.*

A. *Admiracionis publicam*
 B. *Empion Difensarij*
 C. *Porta Septentrionalis*
 D. *Propagandae admodum*
 E. *Plancius qui inde Novem id 122°*
 F. *Concordia D'Urbino*
 G. *Empion D' Clemencia*

II. *Cocytium Diabolus*.
 I. *Adulcida Sancti Spiritus*.
 K. *Tremula Doloris*.
 L. *Curia Epiphysie*.
 M. *Gymnastica S. Ignatii*.
 N. *Fieris Longissima*.
 O. *Parva pectoris mors*.

4. *Pons longus*.
 5. *Tropidon D. Maris*.
 6. *Tropidon D. Arribacca*.
 7. *Tropidon D. Lawrence*.
 8. *Pterostichus subris*.
 9. *Ceratophorus D. Calabaricus*.
 10. *Barris Camponotus pallidus*.

1. *Ornamentum publicanorum.*
 2. *Porta palliata res maner.*
 3. *Territa nautar.*
 4. *Portus res.*
 5. *Portus res.*
 6. *Statua romana.*
 7. *Proprietas res.*

*Plates marinae
Templum R. Islam.
Templum S. Perca
VISSBORG
Acropoda regia
Serris Nodis rotundis
Perca rufa*

gigas,
de Schiede,
mentalis,
ca maxima,
varia.

UVIA. BHSC. SC 00745

S T A D A

TA D A sive Stadium, Archiepiscopatus Bremensis Ciuitas ad Zuingam flumini in
 metridionali Albis ripa, omnium Saxonis virium antiquissima passim à VVitekindo,
 Irenico, Saxone Grammatico, Crantio, Ern. Brotuff. Chytrao, Ioh. Pomario, Satu-
 rio & alijs scriptoribus omniibus celebratur; vrpote cuius fundamenta ipse Saxonum
 conditor **S A X O**, cum suis, mortuo post subactum Orientem. Alexandro, sub quo
 Saxoness stipendia fecerant, ex Macedonia reuersus, multis ante Christum natum an-
 nis, ecerit. Nomen vero ab euentu factum autem, vel quod Saxoness reducunt cum
 24. nauibus ad Albin in has Saxoness oras delati, & in locum, qui ab anonymo anti-
 quo scriptore Teutonico **Hattelingum** dicitur, egeri, tandem ibi, condita vrbe, stabi-
 lem domiciliis itationem, post diuturnos peregrinationum errorum & labores, imminiscent: vel quod Thuri-
 genes, a quibus Saxoness sub aduentum hospitio arena prohibebantur, illam habitandi sedem concedere,
 partim vi partim transactio coadi fuisent. De tempore autem fundacionis eti si nihil penè certò definiti ab
 antiquis expressum sit, nempe tū propter Martis furores & frequentes turbas, tum propter incitiam gentis,
 armorum magis quam literarum studiorum: ramen de memorabilis Stadii veritate aliquid augurari certisse
 de promptis in indici colligere licebit. Penè enim inter omnes constat à Saxonibus, è Macedonia, Alexandro
 Magno defuncto, reuersis conditum fuisse Stadium. Arqui ex Ioh. Fanecl & aliorum Chronologis suppatura-
 tionibus apparet, Alexandrum Magnum, Anno Mundi 3609. Olymp. 106. primo, Viribusq; Condite 397. natū,
 ad regni fastigium, anno M. 3629. Olymp. iii. primo, V. C. 417. peruenient, tandemq; celebrato Hephestionis
 funere, vitam cum morte anno M. 3640. Olymp. iiii. quartu, V. C. 428. communissime: Christū verò Dominum
 & Salvatorem nostrum anno M. 3903. Olymp. 194. tertiu, V. C. 751. carnem asumpsisse. Ex quibus facilis est
 supparatur, Stadii originem trecentos & viginti annos antiquiores esse Christi nativitate. Quam senten-
 tiam etiam Ernestus Broutius in Chronicis Mersburgensis planè confirmat: discreta exprimitur Stadii funda-
 menta trecentis & viginti uno annis ante Christum è virginē editum posita fuisse. Quod autem annales trā-
 dunt Stadium à Sigfrido, Henrico, cognomento Boni filio, Comite Stadeni, ad dicatum esse, idem historiam
 excedit & à Crantio in Saxonia lib. 6. cap. 9. refutatur. Etenim vetustus esse opidum illā Sigfridi memori-
 a, vtpotè quia vix ad Henricum V. Imp. peruenient hoc est, parum supra Christi annos mille, vel ex eo satis ap-
 paret, quod iam longè ante illa saecula Marchiones & Comites Stadeni sine dubio à Stada, regionis capite,
 salutarentur. Et potuit sigfridus cōtempore collapsum Stadium reuocare, vrbe communire, &
 contra Danorum arque Normannorum incursiones, qui venus sibi dominium in omnem Saxoniam conten-
 debant vindicare, arcem extinuerat; à qua locus iste adhuc hodie nomine retinet, & de S. Pancratii insignitus. His
 accedit in signis monachorum Hundingi & Helgoni, apud Stadium commissa. Cum enim Roë, conditor
 Rischildix, Danis imperaret, eiusque frater Helgo, maris imperium fortius, vi trice vbiq; clausum circum-
 feret & per Albin fluminis ascensum Saxoniam ipsam ferro flammeaque vastaret, Hundingus Saxonū prin-
 ceps, inopinato hosti aduentu turbatus, suas quoq; vires tumultuarie contraxit Danisque oposuit. Concur-
 rente autem vtroque exercitu ad Stadium, & iam in armis parato, copiasq; pugnandi facta; Helgoanimo fe-
 rior; Quando, inquit, in magnis exercitibus præclarā virtus sapè non eminer, tecum ego Hundingus manus
 consero: spētēt vtrinque exercitus pugnantes duces suos, & illorum se fortunā meriantur; vt viētū sc̄iāt
 exercitus, cuius Dux superatur. Non detrectauit pugnam Hundingus. Concurritur paribus armis & acribus o-
 diis, in circa designato. Cedente autem Saxonum ductore, vicitur Danorum fuit, Saxonessq; Iuriam reliquer-
 te coadi. Saxo Grammat. Sialandicus lib. i. Historia Danic. Itēq; Alb. Crantius lib. 1. Saxonis cap. 4. Accidit
 hoc certamen anno Mundi 3130, auctore Hier. Henningis in tabl. genealog. altera parte regn. 2. & 3. in 4. mo-
 narchia. fol. 19. Quam numerationē si legatur, Stadii fundatio lexcentos triginta tres annos Christi nativitatē
 antecedet. Certè ipse Crantius loco exp̄sē dicit, eam rem magnū Stadio vetustatis testimonio per-
 hibere. Cum nullius reliquæ vrbi memoria ex illo tempore celebretur, Vbi præterea Ptolomaus quide-
 inquit, multarum de suo tempore per Germaniam virium nomina commemorat, quarum hodie vel nulla
 extant vestigia, vel nomina sunt immutata: Stadio autem tum fuisse nomen, quod nunc est, cum duorum re-
 gnum insigni pugna locus illuſtraretur, hic locus testatur, Dorstadium tamen vocant opidum prīcum, vnde
 Stadio testantr esse originem &c. Qui neriāt post Christi nativitatē simile duellum non protulit à Stada
 nostra legitur accidisse, Suertingo & Hanefo Saxonē ducibus, jugum Danorum excutientibus: &
 Starcatero, mira magnitudinis & roboris homine, Danorum, Hamā verò, athletā & non minus inter eos illi tri-
 Saxonum partes defendente, victoriamq; Danis, Hamā deuicti, reportantibus; vt Saxo Grammat. lib. 6. Cran-
 tius lib. 1. cap. 2. meminimus. Contigitq; id circa annum Christi 76. Hier. Henning. d. part. 2. fol. 20. arte-
 statur. Hamā viētū nomen Hamburg dedit, auctore Crantio: Starcaterus autem vicitur cercus Stadeni,
 secundum vulgaris versiculos: A Starcatero cerevisia nomen adepta est.

Albiacis coetanam quam Stada promittit aquis: Quanquam auctor horum versuum rectius, Zuingiacis, dixiſ-
 fet. Sunt qui Seturandam Ptolomæi, hanc nostram Stadam esse, ex gradum obseruatione notauerint. Nam
 cum Ptolomaus Seturanda (quidam eriam *severa* legunt) in latitudine 54°. & in longitudine 29°. assignat,
 eaq; graduum assignatio illius loci, vbi Stada condita est, situ penè respondeat; non est à vero prosus aliena, *ea*
voce Stadium apud Ptolomaum designari. Quomodo & Cap. Peuceris, historicus nobilis, in Epist. ad a-
 micum, Seturadanam appellari scribit. Ad originis autem adeo veruſa memoriam, Stada olim Af-
 fili priuilegio donata fuit, utaq; ibi statio & praedium omnibus cōtutela sua gratia, confugientibus, etiam ad-
 vniuerſam vitam, liberaliter ex faluo conducto conceſſum. Cuius generis aſyla Moïses eriam in cognatis If-
 ralitaram tribubus conſtituit & *vora* vocauit. Conſimilem vero Stadam quoq; Friso, Saxonis frater,
 habuit in sua Frisia eis Fleum fl. vbi nemp̄ similiiter finita peregrinatione primū soluta anchora, ex nauī
 in terram egressus, territoria inter Medenbicum & Stauriam fixit: & deinde Rucholdus Vffo, Rex Orientalis
Frisia

1. Stade Gründet a Capo dico
2. Hörde a Capo dico
3. Lüneburg a Capo dico
4. Celle a Capo dico
5. Hannover a Capo dico
6. Bremen a Capo dico
7. Bremen a Capo dico
8. Bremen a Capo dico
9. Bremen a Capo dico
10. Bremen a Capo dico
11. Bremen a Capo dico
12. Bremen a Capo dico
13. Bremen a Capo dico
14. Bremen a Capo dico
15. Bremen a Capo dico
16. Bremen a Capo dico
17. Bremen a Capo dico
18. Bremen a Capo dico
19. Bremen a Capo dico
20. Bremen a Capo dico
21. Bremen a Capo dico
22. Bremen a Capo dico
23. Bremen a Capo dico
24. Bremen a Capo dico
25. Bremen a Capo dico

Friſia, anno Christi 192. regni ſui 17. inſigni templo exornauit, parisque aſyli priuilegio donauit. Sed Friſiorū illud Aſylum vñā cum ſua S T A D A, jam ante multos annos, eluione maris, quod intercepto Fleuo fl.nunc Orientalem Friſiam ab Occidentalē ſeparat, abſumptum eft. Noſtra quoque ſtada, vt omnium imperiorum ſui termini funerarumque omnium certæ viciſtitudines, ſuas etiam ne celeues fenſit mutations. Cum erat enim quaſi conſenſuſe videri poterat. Monſtrabant id quondam rudera paſſim obuiā, nunc reſecta, amplitudinatem antiquę veſtigia. Demonſtrant id hodiē quoque auguſtis Imperatoribus & Principibus Stadio conſecra, antiquę magnificenſię & ad hęc vſque tempora contiuitati iuriſ iudicia: quibus preter ius cuendae monete, venandi, & alia non minus inſignia, omnes naues vnde cunq; ex mari vienentes & per Albim, Hamburgum verius, ascēdentes, ad Zuing; oſtium, vbi ille inſra Stadium in Albim exoneratur, eieclis anchoris conſilere, certumque veſtigia Archiepifcopo Bremeri ſenatuque Stadensis pendere coguntur; atque in ſuper in ſpecie caueut, ne quis vñnum cuiuscunq; viṇias prateriehet, qui prius ſoluto de more relonio, Celle vinarie praefectis ad ipſa nauigia in Albim ex vrbe ſolemniter cum ſuo comitatu atque ſatelliſto euocatis, & certam viṇi menſuram eſtinguit atq; omnibus, etiam minutoribus vaſculis deguſtantam priebeat, & ſi quid iſis Praefectis placeat, iuſto prelio diuident: niſi contra facies Hamburgi etiam per literas reuocatus Stadam redire, ſuper hoſtransigere multamq; indiſtam perfolueret maluerit. Tandem tam men, ſingulari diuini numinis gratia annuenite, ſic iterum vegetari atque erigi coepit, vt non immetor reſlore fecere atque in ſtar aquile iuuenescere videatur. Quam D E I benedictionem ut prudens Vrbis huius ſenatus iure ſuipicit & deuenenerat: ita D E O etiam primas tribuenas, ſic Ecclesiſas dotat & ditat, ſic ſcholam reſtaurata tam ordinarijs Collegij, quam extra ordinarijs professoribus, ſtipendijs, & edificijs ornat & ampliſcar, ſic ius & iuſtitiam equabiliter adminiſtrat in ſingula & omnia ad D E I honorem, ad Eccleſię incre-
 mentum, ad Reipubl. commodum, ad ſingulorum ſalutem dirigi, vt iuuentum, viuum Eccleſię Reidj publ. ſeminarium, fundamenta optimarum artium lacere, triumque linguarum & totius philoſophie τύπων λογοθεα-
διας, intelligentiam percipere gefiat & procuret. Deinde in pace debello ſit propofitetur, ſic vrbs vallis, tollis,
 muris, propugnaculis, armamentario munitur; ſic, praeter aliquot minora, quatuor parochialibus templis,
 praetorio, alijsque publicis & priariis Ciuium adiſciſ exornatur, vt noue penē facies appareat, & tam Sena-
 tus quām Ciues, ad eam munidam & exornandam conſpiraffe videantur. Quam rem iata agrorum fertili-
 tas & vbertas, frugum fructuumque vicinia ad modum ferax, daudet. Situs Vrbis non inieundus: aēr fatis
 falubris: naualis iſtationes oportunitas optanda, atque inde magna negotiationis commoditas non cōtem-
 nenda; Aduenturarię Societatis mercatorum Anglicorum, ab Hamburgenisibus reiectorum, fedes ele-
 cta, Emporium hodiē tota Europa notissimum. Habet præterea ſuburbia, frequentibus habita-
 toribus exulta: habet extra vrbum prædia ciuium hortosque eleganter exiſtentes. Ha-
 bet etiam ſuę iuriſdiſionis meriti & mixti imperij exercitū a quotidiana, e-
 iusq; ſigna furcam & alia, tum ab vna Vrbis parte, in ipſa Albis ripa,
 tum ab altera parte extra portam Magnam in monte po-
 ſita, ad iuſtas ſceleris poenias, illicā piratis, hic
 ab alijs maleficiſ pro diuertitate de-
 lictorum ſumendas,

B R E M A.

R.E.M.A. ad Visurgum flumen vrbis Hanseatici foderis elegas, opere, arte, & naturali situ valde munita. Franciscus Irenicus, nescio, quo indicio, Ptoleemi Fabrarium, Examplissima negotiatoria, & remotissima navigatione ope acquirit. Vnde cives penè oes, vel negotiatori, vel opifices, & multi, nauium architecti periculimi, sunt natura bellicosi, industrii, & aliquantul ad seditionem propensi, quod varijs rebus facilius actionibus, tum ea etiam nuper probarunt, ob quā Dithmarsken Kenekele, Conful Bremensis, vir eleganter doctus, cū Senatoribus aliquo vrbē cessit, vt peculiari libello, Anno M.D.LXV. Vrfelis edito, ipse femer testatur. Literarum studia, artesq; liberales tum primum amant & promouent, quando carum venustate apud exterios poliuntur. Minus alioquin in studia, & studio sō profensi, mercaturam libentius exercent. Vicos habet & plateas elegantes adiūcā, serie berē dispositas. Forum ampli, in quo hebdomatim rerum vietiū necessariarū frequentes sunt nundina. In me dio, Imperatoria & Regalis crecta est stria, strūtum iustitiæ gladium manu tenens, Vnū fori latus Metropolitana Ecclesia respicit, Alterum Senatoria domus cōdecorat, fundamentum, habens pretiosum ac gratum, Cellam nimurum vinariam ac publicā, in qua, sub Praefectū gubernatione. Senatus, vñū, tolerabilis pretio, & decenter elegantiā, & economicā ratione propinat. Quę cōmuniis est multarū Vandalicari & Velfphalicari Virbiū consuefudo, vt ad publica ferenda onera, vni propina penes Senatum maneat. Potius alioqui vulgaris, aqua est cocta, quam cerevisiam nuncupant, Quarum fere tam multa diueria genera cōmemorantur, quot in hac Saxonia & Velfphalia vrbes existunt. Et inter has, Bremensis, non ultimam laudem meretur, quam non modo domi affatim & largiter bibunt, sed procūl etiam foras emittunt. Non nimis carē hic vivit, carnis quippe & pīscib⁹ Bremenses abundant, soli situsq; beneficio id habent, pascuis enim & maris, fluminisq; pīscis vicinitate gaudent, Anguilas, murenas, Salmones irā sale condire, & infumare norunt, vt magno cum lucro ciuitum, vbiq; cari gratiā sint & pretiosi. Superioribus annis, sub Sixto Quinto, quando VVandalice naues, magna caritatem anno frumentorum adiutoriae in Italia aliquantulum leuabant, has Bremenses pīscī & Cerevisias delitias, Florētā & Romæ, non sine admiratione vidimus, quando itis muneribus Magnum Etruria Ducem, & illustris Italia viros, Illustris & Generosus Dominus D. Henricus Ranzouius, Danicorum Ducatum Gubernator heroicē & liberaliter donabat.

BR E M A, ignobilis primum viciusuit, crescēt, verò religione Christiana vires & incrementa sumere coepit, quae Episcopis suis potissimum debet, a quibus Metropolitica dignitate illustrata, Ecclesia Aquiloniarum omnium Matrice condecorata, & murorum ambitu cincta fuit. Horum prima fundamenta posuit Libentius Episcopus, ob Slaivorū feuitiam, qui deficitēs à fide, per totam Nordalbingiam & Slauiam, Hamburgi, & viciniā paſsim in locis eueniunt Ecclesiis, in Christianos, & Ecclesiasticos viros, immani crudelitate sequeruntur. Hoc verò Libenij institutu de Brema munienda, aliis loci Episcopus Hermannus, circa annum Christi M. XXXV. proficeret voluit, qui iactis fundamentis, cum operis exordio vitam finiuit. Eius deinde successor Bremensis murum ciuitatis Bremensis à prædictis furore orsum, in gyro confiuntes, aliquibus in locis vñque ad propagula erexit, alijs que quinq; aut septem cibitorum altitudine, imperfēctum dimisit. Cui etiam ab occaſu porta grandis in hincst, superq; portam firmissima turris, Italico munita opere, & sepiem ornata cameris, ad diuerſam opidi necessefuit anno Bezelini vītimo, quando iam Bremensis Ecclesia, à primo fundatione tempore anni ferē CCLXX. floruerat, tota cum vniuersa vrbē, & aucta canonico diccionari pīrata exulta fuit, nam post tam graue incendium, caroniam & regularem vnius dormitorij & communis menz vitam deserentes, ad priuatam licentiam defixerunt. Albertus Archiepiscopus Anno M. XLij. videns exulta in Bremensem Basilicam in restauratione maximas exigere vires, murum ciuitatis à prædictis furorib⁹ suis orsum, destrui fecit, & lapides ad Ecclesiæ constructionem adhibuit. Tunc etiā turris speciosa, que septem cameris ornata fuerat, funditus diruta est. Vnde quidem apparet, Episcopos, ius omne & imperium in hanc vrbem habuisse. In quam, paternum affectum multis cam priuatiss & publiciss adiūcīs, & priuilegiis ornando, diuerſis temporibus ostenderunt, fundatione Metropolitana Ecclesiæ, claustralium ædium, & præterim Hospitalis erectione. Ansgarius namque primus Hospitalis Bremensis fundator fuit, cuius donationem S. Reimbertus Ansgarii succellor, plurimum auxit Adalagdus eadem Hospitalis fundationem tantum adiecit, vt præter hospites, qui frequenter ibi sc̄iupicabantur, quotidie in eodem xxiiij pauperes pāscenterent.

Ex Bremē hac urbe sacra Euangelice Colonizā non tantum in loca ciuitina, sed & in Aquiloniarum regna, Provincias, & longe distitas in fulas, imò, in ipsa m̄vīq; Islandia propagata, & multorum annorum decurso, conferuerat fuerunt: Nam VVillechadus primus Bremensis Episcopus, maritimis, & Boreales Saxonis partes, & Transalbianos populos, per lauacrum regenerationis, ad fidem Christianam puritatem perduxit, & multa in infidelium milia baptizauit, eoq; nomine, ab barbara & sera gente varias afflictiones & pīræfugationes sustinuit. Cuius sanctis vestigiis eius fūcescens VVillerius in haren, magnam & religiō sā hæreditatem Ecclesiæ Bremensis acquisiuit. Huius deinde successor Ansgarius, ex Bremensi residenzia, tunc nondum murorum ambitu clausa, nunc Danos, nunc Transalbianos visitans, innumerabilem virtusq; gentis multitudinem, diuinā præuentō gratia, traxit ad fidem Christi: Regem etiam Dacie baptizauit, & Ecclesiā in Slevicis constituit primam, Deinde Kipensem fundavit, & datā licentia a Regē baptizato, vt quis veller in Regno suo, Christianus fieret, infinita gentium multitudine statim per ministerium sancti Ansgarii credidit Christo, de quibus hoc memoriale in libris relictum est, quia plures, qui in aqua baptismi loti sunt, ab omni corporis infirmitate statim liberati, Domino Iesu Christo gratias referabant. Post hanc, Regem Svēciam cum suo populo baptizauit. Hic autem Ansgarius Archiepiscopus Hamburgenis & Metropolitano omnium regionum Aquiloniarum, vñionem Hamburgensis & Bremensis Ecclesiæ procurauit, & illam xvi. hanc xvii. annis administravit. Vnno deinde Bremensis Antilles, Religione in Episcopatu suo constituta, Euangelicam visitationem ad Danos vīperduxit, Heroldum Regem baptizauit cum Danorum multitudine, cuius adiutorio, omnes Danorum insulas circumbat, verbū Dei annuncians, Deinde in Sueconiam venit, & inuenit ibi, quos S. Ansgarius baptizauerat, ad Paganismū relapsos, quos ad fidem Christi reduxit. Tandem, non sine maximo labore, ad Birkam Gotorum opidum, in medio Svēconie positum, peruenit, quod iam post obitum S. Ansgarij annis Lxx. nemo doctorum auctor erat pertinere, prpter solum Reimbertum. Onvvanus, Bremensis Antilles, domi forisq; clarus Canutum Danorum Regem, Slaivorū satrapas, Nordmannorum Regem, in vera Religionē confirmauit, & sanctas Episcoporum legationes ad has gentes desinuit. Conſimili pictatiszelo Bezelinus doctrinæ Euangelice ordinavit Episcopos, quos in Schlefsvigh, in Slauiiam, & Ripam, pro Christianitate augenda, transmisit. Simile Alberti & Adalberti Archiepiscoporum Bremensium studium fuit, qui per Daniam, Nordmanniam, Suediam, verbi diuini ministros delinrantur; VVimiliorum, & Scritifingorum gentem Christo sunt lucrati.

Hac ex Saxone Grammatico, Ex VVandalia & Metropoli Crantzij, Ex Historia Ecclesiastica M. Adami, ex serie Archiepiscoporum Bremensium; Qui libri posteriores duo ex Ranzouiana Bibliotheca nuper prodierunt, & ex Angrimo Iona Islando excerpti sunt.

BREMA.

UVA. BHSC. SC 00745

LVNAEBVRGA.

V N A E B V R G A. ciuitas Saxonie inferioris celeberrima, cuius longitudo est 31. G. 35. M. Latitudo. 54. G. sed dicta: vel ab idolo Lunæ, quod mōti qui calcis nomine insinatur, quod copiosè ibi effuditur, totusq; ex ea fere paucum tantum asperla terra cōst̄er, quondam impositum fuit: vel à fluuiolo praterlatere ciuitatem, qui nunc Elmenea, dicitur. Etiamen q; Etienne Dv ab vndecim riuiis in eū fluentibus, dicitur, olim Luno vel Lunow vocatus ab Isidore faciente ad Gambrium agnatum, loca tenentem vbi nunc Hamburga & Gamma sita sunt, qua multis riuiis suminibusq; & locis in Marchia Brandenburgensis & duca- tū Lunaburgico nomina vel à proprio nomine, vel à forma, qua cuita fuit, in modum vi- delicer corniculata Lune, in posuit. Estq; vero similitus eius statuam monti praeclito im- positam & cultam ab iniquilinis, quād quod Iulio Cæsar in Chronica Saxonum tribuit. Hoc idolum, cuius- cung; fuerit, ab Egisto ex septuaginta discipulis vno, qui in his oris Euangelium Iesu Christi propagauit, vel cre- etum ruris ab incolis, ad idolatriam prolapſis, à VViperto abbate Anglo, Benedictine profelionis & epif- copo Verdeni primo, destrūtum, & hunc in eodem monte coenobium in honorem B. Mariae Virginis glorio- se adificasse, annales Verdeni Epifcoporum referunt circa A. C. incarnata D. CCLxxx.

Fuiseverò hoc opidum etiam ante quam Bardevicum ab Henrico Leone duce Bauaria & Saxonie Palati- noq; Rheni ac Electore destrūtum est, teltar historia Caroli Magni Imperatoris, cuius tempore (vt habet Hermannus Corneus) VVilliam, vel VVilzam princeps Obtritorum, quem in ordinem redegerat Imperator A. à nato Christo salvatore D. CCCLxxix. cum exercitum cōtra Saxones eidem adducere velle, oppresus & inter- fecitus est ab his circa Lunaburgam A. à nativitate Christi D. CCCVii. Et Ditmarus Episcopus Mersburgensis ac historicus, qui viiij tempore Henrici Sancti Imperatoris lib. 6. Chronicorum ait: In ciuitate Bernhardi (hic est Benno dux Saxonie Elector primus & Dux Lunaburgensis filius Hermanni Bilingi) Lunaburgia, quæ est Lunaburgia à patria pronunciatione ita (Ditmaro enunciata) dīcta, codem anno, à Christo videlicet in carnato M. xiii, æ- ris fit mira mutatio atq; mortio & immensus terra hiatus. Hoc stupet acola & sepius nunquam vidisse refatur. Monti itaq; etiam tunc Ciuitas quedam eiusdem nominis coniuncta fuit, que pars adhuc nomen à veteri ciuitate retinet. Destrūta verò Bardevia, cum intra mēnia ciuitatis aſſumere vicius vel pagus Mædistorp/ veteri Ciuitati ad Orientem situs, ad iulfam magnitudinem vrbis oppidum excrevit, circa A. Christi M. XC.

Longobardos Saxones hanc regionem inhabitasse ostendunt vicina loca, a Bardis, qui postea Longobardi, nominata: vptote Bardeovicum q; dicitur Barde Vie, quæ voce aſylum veteres Saxones significavit, & Barden- ga, Cathedralis Ecclesie Ramesloensis, fundata ab Ikiā muliere pia & honesta, vi eſſet quasi aſylum Ecclesia Hamburgensis, à Dāniis sepius afflita, pagus in confirmatione Ludouici Germanici ita dicitur.

Eſt in hac vice Salis fons vberissimus, D. El Opt. Max. beneficium ingens & admirandum, cuius initii ignoratur quidem, verum, in historia Ottonis, i. cuius primū fit mentio. Defensus hic legitur in Helmoldo historico ab Hērico Leone duce Bauaria & Saxonie Electore Palatinoq; ac principe Lunaburgico cōtra scaturigines saltas in Oldello repertas, quas obtulit iussit, ne Republica Lunaburgensis quid derimenti esperet. Sub propote vero eius Ioanne duce Lunaburgensi longe vberioresque falces emperant nouisq; fons inueniuntur est, priuilegij. Ciuitas ornata & Ludi equeſtres in vrbe, qui soliti more celebratūr feria quinta ante dies q; a Baccho nomen habent, à patritijs, qui bonis falinarijs frui cupiunt, instituti sunt circa A. C. M C C Lxix. Muria huius vberissimi fontis olim verna ingenti pēdula ad trabe mobilē antiquissima columnaz impoſita funibus ligata per viros pro- cera ſtatuta p̄cipue duos extremitatēs est vñq; ad A. Christi M.D. Lxix, quo Margarita factio, Saline Praefecto ū teroris prudentiſſimo viro domino Georgio Tebingio nunc Conſule, mutatio facta est, & per Siphonem mag- num ad profunditatem pene collocatum haufita in hunc vñq; diem in cafis distributori quinqaginta quatuor, quarum quelibet continet ſartaginea quatuor, in quibus, quod mirum, ex plumbo facta muria in ſuſa, dies no- ētesq; coquitor & binis horis matutinā fai in domibus ad hoc fabrefactis vechitur vel culibet in ente venditūr. Sartaginea etiam deficiēt ex ignis ardore, intra dies quatuordecim ferē, liquefacte rufusſe reficiuntur. Omnis, et a ciuibus & inquilinis muria ad conditias carnes peritib; ea etiam sine prelio non denegatur. Prouentus verò ſalinae huic patiſſi distributi & ecclesiasticis contributi vnt, ve de bonis ſalinariorum videntur non tantum Patrij: led oēi in toto ſalinae huic patiſſi etiam regionibus, monasterijs incula vel ſalini initiat per longo p̄que; literis honetis addictiſtunt, & p̄cipua negotiatio Ci- vium ac incolarum eft ex eodem beneficio diuino & maximo.

Monasteria intra moenia quandam habuit hec Vrb., i ad D. Michaelm ordinis D. Bered:fi, quod in monte p̄fū ſitu fuit, cuius fundamenta, teste Hermanno Cornero in A. Christi incarnati. D. CCCCI. iecit Otto Magnus ille dux Saxonie pate & Henrici Aucipis Imperator exadūficiatō vro et ab Hermanno Bilingo duce Saxonie & dynasta Lunaburgico. Secundum un D. Virginis Marie confratrici ordinis S. Francisci. Tertium Vallis facra nominatur Præmonſtratens. Quarti Paulorum nunc in ſcholan redactum, in qua pueri in legendō & ſcribendo Germanicam lingua ac in Arithmetica inſtituitur. Vnum Virginum ſacram fuit, que Conuentuales cerulee ſunt nominatae. Quibus & Prae poſitura ad S. Ioannem Ex Archidiaco auctor in Mædistorp facta & Collegium Conuentualis unu fratrū vnlgo der Calandæ Hern, annimerari poſſunt. Ex his quod ad D. Michaelm eft, in quo & aures conſpicitur ara, ſua adhuc retinet bona, reliquorum à monachis defertorum Ministris ſchola, fludioſis & pauperibus diſtribuuntur.

Tempa Augustana Confessioni additæ, ſex habet. I. ad D. Joannem. II. D. Michaeli conſecratum. III. ad D. Lambertum. IV. D. Nicolao lacrum. V. ad D. Virginiem ante annos quatuordecim ex fundamento extructum. VI. S. Sancto inſignitum cir- ca quod & domus in qua pauperes aluntur: quibus ad ditorum Domus Misericordia vel Nosocomium.

Tora cōmunito diſtributa eft, Romani more, in Gies, cū patritijs tūm plebeios & inquiliinos. Viget in ea floret optimæ po- licie ratio, ſtudia literarij, iuſtitia, pax & cōcordia inter clerū & Gubernatores. Reip; quorū ſumma potestas eft penes Patritios. Dicit ab Hamburgio septem, Lubeca decē, Vlencia quinq;, Bergerorpha quinq;, VVinenſea ad Luan tribus, Brunſwiga decē & ſex miliaribus. In antiquo Hanfatico federe inter ſex primarias vrbes reconfetur ex quarum arbitratu comitentis, vel torius Hanſa, vel alliquarum, pro vtre exigit. Ciuitatum p̄cipuarum indi cantur conſcribunturq;. Huius vi bī elegiū bre- ui & eleganti Acrostichide M. Thomas Mavverus Paſtor quondam ad D. Michaelm ita exprefſit.

Lunaburg DEI Letaberis ante tribuna L.
Vnamini reuincens Verba facrata ſat V
Nec non iuſtitia Neruum venerabile le name N
A Equali tribuens A Equa cng, vñ E
Barbarus hinc aberit Bona quara p̄ibb, achab
Vſaferes larga Vi bona cuſu p̄c p̄C
Rupta tibi manquam Repetit concordia robu R
Gag prouclum aberit Grandis & enſe Magno G

ALIVD PETRI LINDEBERGIL
Nec tu noſtuq; a que gaudet nomine LVNAE,
Vribus et reliquo perpetu laude minor.
Califer eximius ſub manib; accusat ipſi,
Et gignens purum ſacta ſalina ſitem.
Catera patreto: Nam ſunt pulcherrima a cuncta
Et ſedum tota proſtris in vrbe nihil.

UVIA. BHSC. SC 00745

RAZE BVRGVM.

AZEBVR-GVM vetus Saxoniz opidum, cum arce elegantissima, distat Hamburgo miliaribus septem, Luneburga totidem, Lubeca tribus, i Verro sex, Schonburgho duobus, Mulhemio, vnico. Situ oportuno & percommodo excellit, mari vndique cinctum, quod ad tria miliaria, Lubecam vsque se extendit, quibusdam in locis dimidiaturum miliare, communiter verò, quartam miliaris partem in latitudine obtinet. De cuius situ & conditione David Chytreus prima historie sua parte hinc in modum scribit.

Episcopi sedem in opido Dux Saxoniz Raxenburga, temporib. Henrici IV. Imp. Albertus Bremensis Archiepiscopus primum instituit, loci situ amoenissimo. Torem enim opidum, colli vndique circumfluo velut in fulce, incubuit, quam adificis foram serè occupat. Ripæ extiores lacus seu maris opidum alluentis, collibus editis & fyluis amoenissimis restituunt. Insula vero, ad boreale latus opidi, Templum cathedralē & Canonicorum ades insistunt. Austrum versus arx Principis, frequentibus adificijs ornata, & aggeribus, muris ac vallis munita, & aquis vndique cincta opido adiaceat, qua solum parte, cuius etiam aquo vectis per pontem aditus in opidum. In hoc opido, fedem Episcopi crebris Heterorum incursionibus plane extinxit & deletam, Henricus Leo poeta inflaurauit. Quam Anno 1500. Ioannes & familia nobili Barckentina ortus, regebat, ordine vicesimus sextus, ab Euerm'odo, ex magdeburgensi Ecclesia per Henticum Leoneum, ad primam Ecclesiam illius, penitus per Heneros vatastar renovationem, euocato, qui premonstratensem ordinem auctoriter, Razeburgi etiam inter fratres collegas instituit. Qui, hoc tempore reprimū, sub Ioanne, assensu Principis magni, auctoritate Cancellarij sui Henrici Bergmeieri persuasi, & pontificia dispensatione, Canonicī secularis facti sunt. Atque haec quidem Chytreus.

Capituli & ciuitatis Razeburgensis diuersa & separata est ita tridecim, ingentibus, passim axis péragros & cam posidetra, in quorum vno hac verba capitulibus literis incisa leguntur.

TEMPORIBVS CONRADI REGIS ET HENRICI DVCIS SAXONIAE VENIT HENRICVS COMES RAZEBVRGENSIS ET IBI CHRISTIANITATEM PRIMVM FUNDAVIT. ANIMA EIVS REQUIESCAT IN PACE. AMEN.

Anno salutis M. CLIV. Pr̄sident Ecclesie Hadriano Pontifice, Imperante glorioſi ſimo Imperatore Frederico primo, fundator Ecclesie Razeburgensis Cathedralis ab Illuftrissimo altigenito principe ac Domino, Dominio Henrico cognomento Leone, Henrici primi Saxoniae & Bavariae Ducis filio, Qui cam liberaliter do-
rat cum terra Baythi, & nonnullis alijs villis, cum integrali decima totius Diocesis. Villam autem Potrauro, cum censi, decima, & omni superioritate, Ecclesie Razeburgensi contulit, cooperante illi Harduicu Archi-
episcopo Bremensi, eo quod Albim eum exercitu transgrediuit, primā nocte sub papione in terra iniicio-
rum transegiſſet. Comitatum etiam Razeburgensem erexit, primumq; creauit Comitem validum Henricum
Bohavede, vel, vt alij scribunt, Henricum de Badavide.

Cum autem decima totius Episcopatus ad Episcopum pertineret, per eundem Ducem transactum, quatenus
dimidiare decimam, praefectoruram & dominium, etiam Comitatus totius Razeburgensis Gadebusch & Winterborgh idem Comes ab Episcopo in feudum haberet, Alia medietas pro utilitate Diocesis remaneret, tamen in
prediis nobilium & comitium, quām in emolumentis noualium. Ita tamen, vt deficienribus hereditibus inacu-
lis, iure feudi, omnes decimam ad Episcopum redirent. Verum, cum plentissimus fundator ab Imperio processibus
accusatur, quod Episcopostulariter inuestire in Imperio prefureret, sibi hereditatem suam, quam ex Erichō
V Velpone in Suevia & Bavaria habebat, ad Imperium liberè transtulit. In feudationem trium Episcopatum in
recompensam ad vitam obtinuit, ne in imperialis gratia factum Ecclesijs obesse, heredesq; etiā succelfores Du-
catus ius ex eo, ad se competere, in futurum prætenderent. Prout plenius, in priuilegio, Archui Ecclesie Raze-
burgensis explicatur. Fundator porro, nouam hanc Razeburgensem Ecclesiam, mulris priuilegijs, quin & reli-
quijs sacris, multiisque ornamentis, ex deſtruſo Bareouico, magnificè exornauit:

In turri Ecclesie talis inscriptio legitur.

ANNO DOMINI M. C. LIII TERTIO ID VS AVG.
FVNDATA ET CONSECRATA EST RAZEBVRGEN-
SIS ECCLESIA CATHEDRALIS AB ILLVSTRISS.
PRINCIP E DVCE HENRICO BAVARIAE ET SA-
XONIAE. QVI OBIIT ANNO M. C. XCV.
ORATE PRO EO.

Circa annum Christi 1066. sub imperio Henrici quarti, gratissima persequitione Vandali in Saxonia Christiani afflixerunt, in Hamburgo, & loca vicina irruptio te facta, Monasteria, Ecclesias, Scholas, & omnes picta-
tis officinas euerterunt, omnesq; iſtas prouincias igne & ferro demoliti sunt. Verbi Dei præcones paſſim truci-
darunt. Et Inter complures aliorum religione ac sanctitate præstantes, Anifterum Razeburgensem Abbatem, reli-
gioſa vita, & generis profapi nobilem, cum decem & octo profesionis ſuę confratribus, lapidis obruerunt.
In cuius martyrii memoriam, lapis, cui crux inculpta, in ipso passionis loco, inter Lubecam & Razeburgum, po-
ſitus est. Sed de hac Vandalorum infania, vide Albertum Crantzium in sua Vandalia lib. 3. cap. 4. in Metro-
poli lib. 3. cap. 3. & 43.

Compleures, varias, & mirabiles Razeburgensis Ecclesie conuerſiones, vide in operis illius inde, prolixis
explicari.

UVIA. BHSC. SC 00745

BARDOVVICVM

BARDOVVICVM, Vetusissimum quondam Saxonie opidum, & quod nomen indicat, Bardorum, vel Longobardorum gentis non tam populus quam manu propria, qua dextra incoluit litus Albis, à Magdeburga, Stadam vñq; alyum xvi. stadijs distat Lusatburga Septentrionem versus: adificatum fuit superflum Ēmonow quod est Elmenea, A. M. 2971, anno i. Chabeam filii Salomonis, anno 1062, post Treuirim, quod indicant versus prole-tarii peristilio templi Cathedralis insculpti, qui scilicet habent.

Abram dum natus, mox Treueris incipit ortus, A. M. 1906.

Hinc annis BARDVVICK mille, lex X. quoq; quisque.

Anno 189. post eversam Troiam, 235 verò ante Romanam à Romulo Remoq; conditā, quod ibidem sculptus post precedentes, versiculos restatur.

Post BARDVVICK Roma duo C. cum quinq; triginta, A. M. 3206,

Amplissimam, munitissimam ac celebrissimam hanc fuisse vrbem & vestigia & historias ostendunt. Nam post recrepatam à Filio Dei domino nostro IESV Christo salutem, Egisius vñus ex p. discipulis & Marianus in ea Euangelium docerunt ac passi sunt, quod tumba Egisti (cuius tamen ossa post eversam vrbem, Roschildam in Daniam translata sunt) quæ ibidem in cemiterio adhuc cernitur, restatur. In D-Marien verò honorem templum fundatum fuit circa pontem, qui littora Elmense inngit, ubi interfectus ad idolatrispuratus. Et Carolus Magnus, primus Germano-Romanus Imperator, natione Francus, post diuturna cum Saxonibus gesta, dubio Marte, bella, tandem victor, celebratis in Maio A. C. 783. Comitis Padboronae Bardovvicum venit, & dato falso conduxit Saxonis Principibus, regia maiestate ornatis, VVidekindo vñc. Albionis dynastis Holtzorum, Arboni Ballenstetensi eiusque filio Beringero, intercedenteque pro his Henrico comite Hennenbergico, qui fororen suam Hadmutum Beringero in matrimonium dare voluit, hac conditione, sì Christianam fidem religioneq; & baptismum suscipere velleret, ad se accersiri ipsos iustis, clemetiissimeq; eos habuit, ac verbi etiæ chnicia idiomâna baptismum suscipere velleret, perfauit, quo etiam aliqui illorum ibidem initiati sunt. Carolus quoque Episcopalem sedem cum cathedrali templō in hac vrbē fundavit, illa vero Verdama transflata est, hoc adhuc ibi conficitur. Deinde Carolus junior filium prænominat Imperatoris, iussu patris in BARDVVICK Opido à Nordalbingis homagium accepit, & cum Obotritis ac VVilzis heretis colloquio instituit, A. C. 799. Obelisa eius fuit ab Eberhardo Palatino & Danckmario fratre Germano Ortonis i. Imp. & hoste, propter iuriorem eius fratrem Vterinum Henricum Rixosum, qui in hac configurata, ciuilis belli tempore A. C. 938. superata & spoliata à militibus, ac Henricus princeps Saxonius ab Eberhardo ductus est in Larun, Henricus Leo autem, Dux Bavariae & Saxoniae Elektor, dominus huius vrbis, proscriptus à Friderico Barbarosa Imp. cùm cives Bardovvicensis ipsi sum inrra monia recipere non tantum nollent sed contumeliosi etiam verbis insultarent, A. C. 1182. quare in Angliam fugere necesse habuit, cum inde reuerteretur A. C. 1188. auxiliis Danicis, Anglicis, Bernhardi, Ratzburgensis, Helmoldi Suerensis, Bernhardi VVoe penfis Comitum & Archepiscopi Bremenensis vrbem hanc obfusione cinxit, cum q; cives fieri munitionibus ac presidiario militare à Bernhardo Saxonie Duke, Electore ipfis missi, dominum suum hereditarium Henricum contenterent, ira excandescens, & Leonino ferociorans animo, eam expugnat totam: muros, turres, portas evertit, cives militesq; trucidat, qui vita donantur, exruderibus eius Luneburgam ampliant & Hamburgū reliuant A. C. 1189. de quo etiam versiculos proletarii fortibus templi cathedralis insculpti extant.

M. C. post nat. iunctis octoginta novemq; A. C. 1189.

Dum Brunswicensis dux Henricus Leo dicitur

Simonis in festo BARDVVICK subiungit ab alto.

Ex spolijs Cathedrales Ecclesiæ Lubecensem & Ratzburgensem, Henricus Princeps dianit. Undecim parochialibus templis insignita fuit, quorum maxima pars iam desolata, & vix rudera huius præclarissimæ vrbis ac munitiōnum atq; adficiitorum ipfis conficiuntur. Itaque

Dicite iustitiam moniti & non temnere diuos.

Nec quicquid de hac amplius legitur, quād quod Henricus Rex Romanus in absentia patris sui Friderici 2. Imp. Comitia hoc in loco celebravit, A. C. 1216. Cives & inhabitatores hodiè maxima ex parte cum ex Agricultura, tum ex oleo, rapis, pomis, herbis odoratis floribusq; diuentis viuent.

EPIGRAMMA IN OPIDVM BARDEVVICVM.

Sive sit à Bardis sive à Bardene vocatum

BARDVVICVM certè peruersus opidulum est,
Nam fuit, ante famam fixata quād Romanis vñbem,
Nobile deuidit que caput Orbis erat.
BARDVVICO facies etiam praefastior olim,
Quād nunc destruēta cernitur esse, fuit.
Namq; ad splendorē fermè succurserat vñbū
Striūbris ampliū, Ciubus atq; frequens,
Hoc vñbū vñbū capitum Leo dñrit illud,
auxilio generi praefidag̃, fuit.
Diruit, integrumq; nihil, nō templum reliquit,
Sampiūbus adiecit quād Cathedrale fuit.
Ex hac Bardovvici pessi forevēre raro
Lusatburga feras, atq; Libice potens.
Contentus sedem Bardovvicum præbat olim
Carolo magne, tibi principib⁹, virtus.

Nunc est opidulum, quod vñbū queritat egit

Bortonne atq; apri fratellus atq; latit.
Sic, sic magne cadunt, sic eucteris & vices
Moniti, quēs mil firmis uice patet.
Sic Reges sua fata uanent. Nam Henricus & ipse
Fortunam variis sensit habere vices.
Perdidit in merita p̃criptu Cæsaris ita
Pēnē omni populo cum ditione suo.
Quippe alibi, Mons Hercynie, & cū Balbide Rhenus
Ac Beauat quicquid nomina gentis habet.
Magnanimi sceptrū quendam agnouit Leonis
Nec vidi regno Teutonis era parem.
Excidit imperio, dum sagit tollerat alto,
Quiaq; repentina dñece timere vices.

*Typus oppidi peruenit Sac-
mon BARDEWICCI sumptibus illis tra-
di generosi Domini D'Henrici Rantzau
Producis Comitici ad condecorationem
hanc Quantum pretium tamam literarum
dier transfigras sic anno ipsi M D XC*

ORIENS

BARDEVICK.

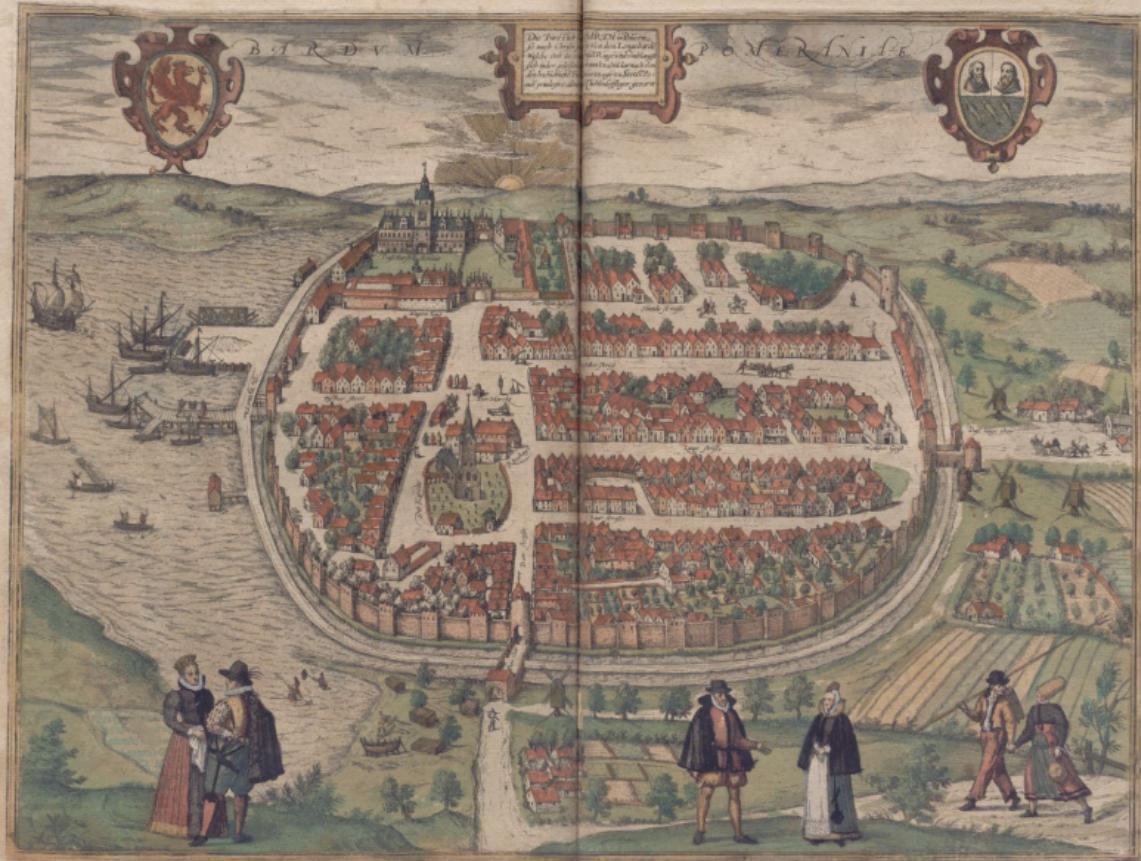
UVIA. BHSC. SC 00745

BARDVM POMERANIAE.

Pomerania à Pomefano Vidunti primi Borussorum Regis filio nomen habens, in superiori & inferiorem dividitur, quarum haec, in Orientem vergens, VVandaliam, Cassubiamq, Illa Stetinensem, Barthiensemq, seu VVolfagensem Ducatus, ac Rugiensem insulam complectitur, Opidis est egregijs culta, interque BAR DVM non infimum dignitatis locum obtinet, Praclaras enim & magnificas nobilium aedium structuras, iucundam Ducibus suis residentiam praber. Eius primordium, in annum post Christum natum M. LXXIX, historici, & opidi Archyrum referunt. Quando à Longobardis Rugiensem in ultam occupantibus, loco negotiationi peropportuno ad mare Balticum edificatum, Barthiensi seu VVolfagensi Ducis paruit. Deinde Stetinensis Duces, siusmodi accommodatae illæc sunt amplissimum virium priuilegijs, Ducati residencia, Palato eleganter ad normam edificato, Schola, & topographica officina, Bardense hoc opidum decenter exornant, quemadmodum & horto, varijs segmentis, diuerarumque herbarum, florum, ac arborum varietate, ad delectationem spectantem venuisti distingue. Adpellacionem & nomen, vel à primis fundatoribus Longobardis, vel à praeterlabente fluo, Bartico obtinuisse perhi betur, quem hoc loci mare ab sorbet. Forum haberamplum in quo, ab agri vicini fertilitatem, & mari oportunitatem, res viuunt, & humanae necessitatibus inservientes, tolerabili pretio venerunt. Solum enim haber, non tantum suburbanum, sed totius Ducatus vbiique fertile, aquis irriguum stagni abundans oneratq; mercatorum naupibus perutum duces pacuis, pomis, lignis, ciuiis, montibus, venatione, pecore, pisibus, frumentis, butyro, melle, cera, & alijs his similibus. Vnde marinis & fluvialibus pisibus, omnis generis ferina, multisq; magnarum virium commoditatibus, Pomerania Barda abundat. Ut non immorito illusterrimi Pomerania Duces, opatam sibi fidem, virtute domicilium in ea sibi delegerint. Ciuios opes in re pecunia, & negotiatio consilunt, quam per mare, vicinam Daniam, Norvegiam, aliaq; remotores Regiones, magno questi exercent. Cerevisiam coquunt sapidam, quam etiam ad remotiores longius exportant. Et licet vulcani furorem valde sibi iniquum frequenter fenserint, tamen tanta situs oportunitas, tanta cura & sollicitudo Ducus in ea restringenda, & conseruanda ut bene muniti & florentis opidi formam modo exhibeat.

Daud Chitreus, Dum Sundense bellum inter Pomeranos, & Megapolitanos accuratis describit. Bardzali-
quies non sine honoris, & constante elogeto meminit. Dum varias eius calamitates explicans refert, quoniam pacto Vratislao Pomerania Duke in vrbe Sundi rebus humanis exempto, duos filios pueros reliquerit, Bugslum, & Barnimum, & tertium Vratulam pothumum. Quam occasio nem atripices Megapolitani Fratipes, Cismarium Ruge Ducatum statim hostiliter invadunt, & Bardam, Grimmam, ac Losirum excepta arce, quam Reinifridus de Penfe pro filiis Vratislai defendebat, occupant. A ciuitatibus vicinis Sundio, Gryffwoldo, & Demina, euocatis consilibus petunt, ne se bello immiscant, nec in Ruggia à dominis feudi legi timi sibi collata impedian. Se vicissim vratislai filiis, de legitimo illorum, & antiquo parimonio nihil decepturos, & pertinetum cum illis pacem & amicitiam culturos esse.

Tanta autem fides & constante ciuitatum erga principes suos, ducus Vratislai hæredes infantes sunt, ut nullis molliet illecebis, nullis fractis minis aut terroribus, le defensione principi suorum in Ducatu Regne, qui legitimo & pleno iure ad eos pertineret, integræ recuperari & tuendo, in trepide luscipere decreuerint. Praesertim, cu[m] Sundene ciuitate, quæ ror principi peregrinorū in fulsum, nuper inuicta sustinuerat, subiectio[n]e ac fidè vratislao iurata hæredibus erit illius firmiter preflare, nec v[er]a ratione ab eis auelli se paffuros didicissent. Interēa ex Dania loānes Holstæ Comes, cu[m] promissis electi Danie Regis auxiliis & equitū Sundi appellit, & turorio nomine in fidè receperis ciuibus, & nobilitate insulæ Ruggie, integræ Ducatus recuperatione Vratislai filiis sancte pollicetur. Progrelus aut adopidū Losir & Segnus expectatione, omnia agens, tandem inducasū hoste incisj, & inuitis ciuitatibus, vsq; ad diē loānis Baptiste anni sequentis sancti, & inuenite hyeme, in Dania redit. Interēa, qui in prefido Losir erat euagati, ciuitatum prædias, & ciues, tempore induciarum, spoliabant, Sundani igitur, Gryphivvaldense, & Demini, &c, cum praefecto arcis communicata opidum, ineunte vere, expugnant. Mensis Iulii, Megapolitanus Deminius, irrato conatu obdient, & progrellus VVolfagum verus, rapinæ & exactiōibus pecunia, quibus incendia agricolas redimere cogebant, palliū gloriabantur. Cum autem Gerardus Holstæ Dux, prætexens, in ciuitatis sc, optimo consilio sanctis, & in triennium prorogandas, per ciuitates esse, auxilia deinceps negaret. Ciuitates Otonem & Barnimum, filium adolescentem magnanimum, Ducus Stetinensis hæretus quiescentes ad legitimam agnatorum tutelam & principum pupillorum defensionem suscipiendam inuitant. Quorū auxilio paulatim hostes ne vterius progrederentur, represi, & amissa Ruggia continentis opida, post viginti demum annos recuperata sunt. Nam vt nulla calamitas sola est; Eodem tempore Ludoicus Marchio Brandenburgensis, cui pater Ludoicus Bauarus Imp. Pomeraniae feudum contulerat, (quod Duces Pomeraniae, duobus de Imperio dimicantibus, neuti prædicaverint, volentes, id debito tempore periuissent) Pomeraniae Duce belli invadens, multa noue Marchia opida Pomeraniae adi mebat. Quare robur militia Pomeranica aduersus Marchionem aliquor annis conuentendum fuit. Et, quamquam Barnim Stetinen[s]s virtute & felicitate Marchio ad crementem aggreget vietus ac profligatur, pacem poltae æquis conditionibus, ut deficiente linea Ducū Pomeraniae mafcula, marchiones succederent, cum Pomeranis primum fecit, ramen occupato alij curis, & bellis Barnimo, lentijs, & infelicijs omnia in continentie Ruggia gerebantur, & diuturniore rem ac firmiori fedem Megapolitanis in ea fibebant, Adeo, vt Albertus & Ioannes Henrici filii Megapolitanii Anno M. CCC. X L VIII die octavo Iulij Canto IIII ereati, inter extera opida, Bardam quoque & Damgard, in fiduciariam dienitatem à Cestae nominatim acciperent. Eadem verò, circa annum Christi M. CCC. L I. redint, erato bello, Megapolitanij, quos Nicolaus duebat ad opidum Losir, à Barnimo profligati, & cum viatorie cursum statim virgeret, Grimmam recepta, & triennio post magnis laboribus Barda etiam recuperata, & finis bello ferè triennali deo crenit Ruggia imperio inter vicinos Principes Pomeranios & Megapolitanos gesto, impostrus est. In quo eximia & singularis harum præcipue ciuitatum Sundij, Gryphivvalde, Demini, & Bardæ erga principes suos pupillos, pietas, fides, & constantia eniuit.

UVA. BHSC. SC 00745

UVIA, BHSC, SC 00745

VVI S M A R I A.

Rbis VVIS MARIÆ ad littus Balthicum, vnius diei itinere LVBECA versus Ortū in Ducatu Megapolitano sita: Originē ex alto, à VVismaro Rege Vandalorū, tempore Constantini magni florente, quidam repetūt: Alij Coloniam Gothorum ex VVisbuiā Gothlandiæ metropoli cōdēductam affirmant. Sed paullò ante annum Christi M. CCXL. ex ruinis vetus & am plæ vrbi Meglenburgi, quæ toti ditioni nōm̄ dedit, à Gunzelino Comite Suerinensi sub Ioanne Theologo D. Megapolitano, Henrici Burevini, cōditoris collègij Gustroviensis F. seu cōditam, seu amplificatam fuisse Cranzij monumēta, & Reip. priuilegia omnia, post annum M. CCL. data ostendunt. Primus enim Henricus Hierosolymitanus D. Megapol. Ioānis Theologi Fius Lubecense, & iurisdictiōnem propriam ciuitati concessit anno Christi M. CCLXVI.

Breui autem tempore incrementa miranda ex commercijs aliārum gentium ciuitas sumpsit, portum maris commodissimū in toto hōc littore Balthico habens, oneratas naues, quātūm uis capaces recipiēt, & sine vllis anchoristūtas præstantem: Vnde nōmē Vrbi, non tam à sapienti præside, quām certitudine marinī portus inditum verisimile ēst. Minoribus opidis copiam rerum ad vitam tuendā necessariarum sēpissimè cōmunicantibūs ac inde recipientibus vélut corona vndequaq; ciuita est. Agrū suburbanum habet fertilissimū, ex quo ferē quingentis ciuibūs domum propriam possidentibus, sōtē aliquot iugera liberē totum septēnum fruenda tribuuntur. Vrbis frequentiam, & opes pristinas magnificantia Templorum; & maiestas augusta, & Fori, Curia, cellæ vinariæ, ac ædium priuatūrū ampliudo & splendor adhuc demonstrant.

Nostrō etiam tempore inter ceteras Balthici litoris vrbes ex præcipuis vna, nōtū commercijs solum externarum & procul dispartiū gentium, sed domi etiam honestis legibus, iudicijs, bonis ciuium moribus ac disciplinā (gubernantibus Rempub. Henrico Schabbelio, Ioanne Hoppiacelio, Georgio Platone, Rostochiensi. I. V. D. Coss.) floret.

Hic quoque VVIS MARIAM quōd contemplari, amice
Lector, id illūtris mōnitu, virtutē, multā
Nobilis, & clari, Dania cui nōmē Regis
Schleswigia, Holſatia, & fortis Dithmarsia parent;
HENRICI RANTZOV faēcum effigiesq; tuisq;
Heroi grates perolute, precare salutē
Perpetuum, & placidos longeui Nestoris annos.
Et quia VVIS MARIAM elogio decorauit honestis
Pērdotti Chytrai, jungitur illud
De pītā patrī: quam tu Deus optime semper
Florentem seruas, quam religione salutis,
Pace, bonisq; tuis cum uilesq; tēgasq; becasq;

Iussu DN. Coss. VVismariensis.

Georgius Iule, VVismariensis Senator F. & optare voluit III. Kal. Maii Annī incarnationis D. N.
NOSTRI IESV CHRISTI cī. 10. xcvi.

WILS MARIA

UVA. BHSC. SC 00745

TOPOGRAPHIA VRBIS RO^Z STOCHII DESCRIPTIO D. PETRI LINDEBERGIL R.

OSTOCHIVM, quæ olim Lacinium, & corruptè Rhodopolis & Laciburgium vocata, urbs est Vandalaica, Anserica, Maritima & Megapolitana, & præ multis alijs Germania, cuius hæc ad boream limes, vrbibus præcipuis, litterario simulo & mercatorio emporio clarissima. Megas-pelos Principibus semper paruit, à quorum Maioribus circa epochæ Christianæ annum 110. leibus initijis intar pagi ad Varnum annè condì inceptra, & postea à Godesalco Obteritarum Rege in oppidum cōuerfa, ac demum anno Deihominis 1160. à Pribislao seu Primislao II. Nicoloti filio, & Obteritarum seu Herulorum Rege quadragessimo & ultimo, ex vicinæ, & tum ab Henrico Leone desolate, vrbis Kellini, (terra Laciniæ metropolis) ruderibus, muro cincta, fosso munita, inq[ue] vrbis formam est instaurata.

Nomen vrbis Vandalicum est, diuisionem seu dissolutionem aquarum significans. Et Rosstof vel Rossof olim fuit appellatum, ut Polonia historiographi, qui terram vigilino[n]e vocabulum illud interpretantur, & sigillum vrbis maius adhuc attestantur. Alij, à vicino vrbis Rosatum horto & fragrantibus rosis, nomen dedunt, vt esset Rosstof q. Rosstof. Quibus ego non subscrivo, quod sententia eorumdem nec autoritate nitar nec rationibus, & vrbis antiqua longe ante Rosatum hortum sit condita. Alij, velaudatissime vrbis Massilia Græcum nomen à piscatori naue & portus commoditate ortum, ita hanc vrbē nominata existimant à colunnā ruboris insignibus notatā, adquam piscatores propter fluminis & propinquū maris vberatem in viciniā habitantes vñtato more soliti fuit conuenire. Vt et Rosstof q. Rosstof. Alij alias vocabuli communi- scuntur interpretationes, quas lubens prætereo.

Vrbis Partes tres sunt. Antiqua, quæ tribus templis, nimirum D. Petri, D. Nicolai, & D. Catharinæ, nec non Iurisconsultorum collegio in insignis est. Media, quæ brachio Varnæ ab Antiquâ separata, templis D. Mariae, D. Ioannis, nec non Curiæ & Graphœ, pulcherrimis, & ciuium flore splendet. Et Noua, quæ collegiatæ D. Iacobi Ecclesiæ, tribus q. alij, Spiritu Sancto, D. Michaeli, & S. Crucis dicatis templis, necnon Academia Collegijs octo exornatur.

Longitudo vrbis 2166. passuum est, latitudo 25. ambitus 500. si passum vlnx æquipates. Ac parùm distat longitudine sua ab Imperiali Lubecâ, quæ 150. passus longa, & 1300. fermè lata est.

Fora Vrbis tria sunt. Forum Vetus, in quo cum plaustris ruficeti, lignis, carbonibus, hordeo, & id genus mercimoniorum diuidit, meridiarii solent. Forum Medium, in quo stenui quotannis, exactis Pentecostes festis nudinæ expediuntur, & quotidie omnis generis merces, & quæ ad quotidianu[m] vñtim necessaria sunt, venalia habentur. Et Forum Lupuli, quod & Forum Equarium, & Forum Larinum dicitur. Lupulitæ lupulo, qui in eo mercede inscribuntur. Equarium : ab equis, qui statu tempore in eo venduntur. Latinum : à circumiacentibus colle- gij, in quibus Latina & Græca lingue traduntur.

Ad fiduciorum, pro more harum regionum, ultra mille sunt fastigata, reliqua numero in numero innumerata transuersa omnia, ac ex hisce coniunctis 250. Zythi coquendi priuilegio donata.

Vici Seu Plateæ, ab uno angulo ad alterum comparudo, centum & quadraginta ferè numerantur. Quarum nonnullæ à portis viciniæ nomen acceperunt, vt Lapidea, Cygnæa, Bramouensis &c. Quadam ab inhabitatoribus, vt platea Piscatorum, Fabrorum, carnificum, &c. Quædam à familiis vrbis principibus, quæ eas aut primus incoluerunt, aut etiam magna ex parte excitarunt, vt platea Monachorum, Cosfeldiorum, Lagestratorum, VVokrendiorum, Esfelfotorum, & Snickmannorum. Quædā sti & euentu, alijsq; nescio quib; rebus, nomen claturet ad posteros tan[em] seruit, vt platea lōga, lata, aspera, angusta, vaccinea, sanguinea, aquatica, auræ, &c.

Porta Vrbis, que vehicula admittunt, olim sept̄ fuerunt, hodie duabus obtutis quinq[ue] restat. D. Petri, quæ in Pomeraniæ iur. Molitorum, quæ in Marchiam profectio infinitur. Lapidea, quæ Cygnæam & Bucephalam, Kropelinensis, quæ VVismariana ac Lubecam, & Bramouensis, quæ Varnemundam proficisciunt. Præterea, has sunt quatuor decimæ aliae, quæ singulæ à plateis suis & Varna fluviō, quæ ducut, nomenclatione meriæ.

Pontium, extra vrbē negotiacionis & aplicationis gratia supra Varnam educitorum, consumptu vetus late, non, sex superiunt, & totidem intra vrbem, qui ènoua in veterem ciuitatem comeantibus sunt superandi.

Ciues seu incolæ Vrbis, etiæ ad seditionem admodum proni, tamen pleriq[ue] sunt culti, multoq[ue] multis mediterraneis cultiores, cùm quia inuenies in alij etiam in löginiq[ue] Academijs bonis litteris operam dederunt, tunc quia longi simile nauigant, non solum ad Septentriones, vbi omnia purantur esse horridiora, sed etiam ad calida loca, in quibus alij alij sunt politiores. Quod autem iudicia quorundam vñtria, à literatis & litteris fini alicuior, id paucorum tenebrium culpa accidit, qui perulari ita & nocturnis tumultibus bonos homines sepe offendunt. Sanè præcipiorum Ciuium eximia est erga litteratos benevolëta, & pleriq[ue] etiam suos liberos, nullius parentes sumptibus, a studiis litterariorum adhibent. Cuiusrei testes sunt fortissimæ & clarissimi viri, hæc Vrbennati, qui partim in hac reprob: patriæ & viciniæ, partim in potentissimorum Regum & Principum suis, consilia gubernationis regunt, partim Ecclesiæ & Scholas gubernant.

Mercatura seu negotiatio maritima magna dedit Vrbi huic incrementa, & ciuium multos ad insolitum opulentiam eumexit, qui farinam & cereusifam in Daniam, Norvegiam, Islandiam & Sueciam: Olyram, triticum & aferes Noricos in Belgicam, Scotiam, Britanniam, Galliam, Hispaniam, Italiam, aliasq[ue] amplissimas Europeæ regiones summa copia importat, & vice illis barýrum, pecudes, pisces muriaticos & induratos, ligna, trabes, tabulas querincias, pineasq[ue], ferreas laminae &c. Ex his sal, aromata, pannum, varia vina, eaque pretiosissima reducent, & magno cum lucro diuident.

Cereusifia Rosstochiensis, cuius plus minus 20000. tonne, ab 20. certissimam Zythepis quotannis coquuntur, & longe latèque nauigijis auchuntur, cunctis seprætrionalibus, ob bonitatem & excellentiam vaporis, præstantior & salubrior est. Ac vt inter vina Germanica Rhenensis, sic hæc ferè omnib; alijs antecellit, optimè nutriti, vires corporibus addit, robustos efficit, aliquot annos, præfert Martiana durat, & si modice, quantum vimiri cuiusvis natura, non gula expertis, bibatur, mirifice principia membræ corroborat, confortatque.

Numerum

ROSTOCHIVM. VRS. VANDALICA

ANSEATICA. ET. MEGALITANA

Numerum & ceterarium apud preces eiusdem Urbis incolas summa fuisse veneratione, prater vulgus Germanici, de septem rebus celebris, quibus gloriori antiquius incole solebant, rhythmi attestantur.

Sōnen & öven tho S. Marien Karte/
Sōnen siet van dat een groen maredē/
Sōnen dēre dēr gahn tho Lade/
Eugen xymaus brügan den stände/

Sōnen rōne sovp dem Raduhus flann/
Sōnen klecken de dar das' n'en schlann/
Sōnen linden vp dem Rosengarden/
Dat han der Rostocher fennensaren.

Insignia Urbis pinguntur quadrupliciter. Aut gryphe solo: aut gryphe in campo, Si ita loqui licet ut vulgus loquitur, aut bucrano solo: aut ex tribus hinc coniunctis, quibus aurea corona & nouem vexilla superaduntur. Gryps vel gryphus: qui omni feri animalia superare dicitur, animus magnanimus & fortitudinis. Bucranum: fidelitatem & fidem, quam Bucephalus Alexandro magno domino suo, (a quo hodierni Megapolitanii Principe orti,) egegi neauavit. Deauratus diametra, Regem conditorem. Vexilla, Victoriae præmia denotant. Galea clausa maiorum antiquitatis & similitudinum, in ipsorum tenebris rectam & iustum (quod multi chlaratris & apertis galeis hodie vix possunt) cernentium, subindicat. Color chrysopoei rubens: studium erga religionem. Candidus: fidei exordia & animorum puritate dilata. Caro: calum si mereri, tacere arguit. Atque hanc insignia lusit, Indutria & labore, quemadmodum & amplissima priuilegia multa ab illustrissimis & elementissimis suis Principibus promeruerunt.

Familiae perpetua successione, & generis claritudine felices, fuerunt olim hac in vrbe plurimis, nimisrum de Mönchen de Cossebrecht, Wittenberg, Hirschen, Blauchtraut, von Witten, Biesen, Roden, von Zelowen, von Bentz, von Za, von Recke, Kreppelin, Kerckhoffen, von Dagaen, Buse, Krusen, Matzen, Gremen &c. quarum posteriores, longa annorum serie transmissi ad patrum viue nonnullorum memoriam peruenire, qui eas hinc Germanicis ijsqrudibus rhythmis, quos verutatis non venustatis gratia apponunt, incluterunt.

De W/ Jcen, W/ Jde, W/ Dif, hebben H/ Ulogen/
Und SCHWEMMEN den GRÖN auerde A/
Darterföhren de van BAGEN & VRE

Und DEESSEN int HORN dat men wi hörde/
Tho KRÖPEL IJL vp dem REKEN JADE
Do quam ALZDORF tho MAREN.

Vt seru omnes Balethi literis maiore recitantes, sic etiam Rostochium, in quatuor parochias diuisa est. Ex quibus olim collegiata verius solis occulum Ecclesia D. Iacobus. I templum, quod in vrbe meditullio situm, D. Mariae. Quod ortum solstitiale spectat, D. Petro: Et, quod Soli in Brumâ exortienti exponitur, D. Nicolao consecratum est. Præter nominatas quatuor parochias alia quinque in vrbe sunt, templum, quorum vni, tempeste S. Spiritus, opulentum ptochodium, reliquis quatuor Monasteria adiuncta sunt. Cenobium D. Catharinae, quod olim Franciscanis Monachis hospitium præbebat, hodie in nosocomium pauperum conuectum est. D. Ioannis, quod olim Dominicorum fratum erat domicilium, nunc schola trivialis, comuni pauperum studiorum mensa: Sicut D. Michaelis seu fratum minorum, Academie Concilio & studi olim habitacione, antequam incendio deformaretur, definitum est. S. Crucis, virginum Veftalium ad Deum conversarum, etiamnum confitentium manet. Duorum extra vrbe mensa templorum, alterum D. Georgio inauguratum, per quam diti leprosorum nofodochio adhuc florunt. Alterum, D. Gerdrus patrocinio sacratum, tempore imminentis bellis detulatum & dirutum ex remanente eidem cemiterio, in quod, et si aliquot centena hominum cadavera quotannis condantur, profutus tamen nulla calvariarum, ossium, sarcophagorumque reperiuntur vestigia, tellure intra spaciū femestre, vel etiam ciuis, omnia consumunt. Cui non diffimile ipsum Romæ vidimus terram, in qua viginti quatuor horarum intersticio ossibus exceptis, totus homo consumitur.

Magistratus Urbis duplex est. Vrbanus & Academicus. Vrbanus, qui ex viginti quatuor viris constat, iterum quadruplex est. Primum locum obtinent Consules, alterum Camerarij, tertium Præfecti opificum, qui vernacula lingua de Wedde heeren appellantur, ultimum Prætori, seu iudicibus.

Confundunt quatuor numero sunt, nimirum Iacobus Lemmichius, Henricus Rungius, Fridericus Heinius I.V.D. & Ioannes Kellermannus. His summa præceteri potestatem habent, eorumdemque vnu, quem Regentem seu verbi potentem dixeris, per vices & mensem prædicti, partium querimonias audit, supplices libellos excipit, Senatum cogit, rem cœcilio proponeit, & nomine eiusdem de cœta pronunciantur respondent.

Camerarii tabulis publicis prefunt, censu oblationesque ciuium colligunt, vrbis munitionem, locorum communium tenor, rationem, adiunctionemque, & qua extra vrbe terrâ sunt, curae habent. Praefecti opifici portus & mariis inspectio, ne opificumq; qui maximam vrbis partem colunt, intricatisimis caufis distractiuntur. Iudices creditorias debitoriasque causas, omnesque actiones criminales & ciuiiles distinguunt, & facinorosos questioni subiectos morte condemnant. Præter nominatas, Senatorum alij taberna Vinaria & pharmacopeia, alij telaria & molendini, alijs domus tributaria & monetaria, praefecti sunt. Habent enim Rostochiensis, Imperator, Rom & Principis suorum indulgentiam, iis signandi argentum seu monetam cedunt, & quamcumque velint, aureo nimirum Vngaricos, Rhenanos, Portugalenses, Ducatos, Joachimicos argenteos, drachmas, semidrachmas, solidos, femisses, nummos, obulos, teruncios &c. quemadmodum imperiales ciuitates. Magistratum Academicum sustinet Professorum vnu, Gymnasiarcha seu Rector dictus, qui supremam Universitatæ inspectionem habet, eiusdemque dignitatem, Iura & statuta fideliciter tutatur. Studiores regit, & omnia pro auctoritate sua exceptis arduis in negotijs dispensat. Quibus indebitus Concilium, quod ex certo Professorum confat numero, cogit. In eo ipso Rector & Professores Theologi principem obtinent locum, alterum Iuris antistitis, tertium Medici, insinum Philosophi, & ceteri articuli doctores. Cancellerius Academicæ perpetuus est Episcopus Suerinensis, qui ex Professoribus aliqui in publicis promotionibus, cum ipse interesse nequit, officium suum demandat. Sunt itidem Academicæ duo Professorum Collegia. Suum est Collegium Professor, bus Principum: fuu Professoribus Senatus. Vtrumque suam utilitatem sic procurat, ut vtilitate & dignitati alterius non officiat. Ipam vero Academiam communis auspicio, illustriissimi Principes Megapolitanii & amplissimi viri Senatus. Anno 1419 duodecim Noubembris d' experuerunt, & communia adhuc iure eandem sicut furent & sustentant. Disdimunt Professoribus partem Principes Megapolitani, dimidiam Senatus suis sumptibus solant, qui coniunctim vnu corpus constituant, & suo numero alternant, & bis quantum, Rectorem eligunt.

Collegia Academicæ, excepto Auditorio magno, noue sunt. Iuridicum, Philosophicum, Medicæ Lunæ, Aquilæ, Rubei leonis, Unicornis, Syluanæ, Portæ cali, & D. Michaelis seu fratrū, quod in Volcani violata quorundam nebulonū incuria absorptum est.

PETRI LINDEBERGII R. IN

Patriam suam Epigramma.

Vrbi cœsera sofi, ROS EA, & genero Roſie,
Est pandora Drim, Tenuemque decas.
Pib, præclaræ roſi ROS EA, & præclaræ Roſie
est secunda loſis, & populi virile.
Vandalus somæ, hebreo robosanæ, anæ,
Sorris & amigentis condecorata bonis,
Alma parenti & mea fons Megalopolis ora
quæ sicut & nautis filia, dñe parenti
Suppeti & de aliis suis visceris in vrbe,
Hæc si farfani ei nasa sufficiet humus.

IDEMLINDEBERGIVS IN HODORI
perico suo italicico.

SED quid ego hac patriam tanti complectuisse vrbe,
ROSTOCHIVS, quæ non alia operamque vñquam

Tempis sit effi, qd quæ vel flumina palea, secundas

Nangj partus, opina pscibis vndas

Tufi, fons relictus, ostendit prædicta cernas;

E canis, et hominem calos, magnumque feniam,

Ardita templa, schola fons, et Regia, que ampla,

Loca turbam fecerit dolorum, et afflictionum,

Melis, nulli rati efficiat facilisque lectorum,

T empere, etem vendictam que omnia nomen

Etke fons, et terra genitrix, postique salubris,

Rostochiensis enim pscibis cœraria, coabit,

Laudato populi, ut quæ hic inde frequenter,

gælo, hystoriam, et legem, quo scilicet fons, amarus

ablinet, pars defligerit barbara lymphis,

Et versu manet, belopeperet vnde parenti

Vrbi, Pandora Drim fons cruentus, et altera abireo

Postquam de Bea paradisi dicer auge:

Palatioris Adonis, quæ summa verspluma, dñis.

HALLA SAXONVM.

ALLA SAXONVM, Etymologia graeca sive Geropius Recens in his Hyperboreis, non greca, sed cymbrica deriuacione à fatis prouentis nominata, quae madmodum & Halla Suenica, Halla in Rheno, & Halla, noble in Hermunduris opidum. Et Halla, fuis Halla in Contraria Tyrolensis, ubi plenum conquerit fatus. Et in Armeni & Ha lis flauis, greca voce, fatus, & Straboni Geographio placeat. Et denum & Halla Brabantia peregrinatione sacra il lustris. Ita Halla ad Salam non ignobile Saxonem sive in quod in celebri illo Plinio mone, cum alijs tribus flamminibus orum, quo mirabiliter natura maiellate, ad quatuor cardines mundi promanante, vi Ega, Meen, & Naby, jocundas Saxonem virbes, & inter eas Hallam, grata viuuntate salutans, in Albin se rendim exorterat. Quam à fatis proutenu, aomen habere paramus. Cuius quidem fatis fontes, admodum fructuosi & salutares, primum incertum sunt inter Hallam & Salinam, quae in loco Hallae, iudicatur. Iam secus, quā aures fodini, magnis conariis ijs infidili fuerunt. Hinc Catti anno Christi LX. eos, vt fuos facerent, Hermunduros bello tentarunt, a quibus ijs & proligari. Multo post tempore, ut Cranzius lib. XI. Salonia, cap. 15. referat. Guntherus Magdeburgensis Archiepiscopus. Hallensius multa incommoda inquit, quia Salina û ne graui incommodo fuerunt difiti, quod idem Cranzius lib. X. cap. 12. commemorat. Et in sua Metropoli lib. I. cap. 14. Tumultuum inquit, in ciuitate Hallensi, proprietatis Saraginianae. Salina eis virbis, honestam diu collegium, sed per opulentiam insolecens; non videbantur quieferre in opibus & vita deliciis, nitem etiam adulteris plebec superbe, omnia in sua commoda verebre videbantur. Id cum boni viri ex plectre ferrent indigne, oponerent se motoribus: & indignatione conceperint, armis correptis, libertatem defensibant, Sabat duisla ciuitatis, Archipiscopus implostratus a plebe, supererat, & quod Alopiana haberet fabula, mutua ex ramis colligentes, vt transirent, pariter abdixit, hoc est, proprietatis & plebi durus erat. Magnan Salina patrem in Ecclesia opus concuerit, constituita quā per se vacuatur m poffitionem. Ita per ipsorum ciuitatum instantiā & propriam inter feuerulationem, libertas vorutorum, magna pars ex parte: copti, extruere ad monachū in apterabili artem, domatricem in futurum inſolentia excrescentem, cum arx Ecclesie altera non inde longe permaneat, ex antiquis temporibus ibi firmata, cui nomen Gebekenfen.

Harum Salinarum occassione ex pago Doberabora, præclaræ hæc virbæ Halla exicata, ab Ortoni eius nominis secundo, ciuibus est priuilegijs dotata. Nunc administratores Magdeburgensis fides. Cuius e logium ex Georgio o Sambino, clarissimo sui temporis poëta, hic latius commemorare libet.

Fumanibus Halla Salinis

Cernitur, vi bœ osculis fœci Propria mēs;

Cuius amena virent, vt Tempæ, pacu: cuius

Seminibus multis focus abudat ager,

Huc pœli peruenimus consuli tebit subam,

Holpofio cuius non femel vflis eram,

Dulcia securis hœc oœbus agentem,

Continuus tenuit me mora quinque dies,

Interea templum memorabile, cœlaq; vidi

Principis gregium regia quicquid haber.

Scilicet ad Zey hys statu, foliemq; cadente

Qua sal a conspicuæ in cœna flingit aquis,

Erigit mitis lapidum compaginis ædes,

Condidit Albertus nobis le pœli opus,

Mauricio, diuicii sacrum, qui vidit adorans

Prima, refurgentis numen & ora Dei,

Quando sub horutori cœlum imagine Christus

Ad tumulum flenti, quid latrari? ex ait,

Vestibulum scalpis in signibus, area templi

Strata paupiemo vesti colose nitet,

Cingitur autalibus pœli felis rapet,

Quæ geni artifici Belgica pinnat acut:

In quibus eluent fulvo radiante metallo,

Aurea folerti flamina ducit manu,

Organum marmoreo pendit sub fornacis arcu?

Amula cantores hœc imitantur aues?

Ac fœtus verè nouo frondentibus abdita fylis,

mille daret vnguiculus tuba canora modos,

Hac eadem rausis clangoribus atra tubarum,

Et reverentur tonteria tergora temba,

Tergora tenua, quibus violentis incitat hollæ,

Bellus infani Martis ad arma fœtus,

Quid loquar infinges, ad quas collara, tabellas,

Cedat Apellao piæ colori Venus?

Nulla sed effigies isti oblectatio, nec vllum

Spurca locum turpis mater amoris habet

Castra represtat tabulis pictura, luerunt

Quæ graue supplicium turba pœfeta fidè

Vtique pia natus de virginे recte pœfeta?

Nos docuit summi iusta veranda patris,

Et datu ipse neci geniis hoc mortale redemit,

Quod volute precium languissem esse fui,

Qualis & extremo venturus tempore mundi,

Ad nigra dannatos tartara Christus ager

Nec quæ imaginibus tantummodo lumina paicit,

Dives in hunc vultu talia præstet habet;

Inde fed vs dicunt exempla sequenda piiorum,

Historia si qui cognitione carent,

Est locus in medio qua iadat ad æterna templo

Sedulus alerna carmina vœ chorus,

Ferrea cancellis ignobile tanua vulgus,

Arcti, ibi magna confiunctior opes,

Plenæ collocutæ rutilis alaria flammis;

Fulge ut aurotoru lucidus igne polus,

Omnes quod argenti fodi, omnes q; erat aurum

Tota metalliferi Pannos ora iugis;

Quodquid Tagus, duefus vñchæ Paclouisnum

Hoc tibi congetur dixeris esse locum,

Aurea nam gazas & opes quæuania Crœsi,

Stan super exfrustis his simulacra tholæ,

Carolus insigni spæcandus imago Caser,

Hic ita, & Augustum fœt diademata comis,

Quale gerit summa cum maiellate verendum,

Regia principibus dicere hæra solet;

Fulgenterem manu gladium, suspensa collo.

Aurea Phryxe vellerâ fœtus ovis,

Asta & Albertus, qui talia fumpibus emisit,

Hæc quibus est adas condecorata;

Grandibus hic duplice geminis aurois coronâ;

Fronte gerit, duxa pontificis pedum.

Tali bus innumeris simulariachis atra repletur;

Atra ex celo quatuor alata gradus,

At super effigies argenteus emine omnes,

Qui patro ritu duci cataphracti aequi equestris,

Mauritius regis proceri pro corona manu,

Cuius clausa pœli milia oœbus renet,

Multus & extremitate hæc fœtus pectus

Etsi, in Erythreis letitia gemma vadis,

Ilibus infragiles Ad, manestosus Smaragdi,

Quæ vox die tua Maræ fœtus habet,

Albaci con. harum preterea gemina bacæ;

Et quibus ingens forma et rotunda globo,

Hæc defixa osculis dum fulgo luxu,

Miror & in mensa de flupacius opes:

Principe magnisca pompa ducere facrū,

Tympana cum litus mota dedere sonos,

Fœtus aegebatur, qui te pœitura renante

Editio in lucem, virgo beatæ, dies,

Lato factordum quæ templi tu subibat,

Lato pandebat linæ ut vulgas iter,

Ipse sub infigi prelio regne gemmis,

Diutus regali pœli benes fœtus,

Intertexta, genis patruis trahit vnde, nitidæ

Inlyra Marchæ figura videnta domus,

Terribiles aquæ, formidantibus Lœnes,

Et quos semper India Gyrphalus,

Magnismissu inter pœli, equis, cœtis, & scutis,

Quorum turbæ frequens ac populo a fuit:

Principis orando qui limnæ magno ratiæ,

Vir celobi dicitus nomine Turonacæ,

Cuius ab ore veluti resoluti subtilis in brez,

Verba fœtus culta lepore flumin,

Ita mihi vœ ut, in monstris ex ære pœfchur,

Hæc fœtus, dixit, quæ monitum a vides,

In quibus Antites pœli vœta fata queferet,

Talia iudicat. V. VIT POST FVNERA YLVIS

Grandibus incribi verba legenda nois;

Hæc vbi vidissem, culti faciat a templo,

Ingredior docto me comitate viro,

Pharmacæ quo nemo miscente peritus ægis

Pronia medica artificia pœtæ manus,

Innumeris calices hæc aurea vñque vidi,

Apmæ munifexi, vñbus apia pœtæ,

Ac plures chlamides gemmis auroq; rigentes,

Quam quo Luciferos qui fœtus annus habet,

Modulæ pœtæ illi, vñbas exalte pennas,

Thracis in cornu vertice Turci fœtus,

In medijs sulæ generalibus, aenea moles,

Pyræmidis fœdum surgit & inflat opus,

Id sepnæ mouet resolutis fœdæ scutis,

Quæ vagis ambiguis curvæ scutis erit agit,

Talis eras siellæ imitataq; machina cœlum,

Fœda Syracusij quæ fuit arte fœtis,

Quid memor adas rœta referat simulachra deorū,

Quæ verus artificum duxit in ære labo;

Et quibus exhibitor sacrum ride vulgus honoré

Is pia solenni seu carmina voce canebat,

Sue precatibus supplexque Deum;

Omnis q; oportet crat magntes, omnes videre

Vulgus ad hunc oculos compulso: fuisse

Nam quis principibus multa natura negavit,

Innumeræ dores corporis vñsus habet,

Grandibus accedit facis herœa membris,

Quæ verus Herœum se genus est probat;

Et patrijs magnum virtutibus æquat Achilleum,

Egregia cuus laude lauperbit aui;

Euge piecas vñtus: certissimus index

Vulcus enim tacit pœtæ esse folie.

Nulla patet oœlius metuendus ligna tyranniz;

Mitio: hoc vñquam principe nemo fuit.

Ipse Iues populos sine vñ, fine cœde gubernat

Alpæ nec pœfet Jandus atra toga,

Hunc adhuc semper ciuitas bœla diremit,

Cognitio in dubio tempore pacis amor,

Nec ibi diuitias & auræ possidet aurum,

Largus habet promptas ad pœli domus,

Faciles oœliæ Roma tuos omnesq; futuros,

Autenom quoque nonen in oibe colunt

Tempora triplibus gesturis cincta coronis,

Sirægæ hic lacrumæ palor æte Dei,

Quæ modo platus sine curatoribus errant,

Nulla præda lupi destitutus vñtes,

Dura coeburne inclusum vñctula lanum,

Ne trilli relentes conditæ bœla manu,

Aurea reflittus folidam concordia pacem,

Præfagi se fœtus regiserunt,

At prope celb; uno soñis muris profundis

Aix flat, & seruum collit in ætra caput;

Bucchemeris erat qui me coniunctis cœnter,

Hanc quoque vñfuri, nunquid canus est?

Nec mora, felitno me dixit in ætra gressu,

In foribus quorum pœta tabella fuit,

Ambigua referens iphasu imagine vñltus,

Qui regit immensu Carolus oœbus opes,

Hanc similes curas dixerit erat.

Quæ etiam nolis tristis vidimus vñtris

Exiguum penes verbañlos auem,

Hac allara procul Nabatæ venit ab Indis

A pedibus quibus est orba, vocatur Apus,

Ipsegerit simili, rara exalte pennas,

Thracis in cornu vertice Turci fœtus,

In medijs sulæ generalibus, aenea moles,

Pyræmidis fœdum surgit & inflat opus,

Id sepnæ mouet resolutis fœdæ scutis,

Quæ vagis ambiguis curvæ scutis erit agit,

Talis eras siellæ imitataq; machina cœlum,

Fœda Syracusij quæ fuit arte fœtis,

Quid memor adas rœta referat simulachra deorū,

Quæ verus artificum duxit in ære labo;

Extrahit haerentem morens è vulnere pinat,

Indoluit fixum qua Cytherea pedem,

Tunc vñ purpureum rota, quæ fuit alba, color&

Duxit, Acidalia sanguine tñctæ dæ,

Promps phætratus jaculatur tæ Cupido;

Aegida coetalam Gorgona Pallas habet,

Thyñfero pendent Lenox fronte corymba;

Mercurius loculis condita luca gerit

ORIENS

SALINAE RICAE #

ORIENS

Hall in Senn

REUTENFELD

Der Hirschgarten

Der Dom

Die Reichensteiner

Das alte Rathaus

PALMEN

Die Kastanienallee

Die Lindenallee

Die Rosenallee

Die Apfelallee

Die Kastanienallee

Die Rosenallee

Die Apfelallee

DENS

ORIENS

HILDEHEIM

SEPTENTRIO

Schloss Celler

Sankt Marien

F. Georg

Sankt Nikolai

Sankt Jakobus

Sankt Peter

Sankt Paul

Sankt Lambere

Sankt Godehard Celler

OCULUS

SCAMANDRA

Amplexus ligant spiris ingebris angues,
 Troia faceret omnia tuaum:
 Ilaci intra muros arcem locari,
 Completam Danais qui proberat equum.
 Aures conpicias nec non Ida, ne parum,
 Quae leuis aut formam papilionis habent;
 Aurum imitatur aures, dabisque Phinea fraudat
 Hæc Anthropologus gens simulacra colit,
 Vidimus et minit glastos eneque venustos,
 Quintilio Vato quæ verperat necem.
 Dexta rudi fax fætas loquacis lecures,
 Dura quibus nudus prælia vulgis init.
 Belliger exremo quod luberis in orbe subegit,
 Ultra gemmiferæ littora Taprobane,
 Ramus & Assyri mihi monstrabatur Amonij;
 Longa Nilaco cana refecta lacu,
 Dulcis producens que condimenta ciborum
 ambo natum semina melius habet.

Tum quibus vnguntur magnoru corpora regu,
 Pinguia Iudeo Balsama nata folo:
 Eximis æsides auium, quibus India vestit,
 Membrana ferente sole perula tegit.
 Et que prouenient hibernis poma diebus,
 Tempore quo nullas educta horru opes,
 Scilicet extremo cum Bruma decembre reducit,
 Annua natalis tempora Chirerunt:
 Nudus frigoris poma la Tannus adaurit,
 Aruq; carenti lobi nus tecla latent:
 Qua vicina iacet Iao Magnifica Rheno,
 Fructus infolito cretere more solent.
 Præterea clypeum coelatum mille lapilli
 Vidimus, pœque quibus nomina Turca dedidit.
 Isiuit Eoi getamem nobile Regis,
 Dies ubi Phariae Nilus inundat humum,
 Nautilus & rarus sub nauis imagine picea
 Qui fecat æquorū more tristem aquas

Quæ gerunt instar piclarum rostra volvunt,
 Nata procelloso monstra stupenda mari,
 Regis Amanhidae quid præfici num in mæsa dică
 Actua, corniger qui loue natus eras?
 Quidq; figuratum curio delphine tabellam,
 Cuius tale lapis carmen adebus habe?
 Dedicat æquorū crepus Lucius vindis
 scuola, Neptuno munera vota Deo.
 Est quoq; gemma, perfici in qua depicta videri
 Virbi venus, à Drusi coniuge dicta ducis,
 Olim vifa fuit res mira, quod effec Homeris
 Ilia sexiugio tegmine claua nucis,
 Tanta fed ingenij nunc est folertia nostris,
 Ampla quod angustum mœnia claudit opus.

HILDESHEIMIVM.

HILDESHEIMIVM, sive Hildesum, Ascalingum Prolem, Irenicus peribet, qui illius etiam loci Episcopos recenser, quod & quidem narratio confabat, diversa & plurima editiorum & liberatum ornamenti, per Iros Antiquities, suatum Religionem Hildesheimensis deinceps sequotur. Fuit quidem Episcopus Hildesheimensis primum a Saxonibus fundatus ac institutus a Carolo Magno Galiano Rege, ac Imperatore potestissimo, Christianissimo, qui deuī Saxonum Due Vicidicendo, ut Religionem Christianam, per totam Saxoniam plantare, & ab infidelitate ac idolatria, ad unum ac verum Deum cultum convertere, studuit hinc episcopatum erigere apud Elsum, vel Anlam Regiam, pagum amoenissimum in concu Sabz & Hildesheimis situ ibi confruxi, basiliam futuro Episcopatu in honorem Principis A posteriori S. Petri, Obid Episcopatus primùm loco, Auteniscis dictus est. Transtulus vero est tandem ab Imperatore Ludouico Pio, huius filio ex Aula Regia, trans fluum Linensem, in locum, quem celitus missa nunc, Hildesheim vel Hilgenflethe, niuem fundans, olim, punc vel, pars immuta voce, Hildesheim appellamus, Vbi condidit Imperator prius templum D. Virginis factum. Et hic coepit Episcopus Gunarius a Carolo Magno ante defigit, primus Hildesheimensis dictus qui ante Autem hisce diebat. Id autem factum est anno Domini DCCCXIV. Huius sedis & Ecclesie Cathedralis Antiquitas, ad hac mollit & vifque tempora, tali serie numeratur,

1. Primus Guntharius, sive Genherus, Episcopus Hildesianus anno 814, imperante Ludouico pio, præfuit annis 11. Condidit templum S. Ceciliae, proprie proposito inchoatus a Ludouico Imperatore D. Virginis facillum ar- cisa se construxit annis 815.
2. Rembertus, vel Eron-bertus, sive Eremi eretus, Paucis mensibus præfuit, sepeletur in facello arcis prope Antecessorem.
3. Ebo, vel Eppo, Gallus natione Remensis Archiepiscopus, Danos ad fidem i heridanum conseruare, hoc constitutus est ab Ansgario Archiepiscopo Hamburgensi, ad quem consergat, Archiepiscopatu Remensi deinde, præfuit annis 10, obiit anno 847.
4. S. Alfridus, fine Alfridi, Monachus Corbiensis Benedictini ordinis, præfuit annis 11. Confructus Ecclesiæ Cathedrale in honorem Dei Opt. Max & B. Virginis. Ex propriis etiam & paternis redditibus fundavit Ecclesiæ, illuftrum & nobilium virginum Colligium, nunc libera ecl & Imperialis Abbacia. Vbi honorifice sepulcus, vniuersalem retributio- diem exequat: Fundati etiam monasterium Seligenstadtene, & Aflur- dense. Obiit anno 877.
5. Marquardus, præfuit annis tribus, cruciatus Hamburgi in grauif- ma alij diuine Ecclesiæfæ, quia Slavi & Dani per viam Saxoniam Vandaliam & Nordalbingiam exercentes, Episcopum cum fidei gue- ge intercesserunt, Ecclesiæ cum Christianis incidentes, polo adsequuntur, & nullum trans Album Christianitatem reliquerunt velligium, quorum effera barbares, in ipsam Agricippum Coloniae, & Aquigranum per- uenit.
6. VVigebertus, Medicus, ab alijs religiosus dictus, præfuit annis qua- tuor, absoluimus templum Gandisimensis, conobit, obiit, & sepeletur in Aula Episcopalis Sacello, anno 848. Albertus Crantius, lib. 2, in sua Sa- konia, huc rautum vultum regimini annum tribuit.
7. VValdoberus, sive VValberus, præfuit annis XIX, obiit anno 903. Se- peletur in Basilica Cathedrali Hildesheimensi, iuxta Aam S. Ceciliae. Is fundavit & constitutus primum Ecclesiæ fuz Praelector, Præpositum.
8. Gerhardus, sive Sigehardus, eligitur anno 903. Præfuit annis 25, Ca- thedralis Ecclesiæ fugituelum lamis argenteis ornata: humus ante Alte S. Ceciliae.
9. Diehardus, Monachus Hirsaugensis 28.
10. Ochivinus, Abbas Pergensis 30.
11. Oldus, duxius Augia Monachus, 40.
12. Gerhardus, sive Gerlacus, 3.
13. S. Bernardus Comes de Morsburch, 31.
14. S. Gorhardus, 14.
15. Dietmarus, Conradi Saliqui Sacellanus, 6.
16. Adelmaus, Henrico tertio Imperatore promonente, 10.
17. Echilo, Gollariensis Præpositus, 25.
18. Vdo, Comes de Altenflethe, 35.
19. Bertholdus, Præpositus Ecclesiæ, 15.
20. Berthardus, Comes Rottenburgius, 23.
21. Bruno, 7.
22. Hermanus Præpositus S. Crucis, 16.
23. Adolagus, sive Adelgadus, Gollariensis, 15.
24. Berno, Ecclesiæ Decanus, 8.
25. Couradus, sive Lubeckensis Episcopus, 1. Refignat.
26. Habordus, 9.
27. Sifridus, sive Sigefridus, Fuldensis monachus, 11.
28. Conradus secundus, Sex Monasteria costruxit ac iudicavit, 24, 1245.
29. Henricus, Præpositus Herlenfledianus, 20.
30. Joannes, tempore Innocençii Papæ, 4.
31. Otto, Dux Brauvivicensis, 19.
32. Sifridus, Comes de Quaxford, 30.
33. Henricus, Comes de VVoldenbergo: Comitatum Daffellensem Epis- copatus donavit, 10, præfuit annis, 8.
34. Otto, Comes de VVoldenbergo, 18.
35. Schifimus, sive Ericus, Comes de Schouvenberg.
36. Joannes, frater ordinis Prædictorum, 1. Regnat.
37. Gerardus de Monte, Prius Verdensis Episcopus, 31.
38. Ioannes, Comes de Hoia, Prius Paderbornensis Episcopus, 26, 1434.
39. Magnus, Dux Saxonie Inferioris, 18.
40. Bernardus, Dux Brauvivicensis, 7.
41. Ernefus, Comes de Schouvenverburch, 11.
42. Hermannus de Hassia Archiepiscopus Coloniensis.
43. Shismus, sive Henningus de domo Balhafaris Ducis Megapolensis, 7, 1481.
44. Bertholdus de Landenberg ex illustri familia comitum de Schouvvé- berch, Episcopus etiam Verdenis, vir animi & corporis dotibus excellens, in magno controvrum & bellum cum Hildesheimensi incidebat, ob no- rum venialium velleigia ciubus impedita, Id bellum ultra biennium protractum tandem vicinorum principum interuenit compotum eff.
45. Ericus Dux inferioris Saxonie, cum vix uno anno præfuerit, refi- gnat.
46. Ericus quiens pacis & ovi amans, ad Metropolitanum Colonensem Collegium Canonicus credit, & fratri Joanni Duci Saxonie, & Diocesum Hildesheimense cedit, qui ab initio aliquot annis in missione transalpina & operulenta, adipiscuntur fortunæ, ventus fœnus illis vius est. Postea vero in extremitas calamitatis le, & totam Diocesum moto aduersus Epis- copum Mindener & Dux Brauvivicensis, bello, coniecit, in quo ab Imperatore Carolo V, proterius, omnibus fecerit arcibus, opidis & pre- titoris rotis Diocesis, foli Hildesia, Peina, Mariæberge, & Sturevaldo exceptis, priuarunt. In quo focus Episcopi Hildesheimensis felicitate initio bellum gerintur Henricus Dux Luneburgensis fuit. Duravit hoc bellum annos quaruor, qui finito, Episcopus ordinaria iuriis via se spoliatum re- it, ut peti coram Adriano Pontifice, qui causam commisit in Rosa, Post, Brauvivicensis Duces apud Clemensem VII obtinuerunt, ut causa co- gnitione Petri Cardinali Anconitano committeretur. Subfequitur deinde Viris Romang direptio & mors Commissarij, qui Processum retardauit.
47. Queen deinde Valentinus à Totleben, viterius prosequutus fuit.
48. Balthazar.
49. Oicho.
50. Valentinus à Teletben,
51. N. Ab Obergen.
52. Ernefus, Dux Bauariæ, Archiepiscopus Colonensis.

PRAGA.

N Germania sita est Boemia. Ea fines ab orru solis ad Marcomannos & Quados, ab occidente Noricos protendit; Meridionalem eius plagam Pannonia superior, nunc Austria dicit, occupat, sicut Saxonica & Misnia Septentrionalis. Vniuerlam Hercynia sylua perpetuo ambitu cingit, clauditque circumvallatio ad Amphitheatrum facie. Vibes habent intermediæ regno subiectas ultra triginta, aliquas autem Principes regni, primates, barones, Comites, atque nobiles sibi vindicant. Praga, Casurgis Proloco. Regni caput est. Vibes amplissima, Praefulum, Principum, & Regum inclita sedes, Imperatoris Caroli Quarti patria, ad ripam Moldauam sublimis in ancenissima & patensissima valle, inter colles & vineta, calo saluberrimo sita, tanta magnitudine, ut vna res amplissimas vibes complectatur, Veterem, Nouam, & Tertiam, quam pariam vocant, à duobus prioribus flumine Moldaua, disfundam, quae singulis suam peculariam habent iurisdictionem, summisque proprium Senatum. Praga vetus destrum latus Moldauam occupat: in ipsa vallis planicie, vniuerla magnifica adornata operibus, inter quæ celebriora habentur, Praetorium, seu Senatoria domus, cum turri: Lata curia, cum templo Deiparæ virginis: Academia Imperatoris Caroli Quarti, cum alijs nonnullis Collegijs: Emporium lannicidarium & pellionum: Curia vetus, vulgo Rijchta: Duæ domus, quondam regia, in quarum una iam euditur moneta: Xenodochium apud pontem. Tacco multa templorum, flos habet parochios. Scholas, quæ in huius libri typó, suis insignita nominibus, se se lectori diligenter, ob oculos statuunt. In turri Praetorianâ, est insigne horologium, cui par vir in toto orbe terrarum reperi, multi, & qui dem præstantes artifices putant, quantum ad artis excellētiam attinet: nam si extera spectetur forma, eleganter multa alia inueniri non negant. Confinet ait hoc horologium revolutionem totius anni, cum recto cursu Solis & Luna, numerisq; certo mensum atque diem & signatione calendarij, seu festorum integræ anni, habens item ortum & occasum, meridiemq; altitudinem Solis & Luna, solstitia, æquationes, quantitates dierum ac noctium, incensiones, oppositiones, & quadrâs Lunæ, cum cœlesti cursu congruentes iuxta motum non iolum naturalem, sed violentum quoq; similiter ortum atque occasum 12. signorum Zodiaci, numerum item horarum triplum, videlicet, integræ, & dimidij horologij, atque horarum inæqualium, seu planetarium omni tempore concordantium, quæ horas ostendit, vna & eadem manus seu index, qui mobilis existens, cum ipso sole, de vno signo Zodiaci in aliud per vnum gradum singulis totius anni diebus, transitat. Intra sphæram horologij, foris secus et alia grandis sphæra, cui inscriptum est diarium, seu calendarium, vbi angelus a latere collocaetus, quotidie presentem diem, virgula longa demonstrat. Parte ea, quæ magis vergit ad flumen inflexum, versus septentrionem, ludei fias fixerunt sedes, quæ magnitudine iustum opidum æquare possunt. Nouam Pragam à veteri, distinguit foia quadam, olim quidè profunda, & vtrinque munita muro, sed, que iam labefactata invenitur, magna ex parte cōplanata, in areas, & horros celsit. Hac quoque ciuitas, ampliæ est, & ultra aliquot nobiles colles protendit, quorum unum S. Caroli, alterum S. Catharinae, illum Monachorum, hunc monialium sedem, tertium S. Apollinaris, quartum Monasterium Slaoruon: quantum Viffradholm appellant, in quo ruina veteris Arcis hodie conspicuntur, quæ quondam Regum Boiemæ sedes fuit, nunc belorum ciuilium iniuria, vasta & penè defolata. Nouam hanc Pragam Carolus quartus Imperator Boiemæ Rex (Venceslaus in Bapſitinate primum nuncupatus, in Confirmatione post à Rege Francio Carolo, apud quem pueritæ rudi meæ exigit, Carolus cognominatus) primum excitatuit, nouis illâ rēplicis, nouisq; Sacerdotijs & omnib; rebus vita necessarij in truens. Nam & quos vocant Canonicos Regulares, & Carmelitas, & Ambroianos, & Augustinianos, per singula contubernia distributos, in illam inuexit. Legit item seorsim contubernales, qui se Clauis cognominabant, authorem religionis fuit D. Hieron ymum cientes, quem hoc nomine Carolus peculiariter veneratus est, quod in Illiria natus fuerit, unde Boiem originem trahunt. Mox sub nomine Caroli collegium præterea Sacerdotum constituit, & alterum ad Diuum Apollinarem, ex doctoribus, Sacerdotibus, qui alios quoque sacras literas docere possent. Ab utroque non longe abest ars Vice Gradenis, quam illi denuo, muro, propugnaculis, crebris turribus cinxit. Quanquam vna illa turris, quam ponti Prageni superponuit, facile alias vincat omnes decore, elegantiæ, & artificio. Huius Caroli Regis virtutibus & couersatione Magnates ac Principes illeci, nouis adiicijs & egregijs domiciliis Pragam exornarunt. Ipse Saxonie Dux, occupata iuxta Pontem Pragensem, de consensi Caroli area, dominum sibi a fundamentis excitauit, præter catena, viuari vitreis, vñque ad supremam contingenciam subducit, vi pīces in illis stanentes, cōmodius à præterreutibus conspici possunt, adornatam. Fridericus item Burgundie princeps, dominum sibi in signem Pragæ adiucavit, cui facultem D. Martini coniunxit. Nonnulli autem Dicum adiucatas domus mercabantur, vt in suo potius, qñam in alieno Pragam sapientissime venientes, habitarent cum eo Cesar, qui cum illis serua iocose, quæ venationes & coniuia, non minore familiaritate, quam liberalitate & comitate exercebat. Habet quoque in signem curiam, & factas ades multas. Parva Praga finistrum Moldauam latus tenerit. Est autem à veteri Praga, in nonrem, pōs amplissimum, supra Moldauam quadrato falso coniunctus, in fedecim magnos arcus, se fornicis porrectas, habens in aditu, & in exitu duas in signes turres perulas, quo pōte, in tota Europa vix est celebrior alter, si robur spectet. Longitudo huius est 572. cubitorum Pragenium, latitudo, quantum quatuor currus, iuxta se collocati, occupare possunt. Minoris Pragæ ab una parte coniungitur opidum Augzdz: ab altera parte collis, in quo, præter opidum Hradeczan, sita est arx, S. Venceslai, quæ quemadmodum dicitur, ita iure optimo haberi debet, Regia, quippe, non Arcis modò, sed vibis portis speciem repræsentare videtur, tantum videlicet loci inveniens adiicijsque occupat, digna & utrum Regibus domiciliu præbet. Pallatum est amplissimum, in longitudine 212, in latitudine 30. pedes continens: Superne, miro artificio est cameratum nulla inter in columnari basi: seu fulero sustentatum. Inferne pavimentum tam firmum habet, vt aliquot centurie equitū in eo consistere, & hastis concurrere possint, quæ certamen, seu tornacem, eo in loco exercebatur anno 1549. præsente Maurizio, Saxonie Electore. E sublimi, pendens quatuor candelabra, ex Aurichalco fabrefacta, magnitudine & opere illustria, Senatus Nurimburgensis.

PALATIVM IMPERATORVM
PRAGAE QVOD VULGO RATZIN APPELLAVUR

PRAGA

Regni Bohemiae metropolis.

burgenis ad Cæsarem Ferdinandum honorarium munus. Hic augustinissimum est S. Viti templum, in cuius auditurialis haberur inscriptione: Anno Iesu Christi salutis 923. Sanctus Venceslaus martyr, & Dux patriæ post martyrium autem sue, Ludmilla, primus hic Beato Vito Martyri templum edificavit: quod S. VVolfgangus Episcopus Ratiponensis confecravit anno 968. Boleflaus Pius, Episcopi sedem fecit, cuius secundus Episcopus S. Adelbertus anno 996 apud Prutenos martyrio coronatus, & ex Gnesna ciuitate huc translatus, peculia-
 re facillum adeptus est. Atqui Spitzneus II. Dux, anno 1060. post S. Procopij obitum, annis septem, & templo S. Viti, ac item S. Adelberti vnum, idque augustum, confixxit, fed cùm hac omnia anno 1142. hostilis artis direptione corruptum, Rex Ioannes primus anno 1344. chori huius fundamenta iecit, atque in Metropolitanam Ecclesiam erexit. Filius autem Carolus 4. Rom. Imperator, etiam S. Sigismundi Regis, & martyris, multorumque sanctorum reliquijs, anno 1366. datus, & muneribus auxit. Quibus Rex Venceslaus, eiusdem Caroli filius, anno 1392. Posteriori templi huius partem adiecit: deinde casu publico anno 1541. exusta, Ferdinandus I. Romanorum, Hungariae, & Bohemiae Rex anno 1555. eadem hæc & inlaurauit, & ornauit: Ha-
 stenus inscriptione. In hoc templo videre est busta regia, in quibus iacent Imperator Carolus 4. eiusque coniuges, Elanca Anna vna, & altera Elisabet, & filius Venceslaus, Romanorum, ac bohemus Rex, nec non Ladislaus, & Georgius, Bohemicæ Reges; denique Maximilianus II. Anno salutis 1577. Rataponia huc translatus. Regina Anna, inuictissimi Cæsaris Ferdinandi coniunx. Et hæc conditoria sunt contigua. In alijs autem facillis, & diueris locis eiusdem templi extant varia monumenta Episcoporum, Principum, & Regum, & in his quoque Ottagarii Regis, qui cum Imperatore Rudolpho prelio decertans, viitus & trucidatus est. Animofus sanè Rex qui maluit cadere, quam cedere illi, quem ante habuit ministrum aulae sua praefectum. Additum tumulum Bar-
 baræ, coniugis Sigismundi Cæsaris, iuxta quem visitur facillum, memoratu dignum, ab Imperatore Carolo, 4. munificissime extructum, lapidibus viridis, & puniceis, in stargeminarum, relucentibus, & auro intertexto, ornatussum èvariegatum, in quo facello corpus S. Venceslai. Bohemicæ Ducis, & martyris tumulatum, quiescit. Ettanta prætorum regum in hunc Diuum turelare sunt obseruantia, & religio, ut corona Regni, non alio lo-
 co, quam in sepulchro, & super capite huius Sancti Martyrionis reposita seruaretur. Atq; hoc consuetudo, ab ali-
 quo feculorū ferie immota, visq; ad turbulenta sima Zistec tēpōra, ubi cum propter ciuitates factiones,
 tumulus tumularetur, corona in arem Karsten - ipote in tuorem cedulam translata est. Plura
 insuper sunt viris Pragensis ornamenta, qua brevi oratione commemorari nequeunt, vt, quod Antistitem sa-
 crorum ministerium habeat, qui Archi Episcopali dignitate praefulgeret. Et id quidem Caroli Regis & p̄i parentis singulari beneficio, qui Ecclesiæ Pragensem à Moguntino exhibens, in Metropolitanam erigi impera-
 uit Clemente VI. Dehinc ab Urbano quinto, Archi Episcopum Pragensem Legatum natum creari pro-
 rauit. Cuius Legationi Ratiponensis, Børgensis, Misnensis, Olomoucensis, & Litomisliensis Ecclesiæ Epis-
 copos, clerici & populum subiungantur. Ad hæc, idem Imperator Carolus, vniuersitatim & Generale Studium
 Pragæ instituit, artium q; professoribus stipendia, liberates, domus insignes, magnifice largitus est, ac per In-
 nocentium sextum corroboratur. Acuens Sylvius scribit, quod Imperator aliquoties in Scholam hanc suam
 ingressus, quatuor integras horas magistrorum disputationes aufulturat, cumq; id purpurati moleste ferrent,
 & tempus conç ad efclamaret, responderint, mihi tempus est, vobis minimè, nam cena me hæc est. Egre-
 gium præterea hic idem Carolus Imp. Collegium extrixit, atque insignem bibliotecam, quam Husitez per
 summan impietatem diripiuerunt. Similiter Helveticis Polonorum Regina, circa annum Domini M. CCC.
 Collegium addidit Lituanius quod Reginæ collegium vocabatur, & liberaliter possessionibus multis do-
 tauit, vt in eo Lituani sui erudirentur, sed iam ericidit, per crudelissimam Husistarum immanitatem. Sed
 Ferdinandus primus, & Maximilianus II. Romanorum Imperatores, per ordinem Societatis Iesu, accuratis-
 simè ea restituarunt. Cuius quidem ordinis Professores iacentem in plebe tanta diligentia erudiunt, ut
 ex Husistarum reliquijs plurimi ad veram sapientiam, hoc est ad vniuersalem Romanam Ecclesiæ redcant,
 Et Ecclesiastica bona, qua iniqua successione à majoribus Husistica luce infelix, accepérunt, restituant.

Anno M. D. XVI. sub Ludouico, qui paternum Hungariae & Boemie regnum decus, Legitima successio
 ne accepérat, per ratatem nondum regimini idoneo, diuersis in Boemiam factioribus ortis, Pragenses, vt ta-
 libus occasionibus fieri solet, suas sive res non negligenter curarunt. Id agere coperunt, vt ex duabus
 ciuitatis vnam facerent, serius licet secum reputantur, quod adunata, quam diuisa virtus, & for-
 tior & tutior esset. Vnum igitur us, vnumque Magistratum in vtraque ciuitate consti-
 tuunt, tollas complanant, portas referant, pœnamq; exili perpetui con-
 tra cuius sancti, qui quis constituta turbare
 auctor fuit.

SVIBVSIVM.

Vibusum, et si vetus Silesia opidum, tamen rara in historijs eius fit mentio. Sos nus appellationis non est alienus à nomine Sueorum, vel Sicionum. Possibile est tigitur hæsiſe in hoc oco veterem appellationem: Situ est ultra Viadrum versus Aquilonem & Poloniam.

Acerrimi dimicarunt de hoc opido Marchiones Brandenburgenses & Poloni. Posteaquā enim Polonia fuit distributa inter multos, eosq; discordes Principes, non fuit par Prutenis & Pomeranis, qui subinde totam illam oram hostis inter terrō & flamma percurrent. Accersiti sunt igitur Germani ex Saxonia & aliunde, illisq; datae sedes, ut arcerent illos prædones ethnicos. Collocatus est etiam eō ordo militum Teutonicorum, qui nominantur S. Marie. Illi homines equestris & militares optimam operā nauarunt Poloniam, & tandem ita illas gentes affixerunt, ut fidem & imperium Christianorum acciperent. Sed demū parta victoria Poloni coperperunt litigare de finibus cum Germanis: & reperebant tractus illos, quos Germani sanguine emerant, tanquam suos. Inde orta sunt saeva & diuturna bella, quæ nostra ætate sunt vix sedata.

Aceritim autem dimicarunt de parte illa, quæ nominatur Marchia noua, cum ducibus Poloniae maioris, Marchionibus Brandenburgensis, & anno 1298. Primis lauī Posnaniensem, cui ex lōgo inter uallo imposita erat corona regni Poloniae, nocte oppressum vicerunt & trucidarūt. Anno tricesimo post, Vladislaus Cocticue Rex, adiutus à Scythis & Moschis, rursus crudeliter vastauit Marchiam & Silesiam.

Itatunc varie fuerunt vices huius etiā urbis, quæ erat limitanea, & modo fuit in possessione Marchionum, modo Polonorum. Tandem verò opera regum Bohemicorum, qui erant recentes Domini Silesia, constitutis limitibus, attributa est duci Glogouensi, & illius fit metio sub annum Christi 1380. Iam tunc enim paruit Principi Saganensi.

Hæc fuit causa, cur opidum minus citè creuerit, quod propter propinquam Poloniæ semper esset in metu: propter loci tamē oportunitatem magnâ copia est ibi omnium rerum necessariarū. Abest à Glogouia verlus occasum solitalem milliaribus decem.

Fuerunt olim cum ducatu Glogouense coniuncta alia opida plura, ditio tota Saganensis, quæ complectitur præter Saganum, Pribifum & Naumburgum, præterea Stinauiā, Crofna, Zulichium: immo magna pars Poloniae maioris, sed illi tractus iniunctae temporum sunt ausili & distracti:

Sunt in ducatu isto adhuc alia opidula nobilia & parua, partim vetusta, partim recēta, inter quæ primum locum tenet Bethania, quam veteres nominarunt Bythoniā. Habuit olim arcem satis munitam, quæ anno 1109. sustinuit oppugnationem Henrici Quinti Cœsaris. Sed ea tunc sita fuit in colle quodam excelsō propter ripam Viadri, quem iam in vineam conuertit vir nobilis & optimus, dominus loci, VVolfgangus Glaubius. Distat spatio fermè mediij milliaris ab eo loco, ubi nunc est Bethania.

Nam posteaquam vetus opidum in moribus bellicis fuit inconsuētum, incolæ migrarunt in ripam paulò inferiorem & magis occidentalem. Sed cum Glogouia subinde augeretur, Bythonia non potuit coalescere, & collegium virginum migravit Sprottam. In locum verò Virginum immigrarunt Monachi Saganenses, quos tunc Principes locupletabant. Nunc dominus opiduli est D. Fabianus Schoneichius.

In eodem territorio Glogouense, est aliud opidulum Polcouicum etiā vetus, quod multis seculis paruit Principibus Glogouensibus. Prope Gurā est Cœbena, quæ cœpit sub Henrico Barbato. Ad Freistadium sunt opidula recentia Neustadia & Vartemberga. Vbi cumque enim nomina sunt Germanica, structuræ sunt nouæ. Ad Sprottam est Primis lauia, si nominata à Principe Sprottensi, qui celebratur hoc nomine, quod fuerit diligens in augenda & ornanda sua ditione.

Hæc ex genti Silesia annalibus Ioachim Curci Mathematici & Medici Glogouensis?

UVA. BHSC. SC 00745

RATISPONA.

Ratispona, veruſta Rhetia ſecunda, Danubiana, & Imperialis vrbs, cui varia nomina scriptores tribuerunt. Tradunt enim Augustam Tiberii, & Tiberiam appellatam à Tiberio conditore, cuius memoria in antiquo lapide extare, ſcribit Onuphrius Golzius adducit nūmimum Tiberij cum huius inscriptione. COL. AVG. TIB. Regensburg / vt Auentinus ſcribit. Haec Regensburgum ſcribit Simlerus Regium Antonini eſſe. Et in libro Norititiorum Caſta Regina dicitur. Tradunt alii Reginoburgium à Regino pyrga vxore Theodosii, primi Baiorum reguli, ſeu potius Rego flamine, & Herabonnam, & Rheropolim à Rhetis. Hias polim ob fuitatē populum agrestium. Imbriopolim, ab imbre, Reginopolim, & Germaniſheim, à Regni Germanici conuentu, qui frequenteri celebribatur. Tetrapolim, & Quadratam, à forma: Ratisponam, quod ratibus apta fit. De hac, quae ſequuntur, ſcribit Munferus. Ratispona, inquit, in ſignis & veruſta Bavarica vrbis, ad ripam Danubij ſita, jāct in commodiſum loco, vbi quatuor concurrunt flumina. Suprā enim vrbem, Laſbar & Nab ingrediuntur Danubij, & infra, amnis Regen. Abundat Laſbar optimis piceibus, praefert trutis & cancris. Defendunt autem oēs tres ex ſylva Bohemica, ſicut Danubius ex nigra ſylua originē ducit. Cum olim Cæſar Augustus contenderet ſibi ſubjicare Germaniam, miſſeque numeroſum exercitum ad ripam Danubij, praefecit illi duos priuignios ſuos Tiberium & Drufum, qui venientes ultra Alpes in Rhetiam priam & ſecundam, cooperant paſſum populos ſubigere, ciuitates & munitioſes more Romānorū in locis natura munitis conſtruire, militemque prædiſis firmare. Lycum conſiderunt, aut potius inſtituarunt Auguftam, appellantes eā ita ab Auguſto Cæſare. In ripa Danubij aliam conſtruxerunt vrbem, quam appellarent Auguftam Tiberi, ſicut prior nuncupata fuīt Augufta Drufi. Ordinarunt autem in Augufta Tiberiā certum & ſtatutum numerum electorum milium, nempe, ex milia peditum, & quingentos equites, vocati que ſunt Legio Quarta Italica, quod ex veruſta lapidum incriptione confirmari potest. His stationari, milites in legibus Imperialibus Limitanci vocantur, & Riparii. Patetigit, proprium nomen vrbis Ratisponensis, eſſe, Auguftam Tiberi, ſue Tiberinam, eamq; olim fulle Metropoli, & refugium Romānorū milium, excubantium in limitibus Romani Imperij, vnde & in antiquis historiis appellatur Colonia Quartanorum, quod quarta Legio Romanorum in ea ciuitate stationem firmam haberet, & metropolis Ripariolorū. An vero ciuitas aliqua in hoc loco, priuigiatum Romani Imperij ſuū limitem extenderunt ad Danubium, fuerit, Ioannes Auentinus ſcribit incertum eſſe, ſequi nihil de hoc indenſe. Incoluerunt Rōmānū hanc vrbem, & adiacentem regionem circa Danubium annis quingentis, vino, atque viginti, habentes ibi bellū dices, quorū primus post Tiberium & Drufum fuit Lycus Piso. Dūm vero Thedo dux Nortgoz, Bauaria ſcilicet Transdanubianæ, Anno Christi D. LXXX. magnis copijs ex ſylva Bohemita ad Dahubium ſe transfundideret, & Christianos vna cum Romanis milibus interficeret, regionem omnem diripere & exureret, omnesq; ad Auguftam Tiberi confugerent, oppugnans Thedo ciuitatem, cum expugnauit, magnaque crudelitate omnes interfecit, etiam Lupum Episcopū, ſcenitas, & pueros, qui ad ecclefiam confugerant, nemini pepercit, preterquam paucis ruricolis, quorum opera in agris vicinis colendis vtereret. Inſtituerunt autem rurus ciuitate, vocauit eam ex nomine vxiſis Regensburgum. Sunt tamen alijs, qui putant, vrbis hoc nomen datum à fluui lo quodam, Regen diuo, qui à Septentrione meridiem versus deuolutus, haud procul ab hac vrbre Danubio miſetur. Ratispona vero nomen omnium recentius eſt, quin in veteribus Romanorum literis nullius fiat mentio. Carolus Māgnus in priuilegijs Monasterio S. Emerani datis, vocat ipſam, Reginoburgiū, & sanctus VVibaldus priuatus Eifteterius Episcopus, Reginam. At Ratispona nō mei, putant accēſſe ex ratibus, quibus pontis loco ante constructionem pontis vi ſuū cives, Vel, ut alij ſcribunt, quod rates propter mercimoniam illuc frequentes per Danubium deducerentur. Hęc quidem Munferus, & alij auctores non contennendi, haſtent. Ceterum, VVolfgangus Lazius rerum Viennensium librō primo, duo Vindobonias, Aurobona, Terbona & Bonia ad Rhenum ſupra Agripinam Coloniam, significatione explicat, Romanis eam conſuetudinem ſuū aſterit, ut cum ea à Ieuonis nationibus loca adferuerint, ut earum voces in ſuū tranſulerint pronunciationem. Perinde, ut Rerorum cohortis ſtatua in Regis caſtris Rherobonnam, quam hodie corruptè Ratisponam vocamus, & Regensburgum. Rherobonnam traclatū Rerum Germaniarum tertio, ſcribit, in libro Praefectorum & notitiarum Romanarū, Caſtrorum Reginorum mentionem fieri, Libenter, inquit, dicere, ab his nomen eſſe načum Reginoburgium. Habet iuxta ſe insulam Danubio circumfluam, ciuium vſu, ob fertilitatem coniunctam, velut in ſtuſu di plures habet iſter. VVeras, & Augias vocant Germani. Excipt Nabiuſ & Regum flumina, quorum Nabus ſupra ciuitatem, Regus, inſra alabitur, ibi Dannubij ſipa vitifera eſt, vna vero ignobiliora. Pons hūc eſt famofus & celebris, quadrato ex ſaxo conſtructus, quadrigenitorum & ſepituginta paſſuum, qui ciuitatem ſuburbio coniungit, circa annum Christi M. C. XV. conſtrūtus.

Pons fieri cepit, Domini dum a[n]nūs itcepit
Mille centenis decem ſeriūque denis.

Auentinus ſcribit, p[ot]entissimi Principem Henricum Dūcem Bavariæ atque Saxonie vna cum ciuitibus Ratisponensis Anno Christi M. C. XXXV. incepisse pontis ſtructuram, & coniunctiſſe Anno M. C. XXXVI. Fama eſt de hoc ponte, eum vno, codemque anno cum Ratisponensi Cathedrali Ecclesiæ ſedificatum, à diuersis tamen artis Architectionis peritis fabris, Inter quos a simulatione exorta, decertatum fuerit, utrius ſtructura citius perfecta, & aboluta foret. Cum verò pontifex, præter omnem alterius opinio[n]em, opus ſuum, admirandum ſancte & elegans, curius perfecit, pericolum, & ad exercendum collegam, viuo ex ſaxo, affabre ſculptum maſculum nudum, quaſi iam vel ex balneo, vel ex Danubio lotus, prodijſet, manu ſenenteſ ſchedam, cum hac incriptione, Schiūſ wiſ Haſſe, & ad ſummiq[ue] diſ fabricam recipientem, p[ot]is

forte

1515
VERMEDESTE
1515

1515

1515

1515

1515

1515

1515

1515

1515

1515

1515

1515

1515

1515

porta superimpositum. Quod ubi alteri innotuerit, is ira percitus, præ impotentia animi, ex imperfecta Ecclesiæ struenda, miser se se pœnituit. Quin & alius, cuiusdem pontificis ioculus in eodem ponte conspicitur. Saxum constitutum quadratum magnum ad notam fædum, cui aliud minus imposuit, eo ipso innuens, talem fuisse omnium & maximorum, & minimorum formam, ex quibus pons hic Ratisponensis a se construtus fuit. Post, consuetudine receptum, ut vix putentur Ratisponam vidisse, qui istorum lapidum rationem dare, & eos a se visos, contestari nequeant.

Porro, a diuisiis priuatis, publicis, & sacris Ratispona valde est ornata, & præsentim Cathedrali Ecclesie, qua præ carceris omnibus latè le vivendam præbet. In hac, primus fudit Episcopus ex ordinatione S. Bonifacii, Gibolphus, Ita enim antiquus Annalium codex habet, ex quo Lazius, hæc, quæ sequuntur libro secundo Antiquitatum Viennensium inseruit, Sanctus Bonifacius Moguntinus Episcopus, Provinciam Bavariorum, Odilione duce consentiente, in quatuor diuulsi parochias, & quatuor his prefidere fecit Episcopos, quos, ordinatione facta, in Episcopatus gradum subleuauit. Quorum primus, nomine Ioannes, in opido, quod dicitur Salzberch, episcopus cathedrali sui cepit. Secundus, Erimprecht, qui Frisingensis Ecclesie principatum obtinuit. Tertius Gibolphus Ratisponensis Ecclesie sedem accepit. Quartus, Bilibaldus, in loco, cui vocabulum est Aichfier, episcopale suscepit officium.

Denuo que hic coronidis loco adjiciam, quod de mirandis Germanie antiquitatibus sermones conuiniales Conradi Peutingeri dereliquijs S. Dionysij Ratisponam relatis, hunc in modum cōmemorant, Omine, inquit, optimo evenit, vt de D. Dionysio Atheniensium Episcopo dicteremus, qui vñ cum Apollophane Sophista, Heliopoli, quando Christus Iesus passus est, solem vidit præter naturam obscuratum, & tetram noctem subito terris obducitam, cognovitq; mox verum omnium Deum, eodem Sophista respondentem (vi ipse ad Polycarpum scribit) rerum has diuinarum vicissitudines esse: tunc Capro nobis referebat, Gallos hunc, vt eorum Apofolium venerari, & credere, ossa eius ad secundum lapidem à Parisiensium urbe, ad ædem sarcram sepulta esse: contrà tumira suauitate recensibas, te atque Reuerendiss. D. Episcopum & Comitem Tergestinum, Petrum Bonorum, bonarum literarum studiostissimum, cōpertum habuisse, ossa hæc ex Gallia Ratisponam ad S. Emeranum translata; Ego, vt ea comprobarem, exemplar literarum Apostolicarum, mihi à Monasticis eiusdem monasterii darum, Capro posita per legendum misi. In eo enim Leo Nonius Pontifex Maximus,

Bruno antea vocatus Tullenium Episcopus, procurantibus Gallorū Legatis, Imperatore Cæsare Henrico secundo Augusto, præsente (cum B. V Wolfgangum in diuos retulisset) declarat Diuum

Dionysium Areopagitam Ratisponæ quietescere, & hac acta esse Anno Christianæ sa-
luti M. LII. Anno Pontificatus sui quarto, Indictione quinta, Nonas
Octobris, &c. Plura Index suppeditabit.

UVA. BHSC. SC 00745

MVNDA Opidum quidem non ita magnnm, in nobilissimo Archiducatu Austriae superiore, siue supra Entium aut Enum, venustate & elegantia commendatur, situm ad Lacum, qui inde appellationem trahens, Gmundanus Lacus, *Die Gmunder See/* vulgo nuncupatur, ex quo Austriae flumen Dranus, communiter Drau originem sumens, & aliquanto deinde tractu, Austriae irrigans, non procul à Linzio cum Danubio, omnium Europæ fluminum Rege permisetur, hinc Gmunda, iuxta Germanorum consuetudinem nomen & appellationē trahit, (quod propter antiquitatis & historiarum studiosos longius refero.) Solent enim Germani superiores, ea loca quæ ad riuorū fluminum, & lacuum exitum, vel vt hic, ad originem iacent, Gmuind inferiores, Mund vocitare, quod vocabulū os vel ostiū significat. Sicest Vkeremuindt in Marchia, vbi Vkerā in Oderā exit. Tangermuindt in Marchia Brandenburgensi: Trauemūda Holsatiæ: Varnamūda Mechelburgensi: Angermunda in Clivia; Ruremunda Geldria: Gemunda Francica, vbi Sala in Moenum transit: Gemuindt in Cattis, vbi Fulda in Visurgū effunditur: Gemunda Sueica, vbi riui egrediuntur in Remisū: Niceri Gemūda, vbi Nicri egressiones. Abtgemuindt vbi Rota in Leinā effluit. Norica Gemuindt, vbi Trauna è lacu exit, in quæ vndas suas effuderat. Sicest Lechegemundt, ostiū Lici: sic demū, omnes vrbes atq; loca quæ composita, aut simplici voce Gmuindt vocātur, ad fluuiorū seu riuorū ostia sita sunt. Græci in stoma desinunt. Sicest Lico stoma, & mox in danubij ostijs Naracustoma, Colostoma, Pseudostoma. Sic demū & hæc nostra Gmunda Austriae, nomen adiacenti opido præbet, cui magna & lucrosa est negotiatio salis, quod prestas & acre ex vicinis montib; effoditur, & Gmundā allatū, vasculis (quæ patria lingua, Ruelen indigent) impositū, per Dranum in Danubiū transportatur, ynde Viennae, & in alijs Austriae, Hungariae, Stiriae, Carinthiae, vici-ni ifq; ciuitatibus, magno cōmodo & lucro Gmundanorū distrahitur. Utuntur autē da hanc transvectionē cymbis, siue lembis, nauiculae sunt oblonge, non admodum latæ, quas tecto stramneo, nō sine industria & arte composto, affabre contegunt, ne quid damni sal, à pluvia percipiatur. Hoc nauigij genus, ratio Drani inuenire docuit, qui ob saxorum & arborū impedimenta, tum etiā quandoq; ob aquæ penuriā, maiora sustinere non potest. Talium cymbarum multitudo Vienna deinde distrahitur, quæ vsum per opportunū in pontib; subito construendis præbent. Incredibilem ac perpetuam tot cymbarum, tonnarum, ac vasculorum materiam, quibus sal longe lateque distrahitur, præbent vicini aliquor montes syluos, præcipue vero mons, famosi nominis, Draustein nuncupatus, qui præceteris syluosum caput, eminente cacumine, multū extendit. Atq; isti quidē naturæ beneficio, magna hic vasculariorum & naualium fabrorum frequentia, qui ex quotidiana cymbarum fabrica se, & familiam sustentant.

GMIJNDEN

Septentrio

Draeger

GMIJNDE

SE

Ort

Ex archere Luce van Val
hoborg gemaet Georgius Hof
meling. Anno 1594.

UVA. BHSC. SC 00745

IAVRINVM. RAAB.

AVERA, vel, ut plerique habent, Iaurinum, vel etiam Iaurium, memorabilis Vngariae vrbs, ad sinistrum Danubij latus extensa, ad dexteram ripam amnis, ibi Danubium influens, cui nomen à nigredine Corvus est, à quo etiam nunc vulgo, idiomate Germanico, vībēspām, Raeb. nuncupant. Hinc futuum plenūr veterum Arrabonem, alijs Narrabonem, v. Plinius, nuncupant, & limitēm constituerunt, qui superiorem ab inferiore Pannonia diu derer, loco, natura & conditio[n]e situs, admodum firmo, in quem Virgari, difficult & diurno bello, quod cum Carolo Magno per octo annos gererunt, potissimum se cū libertis, vxorib. & fortunis suis receperunt, & praeferunt in magnam viciniam Danubij insulam Schutam, quam vallo, caffellisq; impositis, vbique præsidij munierunt, tum enim vrbes nondum habebant, quibus tutius se se suaq; tueri possent. Ipsi vero castra ad Arrabonem, vbi nunc Iaurinum est, collocaerunt, quib. muniris, contra Francos præsidio loci, se tueri posse sperabant. Nam cum inter Arrabonem & Danubium, ad confluenciam confidissent, à duobus lateribus vtroque amne se tuebantur, à carteri partibus atfissima fossa, valliq; se mu[n]terauit, quibus & paludes spem defensionis prædebat. Pari intentione, & hoc nostro tempore Imperatores Augusti Vngariae Reges hunc potissimum locum delegerunt, vbi illemeram validam Arcem, ac firmu[m] praefidūm cōrta Turcarum & Barbarorum tyrannidem collocarent. De quo Stephanus Pighius in suo Hercule Prodigio, laueram verius, inquit, ex Comario opido, proficisci mus, Danubio ad sinistram relicio, Nihil occurrit in eo itinere nisi vñstriste, atq; dolēdum homini Christiano. Totus enim ille Pannonici Limites tractus, turcica rabi deuastauit, et Agri vbique cernuntur inculti, monasteriorum & aedium Sacramur ruinas frequentes, pagi defolati, & vici per campos tari, exiguū, in quibus vix illud reperias, quām pastorum & miserorum rusticorum quedam tuguria. laueam apolluli hora post meridiem tercia Princeps Carolus: gratum mox cius aduentum restatur ea ciuitas e propignaculis, ingenti[us] aenorum tormentorum applau[us]. Iacet in barbarico, ad sinistram defluens Danubij ripam, extensa ad dextrum latus, annis ibi Danubium influens, cui nomen à nigredine, Corvus est, à quo etiam nunc vulgo, idiomate Germanico, vībēspām Raeb. vel Raeb nuncupant. Episcopatu[m] est insignis, & mercatur, & negotiacionibusque, pro temporum statu, non infrequens obitus oportunitatem. Natura etenim loci, vrbis valde firma et palidus. Corvo, ac Danubio, magna ex parte ciuita. Castri reliquiae antiquae, & cippi sepulchrales, cum sculpuris, & imaginibus togatis templi parietibus infecti, demonstrant vrbis vetustatem, & Romanorum olim e loci, fuisse hyberna. Nostro aculo tandem Diui Casaris Augusti, Ferdinandus, & Maximilianus Imperatores muris ingentibus, solis, ac propugnaculis amplissimis adeo munierunt, vt nunc videatur in expugnabilitate. Quapropter duo validia semper illam obtineat præsidia, Hungariorū videlicet equitum, & Germanorum peditum, qui perpetuam eam excubis, ac stationibus, aduersus Turcarum inflitus, insidiisque tutantur. Stabant in ripa parati pontones, quibus Danuvium Carolus Princeps cum suo comitatu atque impedimentis traiiceret, appellebant; in ripam aduentam, tormentorum aenorum cum magno tonitu, more bellicoso, fit applausus. Erant in armis ante portas præsidij milites, præfecti viris, atque præsidij, nec non magistratus cum precipua nobilitate, qui obuiam venientes, aduentum gratulantur. Ipse autem, ne reliquiam diei perderet, petiit, vt mox ad operam visenda circum duceretur. Prompte factis factum eius desiderio, & confestim accitis equis, quibus vehi ipsi familiaresque, si viderentur, possent; circumire cepit muros, & aggredi; perlustrare fostras ac propugnacula amplissima, ab architectis peritissimis elaborata. Recognovit tormenta, machinasque bellicas depulsiories, & penetravit per meatus concameratos sub aggeribus e quibus fostra defendi, & propugnacula laborantibus, dari auxilia poscent. Egressus deinde portas, considerauit propugnaculorum arque mecenorum structuram, fostrarumq; latitudinem, arque profunditatem: cunctarum rerum caulas & rationes diligenter indagauit. Post occasum iraque fostra, nocte iam subobscuria, in pratorium deductus est, ad preparatum hospitium, vbi sumptibus Salmonij comitis, cum tota cohorte sua magnificece excipit[ur] epulit tam rerum varietate & copia splendidis, quām cōuiuarum exquisito delecto Princeps dignis. Ad eam enim in cius mena, semper præfēcti, centuriiones & viri experientia militari insignes. Postridie mane, videntur amantrarium, & granaria; in turrim altam ascendiit; ex qua sicut vrbis, Danubij cursum, circumie etaque regionis tractum ac opida contemplaretur.

Hec ex Itinerario Pighii, in quo Serenissimi Principis Iulii iter Romanum doçissimè describitur. Sed nunquam laementabilis de Iaurino instituenda narratio, qua maiore calamitate a perfa est, quo minus talis omnino expectabatur casus de isto propugnaculo & munitione, quæ, cum prorsus intepugnabilis iudicaretur, tanquam vnicum propugnaculum & vallum barbaris opponebatur. Anno 1594. Mense Iulio Sinan Basla, magnas Turcarum copias, in Vngariam introducens, arcem Dotis, & montem S. Martini, in quo Monasteria probè munivit, ditione occupat; mox Iaurinum acerrima obſidione cingit, sub vallorum moenia, ad ipsas munitiones & foucas, barbaras & infestas copias subducens, muralium machinarum fulmina indelinerit obſessos emitit. Die XXVI. Augusti nauigis Danubium traiicit, multi, & præfertim tartari natando, flumen superant, & occupata insula Schura, in qua Christianorum castra erant disposita, nocturno tempore, subita irruptione facta, magnam stragam edit, castra occupat, omnia vallata ac diripiit, & multis casis, totum exercitum dissipat, multam prædam & decem Galeras benè munitas consequitur. Hac vitoria Basla elatus, Iaurinum deinde grauiore obſidione, & frequentioribus machinariis ictibus premit, factis etiam cuniculis, propugnacula quadam funditus euerit, & continuata quinque dierum oppugnatione fatigat: Ita, vt Comes de Hardeck, Berlinus, & reliqui militares præfecti metu percussi, ditione, tantum Propugnaculum die 13. Septembris hosti traiderint, qui illud nunc occupat, & pro veteri constiutudo sua, maiori bus, & pluribus munitionibus firmius munient, infestum vicinis Christianis præsidium ibi tenet.

DANUBIVS FIV

148

LAVERINUM

DANVBIVS FLV

RABA F-L

LAVERINVM vulgo R.A.B. anno 1594. fecit R. S.
de Ambergensis Turcicis. Graues mordet. eriguntur. Domus et in
sola Schola. sub ac delectatis Christianorum ex frumentis
soli die tam arcta et immixta cibis proficit. ut die rapiens
nove Septembris dedicatur (obea) occupari.

Caffium longitudo

UVA. BHSC. SC 00745

UVIA. BHSC. SC 00745

COMARA.

DV AE sunt Arces, & propugnacula limitanea. Contra Turcarum tyranidem valde munita, Lauarinum & Comorra, prius ad finitam affluentis Danubij ripam iacet castra, ad dextrum latus amnis ibi Danubium influens, cui nomen a nigredine Corvus est, a quo etiam nunc vulgo idiomatico Germanico verbem & Munitioem ipsam, Raeb, vel Raef nuncupant. natura loci valde firma, paludibus enim, Corvo ac Danubio, magna ex parte cincta. Proxima est Comorra, sive Comarum, cum opido ex quo Turcicis populationibus sepe vastato, nunc tamen castro munitissimo nobile. Quid Ferdinandus I. Imperator eo loci, magnis sumptibus extruxit ad vicinae regionis tuncclam, aduersus barbarorum excusiones, posuisse in angulo extremo Danuvianae insulae Schora, vulgo Dic Schut, dicta, veluti in nauis cuiusdam magnae pupi, vbi duo fluminis rami denou confundunt, & veramente ripam stringentes in formam mucronis excutunt. Hos ramos fossa ductitia late, profundaque iungit, & fronte castrum ab opido separat, quae ponte publico, versatilique transfluit. Quo fit, vt forma Castrorum triangularis, sed tanquam iacentis in solo pyramidis. Cuius ut cacumen fastigium longitudine superat duos inferiores angulos, ita etiam tribus propugnaculis, quibus vndique castrum munitur, vnum illud ad confluentes ramos, inimicis terrae respiciens atitudine sublimius, velut quoddam per se castellum extendetur in medio flumine. Et amplitudine superat alia duo, quae in reliquis duobus angulis, opidi latera turantur. Huius castri custodia Germani milibus est commissa, qui perpetuo praesidio illud obtinet, nec quispiam interioris faciliter admittitur, ne vel ad visendum. Opidum incolunt cohortes aliquot Pannonum, & vicinam omni ex parte regionem ab hostiis incursionibus defendunt. In Arcis aditu triumphale ac Martium apparet, cernere extantia passim in validis & aggeribus crebra hostiis celorum capita tate plena, sudibus infixa. Arcis & Propugnaculorum muri, aggeres, fornices, spissitudine & mole stupendi, latissime & vasta propugnacula ab omni parte defensoria, tormentis aeneis maximis ad hostes longe globos ferreos propulsandos, instruta. Armamentarium cum machinis, jaculis, bombardis, telis, & omni apparatu bellico amplum. Item granaria, & commeatuum necessaria, jugular & casulæ militum multæ & decenti ordine disposita.

Anno M. XCIV. Comariorum haec Arx a Turcis grauitate obfessa & oppugnata fuit. Cuius quidem obfessionis successum Ludimagister ex ipsa Arce ad amicum quandam suum Viennam, ita prescrivit.

Domine & Amice Colende, Posteaquam ex multis & magnis periculis vndis, continentem videre, & vada attingere copimus, omittere non possum, qui renum nostrum statum, & exstantios labores, perpessasq; difficultates, paucis referat, vt intelligas, Deum, illis cooperari in bonum, qui in misericordia, & auxilio suo pie sperantes, fideles & cordati gratia. Divinæ cooperatores existunt. Posteaquam veteranus & crudelis, tugiu etiæ tyrannidem executor Sina Basia, Sultan Muratii Cöstantinopolitani exercitus Imperator (ignoramus qua arte, nec diutinare aliud possumus, quam proditione) lauarinum, sive Raab, vicinam nobis Arcem occupauit. Que quidem muris ingentibus, fossis, & validi oribus propugnaculis, quam nostra Comorta, adeò munita erat, vt probris in expugnabilis videbatur. Et nobis consilia sua itatim innotescerent, quid in nos etiam poterit, tyrannidemque hanc experiri vellet, maximo metu percussi fuimus, præseruit, cum constantia & diuulgaretur, nostrum Christianum exercitum fusum, dissipatum, & cœsum, & hinc auxiliaris subtili expectatio, nobis præcessit, & amputata videbatur. Occupato igitur, vt dixi, lauarinum, Turcicarum copiarum ductores, die sexta Octobris, nobis immixtæ, & hostiis equitatibus aduentu, ad obsidionem se Venire declararunt. Sequenti vero die magnis & frequentibus copiarum viribus, obfisione ipsam adornant. Ad quam Tarraci gens barbara, a gressis, & ferox super oem opinionem nostram, Danubij transtinctando superantes, rapaces & equestre operam hostibus nostris, innata allo qui feritate barbaris, præstant. celerrimi stent equis, in speciem quidem turpibus, sed ad cursum promptis, laborum patientibus. Arci nostræ (benè disponente Deo) defendenter. Erasmus Praun, vir cordatus & strenuus. Sacra Cf. Malest, Cöfiliarius, præterat. Qui captans ex testate consiliu, ex vicino opidulo in cauda oblonge Danuvianæ insula Schuta, sive Christanos omnes, cum iumentis, & reculis suis, in Arcem recipit, & militare praedium angelique quo Germanicorum signorum acceſſione, que illustris & Generosus Dominus Palii, in tempore nos auxilio submisserat. Turca, statim propinquia nos obfisione cingunt, & posteaquam moenia, immanni ac unofo imperio indesinenter verberant, subito pauorenos opprimere rati, submissio rustico, qui Sina Basia literas, hasta affixas, offerebat, colloquium & conditionis tractatu postulabat. Haec literas Gubernator noster non acceptans, respondit, se esse Germanum, qui nec græcas, nec Sciaconias literas intelligeret, se a Casare suo huc misum, Arcæ vt defendet, & dimicaret cū hoste, non vt cum eo, per litteras, colloquetur. Hoc ex rusticis quo Sina Basia intelligens, pluribus in locis, anchinarum multarum explosionib; nos coepit impetrare, aggredi, & propugnacula excitare, focas & trammellas vici; ad vallum nostrum deducere, tantu que viribus, & indebet labore non imminere, vt vanu & impossibile videbatur, vniçā tantum Arcem, tā furiose & laboriose multitudini posse resistere. Cum autem intelligent, frequentibus explosionibus, propugnacula & moenia nostra se rumpere non posse, multo vero ministris ita plantare, vt militari ab ultilo nostrentur, mutato cōsilio, cuniculosagere, & maius propugnaculum nostrum suffidere coepissent, vt einacto tormentario pulvere, vel hac ratione adiutuad Arcem sibi pararent. Id, cu Gubernator noster Praunius exindicis suspicatur, in valla altius proprens, & pronis iacens, de hoſtium conatibus certior esse cupiebat. Et ecce, erronea specula infelici caſu, huc volitans, crus & genuis dexterū graviter leſit, ita, vt non posset subfistere. Interrea per exploratores certior factus, de Serenissimo Archiduchis Matthiæ adueniū, qui copioſe militi nobis conaret succurrere, lectione in forū delatus, elegant oratione militis cōfirmans, facultatem in hostes & castra excurrendi, permisit. Qua licentia & oratione Germani singulati letitia affecti, bene mane quadranguli in fosas & munitiones hostium alacriter irruunt, & magna strage facta, trucidatis fossoibus omnibus ipsorum instrumentis, & multa præda onus, ad nos, vnicum tantum desiderato, obviant, redeunt. Turca, nostrorum constantia & fortitudine terribilis, de Christiano ruet, aduentu in fructu, incensis castris, & obſidione soluta, xxiv. Octobris, ad pontem suū se conferunt, quem medio miliari supra Comortam in Danubio strauerant, Vbi eiis toto exercitu ad dies quatuor subfisterunt. Tandem, per gratiam & misericordiam Dei, re infecta, oſtingentes viris amissis, & inter hos quibusdam magnæ dignitatis, Græcis, quorum interium Sina Basia grauitate tulit, ad lauarinum, prob dolor, suum xxvii. Octobr. defatigati & inglori, redeunt. Praefidarij nostri Proptugnaculorum & murorum via ac foramina reparantes, oſtingentes globos ferreos, singulos sex & triginta libram collectur, quibus ad fiducij nostris hostes plurimum incōmodarunt. Gubernator deinde noster Praunius, ex vulnere debilis, ultima Octobris Viennam deferunt, vbi xvii. Nouemb. mortuus, animam Deo reddidit. Habet his obfisionis nostræ breuem & veram historiam, quam Gymnasij vestri Collegij, quæse communica, & Vale.

UVIA. BHSC. SC 00745

O V V A R.

V V A R., Hungariae castrum sonans, Arx est in Superioris Pannonicę, loco paludoſo, & quafi in acceſlo, ſex propugnaculis, eleganti Architectonica diſpoſitione ex eſpice firma, & permulſis arcis machinis inſtruta, ad vicinorum iocorum tutelam preſidium militare tenet, Riuulum perennem recipit, qui ſufficienter aquam ad fouearum conſervacionem prabat. Arcis Gubernator est Illuſtris & Generofus Dominus, virtute ac genere Nobilis D. Palfi junior. Marci Fuggeri Auguſtani gener, qui palatum hic ſuum habet, prout eram praſidiarij milites, habitationes ſuas & caſulas, elegantia diſpoſitas. In foro xdes ſunt lignea, in quibus captivi Turce detinentur, do- nec per folto ſylo tro, aut aliorum Chriſtianorum captiuiorū permutatione, dimi- tantur. In Arcis aditu, multa hoſtium eſtorum capita, ſudibis infixa videantur. In unica hac Arce, tressunt diuerſarum religionum Ecclesie, Catholica, Lutherana, & Caluinifca. Quid profecto, dolenter reſero, cum Religionis diuſſidium, Germanorum & Hungarorum vires eneruer, ut ludibrio ſint barbaris. Et hac ocaſio- ne hic commenſorabo, quod Thomas Bozius lib. de robe bellico aduersus Machiaueſum cap. 4. ſcribit,

Turce & Saraceni, qui aduersus Hēreticos Reges inuieti fuerunt, ijdem ſunt à Catholicis omnino vieti, & ſpoliati ſuoi olim Regni. Quodque maximè obſeruandum venit, Catholici tātum terrarum Mahometanis eripuerunt in Europa; quantum Turci Mahometani eripuerunt in eadem Europa Grecis non Catholicis, Eripuiuſnos in ijs Hispaniam, Balearcs, Sardiniam, Cretam, Cephaleniam, Zacinthum, Siciliam, Italiam, addē Africa, etiam loca quædam: Gracis illi, & Hēreticis, abſtulerunt ipſam Greciam, Cyclades, Daciam, Myſiam, Illyricum, Pannonicę, Dalmatięque partem.

Si quis igitur obieciat nobis, Turcos, dicatque ab illis nos bello ſuperari, ac proinde nobis eſſe fortiores, Reſpondemus.

Primo loco, nihil adhuc à Turcis occupatum fuſſe ē regionibus noſtris, quod hārefib⁹ non fuerit conta- minatum, ita, ut quamuis anno 1526. Solymanus ad Mocharum ſudifet Hungaros, Ludouicusque Rex auſtiniens, in palude demefius obiſſet, cum non niſtrigint hominum miſlia, plus minus, in aciem producens, auſuſuerat, non expetatis aliorum copis, ſigna conſeruecum quadrangulis Turcorum miſlibus, tamen Hungarice ditioni nihil deperierat, niſi, ex quo in Hungaria peralit hārefis Lutherana, Annoque 1542. Solymanus eſt ab Iſabella Regina acceritus, melioremque illius regni patrem tranſulit in ſuam potefatem.

Videamus nunquam congregadi audere nobilium pari numero, quod iſiant, ſe robe bellico inferio- res, ſed incredibili multitudine exercitus aduersus noſexpeditum.

Et quamuis ſuji ſimul quando ab illis, ob innumeris corum copias, dum pro hārefiū plenis terris pug- namus, maſtamen rem eorum cardeſ edita, quā nō noſtrorum, quod eſſe omnibus non im.

Cumque manus conſeruimus cum illis, nequipsa hareticis bella geſtimis, nobilissimas ex eis victorias reuolumis. Nam, quiſ ignorat, quas aſſeſti ſunt Ioannes Huniades, Matthias Corvinus, aliq[ue] Hungarie Duces, cum nulla hārefis in Hungaria foret, quiſ potentissimam Turcorum classem ad Echinadas Pio V. fe- dente profligata.

Turcos verò illos, antequam Greči deſcicerent omnino a nobis, Catholici non modo vicerunt, ſed ſub an- num 1096. cū noſtri in expeditione ſacra traieciſſent in Asiam, biſ eorum exercitus fuderunt, quorum alter conſtabat ē tercentum ſexaginta miſlibus equitum, pediūque multitudine infinita, ut Robertus, qui bello interfuit, narrat, eripuiuſis illis Asiam totam viſque ad extreſos Armeniae fines, & Euphratē, quare redi- data eſt Gracis, excepta Syria, vt idem tradidit, ac poſt cum Gulielmus Tyrius, & Gregorius Gracuſ, lib. 4. Cumque per annos ducentos, noſtri continuari ea bella, fregerintque corum vires, nunquam Turci potuerunt per illud tempus refurgere, quamuis Greči, nihil mal in noſtros molirentur, que ſuis exprobate haud veren- tur ipsi Greči ſcriptores, & in hiſ Choniatibus libr. 7. rerum a Manuele Comneno geſtarum, & libr. ii. Ilaſci Angelii.

Sed, poſtquam Michaeli Palæologo Imperatoris, qui fidem Catholicam pro virili inter Grecoſ ampli- cate eſt conatus, defuncto, Andronicus eius filius ſepulcrum negauit: Greči que omnes, communī decreto, ab Ecclesia Catholica deſecerunt, eo ipſo tempore, circiter annum 1300. rufus Asiam per noſtros recuperata, non modo Turci occuparunt, ſed Othomanum ſibi Regem crearunt ad extremam Gracorum perni- ciem, vt lib. 6. & 7. Gregorius narrat.

Ita verò futurum, Gracorum rebus adhuc florentibus in Europa, prædictiſt Brigida Sanctissima ſemina, ac ſerendis euentur ob hārefis corum.

Ex his patet, bellico ſimilas quasque nationes, & ex omni tempore in domitas, à nobis tamen eſſe vietas, ac vinci, cum non pugnamus pro regionibus hārefi contaminatis, niſi magno noſtrorum studio repurgari ille- le poſſint, iuſſam que catuſa ſouentes, Pontifici Romano ſumus obiequentes.

Haud negamus tamen, occulo Dei iudicio, contingere interdum, vt, cui ſanctior eſſe cauſa videtur, ſuc- cumbat, quod euenit Hebrais, pugnantibus, & quidem deſentientia Dei, aduersus tribum Beniamin. Verū nos deſcenimus, quod plerumque accidit, exitum que rei ſupremum fortuit. Non enim benē victor, niſi, qui ad extreſum reportat ultimam victoriam. Galli anno conditæ virbiſ 363. illam cepere, & cuarterunt, mox eiecti, ac ſuji, varijs euentibus per annos trecentum cum Romanis bellę geſterunt, donec anno 695. Gallia de- creta eſt C. Cesari, qui eam ſpatio annorum nouem rediget totam in potefatem, exitus itaque poſt annos tre- centum, intra annos nouem declaravit, eſſe fortiores Romanos, cum contingere, quod Brigida pronun- ciat, ut Greči, & hāretici huiusmodi conſtricti arumnis, & conuoli, agnoscere qualitercumque crimen ſuum poſſint, iuſſam, inquit illa, eſt futurum ut Deus eos respiciat, ac Turci, vel succumbant omnino, vel manus dent Christo.

VICE-

56

VICEGRADVM. Plindeburch.

VICEGRADVM, Germanis Plindeburch, Castrum vetus, ad dexterum Danubij latus, præcelso in monte inter Strigonium & Budam medium situm obtinet, quinquaginta annis in barbara Turcarum potestate fuit, munitum & validum est, copiosa armaturæ prouisione instructum, adeo etiam, ut cum ante annos quinque-
ginta Strigonium à Turcis occuparetur, duobus adhuc annis ipsorum tyrannidi Christianorum zelo, & defensorum virtute, restiterit. Tandem verò, cum Buda & loca vicina hostium potestis cederent, in eorum etiam potestatem deuenit. Quibus Anno M. D. XCV. die xxii. Septemb. diuina miserante gratia rufus erupsum nunc à Christianis occupatur, Admontis radices iuxta Danubium, opidum est, frequentibus Turcarum deuastationibus, & incendijs deformatum, quod Vngariz Regibus gratum à curis recessum quondam præbuit, quos aëris solique clementia & salubris amoenitas eò frequenter pertraxit. Nam vineta, pomaria, horti, pascua pinguis, virentia, & amena, omnis generis de litias, hic, yberrima copia præstant. Id etiam ingentes regiorum ædificiorum ruinae hoc loci testantur, que regiam & prisca magnificen-
tiam arguunt. Et inter haec, equile visendum, sexaginta, & plures equos admittens, ex marmore
& secto lapide, adeo politè fabricatum, ut videntes in admirationem rapiat. Ex opposito,
opidum est Maros, à Christianis sub tributo & cruce inhabitatum, qui Ecclesiam
amplam cum turri conspicua, & in ea publicum Catholicæ
Religionis exercitium habent.

STRIGONIVM. GRAIN.

STrigonium, Vrbs inferioris Hungariae ad dextrum Danubij latus, Gran etiam à praeterlabore fluuiu dicta, quē illuc Danubius, multorum receptorum fluminū haurit, quorū liberali frequenti communicatione, tantis abūdāt aquis, vt flumiōrum dominatum obtineat. Quinque milliarib⁹ supra Hungarici Regni primariam vrbē Budam; Metropolitica & Archiepiscopali dignitate claret, cuius Archiepiscopus hoc eologij & commendationis loco pr̄bet, quod Remorū Episcopus Galliæ, qui vt Francis Regibus, sī Strigonij Archip̄tul Hungariae Regibus coronam, & gubernationis diadema solēti in inauguratione imponit. Et primas Regni & cancellarius, penes quem maximum Regni Sigillum, Vnde cīm sub se Episcopos Comprouinciales habet. Hic versus Regum aula, & residēcia esse solebat, cūm ob munitiones validas, & habitationē tutam tum ob gratiā finā loci amoenitatem, qua varjūs & omnigeni ipsius luxuriantis nature illecebris hic paſsim omnia virēt. In planicie pacifici sunt, & prata amena, qua magna viderat & pecori pascendo inserviunt, & arbustis hinc inde distincta, gratissimos recessus pr̄bent, nec pomaria ampla, arte & natura confita defuit, quia varios arborum fenusas sponis optimi, & admirandæ magnitudinis pr̄bent. Quos exerceat gentes hic anno 1594. Et 95. in castris degentes, plurimum sunt admirati. Montes pretiosissima vina affatim pr̄fāt, valles delabentium aquarum ac fontium copiam. Ad tantam etiam amoenitatem accedunt, calidorum fontium vene, quæ amplum constitutū balneum, quo Hungari, & prælertini primores, mulū se oblectare solent, & post deuentum Strigonium, Turca, qui frequenter balneorum lotione vtuntur. De his Strigonij aquis Gregorius Vernerus Panionius Confiliarius Regius, ac de nonnullis etiā in Mōscouia ac Transilvania fontibus exquisitè admodum scriptis, ac tellimonia simul viri illustris Hieronymi Martinigii Abbatii, qui Pauli III. Pontifice, dum apud Transylvaniam Regem Apostolicā Sedit agerat Nuncium multa de his diligenter, saneque digna memoratu, obsernauit. Adeo, vt delicioſus hic locus, multos ad sē non castos procos inuirat, qui cum graui in habitaculum detrimento, cum & vanis conatibus ambierunt, & tandem expugnantes occuparunt. Quod Bonfinius in Ius Decadibus, Et Rerum Hungaricarum Icriptores, in historiarum monumēta reuelerunt. Suprà Vrbem in vertice montis castrum est, situ & operē tam Christianorum quām Mahometanorum egregiē munitū, cuius principia ornamenta fuerunt Metropolitanā Archiepiscopatus Ecclesia D. Adalberto martyri sacra, & Stephano Rege, pōst ob virtutē meritā inter Sanctōrū relato adūcata & dōtata, qui post in eadem est sepultus, & Archiepiscopale Pallatiū, cum Canonicorum cibis. Quorū aliquot celebres & heroicos viros fuisse, præclarā quorundam scripta reflantur. Pallatiū, prout etiam ipsa Ecclesia, ex vermiculato marmore constat, cuius adhuc perelegans exat facellum, & oratorium celebre, ad quod gradibus marmoreis affabre & magnificē factis contindetur, pristinā Archiepiscoporum maiestatē, religionē ac celum testatur. Superiore etiam anno 1595. Christi & Sanctorū imagines, in parietibus, & refudine deauratas exhibens, nisi, quod oculi ex picturis defracti, & eruri, quod quidem impietatis genus non tam Turcę, quam perfidi & renegati Christiani, execrabilē hominum genus, vt plurimum exercere solent, vt tali facinore, vere sc̄i impios, & Christi Sanctorumque hostes, Turci constentur: Qui ex eadem quoque impietatis officina, maiorem tyrannidem & crudelitatem in Christianos captiuos, quām ipsi barbari exercent, vt miseri captivi infeliciores se iudicent, si, vt fit, liorum cura & custodia committantur. In celebri illo & deaurato facello integra adhuc extant insignia Archiepiscopi & Cardinalis Strigonensis, cum tali inscriptione THOMAS BACOTZ DE ERDEV. CARDINALIS STRIGONIENSIS ALMAE DEI GENITRICI MARIAE VIRGINI EXSTRVXIT ANNO M. D. VII.

In Pallatio autē supra omnia ostia fāxō Archiepiscopij cuiusdam sunt incisa insignia, cū hac inscriptione.
DOMINVS DET NOBIS ET REGNO PACE.

Ibi etiam est ampla cisterna, eleganter fornicate, in quā quotidiani vñū aquam colligunt, & multo tempore incorruptam conferunt, quae quandam ex opido ad montis radicēm posito, per tubas & fistulas ex Danubio, arte in ipsam arcem deriuari solebat, vnde opido ab aqua nomen inditum perhibent, Germanis, Die Wasse, stat.

Nunc succinctam certorum locorum explicationem dabimus, quæ literis in lamina sunt designata.

A.

Strigonienses viniferi montes, vina fumosa & calida prouidentes, quæ, quia plerique male sobrij Germani intemperantur superiorē anno hauerunt, hinc symbolum seipsoſ dantes, ibi manserunt, & Hungariā seputuram habent.

B.

Mons Carolinus, Germanis Karls Berg à Carolo Mansfeldiē Comite nuncupationem fortitus, qui à Sacra Cæsarea Maiestate Ducali titulo donatus Christiani exercitus generalis Imperator est designatus. Magnam de fe expectationem virtute & confititia excitatuit: Is talem huius montis conditionem & litum animaduertens, vt ex eo, velut ex specula, & castrā confici, & ex altera parte hostes barbari in campis latè patētibus procul obseruari & dinosciri possent, continuam hic militarem stationem, & ancas machinas, excubias, que ordinavit, quod quidem Comitis institutum, non minima victoria causa fuit, Inde namque in tempore tormentorum explosione de hostiū aduentu in castris Christiani moniti & excitati fuerunt.

C.

Vetus, sine Rascianorum opidum, Xasen Statt, huic Miricæ gentis proprium ad nauigabile Danubij brachium, muris, portisque munitus, Id Christiani Anno 1594. Mense Maio occuparunt, fed, quia codem anno minus feliciter Strigonium tentarunt & obseuum fuit, à Christianis rufus defertum: Demum, Anno sequenti die secunda Iuli, à Mansfeldio Principe expugnatum.

D. Viren-

THOMAS RACOTZ DE ERDEV CAR
DINALIS STRIGONIENSIS, ALMAE
DEI GENITRICI MARIAE VIRGINI
EXTRUXIT. ANNO M.D.VII.

STRIGONIUM. GRAN.

DOMINVS DEX NORIS ET
REGNO PACEM.

ORIENS.

A.

B.

OCCIDENS.

Communicant G. Hauffius episc. a filio. A. 1505.

- A: Granische wingersen.
B: Caff Berg.
C: Ritterstift.
D: Der Strigilien loer zogen.
E: Die nye grunde Sijet.
F: Wurckheit.
G: Einz bogen hogenbau.
H: Whiderheit.
I: Turckische horrebauden.
K: Der St. Thomas berg.

STRIGONIUM. GRAN.

M. Goggarn, oder Kakatta.

N. Der stadt Grauen

O. Widerheit.

P. Ritterstift.

Q. Die nye Sijet.

1505

Husaren

OCCIDENS.

D.

Virentia prata in quibus Christiani Anno 1595 castra metati sunt, Germani, Vngari, Itali, Valliores, vbi Duce Mansfeldio Principe, Christiani, contra prophanam & barbarem Turcarum gentem insigni sunt potenti victoria die quarta Augusti, qui sex & decem milibus bene armatis instruti, vi sibi aditum in Strigonium nitebantur parare, Qui omnes a Christianis casi sunt & dissipati.

E.

Siggettum, insula, ex Veteris, seu Rascianorum opidi, oppofito, in qua Anno 1594, Christiani muralos machinas colloccarant, quibus Strigonium irrito conatu, verberabant.

F.

Thermæ & calidarium aquarum fontes, ex colle D. Thomæ profuentes.

G.

Sepultura vnius Beggij Militaris turcici praefecti.

H.

Aquaticum opidum, quod & nouum dicitur, armata manu per Mansfeldium Principem Anno 1595, die 13. Iulij expugnatum, vbi inter reliquam pradam fexcenti equi sunt inuenti. Vbi ex firma fuit vnius Beggij domo arcu vicina, Strigonium maximè oppugnatum fuit.

I.

Turcarum Cremiterium.

K.

Mons S. Thomæ. Quem Turcæ Anno 1594, Martio Mensē quando Strigonium contra imminentē oblationem rebus necessarijs instruxerant, propugnaculo, & aneis tormentis munierunt. Sed Christiani eos indepellentes ex iſorum fortilicio Arci maximè obfuerunt, adeo, vt in muris & vallis Turcæ vterius se contineat non possent, & tandem Anno 1595, die 3. Septemb. ad deditonem adacti fuerint.

L.

Militis Vngarici soni pedis habitus, qui, vt & ceteri omnes Vngari, soleis ferratis gradientur, extremis pedum digitis duntaxat, terram calcant. Homines feroces, & in bello validi, Turcarum armis exercitati, equestris prælio magis, quam pedestri idonei.

M.

Parkan, propugnaculum, vulgo Rostern à Principe Mansfeldio Anno 1595. Mensē Augusto, crematum.

OENIPONTIS A PARTE ORIENTALI, ET VICINORVM LOCO. RVM PROSPECTVS.

Irrolensis Comitatus, Provincia Alpibus licet inclusa & extensa per ipsa inga Rhætica, fructuum ramen, rerumq; ad vitam necessariarum, nec non auri, argenti, metallorumq; omnis generis optimorum copia, tam locuples & dues, utramq; apertissime & admodum facete Maximilianus Augustus, iudem & agrestem ruris cistunicam appellare confuevit, multis quidem plenis & rugis horridam ac desideriem, valde nihil omnium bonam, calidam ac commodam esse dicens. E montium enim vicinibus, ingentes hauriuntur metallorum thesauri, cacumina vallis filius, feratrumq; multitudine plena; colles ac clivis, frigibus ac vineis, valles fontium ac fluminis aquis irrigue, armentis & pecoribus refert sunt: que pabulo non minus, quam lacus & stagna inter montes spaciissima, varii & optimis piceibus abundant. Itaque Comitatus iste, non solum Dicaturi, verum etiam Regno diutius potest & quiparari. ENI PONS, vulgo Inprutz, vrbis, Regionis Metropolis est, ad Eni fluminis dexteram ripam, vbi Camera & Parlamentum est Comitatus Tirolensis, & superiorum Regionum Austriae arum. Ibi Palarium est regio sumptu splendide exornatum, quod multorum Caesarum Austriacorum fuit domicilium, quod atria habet magnifica, cameras, porticus, facella, xylos supellecili regia, aulae & picturis, ornamentiisque omnibus instrutissimos, hortis artificiosis fontibus scaturiginibus amoenos. Videre ibi est in spacio pulcherrimoq; ecanculo, generosam illam Austriacam fabolem, florentissimos autem Principes in tabulis, ad viuum effigiem, Tauri peritissimi pictoris ingeniosa manu coloribus imitatos. Intueri jucund tanquam praesentes & rediuuios. D. Ferdinandus cum Anna confundissima coiungit. Carolum V. Augustum cum Leonora Emanuelli Regis filia, eiusque filium Philippum cum Maria Henrica Anglia Regis F. Maximilianum cum altera Maria Caroli V. F. Pellicum Polonum Sigismundum Regem; Potentem Etruria Ducem fulgentibus in armis Alexandrum. In eiusdem palatij armamentario Ducales ministri per spacio tabulata, hois pribus monstrant armorum, telorum omnis generis multiplicem copiam, exuasias & holtium spolia insignia. Perficios acinaces sagaces (vniuersitatem vocant) Scythis, famatas Daricas, farillias Macedonicas, lithreos arcus & sagittas, nec non pharetras, varijs picturis & coloribus ornatas. Sed in primis Spectatoribus placet equestre statuarum turma, barbarorum principes ac Duxum veris armis ac spolis opulentissimis instruta, Numidae nimirum, Mauri, Parthi, Thraces, Thessali, Pannones, cataphractae Germani. Ipam etiam vrbem multum exornat patrum Societas IESV, collegium, & Franciscanorum coniobium vicinum cum templo pulcherrimo, religionis ac pietatis opera magnifica, que D. Ferdinandus Aug. e quadrato faxo, magis impensis construxerat. Præter alia templi ornamenta imprimis conspicuum est in eius medio intrantibus obium insuper. Maximiliani primi monumentum, artificio, signis, & marmorum variorum precio sumptuosum & augustum, quod auo, ppi neptuo Carolo V. & Ferdinandio Aug. postfuerit. Morantur adueniarum atque in ventrum oculos artificiosissima signa, imagines, ac tabellæ in lateribus monumenti ex Pario marmore, in quibus eiusdem Maximiliani Augusti res pace belloque præclaræ gestæ, opere sculptili pulcherrime representantur. Circumstant at vtroque monumenti latere, per intercolumnia templi veterum Austria domus fierorum humana figura maiores, immo decempedales aeneas statu, ad viuum in habitu atque armatura antiqua pro more cuiuscumque facti sunt, & titulis & collegiis suis, haud mediocrem maiestatem praefertentes. Atq; inter has quide Heroum statuas, Goretredi Bullionis Palestinae ac Hierolymorum primi Christianorum, Regis, cum spinae in capite corona conficitur. Cuius cauam per contractibus, respondente, fortissimum illum arque pessimum Principem, post præclaras viatorum, quibus Syria & Palestina Turcis ac Saracenis eriperat, Hierosolymam ceperat, à confederatis Christianis principis cunctis, vno consensu eius vrbis, deuictamq; Provincia Regem electum fuisse. Principes con federatos ipsu[m] renitentes humeris sublatum, ad sarcophagum Christi sepulchrum portasse, ut ibi inter Milla Lemnia, coronam atque insignia acciperet, Regni quidem noui gubernacula consenserunt, quicquid Gorefridum, tandem accepisse, coronam tamen, atque insignia regalia accipere profus detrectasse, quod indignum atque nefarium iudicaret, hominem in ea viba incedere aurea insignem corona, in qua Rex Regum Christus, pro nostra salute spinae gestasset. Eiusigit tam pia in modestia propter memoriam optimi merito principis statuam. Spinae corona posteros decorasse. Non procul ab urbe Eni Ponte, Muibach, in Eni Insula se offert, vbi Armamentarium Archiducum est, in quo monstrantur machina bellica, & æneæ tormenta, vastæ magnitudinis, ac ponderis ingentis, quibus propugnaacula, muri, & tures expugnantur, vrbes extinxuntur. Vident ferrarias officinas, & fabricas, in quibus thoraces, galeæ, clypeæ, ocreæ, & ferrea indumenta quæsiuduntur, poliunturque: nec non in quibus ferreas fistulas formant ac terrebant, per quas plumbos globos, pulvere sulphureo præseco in eis, summa vi torqueant in hostiles equos, hominesque cataphractos facile prostrerunt lethali vtilnere. Vicina est ibi villa Ferdinandi Archiducis suburbana quæ cum triplicibus antiquorum Romanorum villis, opulentia & magnitudine certare potest, posita manu suo sub montibus iugis altissimis in Eni valle, & occupante per ampla latitudinam. Et enim, præter rusticas & fructuarias suas stationes habet in colle positum Palatij in star pratorum, AMERAS dictum, à Sereniss. Archiduce Ferdinandio Austriae extactum, in quo & eius bibliotheca & Musæum Villamque pulcherrimam, elegantia fructuæ, situs amoenitate, picturis, regiæ, supelleciliis nitore prorsus vrbananam. Quam id est Princeps exstribi curauit, sibi aulicæque vniuersitas cohorti fixa ad effundandam commodissimum. Ostenduntur etiam in clivis ac vallibus stagna, piscinae, lacus & vriaria nobilium piscium, illinc vineæ, pomaria, filiae, leporaria, saltus & ferarum vivaria. In Praetorio illo visuntur elegantes apparatus, atria, porticus & triclinia, aulæ, signis, & tabulis pictis ornatisima. In Aula perampla Comitum Tirolensem, ab initio, ad nosq; viquet tempora successio, cum elogiis rerum gestarum cuiusque Principis. Ibi gynæcum cubiculis varijs pulcherrime disiectum, horti pensiles, & auariaeæ retibus conclusa: Item Armanentarium in superiori tabulato spaciofissimum, in quo tanta vis armorum atque telorum omnis generis congregata, vt ex codem, velut ex equo Troiano,

*Castrum AMERAS a servitudo
archiduci Ferdinando abstrato
extrectio . in qua ex ruis
"Baburbeck et Mollum"*

*Elegissimus à parte orientali
NIPONTIS
prospectus*

Ocidentis

*Sed archerupti
Aegandri Colpe
Effusione Georgius
Neuhadensis*

D.G. BISQ. SC 00743

Troiano, cohortes aliquot armatura plena instruxit, breui spacio possint erumpere. Ostenduntur huic castro, vicina, & circumiacentia loca pulcherrima paradromis equestris, stadium, sphæristerium, & alia se, tra, in quibus iuuentus nobilis solet exercitari. Item horti exultissimi, vbi visuntur paradysi, labyrinthini, & Nymphaeum diuersa facella fontibus artificiosis irrigua, quorum scaturigines multas, varijs in locis abunde suppedant torrentes è vicinis montibus per subterraneos tubulos duci. Placentibidem hypetra, & subdiales ceneationes topiaris pulcherrimis veſtitæ, & imprimis illa rotunda, ad radicem vici montis, in cuius medio magnam acernam rotundam simul cum coniuis aſſidentibus aquaria et rotæ sub ceneatione laborantes, vel leniter, vel raptim circumagere, & coniuas, si ita placeret, vertigine inebriare poterant. Est ibi denique Liberi Patris sacrarum, vbi myſterijs initiari aduenia: solent: Spelæum ell ingens in rupibus amplum & obscurum, in quod pluribus fæxo excisis gradibus descendunt. Mirantur peregrini capacissima vafa vinaria, & nobilissima Bromij dei multiplicia dona hand grauatim libant, per qua cura fugit. Non prius tamen se sentiunt impeditos, quam cum regredi volunt. Tum intelligent primū Dithyrambi Dionysij numen, ac pedicas in obscuro poſitas; cancellisque obferatis, exitum non inueniunt. Confefſim prætō sunt sacrorum callentissimi hierophantæ, cum Scyphis decumanis ferè congialibus, quorum antistes ritualem profert codicem, & ex eo legit Bromiam legem ab antiquo Germanis populis in hisce mysterijs ſolemnam.

Hospes aduenia Liberi Patris adytum ne
prophanus egræditor, Tauricornis
deiſram ne prouocato, At eius ſacris lubens initiator.
Meri optum craterem ac ratophorum
haſtu pollenti potenti polluceto. Initiatuſ
nomen tuum in Orgiaſtarum tabulis adſcribito.

Hinc ducantur initiandi non ad aram Tauricam, ſed ad mensam edulij & martyris ſitum prouocantibus plenam: vbi cum ingentem vnicō træctu pateram euacuant, iam initiati inter Orgiaſtas in codice rituali mox adſcribuntur.

PROSPECTVS AMOENISSIMVS
VALLIS OENIPONTICÆ VNA CVM ANTRÓ
IN ALTISSIMA ET PRAEVPTISSIMA RVPE, IMP.
MAXIMILIANI PRIMI.

VI ex Germania in Italiā per salebroſas montium cautes, per aſpera fāxa, & eraltas ac præcipites valles, atque per amoenissimas ceni ponticas ac Tyrolē ſuas vias contendunt, prator quādū quod arces, eleganter que vrbes conficiant, in præaltis etiam scopulis ruprificari pū greges, carumq; miram ac iucundam venationem frequenter vident, quia per rupeſ & fāxa, inſtar autium volitantium ſalunt, & in tantam altitudinem ſcandunt, ut vifum fallant, & exigui videantur ſic cuniculi. Huius venationis occaſione, monſtrat locuſ in ſublimi rupeſ pariet, in quadrangulo exciſus, & in eo imago crucifixi Salvatoris noſtri, altitudiniſ quadraginta pedum, que ab imo cernenib; vix bipedalis appetet, in memoriam rarissimi cauſi ibidem poſita. Qui quidem cauſi ita narratur. Quo pacto Maximilianus Cæſar, Friderici A. filius, imperio proſtrus ardore iuuenili que nimia audacia feras itaſ in leſtando (vt cacoethes illa venandi in adoleſcentibus principibus plerumque vehementer flagrare ſolet) eō loci euafiferet, vnde nec referte pedem, nec vterius progredi poſter, nū in precipitium. Stabat attonitus in abrupto loco, infelix ille princeps, temeritate ſuam culpani pſe, famis dira longa tabe, vel morte violenta vitam ibidem finitur. Stupebat animus, horroſ & tremor artus occupaverunt, & obuerfatur vbiq; tristiffima mortis imago. Si altum reſpicit, niuofa cacumia & scopulorum ingentes minæ capiti huminent, & vt Siliſ poēta verbiſ dicam:

Obtutus faxis, abeunt q̄s in nubila montes
Sub pedibus occurruunt, tartareus veluti abyſsus

caligat in altis

& regni pallentis hiatus

Ad manes imos, atque atra stagna paludis.

Atergo & lateribus Marpeliaſ cautes, non ferro, non flammis non acero Punico domandat, viarum accessus occludebant. Nec funis aliaſ instrumenta, quibus extra heretur è periculo, ad ipsū aliquid de pretendo poterant, nec ſemita quaſi piam, lapicidari labore, menſtruo parari. Stabant grecatim hinc inde comites ac ministri, conſiliū proſtrū inopes, dominumq; ſuum miferi à longe non ſine lacrymis proſpectant, quem iuare non poterant. Ipſe autem cū iam noctes atque dies integrō duos in tam affluo ſtatu continuè permaneret, nec vila ſalutis ſpes refraſta videtur eſſe: mortaliſ huius vita cupindim plus princeps abieciere, & quaratione iutius beatioris vita ecclœſtē in locum trâſire poſter, cogitare coepit. Appellat magna voce ſuos, iubetq; vt quā ſuprimū ſacerdotes ſacrosanctam dominici corporis euchariftiam adferrent, & è viciniorē, quo poſſent, loco fibi monſtrarent: vt, quandō corpus mortali ſib; reficeret non daretur, ſaltem oculos à longe mentemq; immortali viatico, quātum concederet. Non nihil muniret, Deumque ſeruatorē ſuum praefertem adoratione poſtrem, reconciliare ſibi poſter. Sarſa factum tam pio Princeps deſiderio quam diligenter ſuam. Sed lucis in trea magnus per vniuerſam prouinciam ſpargitur, fama tam acerbi cauſi diuulgata. De plorabant parentes dilecti ac vni filii ſortem inſelicem, & in fauſtis orbitatē deterrabuntur. Curia, ſenatus, ac ordines iuueniſi, crudeli fati ſpeci optime principem adoleſcentem ſibi ſublatum mærabant. Populus omnis publice vota pro principi ſuū ſalute ſuſcipiebat, in virbiſ oppidiq; ſingulis templo atque ad eſas ſacras, magna vtriusque ſexus frequentia ſupplice circumbat, iam diuini numeri deprecano. Fletere coetiuſ iram mortalia vota, paſq; preces, veluti miraculo quodam tum innuit. Cum enim iam op̄e deſtituta humana Maximilianus in ſcopulo, cara fragilis vige proſtrū abiecta, nil aliud, quām immortaliſtis. Deiſi ſeruatoris ſuū contemplatione ſemet occupare, audiit non procul à ſeſtreptum; circumſpiciensq; videt arreptate per rupeſ coſtas iuueniēnem quendam ignotum, habitu rufiſtum, dimouere ingenia fāxa, & calleſ parare. Qui eun ad ipsū acciſſelit, prorecta dextera, Maſte, inquit, an mo, virtuteque tua Princeps, viuit & adeſt, qui te ſeruare poſtel: depone meū inanem, & me ſequere, aſtūtum te in tutiora loca traducam. Vti ſol per denas nubes clarior emerget, ita mox anxi pectoris angore deterſo, ſenior rediit animus, conſiderente que ducem ſequitur. Et paulo poſt in patentiore via poſitus, ſemet ex Oref fauibus ſeſtreptum videt, liberatorique ſuū induſtriam non ſatis admirari poſtel. Ad defendente in deinde ſit magnus comitū ministrorumque nobilium concurſus, vbi inter congratulantium turbas, ducem ſuum perdiſit. Pallidus, & inedia languidus ex ciptior equo, domumq; cum ſumma latitia à ſuis reducitur, luſtu publico cōfelfim in maximum gaudium conperio. Poſtero die cum lari patris ediō promulgato, dux ille vbiq; terrarum quereretur, quo p̄emio, merito poſter honorari, nec diu quaſit inueniretur: cognitus pariter, & vulgo creditum eſt, Euangelium custoden, bo nume Genium fuſſe à Deo miſſum, ut adolescenti principi em ad maxima reip. Chriftianæ commoda, & ad auſtracie domus incrementum grande ab immatura morte ſeruaret. Quām opinionem poſtea res ab ipſo preclarè geſta plurimum conſirmarunt. Adrei memoriam pius Princeps temitam lapicidari labore muñiri, & in codem periculi ſuī loco, crucifixi ſeruatoris noſtri i imaginē conſpicuam ē via poni curauit; vti peregrinantes diuini auxiliū gratiam vbiq; piſielle paratam in periculis, inde cognoverent. Hanc Maximiliani Cæſaris fortunam Germanus poeta quidam, non in doſtis ſic attigit in Hodoeporico ſue itinerario ſuo:

Postera rore leui virides Tithonia campos
Spars'erat, ad ſcopulum curſu perueniens ut ſum
Hic vbi ſeſtatū ter Maximus Aemilianus
Alta in rupe capras, finiflet turpiter æuū;
Ni Deus ad maiora virum ſeruasset, ope mque
Auxilio agricolæ penè ipsa in morte tuliflet.

Meminit item Georgius Sabinus itineris Italici Hodoeporico ſuo his verbiſ:

Iamq;

A. Gitterberg.
 B. Gitterle.
 C.
 D. Gross Flatz.
 E. Coopers.
 F.
 G. Steineffelsen.

Prospetus amoeniss^{is} vall^e NIPONTICAE r^ua cum ancro
 in altissima et prae*ter*cipio rupe Imp. MAXIMILIANI

SCHLOSBERG. de Clave in Alpibus Wolenibus.

Meradine

Dopingeber

Rehnaugius

Monumentum occidit imp. Caroli V. et Ferdinandus frater

Occidens

IMP. CAES. CAROLOV P. AVG EX HISPANIIS ITA-
 LIAC SUSCEPTIS IMPERIALIB. CORONIS AIDE-
 NUS. NOBIS. ET HABITAT. BOHEMIAQUE
 REGIE E PANNONIA OCCIDENTI CIPRI
 AD PERPETVAM PVBLI LAETITIE. MEMORIAM (P)OD
 FRATRES ANTE ANN VIII INGRESSI SYMMIS INTER
 MORTALES HERIB. REUNIS TRIUMPHIS AVCTI
 FEC. ET HOC SANCTISSIMUM INVENTERENT
 ANNO SALVTIS M. XXX.
 FRED. FRANZIV A. MONTE NIVIO STEMACI
 PRAEFFECTI. MANDATO REGIO Y.C.

Iam quæ tenebamus, qua spumifer æstuat Oenus
 Ardua carpentes sub iuga montis iter.
 Cuius inabrupto pernocteis vertice Cæsar
 Diuetus quo ndam Carule sedit avus,
 Syluestres quando capreas, damasq; bicornes
 Aulus in ærea figere rupe fuit,
 Culmen & ascendit iuuenis temerarius, vnde
 Cùm vellet, potuit non reuocare gradum.

MONVMMENTVM OCCVRSVS IMP. CA-
ROLI V. ET FERDINANDI FRATRIS.

Qui per aspera Oenoponticæ vallis saxa Steinachium contendunt, & per iuga Rhætica, profundasq; montiū valles iracuunt, ad Pyrenæos montis radices, obuiam habent in via columnam cum æreatabula erectam, in qua pulcherrimè sculptura representantur duorum fratrum maximorum Imperatorū eo loci congressus letissimus. Caroli V. videlicet per Italiam ab Africana Tuneti expeditione redeuentis in Germaniam, ad Imperij res post longam absentiā constitutas: Et Ferdinandi Cæsaris fratri desideratissimo, quem à multis annis non viderat, cupidissimè obuiam occurrit. Videntur ibi virtusque Imperatoris factæ ad vinum effigies, & varijs affectibus Principum pro cuiusque more gentis habitus manu artificis eleganter imitati. Mentionem huius etiam columnæ facit Germanus ille poeta, in suo itinerario, his versibus.

Hic post longa duo congressi tempora fratres
 Carulus Hesperijs vîctor, Ferdinandus Eois;
 Cum patrijs superent propellere finibus hostem
 Ismarium, atque Ducum longas componere litæs.

Huic autem sculpture, ad sempiternam rei gestæ memoriam, inscriptio talis subiungitur.

IMP. CAES. CAROLO. V. P. F. AAG. EX HISPANIIS ITALIAQ.
 SVSCPTIS IMPERIALIB. CORONIS ADVENTI ET
 FERDINANDO. HVNGA. BOEMIAEQ. REGIE PANNONIIS.
 OCCVRRENTI OPT. PRINCIPIB. AD. PERPETVAM PVZ.
 LAETITIAE MEMORIAM QVOD FRATRES ANTE ANN. VIII.
 DIGRESSI SVMMISSIS INTER MORTALES HONORIB. REGNIQ.
 TRIVMPHIS AVCTI. HOC IN LOCO SALVI. SOSPITESQ.
 CONVENERVNT ANNO SALVTIS M. D. XXX.

FRED. FRAZIVS A MONTE NIVEO STENACI PRAEFFECT.
 MANDATO REGIO. F. C.

AVGVSTI APVD VENETOS TEMPLI D. MARCI DESCRIPTIO.

EN ETIAE vulgo Venetia, præclara & insignis vrbs, imo, vrbium & insularum domina, in sinu maris Adriatici in medijs aquis sita, Regiones seu Parochias habet Lxiiij. Monasteria Monachorum xxxix. Monachorum xxvij. Turres cxv. Organa ciii. Oratoria xviii. Hospitalia xvij. Fora publica liii. Palatia ex. Hortos clvij. Fones publicos cxvii. Pontes publicos, exceptis priuatis, ccccl. Totenim canales habet, quot vicos. Fanum verò nullum, quod non suo ornetur Foro, vno D. Pauli excepto. Areæ sunt, quæ ad ciuitatis decorum latè se extendunt, quæ omnes nundinis, die, qui Mercurij dicitur. At Sabbato D. Marci forum, maximo, frequentissimoque conuentu, qui vel mercatum vrbis cuiusvis totius Italie comparari queat. Forum hoc non vnu est, sed conjuncta tria.

In capite, quod litus spectat, columnæ peringentes binae cernuntur, quarum una D. Marci leoninum alarum signum, altera D. Theodorori stanum sustinet. Forum hoc in longum ped. eccc. in latum cxxx patet, vndique nobilibus adficijs clausum. Preoccupatur autem sumptuissimum ac admirabilis templo D. Marci, quod alterius in fori medijs longitudinis ped. ccccc. latitudinis cxxx, frontem exornat, alterumq; caput eius ex aduersum ad eam nobili lapide perfecta D. Germani tenet. Latera claudunt splendida è marmore adficijs, cum eximis porticibus, & variorum artificium tabernis. Aedes Marciana tota est nobilissimo, preciosissimoq; marmore, nec minore artificio, quæ sumptu construta est. Pauimentu imprimis nobile habet porphyreticis, opheticis alijsq; preciosissimi lapillis tessellatum, cum varijs emblematis. In pariteribus quoq; nobili marmore crucis, ad levam binæ tabule sunt varij lapidis, candore nigra linea distinguunt, in quarum commisura, sanguinum virile, tam excellenti artificio cernitur expressum, vt summan prorsus habeat admirationem, cuius memoriam, vt rari operis, etiam Albertus Magnus literarum monumenis celebravit. Inlyro in hoc fano, ac inter Europe totius magnificentissima censendo, xxviij. columnæ stant, ex marmore solido prestantissimo crassa dimetra pedes duos, altèræ cōuenienti statuta. Tum ad aram summa penetrat gradibus aliquot nobilissimi lapidis a censu est. Ipsam aram testudo tegit quaqua versum in cruce fonticata, la pide opheticis, quaternis fulcita marmoreis columnis, quæ tote signis integris, palmi paulo amplius magnitudine, celeritate perfecte sunt, & sumptuissimum, mirabilique proflus opere, veteris ac noui testamenti historiam exprimit. Post aram alabastretice columnæ paupium duorum, per lucidae, vitri instar, quaruer, religio ac decori sacratissimi corporis Christi posta stant. Ipsam delubrum vtrinq; ante fugilem habet, in quorum uno, festiū diebus, cum Senatus adesse sacris solet, musicorum chorus solennia modulatur vota, in altero quotidie Diaconus Evangelium canit. Sustinet haec pulpa cithara variorum lapidum nobilissimi. Summarum aram insignis tabula decorat, ex auro, argento que facta, multisq; infiniti precijs gemmis & margaritis exornata. Dextra mox in parte, basiliæ medio, lata sublimisq; porta certeius, opere tessellato per illud elaborata, cum imaginibus Diutorum Dominici & Francisci, qui signa Ioachimam Abbatem, effigi curauisse ferunt multis annis ante, quā fanelli illi viri in lumine editi fuerunt. Intra hanc portam, thesauros illos inclitos D. Marci Procuratores seruant, hercule, diuitiarum im mensus acerius, stupendaq; prorsus opes sunt. Sunt ibi coronæ maximis precijs duodenæ, totidemq; thoraces puro ex auro, & cum mirabilis gemmaru varia rum multitudine. Sunt carbunculi, quos rubinos vocat, item smaragdi, topazij, chrysolithi, cæteraq; genera gemmarum & margaritæ, magnitudinis pené incredibilis. Deinde bina cornua monotoreris, eximia proceritate, tertiumq; breuius, item carbunculi, aurea vafa, cochlear ex achates & lapidibus non modice, carbunculus item, fe rubinus maximus, vrecolesus, preciosissimus gemmis, quem Perparum Rex Veneta Reipub. dono misit. Et alia multa ingentium preciorum vas, cum thuribulis ex auro & argento, vrad stuporem videntes adigit Poliphemus mitra seu galerus, qui nouo Ducis impontur, vndiq; puro atro, per oras perq; transfiguratum deornatus, & in zophoro nobilissimas gemmas, & in lumino apice, carbunculu infiniti precijs tenens. Adiutum etiam ingentia candelabrum, paternæq; aures, aliaq; tam multa maximarū opum, vt nisi longissima narratione comprehendendi omnia hand queant. Solet hic D. Marci thesauros, felto Ascensionis Dominicæ, quod maxima pompa Veneri celebrante, quotannis populo intuēdus publice exhiberi. Habet porrò, peraugusta hec D. Marci ædes, atrium, duo ius latera claudens, cuius aream restitutum in opere tessellato veteris Testamenti historia depictè nobilitant, nec paucum in ipso elaborata pulchritudine cedit. Quatera hinc value auditor in templum præbent, cum xvj. columnis è nobili marmore, crassitudinis duorum pedū, apta q; statutæ. Duas portas oculi ona harum faciunt marmoris atri cum niueis onychinis maculis, aperte tunc siue. Porticus huius exterior frons cxxij, columnis porphyreticis opheticis; & marmoreis alijs altitudinis ped. sibi stinet, alijsq; fugilite huic impensis ordine columnarum, non quidem pari cum inferioribus magnitudine, sed tamen euilem nobilitatem cxlv, quæ coronis amboletum aperiam complectit supra vestibulum templi, quæ pariter, vt in porticus, frontes ad exteros cingit, spodiq; fornicatus munitur, & marmoreis columnis. Hoc in ambulacri ope face dotes, felio die Palmarum Senatu ac Princeps subterstante, certas quædam solemnes ceremonias peragunt. Superclium frontis, quod majori porta (quina enim haec facies areas habet, quarum binæ aperiuntur in dies, totidem non nisi quibusdà festiū diebus, vna perpetuo clausa est) respondet, equi ex ære vetusti quatuor inaurati, forma magnitudineq; Turci viu, mirifice ornant, ita q; equorum statutæ, ex Constantiopolii, cum Veneti sicut occupant, transponit, & eo primù ex urbe Roma ex Arcu Triumphi. Titi Vespaliani allat. Tectum fanitonis quinque confalte missiperis plumbico tegumento. Contra Basiliacum interruo ped. lxxv, turris eli eminentissima tintinnabuloru, lata qua quauerum xl. ped. alta cxxx, cum alto summo in apice genji ligno, ventorum indice, quoniam versatile est, & aura quavis circumagit. Sublime fastigium totum aureis vestitur tegulis, quarum fulgor solis reperclusu longissime conspicuus est.

DE PALATIO SENATORIO VENETO.

Magnificentissimæ D. Marci Basiliæ vicina est peregrina Ducis Coria, ex omni parte niueo marmore incrustata, vbi Dux habet, & Consiliarij coeunt, Palatium fanè regium, in quo conclavis multa, & pulchre ornata, aequo armarij duplex, publicum & secerum. Illud omnibus patet. Hoc, niu à Decemviro impetrata venia, nemini. Et sent armi in illo contenta. Decemviro autem & argenteo politissima. Terrium Reipub. Armarium est, quod vulgo Arsenale appellant, in quo triremum, quinqueremum, & aliarum omnis generis nauium bellicarum magnum numerus. Quippe, in quo CC. triremes semper parat, & CCC. homines opus faciunt quotidianè, quibus singulis septimanis M.ccc. Ducati exponuntur. Habet verò in ambitu 11. milliasia, & fatericio muru o circumdasum, opidi speciem pte fert.

Orione

AUGUSTI APVD VENETOS TEMPILI D. MARCI ACCVRATISSIMA
EFFIGVRATIO
Deposac Georgio Novafugia

PALATI SENATORII APVD VENETOS CONFLAGRATIO
Augusti 1577.

UVIA. BHSC. SC 00745

CAPRAROLA.

CAPRAROLAM, IN LÄTISSIMIS CAPENIS COL-
libus, Magnificam Illustrissimæ Farnesianæ familie Arcem,
Laurentius Gambara Brixianus, eleganti carmine ce-
lebravit, Ex quo subiunctum com-
pendium excerptimus.

SIC CAPRAROLAE sedem dixisse super hanc
Quantulum Europa clavis exat opus.
Vt verò sublate epula, scitum fuit Eleemos.
Sic vobis sedet hoc, tunc terras lux mona Sola
Iustitribus, punitaque deos alberci ab ortu.
Hinc Caprarola cel's tendens usq; ad arcis,
Quia strata infuso fana eus inter
Silvarum longo tradius, monteq; capenos.
Hanc primit aibero quam Sol decedat Olympo
Opacatum a nube non fessi mirabimur arcem.
Tunc contrit à Ladon pauci repondet & infuso
An magis opatrum patres muflere coller,
Hai an vulgariter ruita a litorie fedes
Oceani, dulcis est nuptre sententia mentis.
Sed tamquam haec arcem visendi immensa cupido
Me tenet, & generum pariter, nam sapientia Nealem
Audiu, qui pacuit ore per grata Panormi
Florea, sollemnete colo fægantia tella
Horrorum, & pariter latus rurisq; cantemus
Atque a Regentes sonum, partier, & perennes
Fontis Acidalia puto sub fonte lympha.

Lam renova dies, matura uice rubet,
Et incepit infus tenuere coparet omne
Terrarū & pelagi traxit, gaditanusq; alii
Teclū a pollici sumptos sonno excitat hōpfer.
Illi alacres surgunt frātū, quibus Italus almo
Monstrat et iure brevi per collis florētiād; arata;
Denece nouas dēs, oportetq; magm
Atra Farnēc; cū lō declinū ad oras
Fledderū Hispanias s̄tē, noxq; atra redit,
Mox super ant placidum Tuscumq; Ly; orman
Txeruent inueniunt, fondaq; s̄ ymbrecula sonem;

*Fons et origo tunc circumvenientia,
Sustinet fructus tuos trunco, scutellisq[ue] si regula
Sicca immittit mentem facunda ex auro rami
Instat et proprie trunco, sicut fertilis arbus
Ignorat frondes, ignorat a[er], poma sub auras
Efficit, decora horizontem, sicut virgines.
At proponit amas oculis confixum Helenorum a custis
Horizontem, domumq[ue] operam intermitte et reliquit,
Quicq[ue] illamplex medit, un[us] q[ui] se profatur.
Te vere aduenire nona quām late Helenor,
Vt posset hortos florentes cernere, super
Qos no[n]a calore manus, quādque ordine fuisse
Smotris, vel culta quibus magis gaudet herba
Are, ut p[ro]fice n[on]c intermixta lignis,
Et lauro myrtis, tam pat[er] nam catena no[n]ris
Commixta vici domini dignissima videbit.*

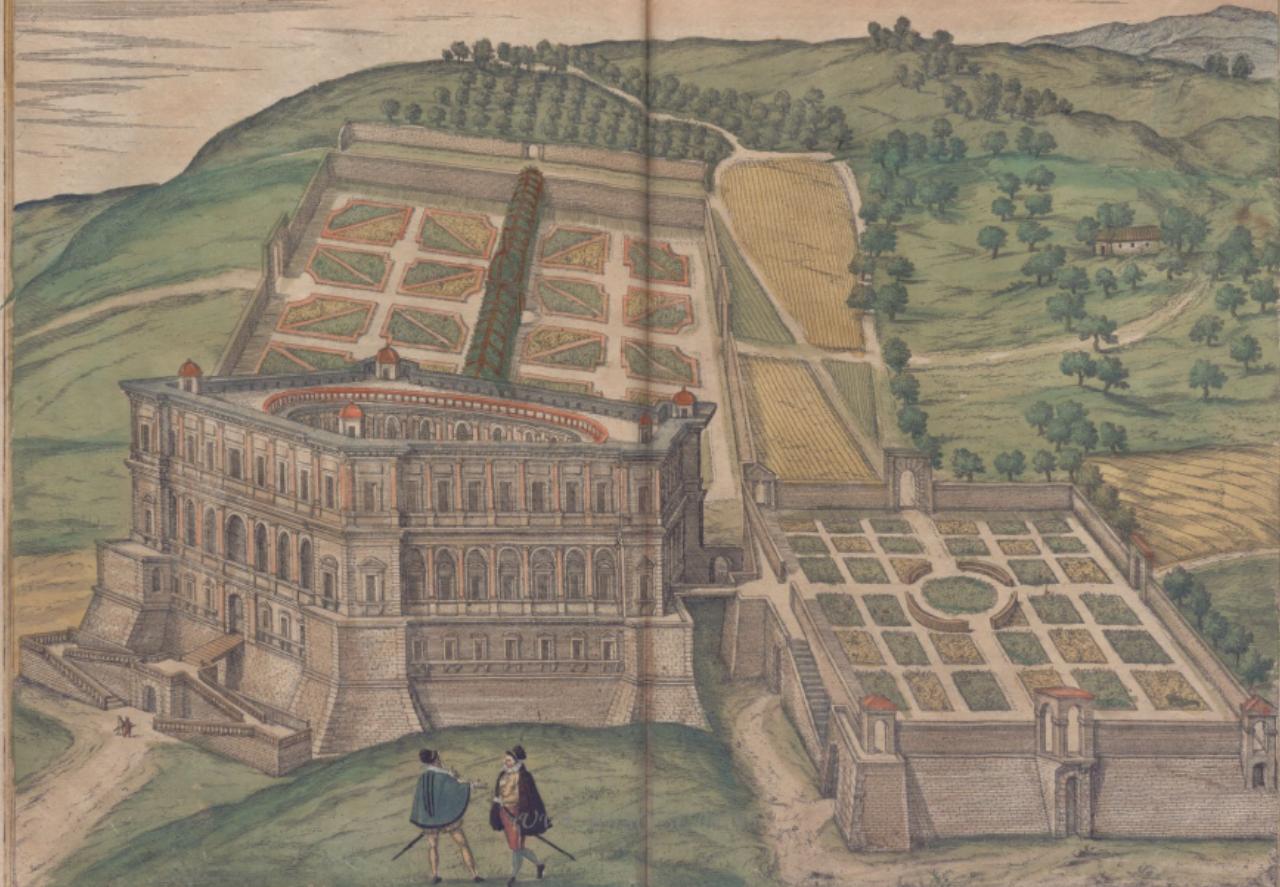
Hac fort purpore Autumnus tempore flores
Areas latas crassi, quanon osculari vlla
Est circum bos latos colles, longinquas circum
Hoc lo: amion ilium florentem interfluit aut mua
Agresti, tabulati, nubesq; aut nosca montans,
Quis possum latre alia creas festinare annis,
Quae si Vetus deit et rufa, et cœli ipse
Autumnus decet illi cum flosset in horis,
Hoc inf. duros ades non morit ab oris
Tima te venisti viri ostendit cuique agros
Sunt, et adponit tibi tuus Tibe Tugaginis.

—
—
—

in glaciem seu vertit hiems flagra sua Padusa,
Seu cuncta terrae Zephyro spirante, frequentat
Visenda has fluvia Romana & omni:
Automa, atque Tagus qui quis habet auctor fontem,
Quibus libat Aram, Rhemeque flent, sanguine,
Cum vigil ex humis strato surrexit Astites,
Et Ladon apertus induit exortore frangit M.,
Facutum videt colum, catig, serena,
Aerag, incipiens pumilio dulcetate verba
Adventus & vertens oculos prospexit in horis
Stringentes sepes, & odora Polaris salce,
Et trans portant em plantas avia sua Ly, ornam.
Haud vuln' visos, dum non teneat aether somno
Rumpere, Sol herbis infuso lumen donet
Deseretur culmine per luxurias preta.
Haec dicens illas in regia etate acepit,
Tunc sanctum scalas, quarum formam in amplius
Est orbem ascenſio facilis placidusq; vobis magnaria
Scalarum in medio statuum, et cumq; columbus
Inclusus validus, que non & furvatae
In primis intrant, vbi sunt subformae et celo
Particulis circumpedita duodenae Quartus
Tentacio signa e (axo) referunt viros
Hilarum valuit, Romanus qui & littus Eamus
Nec non Hispianum imperio tenente superbo.
Motus tremulus agit subiectos, & manu adoramus
Supplex patris aeterni: summe quo Lycras
Atq; manu oī: munitum expicas omnem
Fiducie & seruimus & edocet artes.
Hi vix, linquunt aqua radiantis tella,
Ad virideq; hortos acclivo tractante tendunt,
Sunt pofta his horis a pario de marmore nymphae
Quatuor astantes, manus quae Cervice faxum
Imagens saffiant, sagittis certiunus vbi hore
Di posita, numeri q; fonsundit lumine terrea
Sol lastrat mitido, perenni per matula celis,
Afonus qui uivunt, Colosq; facetas.
Afficit haec: utrum praecepit cultumque, in qua
Capita taurorum ei regens, deadebat, & seu quis
Volvere foret veluti facratorum ora uita vici
Aut lingue audiret Laris monimenta, & Graum,
Et felis fujit alio sub foce fontis,
comites debente fonte intenti
Sape manus sepe a latiunt: miransq; & ipsam
Marmoream effigiem latice effundere ad auras,
Haud autem quām lumen aqua loa, a facie subter
Dabent montis, cum vales venti ad amas,
Viceribus ter latices prouimpiti ad antas,
Dueritq; sanguis, sua gurgite ex gurgite riuar.
Non lugere noſtri cognoscere vatis,
Quid tibi ſons animi eſt nunc tu felicior alatur?
Precepit dum Roma potens te impeti & onnis
Automa, atq; omnia Galia & Hispania,
Miratoris, novis fructu atq; atres ponat,
Et virtudes hortos, quos tua lymphatig, regat.
Et variis latices, & te pulcherrime, quiam
Sub gelido misera forme claudis aquas,

Hæc loca erant olim saxosifæstædæ, ut
Et nunc sumpit aquæ per tibiæ.
Et aquæ cufosæ flauisæ, & saucibæ vndas
In flagræ annætæ dulcia, spiculæ erat,
Hic vñ mæt. Dryadæ voranæ certimæ ante,
Cluio unæ arbutinæ marmoræ naliæ locum.
His omnes erabant marmoræ collæ herba,
Nullæ de celæ nuptæ cedebat aquæ,
Tergeminæ infantes his simæ collæ tacensæ
Præfam., & palme vberæ plenis preuentæ.
Hinc lymphæ exiliæ frondæ ferit isti ibi altæ
Lambæ & etherei lucida signæ poli,
Et quiesce quatione fondosæ acuminæ lymphæ
Effigie, & quamvis si sine mætæ dies,
Apparet totes variæ prefaculæ
Inflæntiæ triæ fondibus arboreis,
Hunc circu[m] folijs spicatiæ, caueâgæ, faligniæ,
Et canere hæc latice velle videtur auctæ.
Te non est fons: lucidior, nec pulchrior vñus,
Item cedit rutila lympha Hermæ aquæ.
Quid tam mihiæ autæ vero habet annæ atrenæ,
Illiæ & p[er]læ latice a gemma miscet?
Si regni imperio datur genæ bahræ teræ,
Et flumæ latice sua Leena bibat?
Te genuis exornant Libycæ de marmore Nymphæ,
Nec non O Ebalio marmore faci a Vennæ,
Cuius sub pedibus mons e[st], qui gurgite seruat
Cunæ, liberatæ raro muræ fundit aquæ,
Tugemus & coratæ conchisæ refulges,
Quæsæ de Periarum littore nautæ tulit.
Suflerat manubriæ vno de marmore labrum
Cypria, quo latices accipit ip[s]a tuos,
Et reddit, quantes accepto[rum] liquores
Eunum spexit muræ a Pantægio.
Cum veræ occulas diversæ partib[us] vndas
Lyces, incavatos procula vndæ viræ,
Tunc Satyriæ, lociæ, madeæ, Nymphæ, Venæ, &
Lapæ, magisæ quo marmore at lucu lacu.
Nam suis hæd alter, quæsæ Vne ergo tristius vdo
Imber aquæ, & pluia scia madeçit humus.
Hi homines multæ nouæ in corpora formæ
Et vellos nautæ per fera longæ canit,
Dat placidum cursum agrestis per compitæ pubes,
Et zephyri audierit per nemus auræ leuis,
Vifæ, sicut circu[m] cedulæ cunctæ monerit,
Et motare suas fraxinus alia comæ,
Quasæ & sommæ dulcem captamus & auram,
Cum Sol ardens lampæ tortæ etor æuos,
Cum necæ arboribus vntlo sub sole cedatæ
Hæc regnante raro regiæ teatæ a fono
Non te proubit ad pedibus vagæ buculæ, vel grex,
In te non fabor vellera mefit osis,
Sed te Paſſeræ potant & rusticæ pubes,
Et misere domino cymbæ gratia tuo,
Quæ ritigæ his tauræ sitæ distone, locum, &
Aigæ, hoc vñ ceriæ, surgere vñt opis
Ergo sum, nec falor, opis, cui maxima Romæ
Inuidet, & tacito vieti a dolore filet.

C^RAPAROLA ARX ET HORTI FARNESEIANI.

UVA-BHSC SC 00745

F V N D I

VNDI, Campania oppidum in plano situm, satis commodè habitatum, per medium strata via Appia, ab ortu & septentrione montes, à meridie & occasu mare habet. A dextris ituris Formias, lacu Fundanus est. Straboni, Melæ, Silio, Ptoloméo; Fundi, sed Antonino Fundæ, Linius eiusdem minit, vbi Fundanos Appiæ securitatem & tutelam prouia esse narrat: post quoque Vitribium Bachum Fundanū Priuerni rebellis principem nominat, quamobrē, cùm à L. Papirio Cons. v. cts Priuernatis, alter Consul Plautius in Fundanos exercitum duxisset, illos ait, Plautius adiisse, non pro Vitribio, vel eius exercitu deprecantes, sed populū Fundanū defectionis crimen haud contingi cōtendentes, quippe, quia Vitribius & Priuerni domicilium habuerat, & ibi militem collegerat, non Fundis, caue de cause laudatos à Confule Fundanos, & abductas ex eorum agro legiones. Strabo, vinum Fundanum & Cœcubum magisque finitimi valde commendat; Vt quoque Plinius lib. 14. cap. 6. Vina tamen Fundana aetatem non ferunt, Itaque Fundanū non debere feruari Martialis significat, his versibus: Hæc Fundana tulit, felix Autunus, Optimi. Expressit multum Confus, & ipse bibet. Vrbem hanc, cum locis alijs plurimis, Ferrandus Arragonum, & Neapolis rex singularium meritorum premito donauit Prospero Columnæ, præstantissimo, fortissimoque Duci, quemadmodum eius egregiæ declarant res gestæ, in Sabelici Enneadibus, & Latinis Leandri Ephemeridibus commenoratae. Fundis adiacet Cœcubus mons, cuius vina multis in locis ab Horatio commendata, vt lib. 3. od. 29. & lib. 2. od 14.

Calamitatem Fundis insignem anno Salutis M. D. XXXIV. Carad' nus Barbarossa classis Solimanni Turcarum Imperatoris praefectus intulit, omnes enim oppidanos in seruit utem abduxit, nec multum absfuit, quin & Iulia Gonzaga caperetur, lectissimæ formæ matrona, quam Vespasianus Prosperi Columnæ filius matrimonio sibi junxerat, atâ venustate ac pulchritudine, vt formæ ipsius fama, etiâ ad barbaras Turcarâ aures peruenierit. Nam Barbarossa Turcicæ clasis Imperator, à Gallo contra Carolum in subfdium excitus, mare Thyrrenum magna classe tenet, ingentem toti Italiae, continuis incursionibus & latrocinijs metum iniecit. Et, cùm in ea parte maris, vbi agri Fundani sunt proximi, versaretur, ad rapientiam eam, animum intendit. Rem enim longe gratissimam Solimanno facturum sperabat, si inter reliquam prædam, tam excellenter formæ feminam asportasset. Cuius cùm se maximè fieri compotem cuperet, extritembus, aliquot militibus in terram expositis, hos eius rei experiundi causa, in ciuitatem celerrimè iubet excurrere: &, cùm iam iam oppidum oppresluri essent, illa sibi metuens, & hæc reciens, nulla mora, nulla cunctatione inter posita, etiam vestibus necessarijs post se reliquit, seminuda per equi celerimi cursum, plus, quam credibili festinatione, saluata pudicitia atque vita, scese, ex spureissimorum, fœdissimorumque latronum manibus eripuit. Qui, cùm omnis pœcius potiundæ se excidisse cerneret, furore, rabieque actus, oppidum diripiuit, incendit, atque à nullo crudelitatis aut libidinis genere, in omni sexu, absque discrimine exercendo abstinuit, atque, tanquam vilissima pecora ad victimam, ita hos ad naues, multis plagiis atq; verberibus cogens, in omnem miseriā, perpetuamque seruitutem, atq; acerba mox subeunda supplicia, abegit. Hanc crudelitatem spatio quatuor horarum Turcæ exercuerunt, Monimenta infuper quibus Prosperi, & Marci Antonij Columnarum ossa, loco templi edito condita erant, vt aurum, ornamentiæ cætera detraherent. Item simulachris passim Salvatoris, Mariæ virginis, aliorumque Diuorum laceratis, prædam ingentem ad naues retulerunt. Ortus hac vrbe Soter Pontifex Romanus, qui ultra annos nouem sub, incommodo Imperatore Commodo, Ecclesiam feliciter gubernauit. Hinc,

itinerem ad Formias, læua, castellum Villa cernitur, Imperatoris Galba patria. Dextra, Las-

cus Fundanus est: & Fundanus in Pliniianis codicibus perperam legi,

Barbarus annotavit. Pisces in eo capiuntur

multi, præsertim, rarae magnitu-

dinis anguillæ.

Mordice.

UVA. BHSC. SC 00745

TARVISIVM.

ARVISIVM, vrbs clarissima Marchia Tarvisina, Gothicis celebrata historijs, quibus traditur, Totila patrem Verona Tarvisijque imperium tenentem huius urbis situ captum, in ea domicilium ac sedem habuisse, filiumq; Totilam, qui postea regnū Ostrogothorum adeptus est, hic in lucem editū, educatumque. Deletare Gothica Longobardorū Regem Alboynū, cum in Italiam venisset, Aquileia cum ceteris huius regionis vrbibus in potestatem redacta, quoniam non tam citò, yni volebat, Tarvisiorum Legati ad imperia suscipienda occurrerant, vrbem diripere, & vastare incendio dcreuifse traditū sed vīctum veneratione Felicis vrbis Episcopi, mitigato sic barbarico furore, veniam, & pacem concessisse. Deinde sedem hic Longobardi posuere Marchionum, vnde regionis nviuer s̄ nomen Tarvisina Marchia profluxit. Postea Tarvisii Opitergiumque ab Rotare Longobardorum Rege subuersum, scribit Paulus Diaconus. Fratere Longobardica, quemadmodum Italiae ciuitates reliqua, sic etiam hæc in Imperatorū & Italie Regum ditionem concessit: dein autem in seculissimi tyranni Aciolini potestate venit, inde in Richardi Caminatis, quem opibus ac portetiā plurimum hac regione pollentem, vrbis Procuratorem ab Henrico vi Imper, auctoritatē libi summi Imperij referuantē constitutum, perhibet Merula, sed dominati occupato, tanquam iustum principem, arbitrio suo cuncta gefisse. Bello etiam, curū Aquilensis Patriarcha dimicasse, Candidus, & Amatus memoriae prodiderunt. Sequentibus seculis Tarvisinorum potius Carrarienses, Scaligeri, postremoque Veneti anno à C. N. M. CCC. LXXXVIII. nempe, per conditiones pacis, que tum inter Ioannē Galeatum Vicecomitem primum Mediolanī Ducem Venetosque, & Mastinum Scaligerum facta est, Exin itaque fidem Veneti nominis vrbis hęc misericē coluit, etiam ijs summis temporibus Ripaltanæ cladi: quānuis enim tum omnes propemodum vrbes & opida continentis ē Venetorum ditione Principū aliorum imperia capessent, hæc tamen nunquam pristinum mutauit. Percus soquidem insigni calamitate Venetorum, hostiumque mirabili felicitate Tarvisinos, quia militum praesidia habebant, nulla, nec etiam auxiliorum spes videbatur, consilium fecisse, dedendi sc̄e Maximiliano Cæsari, si fortuna proflus vrgere, ceterum postalia deinde multa consilia spiritus ac fiduciam refumpisse, potiusq; suprema omnia statuī pati, quām imperium mutare. Interea verò Venetorum auxiliis summo cum gaudio acceptis, ita diligenter vrbē permunitare frumentaria instructa, pristino se in statu conseruasse, tum Andream Mocenicos in historia sua, tum Leander in Ephemeridibus latinis prescripsierunt. Vrbs est Tarvisinum rebus ad visum humānū vtilibus, imprimis affluens, copia namque frumenti, vini, ceterarumque frugum, & pecuaria re maximè abundat. Tritis cum agriculis candidissimum reddit panem, summaq; vino nobilitas. In vrbē, præter amnum Silem, quo perluit, fontium scatēræ permulta, clariq; aquis, & tam aperiū iucūdis, quām potu admodum suauibus emicant: ædificia quoque splendida quamplurima sunt, gens per honesta, lautaque, sublimibus & vivi disingenijs, tam ad literarum disciplinas, quām opes querendas, aliaque luculenta studiorum genera promptissimis.

A Q V A P E N D E N S.

AQVAPENDENS olim Aquula, à Ptolemeo designatum Volaterranus existimat, Plinij testimonio nitens, qui Aquulæ, cognomine Taurenō's (non tamen, vt Volaterranus legit Aquulæ) memorat, Opidum est oblongum in monte positum, via, quæ sena Romam ducit, inter lacum Vulsinensem, & amnum Prilam, sive Paliam, quilapideo ponte sex fornicum transmittendus est. Inde alias pons, quem nominant Cintinum, à quo proximæ vicis appellationes sunt fortæ.

AQVA FIDENTE

Ex archetypo Lodovici Toeput, delineata et romanizada Georgius Hirschvogelus.

TARVIS

OVA BHSC

Mercator

1. Al domo.	7. Sanzio Pianta.
2. Santi Fabiano.	8. Klerico.
3. Santa Margherita.	9. Città di Berga.
4. Santa Maria.	10. Città di Trieste.
5. Santa Barbara.	11. Apenni.
6. Santa Agnese.	12. La torre delle vette.

UVA. BHSC-SC.00745

NVCERIA.

NVCERIA, Ptolomæo, Vmbrorum in Piceno vrbis. Hodie Nocera est, vt Leander ait, Plinio NVCERI NI, sunt, quos FAVONIENSES & CAMVLANOS cognominari tradit, Volaterranus, Blondus, Leander & Niger scribunt. ALPHATEM IAM etiam dictam ex Luvio. Sed ALPHATERNA apud Luium legendum docet Sigenius ex Diodoro, Sed in Samnio ponit hanc Luius. Alfaternorum etiam meminit Plinius. Hanc Nuceriam CONSTANTIAM appellat Antoninus, Onuphrius NVCERIAM CONSTANTINAM COLONIAM vocat; huius meminit quoque C. V. Nanfij codex M. S. Frontini. NVCERIA Colonia Prolomæo, Straboni & Plinio, Campania Pictentiorum vrbis. Hodie Nuceria dei pagani, Leandro. Hanc Cicero ad Atticum non semel LVCERI AM nominat. Quatuor huius nominis vrbes haberent Italia Prolomæus, quarum unam in Apulia Daunia collocat, hanc etiam Neuceriam vocatum Ptolomeo Sutorius. Sed LVCERI A M appellant vterque Plinius & Luius, item Strabo; apud quem LEVCHERIA legitur, Stephano ex Polybijo LVCERIA est, fine A in medio legitur codex Polybijo LVCERIA. LVCERIA DEI SARACENI Leandro nunc dicitur. Addit illi aliquando Diuæ Virginis Citta di S. MARIA nomen inditum. Sed pristinum nomen praualuisse. Quaranta Niceria Prolomæi est in Gallia Togata, vbi hodie Riuo de Lufera est, vt putat Leander, qui hac de Nicerano Vmbris oppido porrò commemorat: Nuceria ciuitas lateri Apennini adhærens, quam Nuceriam Strabo vocat, & à suis lignis commendat. Nuceria quoque Prolobmo dicitur, Plinius Nicerinos Faunonenses memorat, Alfaternam olim cognominatam ali Blondus, id est mihi ad differentiam, utar Italia Nuceriarum videtur factum, est enim in Campania Felice altera, in Apuliteria, quanquam illa verius appellari Liceria debet, nimis vrbis hac Alfaternam, item à Campania Nuceria necnon alia ejusdem nominis in Apennino, agro Murineno discatur, quemadmodum Volaterranus scribit. Idem quoque contendit Alfaternam Vmbris ciuitatem ab hac Nuceria diuersam fuisse, prorsusque deletam. Ego credere ausim, aut hanc vrbem Alfaternam esse, aut illam loco saltem propinquum extitisse, ut eiusdem nomen post hunc Nuceria sit additum, quod ab eis eiudem nominis inter seceretur. Alfaterna mentionem Luius sepe facit, p̄ḡ ertim cum Linius Consule, eadem obſidēdam profectum, & oppidanos in populi Rom. porficiatē redire coactos scribit. Proper montis, in quo Nuceria, radices Topinius annis, Tinnam Plinius vocat, infimam vallem percurrit, cui inde Topinius nomen vsque Fulginium. In Tinnæ ripis ingentes palliū apparent & dificiorum ruinæ, fundamentaque maximorum operum, que à Romanis ad tutelam Viæ Flaminie facta quondam: ea enim secundum Tinnam P. M. XII. emerintur. Ita haecens Leander.

CASTELLVM NOVVM.

CASTELLVM NOVVM, in Appennino oppidum, via, que ad vrbem Romanam ducit, cuius incolae naui & industrijs, prefertim in lanç, vini, ac olei negotiatio. Fertili namque est agro, partim campestri, partim collino, ex quo ruralis negotiatio occasio, qui frumentum, vina, oleum, ceteraque ad vitam necessaria, copioso prouentu proferet. Duodecim milliaribus ab Urbe Roma na distans, impositum vig Flaminig, quod Antoninus illo itinere, & nomine Castrorum recenser, vbi vi strate pars cum veltigis quibundam & ruinis aedificiorum superest. Nunc Porram primam vocant. Sequitur secundo Tiberi pons Milvius, quo via Flaminia per amne iuncta, primusque datur in Latium & suburbia Romana ingressus. Eadem hac via Ciuitas Castellana parcellis in rupibus occurrit, quam quidam Vicerium fuisse Urbem à Romanis decennio obſerfam, propter munitionem loci situm arbitrarentur. Quod tam Leander ex situ loci, refutat. Ad Iquam Mons D. Syueſter se offerit, quem Cato, Vergilius, & Strabo, Montem Soractem vocant, Sacer olim Apollini habitus. Mons D. Syueſter postea dictus, quod in eo Syluester Pontifex, meu Constantini Imperatoris latitauerit.

NOCERRA
in Appennino mate

Occidente

CASTEL NOVO

UVA. BHSC. SC.00745

ELEGANTISSIMVS AD MARE TYRRHENVM EX MONTE PAVSILIPPO NEA- POLIS MONTISQUE VESVII PROSPECTVS.

opolis, Regia maritima vrbs, caput totius Capaniax, & illius Regni Metropolis, trianguli formaliter inqualitatem, ca, qua mari alluitur, parte, curuatur in modū dimidiata lumen. Hęc maris vicinitate, portus amplitudine, salubritate aēris, soli vberitate, fōrū copia, hortorum amentitate, rerum deniq; omnium, quas humana vita desiderat, abundatia, nulli cedēs, & ora tā excellenti& fœlici cum toto Campania agro, ut palāst, vno in loco gaudentis opus efflentura. Arces in eis tres precipiū, ex quibus ab omni irruente vi se facili potest tueri.

Noua in ipso virbi ingressu ad maris litus forma quadragulari, lapide Tyburtino, mecenibus & turribus crassis, fossa; duplicata, ea parte qua virbe respicit profundissima, illo ipso loco, quo fuit Monasteriū Prædicatorū, posita, cuius porta interior ex marmore pulcritura & area quadrata oblonga & ampla. Aula quoq; spatiolim, in qua quotannis cōuentus regni celebratur, & Procer singulis septimanis bis sui facit copiam, supplications & querelas suscipit, iudiciumq; exercet.

Vetus, ad viam Capuanā adiuncta, antiquissimas picturas & aedes referit. Estq; in ea armamentarium, in quo inter extera ~~terram~~, Regis Francisci ad Ticinum capti elegantisima, ex optimo ferro fine villo auri armata facta, hanc C.C. Hispani custodiunt.

Tertia, in rupe altissima ciuitati in cōbente, vnde virbi quantumuis ab hostiis occupate faciliter potest imperari. Excisa in faxo tota est à Pyrrho Aloysio Caſarē Præfecto militi, auxiliis D. Perri de Toledo Caroli V. Imperatořis Proregis, capta Carthaginē, regnoq; Tunetano deuicta, & bellis tormentis, qua ex pugna Saxonica similius huic rastata sunt, refertissima. Aedicula itidē in ea, in quib; artifices habant, quō obessa nihil desideretur. In eisdem ciuijs subttereis ligna & alia necessaria afferuantur. Per cuniculos plurimos equites & pedetes tuto emitti & introi- mites possunt, vulgo Caſtel di S. Elmo oī S. Martin à templo, quod infra canā est, & Carthusianorū Monasteriō Regio & pulcherrimo. Vocatione etiam hoc caſtrum Brigila, quasi dicas Frenum equitis benoꝝ amētum jam, eō, quod Carolus V. ex Africa reuenerit, & videns plures equos depicito Neapolitani ablaꝝ freno (tale signum eorum esse dicunt) commoueretur, eius præfido ferocē & temerarium hunc equum, ne Domino posse relucari, conſtrigere. Coepit itaq; sub specie voluntarii & tēpī, hoc caſtrum extruere, & in eius opus indomito, id est, Neapolitanis, freno, seu brigilia, eos domuit. His & alia duo addi possunt, L A V I C A R I A I C I L E C I, in quo ius populo redditur, & causae ciuiiles tractantur, capti& seruantur. In qua non unquam bis mille, & plures captiui, uno tempore detinentur.

Caſtelū Oui, modico extra Neapolim spatio, in insula Mergeri, vnde Meagru veteres appellabat, primo conditore Guielmo tertio Normanno, diu Normannica vocata. A quinque agmina Hispanis excubitoribus seruator.

Vesuvius mons his locis imminet, multorum auctorum cōmemoratione clatus, mare, versus Neapolim spectans, quē Strabo hunc in modū describit. Vesuvius amēti si lumen agrum habet, praterquā in vertice, vbi planities est, nullum omnino fructum ferens, solo cineribus oppleto, scrobibusq; caueriosis exulta saxe, quod calor indicat, ostendens, quapropter superioris terrae temporibus ardore solifli, ac intus incendiū materiā ac fomenti eſe colligitur, quibus deficientis ignis quoq; ceſſet. De Vesuvio Procopius li. 2. de bello Gothicō, in hac sententiā scribit, accepit à Neapoli ferme LXX. ftađis, vrbemq; ipsam & Aquilonē spectat, vndiq; à circumiectis montibus diuīſus, circum radices saltibus sylvo sūs, vti etiam in summis cacuminibus, quippe, vbi in iūis horridusq; est. Medio ciuius vorago profunda, quam in intima terrae vīa circa penetrare conēdura est, hinc ignis & flamma prouumpunt. Ita ferè Procopius. Conflagrationis eius etiā meminit Beroius lib. 5. antiquitatē anno penultimo Aralii, septimi regis Asyriorum, multis diebus Italianis tribus in locis arſiſe scribens, circa Itros, Cumas, & Vesuvios. Quam rē dīo exactissimē perfecequuntur eſt hac tentiū. Sub Tiro horribilia quadā in Campania accidere, que magnā admirationē habent, nam sub aurum in tempus ingens incendium repente exortū, quo mons Vesuvius conflagravit. Is mons, mare spectatad Neapolim, habens fontes ignis maximos, ac olim ex omni parte excelsus erat; sed tunc ex medio ciuius exigitur, nam ea parte tantum exufit est, extremitas autem intactus integerq; permanet ad hęc ēpōrā; ex quo fit cum ignis externas partes non exurat, interiora verò consumantur igni, rediganturq; in cineres, vertices, qui circa sunt, vñq; adhuc veterem altitudinem habent, & pars ignis contumpli eſt, dū in le coit, concava facta sit, ita, vt totus mons (si licet parua cum magnis conſerve) formam habeat amphitheatri. Et cetera, quia iam commemoratus auctor de Vesuvio incendio ad longum commemorabit, sed & alia de Vesuvio monte stupenda, vide in Indice. Appositū nunc eius pedi oppidum SV M. M. A. q̄ moūtē ſumnum vulgo vocari dicunt. Sunt tamē qui ſummanū appellari putent, ab agri eius preſtantis fecunditateq; ſumma, vini quoq; Graci eo naſcentis abundantia, (id Pōpeianum appetat Plinius), ob vicinitatē Pompeiorum, vti etiam Volaterranus probat) item ab vere varietateq; maxima fructuum optimorum hoc trātu prouenientium, Blondus ſumnum dici vult, tanquam montem altum, quod fit in proprieť Neapolis; etenim cum vno latere mare, ceteris vndique plantis amētis ſumam habeat, præcelitus inter ea camporum & maris aquora conficitur.

PAVSILIPVS MVS Mons, Romā Neapolim tendentibus, occurrit, inſtar promontorij in mare vergens, Eum ita Plinius appellat. Columella Cefarem iuxta montem hunc pīſcīnā habuisse scribit, in qua pīſcis vnu annis sexaginta vixerit: cuius quoq; mentionem facit Plinius, cum eiusdem montis l'auſilippi commemoratione. Viam qua Pureolis ac item à Turre Patriæ Neapolim itur, interfecat, & præcludit, quam obrem in perfoliis effet, aut ambitu longissimo circum undus foret Neapolim peritius, aut ardus iugorum abruptusq; vertex superandus. Itaq; per cauam montis viam, ſumptu artificioq; mirabilis exefit in fine direcō commercari poſte conſlat. CR Y PTA M nunc appellant: Strabo ſpeluncā dixit: de qua, defcripto prius ipso monte, diligenter, & abunde differemus. Mons vndiq; tum cultura fructiferisq; arboribus, tum vallis, hominumq; & domicilijs nitet. Planities ante a cēnū amētissima pīſcīnā, tota fragmentis fertili, & vitibus qua præaltis arboribus coniuncta sunt, nobilitateq; ſueci præcelunt, exornata. Paſſim etiam horto nobilissimis arborum generibus, maxi meiq; medicis ac ſimilibus conſitos videare eſt. Initium hinc crypta per intima montis vīſcera ſaxo mirabilis opere excīſo, tranſitum direcō probentis: qua de Strabo ſcribit, inter Neapolim & Dicearchium in monte effōſam ſpeluncā eſſe (quemadmodum & aliam Cumas tendentem) per quam via multis ſtadijs, qua duo contraria plaustra cōmēcare queant, pandur. Hanc ego diligenter exactiusq; cognoscendi desiderio metiri volui, & pedum amplius XII. in latū, rotidem in altū, à fau- cibus

O.R. 5.
Elegansiss ad mare Tyrrennum
ex monte adipo NEAPOLIS
monumentorum prospectus.

cibus vbi introit ad finem vsque coniecte cauerat II. M. & ab oſio quo exiit ad Neapolim via quidem drecta sed in faxum incisa D. in longum esse cōperi, qui in totum milliarū nostrorū temporū, vel M. P. mensura perfecta est. Pars tamen aperta, latitudine coniectam aliquanto, duplīcī altitudine supera: neq; recta est vt altera, sed flexib; quibusdam finiuota. Fenestrōlīm, ferū spiraculī pluri mis lumen in opacū in fundebatur, quibus nūc omnibus obtratis, iunius perpeua tenebra fuit, & in oītis tantū lumen ingressū fēget rāngū stellā procul appetat, intus iter agentibus. Actate Seneca non minor eius obscuritas quam maiorum nostrorum memoria fuit: scribit enim ille, se in crypā Neapolitanā fuisse, qua carcerem vñquam aut extensiōrem, aut obscuriorē haud confixerit. Rāfanus erat fācū cum nullā omnino lucem haberet, nimirū fenestrā terra cōpletis, & oītis etiā ruinis veripibus cōnūctis, adeo, ut in gressu ab oīt; lumine perhorrendus esset, Alfonsum Aragoniā primūq; Neapolis regem, fauces, vt nunc sunt, aperiuſſe ferū, pūrgatiq; scribit, quo sine metu per caueranā cōmēre licet. Eam operam laude summa dignā, profectō fatendum est; ingenti enim voluprate lumen oītis immisum procul tanquam fidus euntēs cernunt, ad quod iter dirigant. Ego penitus omnia cognoscendi studio pedibus incedens, prēente lucerna, diligētiam & industriam artificum qui tam drecte fodere potuerint vehementer admirabar, ac postea nō semel apud curiosos homines questionibus inēctis, qua tandem ratione id aspergē operā potuerint, ita propemodū omnes sentire cōpēti: prīmū, in summo vertice montis contīnuum signum, & ab eo linea recta vltro citroq; duclat ad oītiorū in pede clivū loca: his ita designatis, inceptam ibi fodinam, ac deinde ad normam exacto directōq; processu, ab oītūtam. Mirabile profectō ac immensū opus est; quanquam de auctore scriptorum sententias varietur. Zenobius Acciueulos ordinis Prædicatorū monachus, Græcā Latinq; doctissimus, in Panegyrico quodā vrbis Neapolitanā ac ciuium eius, nōnullos à L. Lucullo factū, alios, à Bassō dixit, tantū referat. Nos, Coceum auctorem exīfūmamus, verbis nimirū Strabonis in harentes, qui, vt anteā cōmemorauimus, Coceum caū illam ac subterraneam viam à Cumis vsq; Baiae, & alteram à Puteolis ad Neapolim fecisse tradit.

Stephanus Vinandus Pighius, Herculus suo Prodigio, hec, de ita monte commentatur. Pauli pūs, inquit, mons arduus quidem, vīci satem pulcherrimis excutus, & villis, etiam oīlī, vt ex Plinio & alijs consit, habitat; instar promontorij procurrit in mare Siculum, viam præcladūtēt Neapolim & Puteolos: qui quidem summo cum labore moleſtia, viatoribus luperandus erat, vel vmbitu longo circumēndus; priuilegium maiorū industria perfodiret. At vērō per imas radices aque intima vīscera pertutus, vīa itinerabitās re trāmitēt planā atq; faciliēt aperire. Et Hinc quidem ab antiquo Græci monētū non ineptō videntur insigniē nomīne οὐρανοῦ appellantes, vel ad tempore moleſtiarum atq; laboris: quo cognomine & louem ipsius celebratūt Græcītēt, & apud Sophoclem legimus. Mons quidem pertulitūt ad pallū plus inīus mille, viaq; per fodinam illam patet la pedes xii, ac tota demalata, sicuti Strabo testatur, duo contraria plastrū simul cōmēre & tranſire possunt. Speluncam appellat ipse, Seneca cryptam Neapolitanā: vbi forte athletarum omne se per pessum scribit ad Luicium epistola L. VIT, cum per illam Baijs Neapolim repereret. Repperit nimirū in via lutī caromata perabantur, & in ipsa crypta Puteolani pulteri haphen. Eadem expertus in inferno Carolus Clitūn Princeps, cū Anno n. d. LXXXVII. illac. transiit, eiusq; comites, sicuti omnes solent, qui multi simul vel pedes, vel equites illam tranſante. Itaque cū extēnbris illiſ ſlauſ prodūt, in iuicem intuiti non ſin cachinno admirabantur, excutēdūt in q̄m fatis reppererint. Caufa perputi pulveris illius in promptu est, quod vēntus aut pluvia nūquā ed penetrat, nihil in ſpecu oītis, humectat. Cū inigit illi pulvis motus, vt idem Seneca dicit, in ī volutatur, & fine ſpirātū ſi inclusus, in ipso, à quibus inicitatus est, recidit. Ex cuius verbis quidem colligimus, Neronis temporiū nullas speluncāt istam habuisse lumen ſenitela, vel aeris ſpiracula, præter quā in veritā, ſcibus, Nam carcerem longū & obscurum vocat Seneca, in cuius illud, quām ipſastenebris videre est. Aferit attamen Cornelius Strabo, per montis crepidinē ſenitela plures varijs locis ex aliū lumen infundit. Quibus omnibus de nū vel terrātū, vel negligētū temporū obtratis; tenebre profundas speluncāt longū ſilvānū illam obſedite, non eft mirū. Hoc quād contēgit, in obſcuro nūc item est. Petrus Raſanus Siculus, Epīcopus Lucearius, ante ſua tempora, filicet, ante annos centū quinq; aginta plus minus foramina, quib; lumen admitteretur, in ea crypta, ſuile nulla, testatur. Obſtrūtā ſtātem ſeruunt, atq; ve rībus vīrīmque fauces, vīrīgreflus ab ipſi, lumen cunctis effet perhorrendus. Tunc Aragonum Regem Alphonsum prīmū, in potestate prouincia redactā, complanata, dilatataq; viam ac fauces perforatēt montis dorsū, atq; duas aperiuſſe ſenitela, quālumen obliquū in median ſpeluncāt ex aduerto nunc infundit. Tanquam nūx quēdam in ſparſa ſolo lū illa tranſeuntibus aperat à longē reſplendēt in obſcuro, priuſquā ſenitela videri poſſunt. Et item in tenebroſa vīa medio Sacellūm exiguum excūfūm in pariete faxo; in quo noctē dieq; lampas ardēt viatoribus externe lucis memoriāt suggestit, nec in tabula pīcta noſtrā ſalutēt in virginē matrē. Maria natam ostendit. Ad ampliātū opus immortalitate dignū, restaurauitq; noſtrā memoria. Petrus Tolentinus, dum Caroli. V. Imperatoris ſuipicis regnum Neapolitanū ad ministrat. Itaque nūc ſtātem ſecūtā ſtātem vīa per montēs drecta est, vīa cryptā ſuiprā, lumen à longē velut ſidū ſuodān per oītūm ad aerielū ſuiprētāt, ad quod eundēs in tenebris iter dirigant: quibus item facile atq; inuidūt ſtātem, obuios quoq; per lumen illud in ſpeluncāt intrantes, tanquam pygmæos procūl, vel equites vel pedes cernere. Quiniam prīmū animo Xerxes tam inūfūm opus aggreſſū fuit, aut quod tempore factū fit, feruntur eritordūt varia ſententia. Sed præterea muſi vulgi feromē ſuiprētū, magici poēta Virgilij/cuius ante fauces crypā ſuiprētū ſuile plures tradūt/ incantantē ſtātem attribuentis. Item eos, qui Ballū, nūc quēdam, eius auctore adferunt, cuius nūmo, quod ſciam, veterū meminit. Nos ex Strabō Cornelio quidem colligere videāt, atq; que is ex Ephoro, Homer, Græcisq; ſcriptoribus alijs, Cimmerios antiquissimos populos in illo Campaniā traectū iuxta Baiae, Lucrinū, atq; Auernum in antris atq; subterraneis ſpeccubis habitat, cauerisq; quib; ſtātem inter ſe committant, eſſodiflē ſtātem, pertuſile montes: nec non per ſacerdotēs ſuos neclomantia, ac diuinations ſuas in ſpeluncāt profundiſſe exereſit, peregrinos & aduenas ad inferorū oracula deducendo. Quagente delecta, Græcos, qui regionē illam pōlū incolūt, quie Cumis Neapolim condidere, Cimmeriorū ſodinas illas, vt opinantur plures, ad hypocauſta, thermas, vias, aliosq; versus vīlū accommodaſſe. Nec minus Romanos, Græcum exemplū, propter magnificētā pluri- mūm auxiſſe ſubterranea illa opera, cū iam rerū domini, ſeſſelus ac viſas oppidorum in ſtar ibide mētrūt, atq; Puteolani pulteri ex ijs montibus extracti, rare virtutes ad adiſſorū ſtructuras firmandas, fundamenta, in aquis ſolidāda, lam innorūt. Ad ſiſmat autem Strabo, ſua quidem ſtāte, cū Auerni montis ſaltus aērem corrumpentes exciderint ſub Augusto M. Agrippātūm inter alia antiqua, & magnifica opera, ſpectum ſubterraneū vīque Cumas effūlum apparuit, quem vna cum alta, quā inter Puteolos atq; Neapolim eft, Coceum quendam perduxiſſe, fama tenebat. Cuius inquit, ſtāte, fortassis vīſus regionē ſobinūt, vt euſum modi ſubterraneā vīa, cauerisq; ſtātem. Ex eius autem hiſce verbis eliciamus, dū ante Strabonis tempore Coceum gentem in Campania floruisse, crypā ſtātem ibi ſuile, nec de eius auctore quid aliud tū certi constitūt. Nec veri ſimile mihi videtur, opera L. Luculli, qua maxima & ſumptuofa ſupra modū in ijs locis fecit, quorū ob causam Xerxes togatus a Pompeio Magno, Tuberone, Cicerone, ceteris principibus vībū appellatū ſuile, Straboni ignoti ſuile. Quapropter nec in eorum ſententiam pedibus eo, qui voluit ab ipſo propter viam ſuam ibide, Paulyſſum per ſolūmērre ducit, quod à Marco Varro, Plinio, atq; alijs memoria prodūtūt, à Lucullo montem iuxta Neapolim maiore in pendio, quām vil- lap ſuam adiſcaſſe, exſlūm effe. Sed in quem vīfūt? quālo. Non vt ita viatoribus commodū faceret, fed vīe ſuiprētū aperiret, ac mariſ vīdas, cūm plaret, pīſcīn ſuī ſuimitteret: viq; pīſcībūs per viuaria tam ſtāte, quām hyēne commodas ſtationes intra montis caueras pararet.

VIA LIBRIS SOLO 00745

CALATIA.

CALATIA, quam nunc Cajaziam Italorum vulgus appellat, antiqua vrbs est Campaniae Felicis, prope Vulturum amitem. Capua VIII, Neapoli vero XIIII Italicas milliaribus distans.

Fuit olim Municipium, ut patet ex pulcherrimâ inscriptione, quæ legitur in vetusto lapide in foro ipsius Ciuitatis, & ex historicis etiam quam plurimis, qui narrant Attium Calatinum funatum esse Dictatura, supremo apud Romanos magistratu, quo non potuisse fuisse, nisi Municipis fuisset, cum Municipis tantum Vrbis Romanæ munera participes solum fierent.

Eam fuisse præcipuum Campaniæ Ciuitatem, patet ex Polybio, qui lib. 3. enumerans causas aduentus Annibalis in Campaniam, hanc quoque addit, ut potiretur scilicet, nobilibus ciuitatibus, Capua, Atella & Calatia.

De Capua, Atella, & Calatia, habetur frequens mentione apud Liuium, & Plutarchum in Annibale. Cicero (licet P. Manutius) perperam, quod pace sua dictum sit, ac contrâ veterum exemplariorum omnium autoritatem locutus illius corpperit, prout etiam Virtus Amerpachius & Viatorius, qui pro Calatinum Calatinum, vel Galathinum legunt, meminit lib. 13. Epitolarum, quæ familiares vocantur, de Hippia Philoxeni filio Calatinio, hospite & necessario suo, & de legibus Calatinorum, quibus vtabatur, ne quidquam publicum, nisi publico nomine possideretur. Ex qua Ciceronis Epistola etiam apparet Calatiam Municipiū fuisse, cum eam suas leges habere dicat, quod proprium Municipiorum erat. Colonizamq; & ceteræ Ciuitates, populi Romani legibus astringebantur.

Meminit etiam Cicero huius Ciuitatis lib. 16. ad Atticum, Epistola VII. his verbis (qui liber adscribere cùm ex illis videre sit, quanti Octavianus illam Ciuitatem fecerit) Kal. vesperi litteræ mihi ab Octavianō redidit sunt. Magna molitura: veteranos, qui que Casilini & Calatia sunt, perduxit ad suam sententiam.

Idem denique Cicero, cùm in Rullum oraret caufam, & de Capua excellētia verba faceret, Calatiam quoq; inter præciatas Campaniæ vrbes commemorat, his verbis. Romam in montibus positam, & convalibus, cœnaculis sub latam, atq; supenfam, non optimis viis, angustissimis femoris, præ sua Capua, planissimo in loco explicata, ac præ illis femitis iride debut, atq; contentem agros verò, Varicanum, & Pupinum cum suis optimis, atq; vberis, campis conferendos scilicet non putabunt, oppidorum aut finitimarum illam copiam cum hac perrisum, ac per iocum contentem. Labicos, Fidenas, Collatiam, ipsum hercle Lanuum, Arianum, Tuclium, cum Calibus, Thencio, Neapoli, Puteolis, Cumis, Pompejus, Nuceria comparabant.

Exst adhuc magna pars veterum iutorum, qui fuerant tantum ex quadratis lapidibus sine calce, aliòvè genere ferrum in natione struxi, præferentes haud paruanis Vrbis eleganiam.

Antonius Sanfelicius Monachus, elegans de Capania libello, Montana est, inquit, Calatia, suprà quam, seorsum tamen, ingens quadriga fuso surgit opus, quod rupis faciem oculis offert, ferruminato nexu lapidis bus aptè inter se coherenter. Hæc fuisse atq; oppidi mœnia sunt qui dicant, quos, ego nō sequor, opinor quæ ciues per ea tempora habitasse, vbi adhuc habitant. Argumenta mihi est perennis aqua influens subteraneo rivo in cisternam veterem, quæ in oppidi est umbilico, ipsaq; aqua per aestuosa menes ob innoxio frigus ciubus gratissima est. Addo etiam testimonium super portæ ibi marmoreæ tabellæ, in qua hoc incisum est Epigramma.

M. GAVIVS T^F
QVISELLVS Q^F.
GALLVS
DVORI VQVIÑQ.
CRÉPIDINES CIRC
FORVM SPF.

Si ergo hec erat forum, continuo & oppidum, nunquam foro mœniis excluso. Habent hi colles oleta distincta oleastris, quorum bacca non carne, sed liquoris dulcedine commendantur.

Hæc Cisterna, cuius auctor hic meminit, etiamnam Calatinum commode inseruit. In foro enim Ciuitatis, in signis est pectus, qui cōflat magno subterraneo adiicio in tres partes diuisio, mirabilis artificio factus. Nam cùm intrinsecus non solum singuli parietes, & camera, sinit solido marmore muniti, verum etiam ipsum pavimentum adeo tauris fatere panitus non posse, tamen perpetuo abundat aquis, mirantibus cunctis, nomine causa abundantia quærum adhuc sciente, licet vulgus illorum hominum, pro vniuersitate caput, varia iudicia ferant.

Sunt multa in ea vrbe antiquitatis monumenta, & veteres inscriptio[n]es, quas omnes h[ic] intexere, vna h[ec] pagina non tolerat. Illud tamen silentio præterire non possum, quod etiamnum in ipso foro Ciuitatis existet simulachrum lapidei Priapi, paucos annos in ruderibus antiquissimi templi Veneris Felicis repertum, Quale simulachrum nec in antiquitatibus quotquot Rōmæ sunt, neq; in alia vla vrbe, quod sciā, reperitur.

Fuit Calatia in primis ipsi crescenti Ecclesiæ temporibus Episcopatus titulo insignita, ut patet ex publicis tabulis, ab vsque Anno humanae salutis CCC. confectis, ubi mentio habetur Episcopatus Calatini.

Fuerunt inter illius vrbis Episcopos duo sancti viri pietate & miraculis clari, S. Ferdinandus scilicet, & S. Cyprianus. Ferdinandus qui iam dudum ante Stephanum illam Ecclesiam rexit, Hispanus ex regali Aragonie profapia fuisse traditur, quo tempore clarerit ignoratur. Eius corpus seruat in templo suo nomine dicato, in oppido Albiniiano Calatinæ Diocesis. Stephanus, Italus fuit, elatuit tempore Landulphi Principis Capue, cuius corpus seruat in ipso Episcopali templo, suo nomine dicato. Eius festa dies celebratur IIII. Kal. Nouemb. quia etiam populo ostenditur illius digitus, qui est adhuc integra carne.

Ecclesia

CALATIA

*vulgo Caiazo,
per antiquam Cam-
panie ferevis op-
pidum*

Ecclesia Calatina, per antiquum & paucis in Germania & Gallia notum, sacrarum imaginum ysum obseruat, per quem accuratissime comprobare videretur. Imagines, hinc quoque in finem, in ecclesiis fidelium affermaruntur, ut Laicorum libri existant. Nam Septimanæ fanticæ, fabbato fanticæ, dum in eminenti Cathedrali Ecclesie loco, in qua Euangelium decantari solet, Prophetæ decantantur, statim, prophetica lectione una finita, ad plebem fidelem in Ecclesia collectam, à sacrorum ministro, eodem ex loco de picta explicatur, & euoluitur charta, imaginum & colorum varietate ad viuum expressa, cùdem ipsam prophetia historiam, quam Canonicius iam antè decantarat, representans. Ita, ut duodecim prophetis decantatis, duodecim picturæ inter se connessæ, & baculo complicatae, sensim in iunctum euolutæ, fidelis populo speßandæ proposita, duodecim prophetias quasi viua voce populo explicent, & interpretentur. Fuit etiam in eadem Ecclesia consuendo vetustate comprobata, ut die Louis fanticæ, quando Mandatum Domini de more, & ritu maiorum celebratur, in Sacello S. Trinitatis nuncupato, Altare concavum trium digitorum altitudine, trium pedum latitudine, sex vero longitudine, viuis Cadi capax, vino impleretur, quod fideles in Cathedrali Ecclesia pietatis ergo congregati, interea temporis exhaustibant, dum absoluто Mandato, duodecim pauperum pedes ab Episcopo lauarentur. Ertenunt Ecclesia hanc consuetudinem vix ad Concilium Tridentinum, cui tunc, non sine communi Ciuium dolore, derogatum.

Ornamento, quo duratoro Ecclesia Calatina cōdecoratur Octauij Mirti Frangipani Antistitis sui virtutibus & nullis non seculis laudanda prudenter, qui nomine Sumi Pontificis Gregorij xiiii. Civitatem Bononiæ bonis legibus gubernauit. A Sexto decinde quinto, ad superiorem & Inferiorem Germaniam omnesq; Belgij Provincias, eo tempore, cù potestate Legati de Latere, destinatus est Nuncius, quo periculosisimo bello præcipua Nunciaturæ loca ardebant. In qua quidem functione octauum in annum Coloniam porissimum refedit, & tanta maiestate, grauiſſima Rei Christiana publ. negotia administrauit, ut Serenissimus & Reuerendissimo, Principi Electori Colonensi Ernesto, Bauariæ Duci, Parmensi Duci, Senatu Coloniensi & universo demum Clero gratissimus fuerit. Post, ob virtutem & meritum à Clemente viii. ad Episcopatum Tricariconiæ cœctus, magnum fui defiderium apud omnes reliquerit; quando ab eodem Pontifice ad grauiora pertractanda negotia, ad Archiepiscopos Electores, ceterosq; Germaniæ Principes, ablegatus pergregiam ibi operam Religioni & Clerico restaurando praefat. Tanti certè temporis residentia, & rerum viue ele- ganter cultus, de Colonensis Ecclesiæ statu accurate informatus, opus eruditum confcripsit, &

Ecclesiastica illius Ecclesiæ & Cleri Reformatione; quod, ut ad communem & publicam utilitatem in lucem prodeat, omni- bus votis optandum.

GALLIPOLIS.

ALЛИPOLIS, vrbis in Salentinis & Magna Græcia; cuius fines olim Strabo delineat inter r̄nā T̄rr̄hem & Adriaticū, omnem illū Brutorum & Lucanorū agrum, & pr̄terea r̄bus c̄fcentibus, vniuersam tenuissimam Siciliam testatur. Cato, Magnam Græciam vocatā perhibet, oram, sinuū cīcumēctam Tarentino. Nam cīcum sinuū Tarentinū, inquit, est magna Græcia. Id h̄ic Regioni nomen obigitse Scriptores tradunt. Quod, cum hic ad sinuū Tarentinū, tum in Lucanis Brutisque Græci, ad nouas quærendas sedes, patria digressi, diu constituerit, v̄besq; plures, quam in vlla quavis alia regione, condiderint. Aliast tamen aliorū rationes Leander prolixius commēmorat in sua Italiz̄ Historia, quas nostri instituti ratio non fert, in topographicis vrbium descriptiōnibus referre. Ad Gallipolim igitur nunc pāulū proprius accedamus, oppidum in ora, & in ipso quasi sinu ac cauda Italiz̄ situm: Anxa Plinio, De qua Mela. Vrbs Graia Gallipolis. Et Nonius Pontianus, obseruationib; suis in Melam, Pro, vrbis Graia Gallipolis, scribendum putat. Vrbs Gallica Gallipolis. Plinius in tertio. In ora, inquit, Senonum Gallipolis, quæ nunc Anxa: Erit igitur Gallipolis dictio composita, ex voce Græca & Latina, quod et si raro, aliquando tamen sit, vt in Epitogium monstrat Quintilianus. Gallipolis igitur in finibus Italiz̄, quam Magnam Græciam vocant, mirabilē cōstitutione sita, in ambito miliare Italicum cum dimidiō, continet & habitationes lītā milie, octingentās, rupi, & immobili saxonis infidet, Muris, tam ad defensionem idoneis, quam ad ornatum & magnificientiam conspicuas circumdata, aere saluberrimo gaudet; Peninsula forām repräsentat; De qua Leander in Italiz̄ & Salentinorū descriptione, ista commēmorat.

In Salentinis, inquit, Ciuitas est Gallipolis, Ita Melā vocata; sed Anxa Plinio P. M. à Tarento XLII. Eam initio Græcos, dēinde Gallostenusse Rassans vult: nobis contrā videtur, Græcos successisse Gallis, idquē potissimum hominis argumento, quod à Græcis vti vrbē de Gallis captæ inditum, Gallipolis; Nam, si primos Græcorum fuisse colonos arbitraremur, posteriores Callios, illi san̄, no græcam appellationem, sed latam, ex sua lingua vernacula condidissent; Accedit huic sententia, Quod Ecclesia Gallipolitana, tanquam à posterioribus colonis Græcis, etiamnum instituta, ritusque Græcorum obtinet, quodquē in more habeat, nunc originis gentisque Græcanica, nunc Latina, per vices equeas, episcopum creare. Scopulo infidet, seu lītū modice, quæ mari vndique cingitur, continent adh̄eret pohti, faxis ingentibus suffulto; quæ nonnunquam tumidis vīdīs, ita pr̄orsus occūltatur, vt vrbē plenatum insula formā sit. Munitissimum itaq; naturā situm habet, vt adeo haud facilē vi expugnari posse videatur. Locus in istar est fori, & negotiatoribus accessu, tam mari, quam terra per oportūnus. Quapropter toto anni tempore, mercatoribus frequenteretur, maximē Geriuatibus. Exaduero duę longius in altum proiectā insula, sed permodice, minimeque momenti cernuntur. Ager Gallipolitanus optimus, & fertilissimus est oleo, vīno, croco, ceterisque fructibus ad vīsum humanæ vitæ cum prīmis abundans: mare valde pīculentum habet. Atquē ista quidem Leander habetens, cui paucas quasdam obseruationes addemus ex separata Ioannis Baptista Crispitopographica tabula, quam in laudem & eloγiūm patriæ sua, & eātabula diuulgauit.

In aditu vrbis, qui vnius pontis est, Castrum est validē munitum, ad defensionem & conseruationem loci, per oportūnum. Prater varia loca pietatis nuncupata, Ecclesiam etiam Cathedralem, sancte Agathæ dicatam Gallipolis exhibet. Fontem similiter nouūm, elegantissimis decoratum statuis, quinque tubis, pr̄stantem aquam, ciuium vīsibus assūtam et uelutantem. Aqua dulcēm pr̄terea operis vetusti, partim conspīctum, partim per occultos terræ meatus procul defiuat.

Insula, marinis secata aquis numero 6. signata, ager quondam fuit, vrbē Gallipolitanæ multis seculis continuus, nunc verò aquarum impetu à continentia uulsus, & in Insulæ formam reditus est.

Quæ verò paulo maior, ex opposito, insula apparet, D. Andreæ dicta, miliare Italicum in latum continens, plana, & maris circumferentia acclivis, compascua, pecoribus larga pabula pr̄bet, quæ ex Gallipoli certo annūtempore eō pabulatum emissa, aliquamdiū loco ibituto, substituunt, vbi & Gallinarum multitudinē brūchus, in pacuis frequens, & nocivus, vīctum affatim pr̄bet. In Insulæ medio lacus dulcem aquam tanta copia fūndit, alueum vt in mare ducat. Demum, & à quæstuo sapientiōne insula h̄ec parua plurimum commendatur.

G A L L I OMNIA TECTA POLIS

PART E DEL MARE

MEDITERRANEO

This is a historical map of Brazil from 1575, titled 'TERRA DO TRANTO' (Land of Brazil). The map shows the coastline of Brazil with various settlements marked by small buildings. The text 'TERRA DO TRANTO' is written vertically along the left side of the coast. Other labels include 'D. I.', 'IA.', 'B.', and 'T.'. The map uses a woodcut-style technique with green washes for land and blue washes for water.

GOLF C

卷之三

TARANTO

Le più felicitissima Città è quella di dove nasce Galateo, perché, se non per il suo operare di grande e nobile industria, ed ancora più d'averlo fatto il corpo a sé, gli ha dato una vita così da morire, in molto santo, che rimasta in ogni memoria. Ammiratissima di frasi luminosissime.

S. Francesco di Montefalco è il Maestro a Montefalco. I Cavalieri di S. Francesco incontrato al Campo. Il Convegno parte con ammirazione della sua vita, poiché, pur di non farne uso, ha rinunciato a tutti i piaceri del mondo, prima pensò di legge, poi, dopo averne preso le leggi, si fu fatto monaco creando di molte storie con sangue fresco d'alcuna pregevolissima. Voleva anche fare un libro di storia, ma non lo fece, perché non aveva tempo.

Il Signor Galateo, che era un gran filosofo, riuscì a far credere, tra altri

UVIA. BHSC. SC 00745

NOVAE PALMAE CIVITAS
ANNO SALVTIS M.D.XCIV. A FLOREN-
TISSIMA VENETORVM REPVB. AEDIFICATA.

PALMAE nouæ Ciuitatistypus, quæ in patria Foro Juliensi à Venetis ædificatur ad maris Adriatici ostium, quod fuit præteritis seculis Italæ calamitatibus quasi fatale. Nam barbaræ quæcunque nationes illac, ad Prouinciam hanc vastandam & subigendam sibi aditum fecere, & Turci ipsi pluribus excursionibus olim vicinas regiones vexauerunt, quibus non erit illud in posterum, per gratiam D E I, tam facile. Nouem habet propugnacula, quæ à se inuicem distant ducentis passibus, circa hac plateæ circulares ac latæ pro ordinanda acie, & mœnibus defendendis. Fosse, aquis instructæ, quæ eam ambiunt, largæ sunt passus triginta, profundæ duodecim. Portas habet tres, & areas spatiolas nouem. Viæ, ex propugnaculis ad centrum sunt, in quo turris munitissima, ciuitatis subsidium. Habet diametrum sexcentorum passuum.

Nomina propugnaculorum.

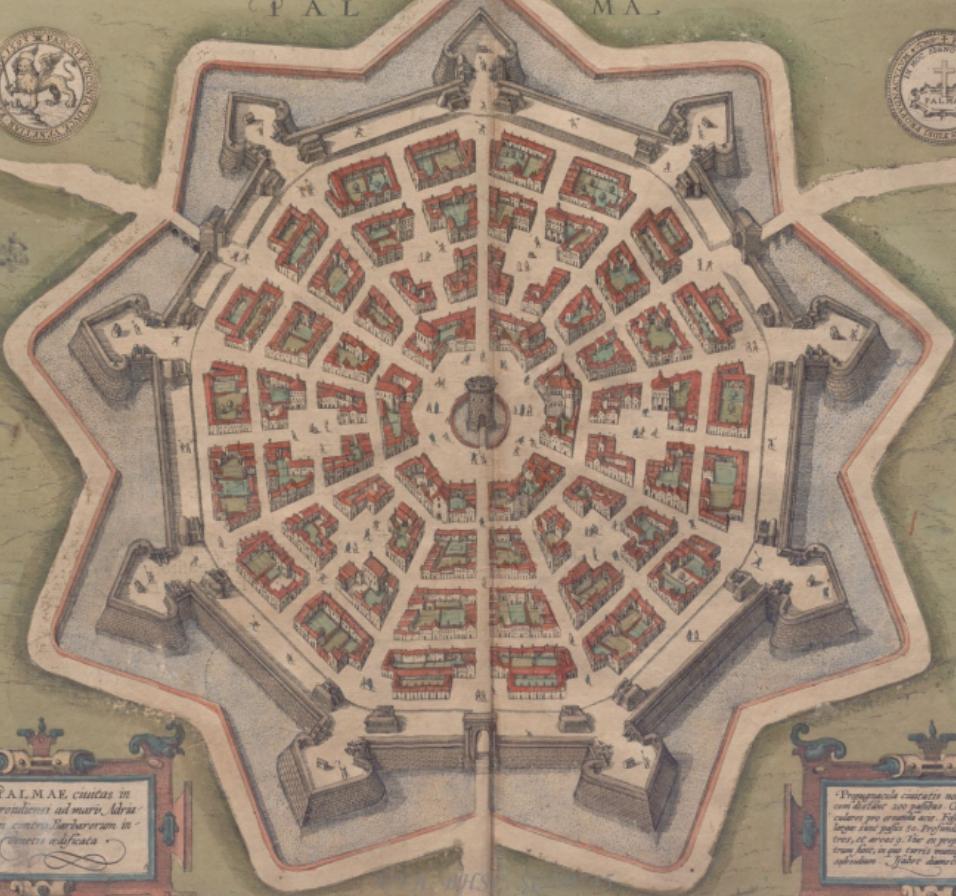
1. S. Fortunati.	4. S. Laurentij.	7. S. Mariae.
2. S. Hermacori.	5. S. Iustinae.	8. S. Clementis.
3. S. Crucis.	6. S. Stephani.	9. S. Eufemiae.

Forma nummorum ex omni metallo, sub fundamentis huius
Propugnaculi positorum, Anno reparatæ
salutis M. D. XCIII.

PAL

MAS

Nova PALMAE ciuitas in
patria Ferentini ad mari Adri
atici solam contra Barbarorum in
cursionem a Cognaci adficta

Propriagnariae ciuitatis novae, que a si insi
cum distat: 200 passibus. Circa hanc patet cir
culariter pro ornamento et utilitate. Figit per canamque
cavum, ex quo exire possunt hab
iles, et armis. Hoc ex propriagnaria ad cer
tran hoc, in qua terris viciugines, ciuitatis
apudibunt. Habebit diametra sex paginis.

UVIA. BHSC-SC 00745

CATANA.

CATANA, vetustissima Siciliae vrbis, Græcis atque Latinis commendata Scriptoribus, vna sui parte mari aliorum ceteris, ad radices Aetnae, cui subest, extenditur. Hæc à Chalcidenibus, qui Naxum in Sicilia edificauerat, anno mundi 4402. vt in suppationibus Eusebius referit, & septimo post Syracusas, ab Archia occupatas, cōdita est, lib. 6. teste Thucydide. Anno etenim nono, post Naxum extundam, cum loca Naxi vrbis Chalcidenibus habitatione minuta viderentur, quod paludum ac fluminis ex Aetna orientium, eruptionibus, quibus eccl. inclemētia excitabatur, essent obnoxia, (prout etiam hodie sunt) Theocles & Chalcidensium maxima pars, è Naxo transtigrantibus, hoc loco delecto, fedes posuerunt, vrbemque à Catano duce (vt à Græcis accepimus) Catana appellauerunt: licet Thucydides Euarchum, Naxiorum colonem ad eam extundam, aut horem fuisse scribat. Sunt qui à sti potius, quod nimuris sub alto monte iaceat, eam denominatam velint. Nam Catena, Græcè, sub alto, est Latinè. Proculve vero temporis, cum Hiero senior Syracusanorum Tyrannus, vrbem Catanan superaserit, expulsi Caranensis, decem Megarensium, Geloum, Syracusiorumq; milibus, magna quoq; finitimum agrorum pars, in capita diltributa, eam habitarā dedit. Quam cum Doricis, Laconicisq; legibus exornata, vt lib. 9. Diidorus, & l. 6. Strabo memorant, quò nouis vrbis conditor videtur, abrogato Catane nomine, Aetnam appellavit, cuius etiam non tyrannus, non Regè, sed habitatorem, ciuemq; se feliciter volunt. Vnde & in certaminibus, quibus supererat, viator, non Catanius fe, aut Syracusii, sed Aetnænum, noua ambitione, proclamari iubebat, vt l'indus in Olympis, & Pythijs tradit. Huic vrbis Hiero Chromium, quem ob singularem modestiam, probatae, ac fortitudinem plurimum diligebatur, gubernatorem praefecit: qui & ipse in Pythijs viator, Aetnæus, eodem Pindaro teste, promulgatus est, Catanensis vero patria exitos, in Leontino transcripsit, eamque illis sedem constituit, iuslīque, vt cum incolis & ciubus, eam vrbem incoherenter. Id autem ad Hierone propterea factum est, vt idonea a fida sibi ad emergentes necessitates subfida quam paratilima haberet, & vt ex hac vrbie decem milium colonorum quasi à se condita, præmia, laudesque heroicæ assequeretur. Moriens deinde apud hanc vrbem, & fato functus, non minores funeris honores nautes est, quam si vrbis conditor fuisset. Verum prisci illi Catenses, quos in Leontino transcriperat, ut eum mortuum audirent, patrem amissu desiderio, Catanan reveri, profugatis non colonis, tumuloque tyranni terra ex equato, vrbis sua pristinum Catanum nomen, Aetnæ abolio, refutuerunt. Hæc autem Catana ciuitas, antiquitus ad eam oram, qua Naxus petitur, insigni portum habebat: qui Aetna profluo postmodum obtrusus, vallisq; lapidibus plenus hodie confipitur. Triā præterea Theatra memoratu digna erant in ea, quorum ruine adiuv videntur. Quippe, muri pars, que Leontinus spectat, maximū theatri ex nigro quadrato q; lapide structi, cui contigua est, præclare adhuc magnificientia monumenta exhibet. Alterum, iuxta Stesichoram, quam num. Acidis portam appellant, in hunc vque diem, admiratione non indigna, tū vestigia reliquit. Tertium Catang, intra vrbem prope adem Diui Aquastini, spectandas hucusque reliquias monstrat. Aedes quoq; veteris superstitiois sacra, hac in vrbie colim erant. Sed prater ceteras Cereris religiosissima, Sacrum (in Verrem inquit Cie.) apud Catenses erat Cereris, eadē religione, qua Romæ, qua in ceteris locis, qua propè in toto orbe terrarū. In eo sacratio, in intimo signū erat Cereris perantiquum: quod viri non modo, quid esset, sed ne esse quidem sciebant, aditus nanque in id sacrum, non erat viris: quoniam sacra per mulieres ac virgines confici solabant. huicque Cicero. Sacrum id extra portam vrbis, quam Regiam vocant, situm erat, vbi tuis est hodie Episcopo inscripta: cuius mira adhuc videntur monumenta, superstrutæ iam spiritu sancto adiculæ inclusa. Gymnasium habebat Catana honestarum disciplinarum studio, celeberrimum, quod M. Marcellus, capit̄ Syracusis, erexit, Plutarchus in Marcello: cuius pro membris non longe à littore cernuntur ruinae. Therma quoq; erant in hac vrbie, cum columnis & epityliis marmoreis ornatisimæ: quas, vbi nunc D. Agathe verus est famum, suffit, Catanenses, à maioriis per manus intructi, affirmant. Ex hac præterea vrbē à M. Valerio Messala Cos. primo bello Punico Siciliam turbante, horologij vñs Romañ et adductus, Plinio lib. 7. cap. 60. Aquaductus ex quadrato & nigro lapide, à viginti ferme p. m., ex fonte cui vernaculæ Butta hodie nomen est, qui non longe à Paternione opido, iuxta monasterium Dñs Mariz Licodiæ emergit, in vrbem affluentissimè, præfatae, per pilas, arcus, aquas deducantur. Quorum magna & integræ moles, neque inferior ea, que Romæ est, adhuc cernitur: licet dum pararem hac edere, ad noua vrbis propugnacula struenda, non parum diminuta ac diruta fuerit. Catanam vrbem prisco tempore, equestri militia, ac eruditio, opibusque suffite insignem, Pindarus, cum ab equitatu, diuitiis, & sapientia Catanenses extollit, in Necesis ode non scribit. Quam & locupletem, honestam & copiolam, in Verrem Cice, commemorat. In hac vrbē (codem authore) & summis Proædiorum magistratus fuit. Claruit olim & illustrum virorum sepulchris. Quorum longior commemoratio, brevitate fudit, in Indicem huius operis, relata.

Catana, postquam Sicilia, capit̄ Seracis, facta est Romanorum provinciæ, à Sexto Pompeio, cum reliquis Siciliæ ciuitatibus, vafata est: quam deinde Cæsar Augustus (vt lib. 6. Strabo memorat) restituit. Iterum tamen eam Fredericus Secundus Rom. Imperator, Siciliæ huius nominis primus Rex, quod ab eo defecit, solo ferre aquauit: arcemque in ea, quæ ad huc extat, in rebellionis formidinem, poluit. Qui penitentibus postea ac supplicibus ciuibus induxit, vi vrbem structura humili, ac lutea restituerent. Cuius deinceps encibus Fredericus Aragonis, Secundus huius nominis Siciliæ Rex, quem terrum, falsò appellant, turres addidit. Martinus mox, vt domos, quæ vellent altitudine, ornatae ac magnificientia, calceæque firmarent concessit. Postea vero Carolus Quintus Cæsar, Secundus huius nominis Siciliæ Rex, Catanam moenibus & propugnaculis munitionis, magnificientissimam reddidit. Nuper Anno Salutis M. D. LIIII. Mente Maio, apud Catanam, in fodiendo littore apud portum cognomento Saracenum, in tabula marmorea quadripedali,

CATANA VRBS SICILIAE CLARISSIMA PATRIA SC^E AGATHAE VIRGINIS ET MART.

tripedali. Fidius apud Graecos Triomphus, veteris superstitionis Deus, tribus his nominibus appellatus, Semipater, Fidius, & Sanctus, & his aliis, Honor, Veritas & Amor, sub tribus imaginibus sculpsus fuit repertus: Fons oraculae & Veritas manus dexteræ iungentes ille, aperto capite, hec, pallio vittata; & Amor medius adolens virtutemque complectens. Catana anno salutis M. CCC. L. V. pridie calendas Augusti, Friderico, huius ministerio Siciliæ Rego, rerum potente quem Autumnum appellabant, vacca, ad macellum ducta, virtutum, effigiem humanam, ac venum in fronte oculum habentem, edidit. Nobilitatur & hodie vrbis haec disciplinarum omnium. Iuris praesertim Cœlare, ac Pontificij Gymnafio insigni. Tulit Catana olim viros illius lustres complures, quibus plurimum est nobilitata; De quibus plura in Indice.

Catana quoque vrbis sepulchro D. Agathæ virginis, quæ pro Christiana religione, sub Quintiano Siciliæ quandoam Praefato, anno salutis 520. occubuit, plurimum ornamenti accessit. Ea namque, cum ob id solum, quod Christiana esset, tanquam malefica de lata fuisset, plagas, fidiculasque primum, mox à pectori vbera fibi ferro ac igne diueli passa, demum, ex pedum plantis derafa cute, super ardentis foco, placido vultu incedens intrepida, inuidam mortem in carcere obiit. Cuius nomen, tanquam Catanae vrbis tutelare, maximo totius Sicilie virorum ac mulierum conuentu, nonis Febr. quâm religiosissime colitur: tameris Panormitanæ de eius patria contendunt. Templum ei, tota Sicilia maximum, & cœnobium illi coniunctum, ab Angelo Cataniæ vrbis Episcopo conditum est, prout marmorea tabula, ad septendronalem eisdem portam in infra, has maiusculas inscripta, demonstrat: Anno ab incarnatione Domini 1094. Ind. prima, Vrbano secundo Papa Romæ, Philippo Rege Franciæ, Rogerio Guiscardii Ducis filio, Duke Italiam, Rogerio quoque fratre ipsius Guisardi, Comite totius Siciliae, & Calabriæ Domino, Angerius Catana Abbatia Episcopus, coepi hoc adificare monasterium, & ad finem usque compleui, adiuuante domino nostro Iesu Christo, hucusq; in scriptio. Rogerius enim Normanus Siciliæ Comes, post exætos Sicilia Sarracenos, Catana, Episcopali sede ornata, & cœnobio ordinis D. Benedicti, in eadem aede constitutio, Angerium, cœnobii Abbatem, simul & vrbis Episcopum instituit, cui Catanae vrbem, Aetnam montem, atque Acim opidum, dono perpetuo obtinenda, dedit, referuato sibi pre censu annuo, vini cyathæ & pane: vii in eius diplomate dato Catanae, anno salut. 1092. videtur est, Vrbano Secundo Romano Pontifice, id confirmante: vt in eius privilegio dato Anagnæ, 7. Id. Mart. anno salut. 1092. constat. Nicolaus cognomento Todicus, Catanaensis fuit. Is, Iuris Pontificij scientia, sua ætate, nemini secundus, Abbas vulgo dictus est: quod Abbas erat monasterij Sanctæ Mariæ cognomento Maniacis, ad radices montis Aetni sita, s. p. m. à Randatio ad Occidentem distans. Nec multo post, ad Panormitanum Archiepiscopatum ab Eugenio quarto, Romana sedis Pontifice, per Alfonsi Aragonum & Siciliæ Regis intercessionem, sufficitus, postremo sedis Apostolicæ Senatus Cardinalis adscitus est. Bononiae & Senis inititudo iuuentu operam dedit. In totum penitus Pontificium eruditissima edidit commentaria, quæ à peritis maximo in precio habentur. Hic in concilio Basileensi anno salut. 1440.

confilio, doctrina, atque auctoritate, ceteris omnibus præstabilit. Galatius siue Galatius Barda.

finus, etate superiori, Catana oritur. Is, singularibus naturæ incrementis cuectus, ad-

mirabilis corporis magnitudine, eò proceritatis excellerat, ut commun-

nem hominum staturam verticesque, humeris superaret.

De cuius stupenda fortitudine, plura in In-

dice studio sùs lector inueniet.

GEORGIVS BRAVN COLONIENSIS BENEVOLIS LECTORI BVSSD.

Xhibemus hic Vrbium præcipuarum Theatrum, Lectores benevoli; ad cuius editionem, præstantissimi viri ex remotis mundi regionibus, diuersas Vrbium icones, aliaq; ad communem studiorum promotionem, humaniter transmittendo, doctissimis literis multis, rationibus nos propedium inuitos cōpulerunt. Quorum auctoritate, cum in hoc publicum Orbis Theatrum, induit & per tractissimus, libet hic quadam de primis vrbium initij, progressu, & fatali querundam interitu, pro consuetudine nostra præfari.

Ex naturali ratiocinatione constat, cum frequens hominum multitudo nondum esset collecta, nec agricultura, nec pecuaria, nec archyta cura, nec opificium artes extarent, in speluncis ac terra visceribus, quæ nulla adhuc industria vel avaritia, sed casus & natura aperuerant, primum agricolum, & eam quidem rudem ac simplicem, hoc est, innocentem ac iustum vitam, homines vivisse. Quia sub dio frigida tristes noctes, natura iudicabat incommodeum. In istis vero, ferarum ac pecudorum potius, quam hominum latibilis, numero ac familijs aucti, ad loca capaciora progresi, contra temperiem & iniuria aeris, naturali ductu, defensionem quærentes, hirundinum & avium solertia sunt imitati, ex stipula, arundine, ac luto, ruguria quædam, rudi structura, excitantes, ex fronde, cespite, vel arundine, contra tempestates, recto, lutea sua pallaria conluserunt. Ob auctiorem desiderio bolem, & continuatam generis propagationem, familiæ se diuidentes, in plures casas tanquam in colonias diuersas prodierunt, ubi naturæ ductus, plurimum edificiorum rationem suppeditauit, quæ securitas ac defensionis gratia, diuersas habitationes, vicinitates, ac viros excitatuit. Vnde Archyta cura, Agricultura, Pecuaria, limitu distinctiones, villaticæ, & agrestes passiones sunt natae. Hinc igitur nomen, à dimotis, vel transgressis limitibus, & contéditionum seminarij est ortum: Et prima illa aurea ætas, que in primis vita humanae rudimentis sponte sua, sola virtute regnante, sine vitiis orum lue, sine lege, fidem, rectumq; colebat, splendidum conuiuiorum apparatum, & vestimentorum luxum ignorauit, sed quæ alimenta primùm terra spontaneo beneficio suo, postea rudi & in condita agricultura, adiuta, suppeditabant, ad arcendum famam ac sicum parere, & pro necessitate tantum sumebat. Hęc, inquam, aurea ætas, similitatis & iustitiae sole declinante, in deteriorem, argenteam tamē prolem, est immutata. Crescente vero multitudine, cum contra prioræ ætatis, quam aheneam vocat, corruptelas, sui conseruandi & tutandi studio, quod natura omnibus in generauit, frequentiores familie, et loci, consilio, industria, & mutuis praefidis consociatis animis se munire ceperint, cives, à coendo dicti, Opidum, opis gratia, rudi quidem, sed firmiore structura, edificare coeperunt. Quæ post aliquot deinde temporum spacia ex cultiore structura vrbis nuncupata fuit. In qua ciuitas legum & religionis vinculo colligata, ab aliiorum iniurijs, sed defenderet. Hinc Plato lib. 3. de legib. omnes disciplinae & politia ordines ex naturæ fontibus manasse, patefecit. Ita, ex naturæ ductu, imperandi & paredi ratio, Imperium, dico, est natura. Sine quo, ut Cicero tertio de legibus, nec dominus villa, nec ciuitas, nec gens, nec hominum uniuersum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipsis mundus potest. Ipsa quippe natura dictare videtur, ut parentes imperent natis, gener ofi & nobilis signobilibus, sapientes imprudentibus, & ignaribus. Itaque idem Plato eodem delegib. afferit, Cum Deus formaret homines, quicunque ad imperandum idonei sunt, jis aurum in ipso forum generatione admiscerunt, propterea honoratissimi sunt. Illis autem, qui ad auxiliandum, argumentum indidit. Ferrum denique, & æs, agricolis, ceterisq; opificibus. Indicatis, naturam & eius auctorem Deum, harum varietatum indidisse semina. Summa enim Dei bonitas & infinita sapientia, qua cuncta in gubernationem mundi disponit suas uiter, omni saeculo, quod sibi excusat præciopus viros, qui ingenij & prudentiæ acutum, virtutumq; actionibus auctoritatem sibi comparantes, ceteris, ad politias societas invenandas, & pacificè conseruandas, veluti quædam numina, præluererit. Talem olim celebrarunt poëtae Iouis filium Argiutorum Regem APIM, qui ruditum Aegyptiorum misertus, reliquo pro-

P R A E F A T I O.

priore regno, eos omnem pietatem, fustitiam, prudetiam & agriculturam docuit. Talem Mauretanum regem A T L A N T E M, qui Astronomiam docuit, & proinde celum humeris sustinuisse fingitur. Talem OR PHE V M, qui bruta animantia, atq; ipsa etiam saxa, cythare cantu, hoc est, rudes & agrestes populos, eloquenti oratione, ad moderatam vitam, ad vrbes condendas atq; colendas pertraxit. Talem etiā HER C V L E M illum Libycum, cuius operam in monstros domandis, hoc est, populum à tyrannorum scutia liberando commendarunt. Tales multi successerunt alii, qui virtutis & patriae amantes, incautum populum ab externa & domestica vi, & ab influentium hostium perulantia, & predationib. defenderent. Ex talium heroum officina, Magistratus, Nobiles, Principes & Reges orti sunt, quos virtutis studium, honoris etiam & immoralitatis appetitus generosos, & magis inclitos reddidit, quorū gregia consilia, victorias, bella, & her oīca facta, ante literarum & historiarum usum, seniores junioribus rhythmis, & cantilenis, narrare solebant, (quod Tacitus apud priscos Germanos, dum Romanis nondum parerent, vītatum fuisse perhibet: & hoc etiam tempore, apud barbaras gentes, Turcas, Tartaros, & Scythas obseruatur.) Quando deinde humanam industriam, artium vius magis polire cepit, successerunt carminibus historiae, historijs imagines, statuae, monumenta, clypej, faxa, inscriptions, pyramides, numismata, quibus exempla & premia virtutum & scelerum pœnæ, ciuibus ad honestas actiones colendas, proponebantur.

Sed & præter naturæ & rationis instinctum, vrbana & ciuilium societatum inuenitrix, ipsa fuit necessitas; Homo enim multis ad bene vivendum indiget, & propterea ad societatem vitam propendet, quia ad eam quasi natus videatur, quod cum Aristoteles multis argumentis ostendat, tum eo maximè, quoniam solus is ex omnibus animalibus particeps est, composque sermonis, quo sit, vt ille ad cœtus & congregaciones aptus sit magis, quam apes, formicæ, aut vilæ bestiæ cōgregabiles. Tam arctum enim est societatis humanae vinculum, lingua & sermonis communio, vt dicente D. Augustino lib. 19. de ciuit. Dei cap. 7. libentius sit homo cum cane suo, quam homine alieno. Itaq; cum in ciuii societate mutuis colloquijs, prudentia, consensu, consilio, & conspiratione multorum, homo suis, & suorum necessitatibus succurrere, mala auertere, & ex impotenti ac debili, firmus ac potens, publicisq; viis ad communem defensionem idoneus constitui possit: Hinc ciuiles societates homo vehementer amat, quarum beneficio homines singuli, qui separatim consilij inopes, impotentes, ac debiles, certis vrbaniorum foederum vinculis, que virtutis & prudentiæ anilis coherent, yni quasi magnum, validum, ac potentem hominem constituunt, quion tamen intra viuis opidi muros domi, varia a se atceat incommoda, sed procul etiam foris terra, marique domine netur.

Tales autem societas vel sunt viuis vrbis, vel in alios quoque populos foris ex crescunt, qui certis pactorum legumque foederibus in viuis quasi imperij & Reipub. formam coiuntur: In qua sunt mutua & confederata hominum in diuersis locis existentium auxilia. Quemadmodum enim qualitates diuerse bonam corporum constitutionem & sanitatem conseruant: Ita politica mixtura omnesque in vna ciuitate, pro sua conditione in bono & communitate statu defendit. Cuius quidem politia harmonia & constitutione contingit, vt, cum alijs ad alia sint apti, ex multis consociatis ciuibus diuersorumque consiliorum communicatione, quasi vnu vir prudens formetur, & constituantur, qui vniuersam deinde societatem in unitate & concordia conferuans, in finem bonum gubernet & dirigat. Hoc Cicero lib. de Repub. commemorat. Sicut in fidibus & cibis ac cantu ipso ac vocibus, concentus quidam tenendus est ex distinctis sonis, quem immutatum ac discrepantem aures eruditæ senere non possunt, isque concentus ex dissimillimarum vocum moderatione tamē concors efficitur & congruens; sic ex summis ac medijs, & infimis interiectis ordinibus vt sonis, moderata ratione ciuitatem concentu dissimiliorum concinere: &, que harmonia à musicis dicitur in cantu, eam esse in ciuitate concordiam, arctissimum atq; optimum omni in reipub. vinculum incolumatis; camq; pacto nullo sine iustitia esse posse.

Ex ciuibus porro societibus quas partim naturæ, partim necessitatis ratio, Deo ita ordinante; collegit, varie gubernationes, & distinctæ politiarum formæ, regna, imperia, nobilitum, & primatum dignitates, populi & plebeorum distinctiones sunt ortæ. Quædam enim Respub. prudentia & virtute viuis gubernatoris, Monarchæ vel Regis ad communem populi salutem reguntur. Quædam primorum & optimorum in communitate virorum

simili

P R A E F A T I O.

simili prudentiae fine gubernantur. Quædam populari imperio, legum & bonarum coniunctionum observatione moderato subsunt. Varie namque diuersarum gentium & temporum conditiones, diuersorum imperiorum rationes admittunt, quæ omnes certis legibus consenserunt, necesse est. Illæ enim salus & vincula urbium existunt.

Legitimum vnius imperium, quod monarchæ & regium est, optimum communii iudicio iudicatur, quia vnico totius vniuersi gubernatori correpondeat: Vnde diuinum censetur, quando potentia cum modestia & pietate, hoc est, vera prudentia coniuncta, non permittit, ut licentia corruptat Monarcham, sed, ad bonum publicum, ut vnuus deus, vnuus sol ciuibus prælucet. Hinc talis Monarcha Platonis, in Politicis, deus aliquis humanus est.

Nec minus optimatum, paucorum nimiriū imperium, exigitur illufre, cum plura beneficia subditæ à multorum, quām ab vnius prudentia expectare possint. (Nec enim temere vulgè dicitur, plures oculos clarissimi videre, quām vnum.) Est hoc minus tyrannidi, & mutationi obnoxium; Iuuentutem ad honestatis studia ardentius inuitat; Cum videant & intelligentiue, in hoc optimatum imperio, solam virtutem, rerum experientiam & prudentialiam, aditum ad publicas dignitates parare, emi & comparari potestatem virtute. Honorum & glorie cupiditas omnibus & maximè ijs innata videtur, qui opibus aucti, aliqua experientia se ornatos iudicant, quorum in magna Republica multi inueniuntur, eorum autem, si plures simul ad gubernacula urbium admittantur, paci, & tranquillitatibus publicis bene consulteretur. Ita enim pauciores ab honorum dignitatibus se excludi conquerentur.

Hæc autem optimatum Respublica quamdiu cupiditatibus suis priuatis non inferuit, optima ad communitatum conservationem censetur, neverò, talibus subiacet affectibus, Romani olim diligenter curarunt, qui patritium hominem curia iudicabant indignum, siad decemvique argentilibras diues esse voluisse, &, dum cordatos & incorruptos tantum ad magistratus deligebant, non despiciabant pauperes, quos ab aratro perrahabant ad fasces, & illustrandi habitu seculari, illis fortasse ipsis, quas assumpturi erant imperialibus togis madidum sudore puluerem detergerent. Tunc illi pauperes magistratus opulentam Rempublicam habebant, nunc diues potestas frequenter pauperem facit esse Rempublicam. Carthaginenses tamen fieri non posse crediderunt, vt is bene publica numeræ tractaret, qui inops est aut genus. Melius diximus: Fieri non posse, vt is bene magistrum gerat, quia uaria laborat; genitus enim expleri potest, auarus nunquam.

Nec popolare etiam imperium sua laude & elogio caret: Cūm enim in eo, qui cæteris pares, ex populi præscripto, & lege omnibus probata, cuncta gubernent, & per eam ipsam gubernationem libertati ac commodo publico studendo, sibi ipsis, suisque & paribus vtilles existant; Tum, ex populi imperio, in quodius suum, omnium consensione, tribus, societates, & confraternitates plebis transulerunt, incolumitas communis dependet. In qua quidem gubernatione, si magistratus virtu aliquo corruptus, aberret, certe, corruptus & imprudentia sua poenas, in popularibus suis & ipse luit. Ita partim virtutis, partim popularis & in agnatos affectio, partim populi metus, tale imperium in officio conservat.

Iam autem commemoratæ ciuilium imperiorum formæ, commoda interdum commixtione iunguntur, vt ex duabus vel omnibus vna fiat: Vnde non minus solidum imperij genus, quām ex prioribus separatis emergit. Dumenim optimatum potestas ad vnuis Regis, vel Monarchæ gubernationem accedit, & venerabilis patritorum senatorum coetus, prudentia, & consilio suo, ducem vel principem suum tuerit, & cum eo simul de communis ciuium salute consultat; Certè, vsu & experientia edicti sumus, ciues libentius acceptare leges, & statuta ex multorum prudentia, quām ex vnuis voluntate prolatæ. Quin & tutius sibi iudicant, patres, & patriotics suos cum principe pro Reipub. salute conspirare, quia hac ratione omni periculo & metu liberantur, ne summa potestas, vel in imprudentia vel in tyrannide degeneret. Nam aboluta vnuis voluntas, que aliorum prudentia non fulcitur, & regitur, in tyrannidem faciliter dilabitur. Quod D. Hieronymus considerasse videretur. Quando Britannian fertilem tyrannorum scribit, quia, quo in ea insula ciuitates, tot etiam reges erant. Ut Ioannes Troinus, lib. 1. de Britanniæ origine & antiquitatibus refert. Quin & Reges, Monarchæ & Principes ipsi subditorum animos certiore amoris & obseruantie vinculo, hoc gubernandi modo, quod consilio adhibito, instituitur, sibi obstringunt; quādo intelligunt, prins,

P R A E F A T I O.

principem, Patriorum & Senatorum adhibito consilio, imperium suum cum Reipub. saluti temperamento miscere. Hac ratione, Titus, Vespasianus, Traianus, Adrianus, bonorum principum titulos, & elogia sunt consequuti, quia Senatorum auctoritatem conferuantes, de publicis rebus ad patres cōscriptos retulerunt. Hinc eleganter Plutarchus, Senatum, in vrbibus cordis locum obtinere scribit, Qui à senectute deducitur. Ut ille enim & nobilis est cœtus Senum, qui emeriti à vulgarib. officijs, ad consilij & regiminis officium transeunt, & in marci- do corpore exerunt mentis vires, eo magis sapientia apti negotijs, quo ab appetitu sensuum minus grauatur, & in exercitijs corporis minus posunt. Quorum consilia, arma sunt, & hasta iuuenum. Tyranni vero, Caligula, Nero, Maximinus, qui bonos semper metuunt, Senatus auctoritate contempta, eruditione, & prudentia excellentes viros, Patrios, & Senatores occiderunt, vt turpitudinem suarum censoribus sublati, Rempub. licentius superimperent.

Sed & alia mixta, aliam Reipub. formam parit, dum nobiles & optimates cum populo coniuncti, vrbes & ciuitates gubernant. Et sic Senatus populiq; potestas aequalis existit & tam senatus consulta quam plebis citata ad publicam tranquillitatem lata, seruantur.

Atq; iste quidem diversæ imperiorum forme, ex vrbium & ciuilium societatum cetero, inspirante Deo; prudierunt. Cum enim homo ad societatem & communem vitam, ob varias necessitates suas, quasi impellatur: Deus, cōgregationum, in quibus verum colitur numerus, omnibus facultatibus prudenter & virtutes illustres excitauit, qui humanos cœtus legum & religionis officio, in concordia retinendo, verum bonum in congregaciones & familias infunderent. Imò, has diuersorum imperiorum formas, ipsi naturæ & dispositioni humana ab origine imprestitæ: quod manifestum erit, si membra omnia exploremus, ex quibus perfetum Reipub. corpus consistit.

Plato, sex hominum genera, ad vrbis perfectionem necessaria commemorat, Agricolas, Opifices, Milites, Mercatores, Judices, &c, rerum sacrarum ministros, Hæc autem Reip. membra, interioribus animi facultatibus accurata harmonia, correspondent. Ratio, sincerae iudicando, cuncta dirigit, & iudicis munere, in domestica hominis repub. fungitur. Voluntas, homini bene cupit, & quasi militari præsidio eam communit, omnesq; ab ea iniurias propulsat. Mercatores, hominum genus aurarum, quæstui operâ nauarum, necessaria cōmunitati procura, quibus proinde agricolas atq; opifices coniungimus, hi cupiditatibus & appetitionibus sensuum correspondent. Mens deniq; cunctis animi facultatibus, velut regina & domina praeficit, quam Religioni tribuimus. Quæ meritò sal & anima vrbium, & ciuilium societatum dicuntur, quia in omni Rep. primum est, rerum diuinarum curatio: Quarum obseruantia natura instinctu, humanos animos occupavit. Nulla enim natio, siue græca, siue latina, siue cultura, siue barbara, vñquam inuenta est, quæ villam Reipub. formam, sine aliquo numinis & Religionis cultu instituit. & quæ non firmiter sibi persuasit, Religioni sua cultu à Deo aliquo profici. Nulla, inquit Cicero, gens est tam fera, nulla tam immanis, cuius mentem non imbuerit decorum calendorum opinio. Omnes enim, vt idem actione v. in Verrem inquit, religione mouentur, & deos patrios, quos a maioribus acceperunt, colendos diligenter, & recinendos arbitrantur. Numa Pompilius, per Religionem, ferocem populum Romanum compescuit. Apud Lacedemonios Licurgus, leges suas auctoritate muniuit, cum ab Apolline Delphicas profecetas, diuulgaret. Minos, Cretensibus suas à Ioue, Zeleucus, Locrensisibus suas à Mercurio traditas. Mahometes Alcorani precepta per Gabrielem Archangelum cœlitus delata, Turcis persusit. Aristoteles lib. Politicorum 7. cap. 8. hæc vrbis necessaria recenset, Alimenta, artes, arma, ad publicos & priuatostvs pecuniam, &c, quod ad Deorum cultum pertinet, quod sacerdotium, sacrificiumq; vocatur. Plutarchus aduersus Colotem scribit: Si terras omnes peragres, inuenire poteris vrbem, muris, literis, regibus, domibus, opibus, numismate carentem, sed, quæ precibus, quæ iure iurando non vtratur, quæ nō bonorum causa sacrificet, quæ non facris mala auertere nitatur, nemo vidit. Apud Aegyptios Regis Magni, Magna-pientis, Magni q; sacerdotis personam vnum sustinebat, nec lecitebat cuiquam sine sacerdotio & religione imperare. Noē cum domesticis sui ex mandato Domini, ad propagationem generis humani, & ad omnem plantandam instituendamq; Rempu. progrediens, à Religione, & cultu diuino, tanti operis sumpsit initium, statim enim adificato altari, holocausta Deo offerit. Ita & ad primas Christianorum ciuiles congregations stabilendas, Altaria eriguntur, & vel Metropolitanæ, vel Cathedrales cōstituuntur. Ur Ecclesiastica Cathedra, ex quibus per Religionem, Politie, stabilitum, hoc est veram iustitiam, primarię vrbes percipiunt. Per quæde inde vicinę prouincię perpetuo unionis & successio niſ nexu, per Religionis cultum, in veneratione vnius numinis confirmata, quasi in Dei ciuitatem eleuantur, dum formā, spiritum, verum bonum, & vnitatis doctrinam ab uno fonte, per pacis & vnitatis alueum haurient.

Atque

P R A E F A T I O.

Atq; hæc quidem de tribus Reipub. bonis, & ritè institutis gubernandi formis, pro istius præfationis ratione dicta sufficiant. Sequitur, ut etiam trium viciosarum conditiones, simili breuitate, explicemus.

Monarcha Regis, & vnius imperium, dum libertati, & publico subditorum bono studet, cum diuina totius viuensi gubernatione, magnam similitudinem habet. Ac verum consequitur finem, in quem à Deo Regum potestas est instituta, nimurum, vt iudicet populum, & pauperes populi æquitate, saluos faciat filios pauperum, & seruet eos innocuos, atemperitate, calunnia, & suppressione potentum. Psa. 71. Verum vbi gubernator hic vnicus, violenter subditis imperans, boni priuate, & cupiditatibus suarum studio implicatur, & alijs viciosarum affectionum harpijs ac beluis stipatus, in vrbium & politiarum theatrum procedens, cuncta libidine priuata, non æquitate & ratione definit; Dum populum tyrannorum suorum potenter & voluntati permitit, quorum deinde pascua sunt pauperes veluti venatio leonum onagri in solitudine. Eccl. 13. O infelicem, tali duce & tyranno, Rempub.

Similis gubernationis facies, & ciuium pressura exsistit, quando paucorum potestas, sine lege, sine virtute ac discretione, ambitiose imperans, cuncta ad priuata studia dirigit. Tunc simul multi tyrauni, vnam rem publ. grauant, omniumq; fortunis, velut hydra varijs instruta fauibus, inhiant.

Popularis vero status, quando & is à vero bono gubernationis fine, qui libertas est, & bonum comune, in vicium declinat, tum & is valde noxious & periculosus, non Rempub. sed perturbata confusio dici meretur. Qui à effrenis, sine legibus, insolens, in licentiam labitur, omnem honestatem priuatis bonis, & cupiditatibus postponit, mobilis, inconstans, & quasi in domita procella seditionis turbine vrbes perturbat, conuelli & concutit. Non est iudicium, inquit Cicero, consilium, ratio, discretio in vulgo.

Porrò, vt internas animi facultates, diuersis poliſtariarum formis, apta harmonia conuenire deduximus, ita viciosos hominis affectus, vrbem male constitutam, non dissimili ratione representare inueniemus. Vbi enim rei tantum priuata studia, avaritia, vel munerum sitis, Regem vel magistratum inuidit, ibi statim his affectibus dignis satellites admittuntur. Ministrorum præbent oculi & manus ad munera, & oculigeruntur in manibus ad artificiosam rapinam, ad enormes & illicitas exactiones, quæ adinopiam adiungunt plebem. Aures facilem, quia lucrosum, præbent auditum, diuersarum gentium populus, vt in ciuilem societatem ad missis, in quinque orum integratam, ritibus, & opinionib; peregrinis insificant. Ex quib; quidem principijs, animi regina, mens, in gubernatore, ita sensim intoxiceatur, vt parum admodum de priuato vrbis vinculo, quod est religio, & pietas, sollicita; licet vnam, pro consuetudine, colat, qualescumq; tamen alias irrepere, sine cura permitat. Quarum professores, domestica consuetudine, & serpentina calliditate, vt cancer, per multa communis membrorum longius pro serpentibus, turbulentia negotia ipsi deinde magistratu[m] mouent. Adeo, vt tandem vna cum ciuib; communione interitu, temeritatis, & imprudentiae sua poena lauat, & male mulctetur. Nam vt eleganter apud Dionem Cæsarium, extat. In vrbes noua numina introducentes, multos impellunt ut mutationem rerum. Vnde commutations, seditiones, conciliabula existit, res profecto minime conducibilis Principatu[m].

Has autem Reipub. non bene constitutæ rationes, paulo explicatis, sed tamen breuiter deducimus. Statim post Noë tempora, primo humanae propagationis initio, viciata Chamii profapia in malæ Reipub. & tyrranidis ortu, vim & operationem suam exercere, & ostendens recepit, quando Nembrodum, robustum ante faciem dei sui venatorē & gigantē, in personem subditorum edidit, quos linguarum confusione dissipatos vidit, qui ex pietatis & iustitiae tramite, in tyrranidem & impietatem prolapsus, violentarum manuum potentia etiam confitit, vt iustos & vindices diuinæ maiestatis oculos non timens, homines, tanquam feras, venator tractaret, cū venatorum genio, lucrum & voluptatem ex gubernationis & magistratus sui venatione captans. Imò, ad tantam etiam impietatem deueniens, vt ipsum Deum ex altis cœlorum sedibus, Babylonica turris ædificatione deturbare, & diluuij, vel similem diuini numinis vindictam, superare conaretur. Quod turbulenta oratione declarauit, quæ apud Iosephum, extat, primo Iudaicorum antiquitatum lib. cap. 4. Hic gigas est dictus, quia crudelis & ferox, ius omne in manibus, non in vera ratione constituens, vt venator, prædictus & voluptatis expectatione, magistratum adjicit. Fit hoc nonnunquam ex iusta permissione diuina, vt ex cap. 14. Esaïas confit, Infernus, inquit, sub te conturbatus est in occursum aduenitus tui, suscitauit tibi gigantes omnes principes terra.

Tales, scribit in Gigantomachia Becanus, sunt omnes principes, magistratus, & Reges, qui in gubernatione sua ostendunt, non rationem se, & æquitatem sequi, sed libidinem suā,

P R A E F A T I O.

casibus, & interitui obnoxia cognoscant, cogitationes suas, studia, animum & mentem, quae nulla creati satiari potest, ad sublimia & sempiterna bona eleuent, ad solum Deum angelent. In cuius manu sunt omnia iurare regnum, & omnes fines consistunt.

Et hac quidem ratione, Regna, yrbes, & Repub. manes & labores suos perferunt, fatumque suum, hoc est, ruinam & interitum consequuntur. L. Florus populi Romani & Vrbis Romae; quatuor ponit etates, in fantiam tribuit gubernationi Regum; crescentem verò & adul tam, consulibus. Ut enim hominum etates annorum accessione mutuantur. Ità ciuilibus so cietatibus, florentem, maturam, & senescentem etatē, scriptores alij cum L. Floro, attribuunt, senilem, & decrepitam, fatalem yrbium euerionem nuncupantes. Ego iustitiam & vindictam diuinam dixerim, quam non fatali, & alieno aliquo casu, sed propria culpa yrbes sentiunt. Fatetur id Cicero, qui Romanam ruinam Africanam iusta lamentatione introdit. Nostra, inquit, etas cum Rempub. sicut picturam accepisse regiam, sed euanescensem vetustate, non modo eam coloribus ijsdem, quibus fuerat, renouare neglexit, sed ne id qui dem curauit, vt formam tantum eius, & extrema tanquam linceamenta feruaret. Quid enim manet ex antiquis moribus, quibus ille dixit stare rem Romanam, quos ita obliuione obsoletosvi denus, vt non modo non colantur, sed etiam ignorentur? Nam de viris quid dicamus? mores enim ipsi perierunt virorum penuria: Cuius tantum malum non modo reddenda ratio nobis, sed etiam tanquam reis capitii, quod adammodic dicenda causa est. Nostris enim vicis, non oculi aliquo Rempub. verbo retinemus, recipia verò iam pridem amissimus. Hæc quidem Cicero, qui, si doctrinam Christianam gustasset, qua nos, per misericordiam Dei imbuti sumus, Anne, cum Syrach dixisset, Regnum à gente in gentem propter tyrannidem iniurias, & alia principum ac populorum delicta transferri. Et cum Sapiente, Prou. 14. Iustitia eleuat geneum, miseros autem facit populos peccatum.

Deus iusto suo iudicio, causas quandoq; permittit, ob quas yrbes, communitates, & regna, vel domesticis, vel externis bellorum procellis, per afflictionem & paupertatem, ad veram erratorum cognitionem, & depravatæ vitæ immutationem adigantur. Scribunt & conqueruntur Medici, nouos subinde morbos humana corpora molestare, qui ab Auerroe, Aucenno, Galeno, Hippocrate noti & explicati nunquam fuerunt, ita, vt noua sint excogita remedia, quæ his curandis, adhibeant. Consimilis modo Regnum, Rerum publicarum & Yrbium corpora, nouarum & incognitarum factionum virus, infelicitate, frequenter occupat, quorum ne nomina quidem intelligi, & explicari queunt. Meminit Meierius in Flandriæ Annalibus BRIGANDORVM; Predones fuerunt, qui vifque adeo in Normandia inualuerant, vt licet uno anno decem milia ab Angli supplicio affecti fuerint, tamen ista fece Regio minime purgari potuerit. Meminit Leleus in descriptione Scotie FACTORVM, qui vniuersam Scotiam diris modis vexabant. BOAGANDOS Sulianus recenset, non quidem seditiones, sed, quos cruentorum iudicium tyrannis, ob crebras & intolerabiles exactiones, & seruitutem, quouis morte duriorum, criminosos fecerat, vt abs Romanis ad hostes ac barbaros deficerent. Meminit BRABANTIO num Anthonius, qui in Gallia summè crudelitatem yrranianiæ exercabant. Hæc autem graffatorum genera, quare talia fortita sint nomina, nemo haçtenus explicavit. Circa initium imperij Valentinianniæ nioris BAGAVDAR VM factio Gallias affixit, Battone duce, rusticis seruisq; grauiter tumultuibus, GVELFI & GIBELLINI, quas strages in orbe Christiano ediderint, nemo se reñescit: quaverò de causa sint ita nominati, non facile expediueris, nisi dubias conjecturas pro veris principijs velis haberi. Beccanus in suis Atuaticis, difficultum, inquit in factionibus nominum causas inuenire. Quoties his annis proximis, quibus factio primum in Francia, deinde apud nos in Brabantia orta sunt, ingenti publicæ tranquillitatæ damnō, & extremo fortassis, ni Deus auerterat, exitio christianitatis, disputationū meminimus, qua causa illa HVGENOTARVM, ha; GEVSIORVM accepit nomenclaturam. Etenim eiusmodi buduras voces, semper ingens aliquod malum portendere iudicō; quod Romanī etiam crediderunt, dum boni nominis cum eslevissent, quem primum militia adscriberent.

Multa de Repub. & yrbe bene instituenda à summis & præstantibus viris prudenter sunt excoigitata, & ad posteritatem doctissimis scriptis transmissa, quorum commentaria & politica præcepta multi ex Magistratu libenter legunt & amplectuntur, & tamen optatam horam Reipub. formam aequi nequeunt, sed cum dolore & gemitu quandog tollerare coguntur, quod non optima consilia in yrbibus suis præualeant, quæ publicam ciuilis societatis pacem perturbent. Quo quidem ipso monemur, vt non nobis, & humanæ tantum prudentię, sed diuini nominis gloria omnem bona gubernationis honor em adscribamus. Nisi enim dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit cam. Quod veteres fibi firmiter persualisse, multis argumentis ostenderunt, quando vallorum & mœniorum, potentiaz, quibus

P R A E F A T I O.

bus arcis & opida validè cinxerat, minimè confidentes, numina quædam diuina, & tutelares diuos colebant, quibus aras & templâ erigebant, vota, preces, thura pro communitatibus conseruatione offerebant. In urbibus Priapum colebant, Palladum, Mineruanum, Junonem, Opem, Mercurium, & summâ Deorum Iouem: In Arcium & turrium munitionib. Martem: Provincias autem & populos, nunc Herculi, nunc Marti certa religione, & opinione numinis, committebant. Vrbes & ciuiles congregations, per generationis successiōnēm conseruari videbant, idèo in honore & veneratione habuerunt Priapum, Junonem, & Opem: Illam à iuuando, hanc Opem & Opigenam, quod implorata, partum iuaret. Apolliniverò, Minerua & Palladi, magnos attribuerunt honores, quod hęc casus, quas condidit vrbes, prudentia, & bona administratione gubernaret: Quia multitudo, nisi prudētia, & vera sapientia dirigatur, diu sublisteret nequit. Pallas enim, cùm Troiam fuisse egressa, subducto Palladio, tum illum in hostium potestatem deuenit.

Marti, in montibus & editioribus locis, in portis & munitionibus, constitutis aris, sacrificabant, eo, quod is, furiosus murorum eversor, censetur placandus, nec cibis obesse, & exercitio lam potentiam suam in eos exerceret. Et, quiā Germani, gens Martia, feror ac potens, armis semper affusa, hinc lūtum & bellorum numen, Martem, ut plurimum coluerunt, quemadmodum Tacitus, & Plinius referūt. In Hassia, Martpurgum, cum arce, praecello in loco posita, vrbs nobilis, à Marte denominatur. Itaq; Georgius Sabinus, in suo Hodēporico, eam scribit, Martoris nomen habente Luneburgi, in magnificam Saxonie vrbe, lū mī, in celebrissimo quondam Pomerania emporio, in editiore colle Martis delubrum fuit. In Duceatu Slesvicensi extra Flensburgū supra mōtem, integrā adhuc cernitur Martis delubrum forma rotunda. Nunc D. Michaēlis Sacellum dicitur. Apud Treuiros manet adhuc vetus appellatio mōtūm, inter quos, tanq; geminas speculas, Augusta Treuirorū sita est, vt ab exortu solis imminetia iugā, mōs Martis, ab Occasu mōs Apollinis eiusq; pedi appositus vicus, etiā nūc Apollinis vocatur. Et porta, q; nūc Simeonis est, olim Marti sacra fuit, per quā ad bella processuri, exhibant, & ad campum Martis (planicie huius montis) portæ vicinā exhibant, in quo tyrones ad Martis exercitia erudiebātur. In Sicambriis, haud procul à Teutoburgēs saltu opidum est veteribus Marti lacrum, Martis lacus, nūc Dinckslacken vulgo dictum, Nam dingen, litigare significat, quod Marti proprium est. Ut etiam furere & insaniere, qui seruorem, ferocissimo Deorum Marti, tribuant, quo excandeferēt animus ad iram, imō, ad furorē, rem ac rabiem, Martialis, hoc est, cruento vultu, propellitur. Vnde etiam cruentum, amitemque Deum Martem nuncupant. Hinc, quādā Germanie loca oīlī Marti sacra, à fure ore ac rabiē Martis, Tolliates, post, à Germanis Dollendorff sunt nuncupata. Viuxta Bonnam prima Legionis sedem, pagus est, Marti saec, Dollendorff. Paulo vltterius in Eiffia Tolliates sunt populi, Dominium cel, cui vicus adiacet, cum veteri arce Dollendorff. Quam quidēm appellationis causam, furiosum Martem dedisse nuper ibi per doctissimum virum Crisanum Bosfum inuenta inscriptio arguit, quæ talis est.

MARTI ET GENIO TOLLIATIVM CLAVDIUS VERINVS
AD PERPETVUM TVTELAM AE DIS TOLLIATIB. DEDIT
XCL. QVAM AEDEM L. MARCIVS SIMILIS DE SVO POSIT.

Martem Deum tutelarem Romanis fuisse, cum Ioue & Vesta, M. VVelerus in commentarijs antiquitatum Auguste Vindelicorum tradit. Et Ciceron lib. de natura Deorum, Martis, inquit, templo duo, vnum Quirini intra Vrbem, prope portam, quasi custodis, & tranquilli. Alterum in Appia via extra urbem, quasi bellatoris & gradui. Hinc in prouincijs, & Romanorum colonijs, quæ Vrbis religione, & mores imitabantur, Martem, eadem veneratione cujus fuisse, & pro Deo tutelari habitum, complura antiquitatis documenta testantur. Quale est illud in M. VVeleri antiquitatibus.

I N H. DD. D E O. M A R T I E T. V I C T O R I A E. C O N T Y B E R N I V M.
M A R T I C V L T O R V M P O S V E R V N T. V. S. L. L. M.

Cimbr, in A T V A T I C O suo, nunc Antuerpia, extra Arcem, templum Marti consecrata, capite, qua Neruiorum, Eburonum, & reliquorum Belgaram imperium maximè respicit. Romani Bonnae, primā Legionem Martis numine, tutā & munitā cupientes, in Porta, quæ Vbius respiciebat, & nunc Coloniensis dicitur, sacra Marti Militari fecerunt. Quemadmodum ex antiquissima inscriptione & in loco, per Excellentissimum virum Jacobum Campium Collegiatæ Bonnensis Ecclesiæ Decanum longè dignissimum nunc verò Protonotarium & Consiliarium Moguntinum inuenta, & in historiorum gratiam detecta, manifeste constat: Quæ talis est.

I N. H.

GVLHLMVS SALSMANNVS
GEORGIO BRAVNIO VR-
BIVM THEATRVM
ADORNANTI.

BRVNII, carmine crisi magnū mihi, carmine
nihil hæres
Mæoniæ te Minciadæ præconia Vatis,
Maxima te decet ingenii vis, maxima
Vena:

Quæ minor est mihi quam mediocris vena, fauore,
Parua, rigata tuo, en, finuo voluit æstu.

Tempus erat, mecum nocti, mihi nosc' voluptas,
Cum primum Latios imitarer voce lepores,
Neftoris audiens cum te puer ore loquenter
Admirans fecundoris mirabile flumen.
A lquarent verbis tum maxima pondera rerum
Te evidi, simul obdulpuis sic virilis hora
Qualibet infigni glomerabat fœnore pensum.
Non etenim hæreas, precium non viles sinesbas
Temporis esse tui, sed erat preciosius auro;
Vnde tu interitus non vñquam Musa veretur:
Concedet scriptis genium pertemporis somnum
Circuitum nota fama tuis & grata vetustas.
Quimodo clarus, eris post funera maior; vt aruo
Mandatum fenen, glebis vbi putruit actis,
Concepta virtute reddit naribus agris,
Fœnore centeno gratum locupletat arantes.
Gratulor, in grauidis libris tua gloria viuit,
In grauida queruixit, qua heroibus olim,
Caudice de sancto louis hinc ab origine prisca
Codex editus BR AVNI tua dona recludit:
Scriptorem celebrante magna volumina magnū.

E templo si fu' pœna velut, domibusq; trophæa
Signabat olim tabulis prastantia facta;
Atq; hac fæmideis post fatum erat altera vita:
Cerno tua BR AVNI tabulas, diurni turnus ære
Hoc opus, & validum magis eras si quid' habebit,
Dum sol exoritur, dum splendet cornua Lunæ.

Tu monstras orbem, reddit orbita crebra laboris,
Tu monstras vibes, vibra negotia rerum:
Orbita monstrar, monstraris ab vibribus, vnde
Laudas, æternum crefcens laudaberis inde.

Qui lisparet, & à doctis assurgitur omni
Iure tibi; spatio quantos ante ceterelido
Scriptor vox valeas, testis res ipsa, fidesq;
Congrua: nō ornas solumnummodi scriptor,
Auges & meritum, meritoq; ad scriberis atris.

Hoc aliquid excede quidē mihi credere fas est,
Quod sol naturæ ardor miracula rerum
Nos penetrare facit, tandemq; infilere fixis
Sideribus, celum mensu cognata resuist.
Conditor hoc orbis terrarum magne theatri
BR AVNI magne facis, calamus cui tantus, yrborb,
Vtq; verbes orbis mensures: linea quanta,
Oppida qua mundi simul omnia colligit vno
Ducit! ne mirum sit cuiquam, linea tanta est,
Quam trahit vna desonisq; irruptaq; semper.

Artificum tibi docta manus, tibi seruit Apellis
Linea, vi, iubos semper dimensu colores:
Fululos calator iussus conferre labores,
Ad tua verba fuder formam inducere pictis
Vrbibus, atq; sicut mundi omniparentis ab ære
Reddit, delitias oculis offundit amenas,
Quodq; operis videt effictum variantibus, ipsum
Hoc præfens, verumq; putat; par copia laudis

Est decor, est precium, precijs redimendaq; nullis
Virusingenij vero expresa figuris.

Vrbis imago quota est, vrbis te spiratur imago
Tota, tibi toties effingeret ære Colofum
Cuius Erirrhais ornato vertice gemmis.

Virtus de cora haec latetur, Jumine Solis
Concomitante modo perstringunt vndiq; mundū,
Huius mirantem seclau mole theatri,
Qui tuus est BR AVN I labor & tua gloria fulgens.
Sic quod principio quasi parturit vmbra Lycei,
Effundit Phœbus radis imitabitur astra.
Quamvis retinatus labor in diuersa trahebat
Magne virtum, tamen haud fides subduxit amicas,
Nec tibi diminuit viralem in corpore secum;
Quippe viges Phœbi seruans cum luce iuuentur,
A Etatem studijs fallens & flamna Parce.

Djuisit fortuna suis bona fortis alumnis
Singula, refaciunt eadem collecta beatum.
Conciliant multis vita felicia labem,
Sed nil dextera l'ors animo tibi derahit æquo,
Quia addit potius genero modisti a cultum
Cultibus eximis: iuri sunt felicia vita
Fata tua, led qua Rhamnusia nulla flagellis
A tergo sequitur fasto si criminiis vlxrix.
Nam Mulæ tecum faciunt, & cattus Apollo
Innocuos sine labe dies euolnere suader,
Cura veterinos odit studiofa Mineruæ,
Omnia sed facit, ut sensu discriminet acri
Virtutum miles, vita ne fluetur ordo.

In secessuq; suo suspensa lance tuerit
Mores, ambiguum casu disquirit in omni;
Hinc res ampla tibi culpam non africat vilam,
Nec seclaris opes, nec opum di crimina sentis:
Ocia turus agis, qua porro negotia dicas.

Felix illa quies, non à pietate quieta,
Palladio q; foro, choro, strepituiq; Camenz.

Dum fidant alij sub ini quo pondere fului
Plutonis, vincisq; abundt crudelibus aurum;
Infelix veritis dum intendunt lusibus vuum,
Contenti solum vitali ignobilis vmbra;
Aut quam morte magis crudellem dicere vitam
Fas est, dum Venerem, atq; in concessis hominem,
Sacri homines, intra polluta cubilia trahant;
Dum vicos obemunt inter spectacula crebri &
Turbarum sonitus, inter studia impia vulgi;
BR AVNIVS intent diris feruient sanctis
Pectora, surrectos leuat hinc ad sidera vultus,
Signaque dat Christi verum spirantia amorem.

Potest sucedunt decumana negotia sacris;

/Confutit communè bonum, hacæd munia quæ-

uis
Haud pronus, conuinicit eum tamè ardua moles
Officij, facilemque parat deuota voluntas:

Quod reliquum, si quid reliqui, tamè èst neculum
Demonstrat operum iam iam immortalibus ausis
Adiicitur libris; hic est post feria ludus.

Horis quid valeat succisa industria parcis,

Quas nolles parcas tamè eis, fluentia monstrant

Scripta, pertingentes di perfa volumina libros

Monstrant. histria mundi complecteriis vibes

Innumerar, sed qua in numerum rediguntur ab arte.

BRAV.

BRAVNI, docte tua, coijt qua totus in vnum
 Orbis, & ingenio tibi se submittit in axum
 Omne tuo, qui cquid natura constat, in artem,
 Inque tuos vslis confert ter maximus orbis
 Olim, nunc verò quater idem maximus orbis,
 India cum accedit foli supposita cadenti,
 Finesq; Antipodum & fine limite peruvia tellus :
 Huclabor applicuit finem tuus, huc tua profert
 Scripta simu tecum viatura perennis in axum.
 Semita quis solis, luna qui curfis, iisdem
 Mufarum, BRAVNI, eft post fecula multa tuarum,
 Cum Mufis hiberna tuis, affluatq; degis;
 Hoc Ver, Autumnusq; tuus, Verumnus idem;
 Hoc exercitium feruent, moremq; beatum
 Ovtinam plures, pauci quos Pallas amavit,
 Seruant, & faciunt exempla probata petuntur,
 Euge, tuis, eademque viris apissima doctis;
 A propriis exempla petis tu maxime factis,
 Supra alios pronus virtuti, artique pudice,
 Infimius mihi ritè viam; tua limina seruem
 Ovtinam, ad similes velox axturgere curas,
 Vt fateare bonum me, quamvis longius ex hoc
 Difficile parem Mufa Phoebiq; ministrum.
 Cum Phoebo tibi Mufa dedit prenobilis artes;
 Huius & huius habes laudes, decus omne, duorum.

ACROSTICHIS.

Grate Deo BRAVNI, non infici de Camoenis,
 Euge, Vbijs, magnum condere pergis opus.
 Officium tibi viucturas, eft pangere chartas;
 Reddam profacto nunc neliocina choro.
Geftio, sacra nihil Mufis non cedit, tantum
 In studijs studio concelebrate virum.
Vrbes Palladias quanto cum fonsore profert,
 Sic quoque Georgus Pallade digna facit.

Bella theatra facit; colet officia theatris
 Barum scena virum, fornice clarus erit.
 Amphitheatra cui fient tandem, ista theatra,
 Vrbitus monstrent vt monimenta nouæ.
 Nunc est, semper erit, quo eft trascribet olympo
 Ingenium, fruatur quo propiore Dco.
 Videntem inscribet manus illum, docta metallis,
 Seruabitque illum floribus herba suis.

UVIA. BHSC. SC 00745

O. A. G. C. M. A. K.

QJBHSC SC 00748

CIVITATE
ORBIS
TERRARU

TOMO D.

745

Biblioteca de Santa Cruz

卷之三

WVA CHSC SC 00745